

1142
J

Raske elu

Ühe naisterahwa mälestused.

————— Eesti keelde A. Oja. —————

Hind 50 kop.

Raske elu

Ühe naesterahwa mälestused.

Geesti teelbe H. Oja.

Narwas 1903. R. Pöder'i trükk.

Ärafrühk „Meie Clust“.

Kõit hakatus on raske. Kui ma nüüd teaksin, kuidas ma sellega peale hakkama pean. Mälestusi üles kirjutama — hm — see on küll kerge ütelda, aga kui enne oma elus veel jarnast asja pole teinud ja hariliku kirja kirjutamisest kaugemale jõudnud, ning nüüd äkitselt nõnda ütelda kirjatööga peab algust tegema — siis on see ikka täbar lugu küll.

Aga meie päivil ei ole mälestuste üles kirjutamine mitte üksi kuulsate inimeste juures vaid ka hariliste juureliskude juures moodis. Misjuguiseid „mälestusi“ kõit ilma ette ei kanta — ja kes seal küll julge kätte ei võta: kelmid ja wargad, sigadekauplejad ja nuuskurid, lahutatud naesed ja abielust äraeksinud printsessid, lõbuneid, miljonärid, kerjused, lühidalt kõit ja igamees, — miispärast ei peaks siis mina jeda tegema, kuna kõigist neist mälestustekirjutajatest keegi waewalt rohkem läbi on elanud ja näinud, kui mina, neiu Marie Biedenbach, kes praegu Friedrichi uulitsal R. Kohnimaja puhwetis müüjannaks olen.

Nimelt, minu kõige wiimane austaja, wäikene aja kirjaniik Frederik, wiis mind selle mõtte peale. See on kena mees, ainult minu maitse jaoks weidi liiga lühikene; oleks wõinud minutit kümme pikem olla. Aga meie lobiseme kahkesti wäga heameelega natukene aega, ja tema toob mulle jagedasti raamatuid, mida ma kirglike ihuga loen, sest et lugemine mulle suurt lõbu jünnitab. Minewal nädalal tõi Frederik mulle „Langenud naesterahwa päewaraamatu.“*) Ma lugesin selle ühe böga läbi. Ma kõnelesin ka Frederikiga selle üle. Tema arwas, kas ma ka mitte midagi jarnast kirjutada ei wõiks. „Kudas?“ ütlesin mina. „Keda see küll huwitada wõib?“

„Dhoo!“ ütles tema. „Rahwal on suur huwitus niisuguste kirjatööde kohta, ja jeda digusega. Seest mis praegn ilukirjanduseks peetakse — ilustatud elu kujutamine — see wärwides lõbutsemine, nagu

*) „Langenud naesterahwa päewaraamat“ ilmus minewal aastal ka M. Zürišsoni töl kel Gesti keeles. Meie lehes ilmuw jutt on tähendatud raamatuga Berliinis ühes kirjastuses ilmunud. Mõlemad jutud aratajwad wäljamaal suurt tähelepanemist, ning lühikese aja jooksul on neid mitu korda trükitud.

feda ainult kunstnik tunneb, kuna aga loodus feda kunagi ei tunne, siis hakkab niisugune asi oma maitset kaotama. Igal pool on näha, et mitte enam kunstlikult ilustatud, eluga mitte kofku käivate lugude, waid tõsijuse ja tõe järele igatsetakse. Tahetakse elu ja ühiskondliku olukorra tõsi peeglit, aga mitte meelitajat klaasi näha saada. Et teie elu wäga hästi tunnete, siis peaksite katsuma oma elunähtusi paberisje panna, neiu Marie."

"Ja muidugi," ütlesin mina, katsuma wõiksin ma feda juba. Aga efiteks ei osta ma ometi kõiki nõnda wälja ülesda, ja teiseks — kui tõtt ütlemata pean, on see nõnda, nõnda... teie teate herra Frederik — kui naiskelner — — noh otsekohe ütelda — dieti on see natufene piinlik, kõiki nõnda üles kirjutada, mis läbi elatud ja nähtud on — —"

Frederik arwas aga, et jellest wiga ei ole. Sõgejiku mäng olla ilmale just kahjuks. Inimesed harjuwad juba asjade peale nõnda waatama, nagu nad on. Peaasi on aga, et inimesed teada saawad, kuidas ühe teenija naesterahwa hinges lugu on, ja et teenijal naesterahwal ülepea hing on. Et feda tõendada, hakkasin ma nõusse. Ma arwan, et see töö mulle nalja teeb. Ma ei saa muidugi õieti magada. Selle ajemel, et tundide kaupa ajemel weerlema, hakkas ma nüüd mälestusi kirjutama. Ja kui õõsel teenistusekord minu käes on, on mull peale lõunat muidugi waba aega.

Nõnda tahan ma oma elust tõetruud, ilustamata pilti kujutada katjuda.

* * *

Kõige pealt tahan ma oma lapsepõlwest jutustada. Oma jurgu wõlga pole mull juurt ufkustada, faga et ometi oma sünnitajaid wälja otjida ei wõi, mis looduses juur puudus on, siis ei ole see ka mitte häbiasi, kui ja kingapaitaja kingsepa tütrema ilmawalgust oled näinud.

Mina olin wiie lapse seast kõige noorem. Hamburg on minu kodulinn, mille peale ma wäga uhke olen. See on tõesti nõnda, et mis wähegi paremat on, kõik sealt tuleb.

Ja oli küll noores põlwes paremaid päiwi näinud, oli omal ajal sellina paaritaja margalife korjandusega Oldenburgist sinna tulnud, kus tema wennad weel praegugi auwad käsitöölised-meistrid on ja oli ka Hamburgis, niikaua kui ta teiste meistrite juures töötas, üsna heasti elanud.

Wiletjus algas alles abielusse heitmise järele ja kui jõmpfikad üksteise järele ilma tulivad. Mis seisusest ja misjuguise wainuga wina ejiwanemad ema poolst oliwad, ei tea ma mitte, arwan aga, ilma et sellest tõele kahju wõiks tulla, tõendada wõima, et nad mitte losjides ja paleedes ei elanud, ja et neil kunagi ühiselu toreduse rasket loormat kanda polnud. Minu ema oli Elberfeld-Barmeniist pärit, kus ta noore tüdrukuna wabrikutes tööl oli käinud. Misjugune tuul teda Hamburisse toonud, ei tea ma mitte. Tema oli wäikene, kõhn, mustajuukstega naesterahwas, mitte inetu, aga kollane kortjunud näokarw tegi teda wanemaks, kui ta oli, peale selle puudusiwad tal kaks eimeist hamuast.

Kui isa teda ühel tantfupidul oli tundma jaanud, oli ta õmbleja ja temal oli ka oma majapidamine, mida üks sõber tale siise seadnud. Minu sündimise ajal aga oli sõbra soetatud majapidamine ammugi mofas ja kingsepa- ning õmbluse-ärid alla wett läinud. Sel korral elamine meie ühes tagumise hoowi peal olewas majalugus, mille eespool ruumides luuategija elutses. Meie korteril oli kaks wiletjat tuba, see on dieti üks ainukene tuba, millest üks oja lauast seina läbi äralahutatud ja pime oli. Selles kottpimedas ruumis seisawad kaks koiat, milledes minu õed ja kaks unimütši wenda aset oliwad, kuna mina nagu kõige noorem oma wanematega ühes jängis aset leidfin.

Toa afna all seisis laud isa tööriistadega, aga ma ei mäleta, et ta kunagi nendega töötanud oleks. Harilikult lonkis ta wäljas ümber, ja waatas kust ta juhtumise wiisil saadud töö läbi mõne krossi teenida jai. Ema ei teinud ülepea midagi. Mina ei mäleta teda kodus kunagi teisiti näinud olewat, kui punasefortsunud alusknuuga, tuhwalid ja kattised jukad jalas ja jassis juukstega, mis enamiste kahes patjis maha rippusiwad.

Õmeti olt tal alati üks parem fleit kapis rippumas, mida ta pühapäewadel ja mõnikord äripäewa õhtutel selga tõmbas, kui ta oma kabe sõbrannaga, willawabrikus töötawate Trude ja Henniga tantfupidudele läks. Neil juhtumistel pani ta enmast igaford hoolikalt riidesse, mis sellega algas, et poti täie wett tuppä tõi, ennast tublisti puhataks peji, juuksed kole kõrgesse ülesse kammis ja näo walgetks ja punaseks wärwis. Kui ta siis ilustatult ja uutes riietes kejet tuba seisis, oli ta nagu liblikas, kes oma endisest inetumast toudukestast wälja pugunud.

Minul oli wilets noorpõli. Kuni oma kümnenda eluaastani jain ma waewalt jooja lõunafööki kõhuwarjaks. Wanemad elasiwad ala-

lises riius, sõimusõnad ja löögid olivad igapäevased asjad. Mõnikord ärkasin ma jüdaõöl koledast kisaft, sõimusõnade rahesadust, jalatrampimistest ja vastu seinu pillutatud asjade mürinast ülesse; sagedasti jain mina ka niisuguste juhtumiste juures oma osa wõmmujid, nõnda et ma warsti targaks jain ja waikselt nagu hiir teki alla pugesin. Mina olin weel liiga wäikene, et igaweste tülide põhjustest aru saada, aga pärast kuulsin ma, et naabrid ja tuttawad nende abielu lahingute kohta minu emale süüdi andsiwad. Nagu nad ütlefiwad, olnud isa enne hoolas, kaine käsitöeline, wiletsus oli teda aga pehmeks, nõrgaks ja paljude hädade vastu jõuetumaks teinud. Wiin ja wilets koeraelu olivad tema warajaseks furnamiseks wiimase hoobi annud. Minu mälestuses seisab ta wäike, nõrga rindadega, lühikese hingamisega, kõssis mehikeseana, kes ala nõnda wälja nägi, nagu peaks ta iga filmapilt hinge heitma. Koolis käisin ma wäga korratumalt, aga kooliopetaja, kes meie oluforda tundis, pigistas mõlemad silmad kinni, ja et ma hea peaga olin, jõudsin ma ometi kaunis ruttu edasi ja istusin klassis kaunis eesotsjas.

Minu lapsepõlwe paremaks mälestuseks on willawabriku tüdrukud. Nemad töötasiwad kedramisewabriku willade segamise jaoskonnas, olivad pühapäiwiti alati ilusasti riides, minu wastu heasüdamliked, kallistasiwad mind, ja töiwad mulle wäikesi kingitusi. Kui ruttu, kui wähesega wõib waest last rõõmsaks teha. Kui mulle jarnane usfikene ette tuleb, kingin ma tale ikka midagi. Kirjutatakse wäga palju sotsialdemokratia ja tema ärawõitmise abinõude üle. Minu arwan tõesti, et asja wastuolija kätte wõetakse. Ülemused kujukawad wanajarwikut juure malakaga, et sotsialistide ideede tungimist sõjawäesse ära hoida. Mina omalt poolt ei uju aga mitte, et ühest täiskaswanud inimesest wälimiste mõjude läbi eht sotsialdemokratlast teha wõib. Tõsine, eht, täiswerd sotsialdemokratia jaab omale tagawara ja lija wäikeste hullkadeft, kes alles inimesteks jaawad, aga keda weel inimesteks ei loeta. Ennem peaks nende külmast lödijewate wäikeste peale, kes kole külmadel talwöödel uulitsatel tuletikkusid, ajalehta ja muud pudupadu kraami müüa pakuwad, tähelepanemist pööratama, nende arwuta loomakeste peale, kes homnikuti tühja kõhuga kooli tulewad ja kes hallidel wiletsuse öödel üles kaswawad. Seit nemad on need, kelle weresse wihtamine juurdub, wiha, metsik põlew igatsus tajumise järele, mis kunag einam seija wälja ei tule.

Do, mis niisugune laps kannatada wõib!

Seitsme aastajelt jain ma wastu uulitsat olewasse majasse jõuka poe-

pidaja juurde jooksuplifiks. Neil oli kaks last, kes alati kõige uuema moodi järele riides käisivad ja jeda teha wõisivad, mis nad tahtsivad. Kui õhtul neid lõhekala ja singi tükkidega kaetud wõileiba sööma nägin ja jeda pealt waatafin, kuda nad puudlikoera nendesamade maiusjuutatega jöötiswad, ehk kudas koerale isuäratawaid praetud lihakantfakaid lõunajöögiks ette anti ja minule waewalt nime järele tuntud jöökide hea lõhn mulle ninasje tungis, tuli kadeduse ja näljaga üheskoos hoopis iseäralik tundmus minu südamesse. Niisugune torfaw, keew wiha, et ma jalgadega trampida ja igauhte kes mulle lähedale tuli, rusikatega wastu nägu löüa oleks wõinud. Mina wihsasin poepidajaid ja nende lapsi häwitawa wihsamisega. — —

Ei ole hea näljase lapse filmade ees jüüa, ehk oma koerale magusaid suutäisi anda ja näljast last pealt waadata lasta. Kes jeda paha tahtmisega ehk ilma järelmõtlemata teeb, ei pruugi inestada, kui jee laps, inimeseks saades, ühel päewal tema wara ja elu röowluks ehk mõrtsukaks saab, jesi jarnast asja ei unustata mitte.

Mind peab küll igauks lustiliseks heajüdamliseks inimeseks, kes mitte kärpselegi häda teha ei wõiks, jesi et keegi minu siemisü tundu muji ja mõtteid ei tunne. Nendega pole ka kellegil tegemist. Aga oma südame põhjas wihsan ma rikkaid inimesi nõnda kangesti, et ma mõnikord neile weidi kurja wõiks teha. Mõnikord öbjetel, kui ma wäsimult ja voidunult puhweti leti taga seijan ja need tulewad, kes öbjeti joogimajades ümberkolawad, täis söönud kõhtudega, wintis peadega, lõbusast muusikast ja libedatest teatritükkidest erutatud, ja elawast lihast ja werest ostetawat kraami otiswad — — siis — siis — siis tunnen ma jälle niisugust koledat jälkust ja piirita wiha, ja ma arwan, et need „inimesed“ paremad ei ole kui loomad, kes ainult inimesesoo piinaks ja koormaks on, kes kellegile kasu ei too ja kelledest mitte ei teata, mis jaoks nad ülepea loodud on. Ja et niisuguseid neljajalgseid elusaid ilma karistamata häwitada wõidakse, siis peaks jarnaste elajas-inimeste wastu jedasama tarwitada wõidama. Mina wähemast ei kaitseks jarnast täisjõõnud elukast, kes meiejuguse kohta kõiki arwab teha tohtima, mitte — —

Mina tahtsin aga willawabriku tüdrukutest kõneleda, neist waestest loomadest, kes ühe marga kahelünne penni eest terve päewa raskesti pidiwad higistama. Neil oli kusagil sadama ümbruses üürifarmu wiienda korra peal magamise ase ja nemad elasiswad ka koerale. Nende ainukene lõbustus, mis ühtlasi ka kasuliku kõrwalise ternistusega ühenduses seisis, oli jelles, et nad pühapäiwiti Inglise aeda tantsima läksiwad. Ka nende waeste näojoontest paistis wihsa-

mine, mida asjatundmatad „madalufeks“ nimetawad. Aga minu wastu oliwad nad head — nõnda head — — Miina armastasin neid willarottijid.

Kui ma kümme aastat wana olin, jai minu wanem wend Kristjan jädamas tulekustutamise juures jurnia. Tema oli siis juba kuusteistkümmene aastat wana, usin korralik pois, kes emale juba mõnegi taalri koju tõi. Tema oli ühe puu ülestõstmise juures tajakalu kaotanud ja ülekaela wette kukkunud. Kui teda wälja tõmmati oli ta juba furnud. Tema kaotus oli raske lõök minu wanematele. Need päewad, mis õnnetuse teate ja matmise wahel oliwad, oliwad ainukesed minu elus, kus rahu ja üksmeel wanemate wahel walitses. Nemad lamasiwad õõseti liikumata ja nuukusiwad iseenees ja päewal käisiwad nad waikselt ringi. Aga matusepäewa õhtul oliwad nad tublisti purjus, pildusiwad üksteisi nugaodega ja pottidega, emal oli pale werine ja omas wihatujus tõmbas ta kauksi heeringa joolweega, mis õhtust saadik laual seisis ja pani selle kummuli isa pähe, mis peale see meeletut walukisa tõstis, et naabrid sellel arwamisel, et meil tapmine lahti on, kiirelt politsei tõiwad, kes asjale lihkise lõpu tegi ja mõlemad riidlejad pooled politseiputkasse wiis.

Alasta hiljem juri Hamburis ja iseäranis meie ümbruses palju lapji sarlaki-haigusesse. Beaaegu igas majas oli haigeid ja suri lapji ja kui enne lõunat furnuwanker, kes waeste inimeste jurnukehasid ühekorraga Ohlsdorfi wedas, ukse ees seisis, sündis see fagedasti, et furnutemedaja iga maja ukse peal küsimas käis, kas midagi ligi wõtta ei ole.

Meie olime neljakeski kõik ühel ajal selle hirmsa haiguse käes maas. Minu wend Theb ja miina olime ees woodis ja Hanni ja Zörn seal kõrwal. Hanni jai lohe nõnda raskesti haigeks et ta juba seitsme päewine pärast juri. Õhtul kella 11 ajal läks lugu Zörniga nõnda halwaks, et isa ülekaela tohtri järele pidi ruttama. Aga ta ei tulnud ega tulnud tagasi ja ema hädaldas ja sõimas ühe waluga ja unimütsid poisid urisejiwad, et nad furnuga ja korisejaga mitte ühes pejas magada ei taha. Ja Theb ja miina õõgajime palawikus ja miina mäletan weel nagu täna, kudas minul kõikjused palawad fantasiad läbi walutawa pea tormasiwad.

Wiimaks tuli isa tagasi. Tema oli tundide kaupa tohtrit taga õtjinud, wiimaks oli ta ühe kodunt leidnud ja kui ta all ukse juurdes ootab tuleb, trahteripidaja, kelle tütar ka sarlakis haige oli. Siis oli ka tohter wiimaks alla tulnud, aga ehk isa küll weerand tundi warem seal oli olnud, kui teine, oli arst ometegi enne trahteripidaja

juurde läinud, ja kui ta siis tubli poole tunni pärast pärast meie tuli, leidis ta kaks furnukeha... Hanni ja Zöri — —

Mina ujun küll, et doktor ka Zöri mitte peasta poleks võinud, sest et jurma vastu ju mitte rohtu kasvanud pole. Aga seekord riimisin mina kõigest, mis minu ümber sündis ja waewles, jelle mõtte kokku et Zöri mitte jurnud poleks, kui tohter esiteks meie juurde oleks tulnud. Ja et trahteripidaja tütar eluga peasis, see näis meie kõigile ümberlülkamatata tõenduseks olewat, et inimene tõesti Sumala näo järele loodud on, — — nimelt et Sumal, kui ta ülepea on — karwapealt niijama nagu tema maapealsed kujudgi, kahesuguse mõeduga mõedab — ühega jõukamatele maksujõulistele ja teisega wiletjatele, alamale rahwale —

Noh, ka jellest jõudfime läbi. Meie kitsas korteris oli tublisti ruumi jaanud, nõnda kolm inimest wähem. Aga paremaks ei läinud asi ka mitte, ja mina arwan peaaegu, nagu oleks ema jekt jaadif weel lohatamaks ja tuimemaks läinud ja nagu oleks ijal niijamuti weel wähem tööhinu ja töowõimu olnud. Ainult harwa tõi ta weel paar krossi koju ja nälg ning tuline häda oliwad sagedamini kui enne meie külalised. Ema ei käinud nüüd mitte ainult pihapäwawadel, waid ka nädalapäewadel tantsumaalides; Inglise aeda läfsin mina temaga jagedasti kaasa. Temal oli seal ülem-kelneriga wäikene armulugu ja siis tohtis in mina puhweti taga kükitada ja minule anti klaaside põhja järele jäänud õlut ja punsi ära juua. Muidugi meeldis mulle joojades walgetes ruumides, muusika ja jalutawate naesterahwaste riieft wälja woolawa lõhna juures paremini, kui kodus külmäs, pimedäs, wiletjäs ja haijewäs urkas.

Ütsford niijuguse tantsumöö järele, kui ma klaasipõhjade wäljajoomisest purju ja magama jään ja hommiku leti taga üles ärkasin, oli mull niijugune halb meeleolu, et ma waewalt ülestõusta wõis in. Siis wiis ülemkelner mu hoburaudtee peale, tõstis mu wagunisje ja maksis minu eest sõiduraha ära. Kodus leidjin ma wanemad tulises riis. Jja oli lubjawalge. Ma kuulsin, kudas ta minu pärast emale etteheiteid tegi.

„Päris häbi ja patt on niijuguse jüüta lapse pärast“, kirjendas ija. „Misjugune ta wälja näeb! — Ka warsti niijugune —“

„Eks ja pekka teda ometi läbi!“ ütles ema tuimalt. Tema luges ühte kollase kaantega kolmekrossilist raamatut „Nu ohwer“. Niijuguse kirjanduse jaoks oli tal ifka paar peningit tagawaraks.

„Ei, sind oleks waja läbi wihtuda,“ ütles ija, aga ta ei olnud jugugi tige ja häkiline, nagu muidu, waid enam rõhutud ja kurb.

„Misjugune elu! Veel halvem kui koeral,“ ütles ta edasi ja võttis jüganavasti. „Ma sooviksin, et ma kümme jülda maa all oleksin—“

„Mine poo enamast üles,“ andis ema nõu.

Minu vanemad olivad ka väikesed kätööblised ja meid oli seitse last“ kõneles isa edasi, „aga meil oli ometi oma kaetud laud ja puhas kord. Meie toad olivad häsu puhtad ja lõunaks saime meie midagi sooja sööki kõhuvarjaks. Meie ema oli ees ja taga, tema oli ometi viisakas naesterahvas —“

Ema urijes midagi hoopis jämedat vastuüks, mida isa minu imestujeks hoopis tähelepanemata jättis.

„Minu ümber on ju päris põrgu. Aga kui oma silmadega pead nägema, kudas lihased lapsed poris hukka lähivad.“

„Mine kuradile,“ kisendas ema.

„Ja muidugi. Mina tahan paluda, et ta mind warsti ära viiks. Seft niikaua kui sina siin oled, saan ma juba seal praeahjus wälja kannatama —“

Meie sõnade järele läks tema ära. Ja mina olen neid wiimaseid õnu hoolega meelepidanud, seft et need tõesti wiimased olivad, mida ma tema juust kuulsin. Shtul ei tulnud ta koju, järgmisel päewal ka mitte. Kahelja päewa hiljem leidüme meie teda kujukilt maanteekraawist furnult, kangeks külmanud.

* * *

Eila õhjel oli mul wäikene ijeäralik lookene. Nõnda kella kahe ümber. Kohwimaja oli kaunis tühi, ainult paar alalist külalist olivad veel seal. Herr von Rühn, Weber-Elias kahe sõbraga ja ühe sõbrannaga, üks wanamees, kelle nime ma ei tea ja veel üks mulle niisamuti tundmata tuttav paar.

Eis tuleb veel äkitselt üks paar.

Meesterahwas on ilus, sirge, tore mees, pruunide üleskeeratud wurduga ja torukübaraga, nõnda aasta neljakümne ümber, naisterahwas wäikene waewane inimeseloom, pahem öla kümme jentimeetert paremast kõrgemaks kaswanud, nagu mitte ilus ega inetu, kose ilma mõjuta ja igapäewane; mitte peenikenege. . . Kõik kottuwõetud: wäga harilik. . . Mis minusse puutub, siis olin ma wäga wäsinud ja soowisin terwet jeltskonda juba enam kui tunni aja eest põrgusse wõi wõdisse magama. Aga jellekipärašt on mull ometi silmad alati lahti ja waatlesin kõiki, mis minu ümber sünnib ja need mõlemad hwiitawad mind mulle omalegi arusaamata põhjuje pärašt. Ma nägin

fohe, et neil väikene ühendus oli ja ei võinud dieti aru saada, kuidas see kena mees niisuguse wana sahtliga kofku on juhtunud. Niisugune asi näitab, et inimesel maitset pole, mis minu filmis kuriteo jarmane on.

Nemad istuivad laua äärde ja telliivad naisterahwale theed ja meesterahwale kohwi, nõuti koogitaldrit ja naisterahwas hakkas neid niisuguse isuga pistma, nagu oleks ta kolm nädalat nälgas olnud. Ja seal juures see lobijemine; tema suu jahwatas nagu tatraveski, mitte wiit sekundi ei võinud ta wait olla, kuna meesterahwas ainult kuulatas ja ajuti pead nokutas.

Mõlemad hakkasiwad mulle juba igawust peale ajama, kui äkitselt niisugune lugu juhtus, mis mind, aga ka neid erutas. Äkitselt tulewad kaks daamet trepist ülesse; wanemal on lai mantel seljas ja ihall ümber pea, eht ämmamanima kuju, tema järel natukene arglikult ja häbelikult üks noor neiu, wõi noor proua — kust mina tean. — — —

Wanamoor nägi korraga istuwat paari ja tormas nende juurde:

„Teie! Teie! See on ju tore: Teie siin oma — oma — — oma naisterahwaga — Teie — Teie kolbmata inimene. Ja teie waene naine istub kodus ja kurwastab, nutab filmad peast wälja . . . Häbi teile! Häbi teile! Häbi teile — —!“

Moh, nad häbeneiwad ka koera moodi. Minu ilus torukübara mees wiskas ühe taalri laua peale ja tegi kiiresti putked ja naijed temale tagant järele — —

Saalis oli surmawaitkus, ja alles siis, kui selle ühejärgulise drama järel eesriie langes, nimelt kui kõik neljakesi kadunud oliwad, läks naer lahti. Ja siis tulwad harutusjed. Kõik wõerad oliwad äkitselt üksiteisega tuttawad ja kõnelesiwad ühes koos. Olbi kahes parteis ja igaüks lijas omalt poolt pipart. Ühed oliwad ämma teised wäimehe poolt, Weber-Elise sõbranna tõendas, et ämmamammal õigus olla, sest see pole kellegi asi, et mees kõsel teise naesterahwaga ümber kolab. Herrad oliwad muudugi kõik mehe poolt, ainult üks arwas, et teda kaitsema ei wõi. Mees wõida teha, milleks tal lusti on, aga ennast ämmaft kinni püüda lasta — — see olla lollus, mis hukkamõistmise ja karistuse wääriline olla. — Kui nad alles edasi tagasi waidlesiwad, hüüab von Rüben minu poole: „Marie, teie olge wahelohutunil! Kes on sel juhtumisel hukkamõistetaw ja kes mitte?“

„Jumal hoidku! Muudugi mees,“ ütlesin mina.

„Muudugi protesteeriti igalt poolt selle wastu. „Aga Marie!“ „Kuulge ometi Marie!“ „Mis ajast saadik siis. Marie?“ jne.

„Mehel on süüdi,“ ütlesin mina, sest kui ta juba kord aisa alt wälja lööb, peab ta omale wähemalt iluja, wäikese neuu wälja otsima, aga mitte niisuguse wana, wiltuse tüdrukku. Inetum kui see, ei wõi ta oma naine ka olla —“

„Teil on õigus, preili!“ ütles keegi minu selja taga, ja mina arwan, et ma rabanduse jaan, kui endine meesterahwas jälle jaali ilmub ja päris üksi, ilma sõbrannata ja ämmata. Tema istub ja nõuab ühe kāraka. Muudugi jäi jaalis kohe waikseks. Sellepeale kadusiwad kõik üksteise järel ära, kellner kustutas gaasituled ära, ja ainult akna all, kus waene wäimees kuklasse lükatud torukübaraga mõttes istub ja teist klaasi konjakit joob põleb weel üks tuli. Mina olin ennast wahel ajal riidesse pannud, meesterahwas maksis arwe ära ja see trehwas nõnda, et meie ühel ajal uksest wälja läksime.

Tema fergitab üsna wiisakalt kübarat ja laulub: „Mii hilja weel jalutama, preili? Ja päris ükspäini? Kuhu siis?“

„Oma korterisje, Maantee uulitsjale,“ wastan mina.

„Oh, ja heldekene! Mii kaugele! Ja jeda maad peate teie iga hommiku kella kake ajal käima?“

„Miksparast siis mitte?“ ütlen mina. „Wärsked õhk ja liigutus on mulle kajuks. Mina ei tahaks nendest ilma olla.“

„Ja mil ajal lähete teie hommikul jälle teenistusesje?“

„Kella üheteistkümnene ajal pean ma jälle leti taga olema —“

„Sa kallid aeg! Millal teie siis magate?“

„Noh, kella nelja ja üheksa wahel. Ja homme lähen ma juba kella kuue ajal koju. Sel nädalal olen ma kolm korda öösel teenistuses, tulewal nädalal neli korda!“

Tema õhtas weidi ja kõndis ikka minu kõrwal. Kui teie lubate, jaadan ma teid natukene maad —“

„Olge heaks, Wõite jaata — —“

„Mis teie minust arwate, preili?“ kõneleb ta edasi. „Teil peab ju minust ilus arwamine olema —“

„Arwamisi ei ole minul ülepea ialgi,“ ütlesin mina. „Meisju-gune näeb ja kuuleb niipalju, et selle üle mõtlemise himu ära kaob. Aga natukene imestanud olin ma küll. Kõik mis õige on...“

„Jah, jeda ma kuulün ja teil on õigus, wäga õigus,“ ütles ta kiirelt, „aga teie peate kõik teadma, et kõigist aru jaada. Teie olekus on midagi meeldiwat, usaldust äratawat. Ja teie tunnete elu. Kui weel kella kake ajal hommiku üheksatunnilise töw järele nii selgete, tähelepanelikute filmadega ilma waadatakse, siis wjatakse aru jaada... Waadake, miina olen kõige kainem, korralikum abielumees ilmas. Waa-

dale minu peale: kas ma olen mõne logardi moodi, kes ainult üle-meeljuje pärast õffeti joogimajades ümber ajab?"

"No noh, ega see ka mõni kuritegu poleks, kui teie teatri wõi mõne muu lõbu järele daamega weel ühe tassii kohwi joote," wastatafin mina kuiwalt, sest niisuguse woorusliku näo näitamine wihas-tab mind alati hirmjasti.

"Ah, ei", ütles tema. "Mina olen wäikekodanlistes oludes üleskaswanud, wiisakast perekonnast ja korralik olek on mull were sees. Wiieteistkümnne aastajelt hakkasin ma kirjutajaks adwofadi juurde. Nüüd olen kolmkümmendkahetja aastat wana, õigufenduniku K. büroo asjatoimetaja ja jaan kolmjada marka kuus."

"See on siitjaadik kõik hea, aga see on minu wiletjus, et ma natukene aateliise loomuga olen. Mina olen ikka kottuhoidlik, pillutamistest hoidsin ma eemale, aga ammuft ajast oli wäikene ilus korter, kus kõik puhast ja kena on, minu ideal; peaasjaks jelle sees pidi muidugi kena trullakas noor kaaja olema; niisugune õige lõbus kodu kus õhtul peale päewatööd enesjel lõbuja tunned olewat, ja niisugune naine, kes sinust aru saab ja kes tark ning mõistlik on, nõnda et enam poisimehe elu igatse."

"See ideal mõlkus mull juba üsna noorena meeles ja ta kaswas aastatega tugewaks, wõitmata igatjujeks. Mlati, kui ma ühest mööblitega korterist teise rändasin, mõtlesin ma enesjes: kui kaua see weel nõnda kestab, kuni ja oma kodus oled. — —

"Minu kolmekümmendamal sünnipäewal läksin ma Potsdami uulitjasse emand Lehmanni juurde korterisje — jeesama, keda teie täna õhtu nägite, minu praegune kallis ämm."

"Seal algas minu wiletjus. Lehmanni mammal oli kaks tütart. Wanem, kes alles praegu tüdruk on, kes õjite temaga kaajas oli, ja Lotte, minu praegune naine, wäga kena walgetwerd naisterahwas, just minu ideal. Mina nägin teda ja hakkasin kohe armastama. Et ma sel ajal ka büroo asjatalitajaks jain, millega ühes mu palka kõrgendoti ja warsti jelle järele ka wiistuhat marka päranduse teel jain, ei wiiwitanud ma ennast Lottega kihlamast ja pulmade aega kindlaks määramast

"Mina nägin kena, rahuliku korteri peale kuskil eeslinnas, aga minu ämmal oliwad teised plaanid. Tema tahtis teise poole maja korraft juurde üürida, mõlemad korterid ufje läbi ühendada, meile kaks ehk kolm tuba ära anda ja teised toad wälja üürida. Noh, mis ma pean ütlemas?! Mina olin naagu wette kastetud. Mina seijin küll jelle plaani wastu, aga et Lotte ka ema poole hoidis ja naistel tu-

hat põhjust oma plaani läbiwiimiseks on, olin mina see pool, kes faotas. —

„Teie peate mind muidugi wiletjaks tositeheks. Just waimliselt ja moraaliliselt kangelane pole ma olnud, aga nii halb see asi ka ei ole. Aga palwete ja lahkusega wõib minu juures kaugele jõuda, mina ei saa siis wastu seistagi. Nõnda sündis nende tahtmine.“

„Simejed kuud läkswad ju imeken sti, aga siis läkswad aegamööda mu filmad lahti. Mis olin ma wõitnud? Uhe naise, keda toitma pidin, nuudu olin nii kui ennegi mööblitega toa üüriline. Meie majapidamine oli ühes koos. Selle asemel, et enne üksi enese eest, pean ma nüüd kahe inimese eest ämmale kostiraha maksma, ilma et selle eest mull midagi nimetamise wäärilist oleks. Mina ostsin majakraami kolme toa jaoks. Kui ma ühel õhtul koju tulen, seisab jaalis üks woodi. Amm oli ilma minu käest küsimata jelle toa wälja üürinud.“

„Meie jõome ühes koos. Ikka wõeraste üikutega laua ääres. Naiste käes on walitsus, mina olen null, õhupull.“

„Keegi teine minu asemel oleks juba ammuigi kära tõstnud, ehk trahterist troosti õstnud. Aga mina ei wõi seda. Mina olen aateline inimene. Mina olen sündinud kodu ja perekonna inimene. Kui ma midagi ütlen ehk oma ämma korraldustele wastu seisan, karjuwad kõik kolm naist—jest Lotte hoiab nende poole—mind lihtjalt maha. Mina wihtan igasugust kära ja riidu. Ainult mitte skandali,— niisugune olen mina.“

„Ütlen ma wahelt: Lotte, lähme täna õhtu restorani jõoma, kofe rehtendab ta sõrmede peal järele, palju see maksab. „Mamma teeb jelle jõõgi meile kaks marka wiiskümmend peningit odawamini, jelle eest wõin ma juba omale vaari kindaid osta.“ Doon ma ainult kaks teatripiletit ligi, siis kijendab ta, miks ma mitte ühte tema õe Ellale ehk mannale õstnud pole. Sõõme meie kuzgil wäljapool õhtust, siis noogutatakse ja torgitakse mind kahetja päewa tagajärel raiskamise pärast.“

„Ma ütlen teile, see on wiletis elu, mis jüudame täis teeb. Aga kahjuks olen mina niisugune, et ma kõik alla neelan, jelle asemel, et kord tublisti wälja põrutada, nagu seda ehk teised teekswad. Waewle terve päew büroos aktide kallal ja õhtul weel niisugune meelewas-tane kodu—kodu? Mis ma ütlen—üürituba. — —

„Neiu Doorenz, kellega ma esite kohwimajas olin, elas Lehmanni juures kosti peal ja korteris. Tema waene küürakas, aga tal on selged filmad. Tema nägi, kuidas ma nende olude all kannatajin ja tema jai minuist aru. Tema jai aru, et minu jüudame pehmus minu

tahtmisejõudu halvab. Tema kõneles kord minuga jelle asja üle põhjalikult... lühidalt, tema imestas minu hingejuurusi, tema nägi minu waifivas kannatujes tõstet mehisust. Mina ei laise ennast meelitada, aga ometi on väga hea, kui tead, et keegi sinust aru saab.

„Nõnda juündis meie wahel puhas platoniline sõprus. Kui minu naene armufadedaks hakkas minema, pidi Loorenz muidugi majast lahkuma. Aga mina olin waheajal temaga nõnda harjunud, et ma seist ajast, peale töötundide temaga kolmandas kohas kofku trehwasin. Ma tean küll, et ta mind kangesti armastab ja wastu ei seisaks, kui ma temaga armulugu mängida tahaks, ja see on mulle natukene piinlik, seist muidugi ei mõtle ma jelle peale. Aga tema jeltfjis olet wärskendab mind ja seepärast otfin ma teda üles.

„Nüüd teate teie kõid. Aga tänä ööjel läks Lehmanni rehnung ometi jegi. Laurenz ja mina käisime õhtust jöömas, siis teatris ja peale jelle kohwimajas. Charlotte uulitfa nurgal läksiwad kolm naeste-rahwast tülli. Kui asi juba nii ägedaks läks, et wihmawarjudega üksteije peale tungima hakati, ütlesin ma: „Sead ööd, mu preilid prouad, elage heasti,“ ja läksin oma teed...”

„Tänu Sumalale,“ mõtlejin ma enejes, „jelle kasjahestusliffe loo lõpp on wähemalt weel kõige lõbusam. Kõige jelle juures on muil mehest kahju.“

„Koh, ja nüüd —?“

„Seda tahaksin ma praegu teie käest teada jaada,“ ütles ta kaeblikult. „Mida pean ma tegema, et jeda raibet seijukorda lõpetada? Mull ei ole oma abielust muud kui pahandust ja meelepaha. Seda, mis jarnane abielu pakub, wõin ma ka poisimehena omale muretjeda...”

„See on aga ometi üsna lihtne: Teie üürige omale oktobrikuuks teine korter, jaatke woorimehed usse ette, laske oma asja peale kanda ja pange oma abikaasale ette, kas ta tahab teiega kaada tulla wõi jina jääda. Tema peab ema ja teie wahel walima.“ j

Minu jaatja jäi äkitjelt seisma ja arusaamine walgustas tema nägu. „See on kõigeõigem“, ütles ta jügawalt hingates, „päris õige! Ma tänan teid, preili! Et ma ije ennen jelle peale ei tulnud. Mina tulen jagedasti teie juurde kohwimajasje. Wabandage, et ma ennast weel tutwustanud pole: Heinrichs, Paul Heinrichs... Oh, kui tänu-lik ma teie wastu olen —“

„Mis te tänate“, ütlesin mina, aga kui teie weel peale kauba nõuandmist tahate wastu wõttu, siis riputage oma „sõprus“, jelle küürafaga warna. Sarnane asi on loomu wasta ja kõiki mis loomu

wastu on, peab põlatama. Ma ütlen teile, kui teie kord tõesti aisa alt wälja lööte ja mõne ilusa wäikese tüdrukuga läbi lähete, ei ole see teie kodusele rahule ja teie abielule mitte pooltgi — ah mis! mitte kümnet osagi nii kardetaw, kui see platoniline jorutamine niijuguse wana leerutajaga, kes teil kõrwad täis laulab ja teid kihutab ja torgib. Herra Heinrichs, mina tunnen ka natukene ilma. Müüd, head ööd.”

Meie olime waherajal Maantee uulitsani jõudnud.

„Mina wõtan teie nõuandmise heameelega wastu — aga — —“

„Koh?“

„Kui teie mulle neiu Laurenzi ajemel tahaksite olla — — Oh, mull on niipalju usaldust teie wastu — —“

„Minugipärast: Olgu...“ ütlesin mina. Aga lipitjema ma ei haffa — Nägemiseni.“

Ma olin weel kaua aega ülewal ja mõtlesin jelle üle järele, kudas see tuleb, et kümne meesterahwa hulgas, kes minuga kokku puutuwad, ifka ainult üks armastaja on. Teised üheksa waatawad minu nagu hea feltimehe peale, kellele kõik ütelda ja keda usaldada wõib. Wille üle ma ka mitte pahane ei ole, sest ma puutun niipalju meesterahwastega kokku, et kümnest protsendist saja pealt mulle küllalt on. Aga naljakas on see ometi, sest et ma ilus naesterahwas ja toreda kaswuga olen, faks omadust, mis mull igasje uude kohta teenistusesje astumise juures soowituseks on. Inimestel on kord tõesti palju usaldust minu wastu ja see on mulle meelitaw, et ma ka weel mingil juhtumisel neid petnud pole.

Nõnda oli ka kord wäikese wenelasega Zwan Petrofowiga, kes ühes siinses theekaupluses teenistuses oli. Dmal ajal käis see iga õhtu A. õlle-restoranis, kus ma kuni minewa talweni puhweti neiuks olin, meie saine warsti sõbraks ja iga õhtu seisis ta terve tunni aega puhwetis minu juures, kus meie siis kaunis palju kõnelesime: politika ja armastuse, teatri ja skandalide, kirjanduse, liha ja süte hindade üle. Tema kõneles jorawalt Saksa keelt, nagu oleks ta siin jündinud, ainult natukene Wene murdega. Ja mina sain kõik tema armulood ja juhtumised teada, temal ei olnud sugugi saladusi minu ees. Ühel päewal tõi ta oma pruudi kaasa, Wertheimi kaupluse kasjaneiu, Therese Wilske, kaasa, kes just mitte ilus ei olnud, aga muidu tore, tuline tüdruk. Meie saine pea sõbraks, nad mõlemad meeldiswad mulle. Selle peale astusiwad nad kohe abielusse, elasi-

wad väga õnnelikult ja käijwad nii kui ennegi peaaegu iga õhtu meil. Oma wabadel õhtatel ehk päewadel käisin ma neid jagedasti Wilhelmi uulitsal olewas wäikeses majakeses waatamas, ehk läksin nendega jalutama. Seda abielulist armulugu lõpetas aprilli kuu algul Wene walitjuse sõttakutsumise käst. Zwan oli tagawarawäeline ja alles Wenemaa alam. Oh, Zumal, oli aga see kurwastus! Wende kurwastus läks mulle päris südamesse. Aga seal ei aitanud ohkimine ega nutt. Kutsuti ja Zwan pidi minema. Mai kuu sees oli teda sõjawäesalkadega siis Mandshuriasse jaadetud, kust ta mulle paar armast kirjja kirjutas, nii kurwad ja täis igatjust Berliini ja oma Therese järele.

Sel waejel loomakesel oli ka wilets küllalt ja ta jäi päris hädasesse. Esiotja käis ta tuimalt ümber ja kõneles ifka ainult jurmast. Riipea kui ta teada sai, et Zwan sõjawäljal on, tahtis ta ennast ära kihwitada. Täis klaas oli juba tema pesulaua peal walnis. Ta jäi juba üsna kõhnaks ja teda pidi wägise sunnitama, et ta ometi wähegi jõöks. Lõpuks wõitis aga ometi enese alalhoidmise tunne. Esiotja äraelamise pärast pidi ta kõik majakraami ära müüma, siis sai ta Mannheimeri kauplusesse müüjanna koha. Tema oli mõne aasta eest kusaqil riidekaupluses ametis olnud ja tundis jeda, ja ehk see koht küll juur asi polnud, pidi ta ometi jeda wastu wõtma, mis juhtus.

Esiotja puutusime meie jagedasti kokku. Tema oli siis ifka weel väga kurwameelne, aga aegamööda jäi see vähemaks ja ta kurtis enam wiletja teenistuse kui waeše Zwani pärast. See wihastas mind ja üksford läksime meie jellepärast natutene nägelema ja jest saadik hoidime üksteisest eemale. Sellegipärast teatasin tale kirjaga oma uut elukohta, kui augusti kuu algul R. kohwimajasse teenistusesse läksin, jain aga kirja tagasi, et ta ärälainud oli. Mina kartsin et ta haige on, wõi on tal midagi muud juhtunud ja kuulsin Mannheimeri kauplusest järele; siis oli ta juba neli nädalat sealt ära ja keegi inimene ei teadnud, kus ta elas. Aga umbes neliteistkümmne päewa pärast jeda, ühel wõl — ma ei usalda oma filmi — näen ma Thereset ühe peenikesse herraga kohwimajas. Kõle toredasti ehitatud lilla teatrimantel seljas, sõrmed üleni briljant sõrmustega ilustatud (wõib olla ka, et on klaasist — aga üks kõik, need maksawad ka midagi —!) walge julgedega kübar peas, — ma pean ütleva, esimejel filmapilgul olin ma kohmetanud, aga siis tuli mull kõle wiha selle naise peale, kes minu waest sõpra nõnda petab.. Ma waigistasin ennast aga siisgi ja andsin Zackile, meie jooksupoisiile ühe marga ja

saatsin teda waatama, kuhu see paar läheb. Thereze mind ei näinud, waid oli terwet tähelepanemist oma kawaleri peale pööranud, kellele ta niisuguseid silmi keerutas, et ta selle pea segamini ajas.

Siis tuli wälja, et Thereze Dönhofi platsi lähedal kujagil kolmanda korra peal elas ja ennaft ülespidada lastis. Kust ta selle lolli härja nii ruttu kätte oli jaanud, seda teadwad jumalad. Teisel päewal otstisin ma Thereze ülesse ja ütlesin tale oma arwamist suu sisse. Tema jai aga häbemataks ja wistas mind toast wälja, aga wähemast jai ta tõtt kuulda, see inimeseloom.

Niisugune asi wõib koledasti äritada. Mina ei ole jugugi kitsarinnaline ja armastuseasjus on mull karmis awar süda ning ei waata nende peale mitte kitsast abielu waatekohast. Aga kui kaks inimest kes nõnda ükssteijega elasiwad, nagu Zwan ja Thereze ja saatus neid ühest ära kujuk ning ühte poolt teise ilma otja wirutab, siis on ometi teise poole kohus temale truiks jääda. Mina jaan kõigist aru. Kui ta häda ja meeleheitmise pärast Antori jaalidesse oleks läinud ja ennaft lihtjalt äramüüinud — mina oleks teda wabandada mõistnud, aga nüüd mitte. Mepea ei wõi mina niisuguseid ühendusi sallida.

Kurb küll, kui keegi nii kaugele allaläänud on, et „niisuguseks“ jaab. Seal ei aita enam mingisugune hea tahtmine, see peab alla jääma. Dore jeltskonnatord wirutab keldriluugi tema pea kohal kinni ja weeretab jajapuudaje kiwi selle peale, et ta alt enam ülesse ei peafe. Niisugust tüdrukut tuleb kahjatseda ja mina pigistan ilma mõlemijeta tema kätt. Tema on nagu siisemüüritud, nagu elusalt maetud.

Aga ühe armuühenduse wastu ei ole mull ka midagi. Jumal hoidtu! Armastus on igapäise kaine elule ilustuseks. Kui ma kuus päewa nädalas hobuje wiisil tööd teen, peab mull pühapäewal õigus rõemustada olema. Seda ei ole ma eneselt ka kunagi ära wõtta lastnud. Aga minu armulood ei ole mulle ainelist kasu toonud. Seda pole ma ka tahtnudgi. Paljudel juhtumistel on nad mulle koguni tublisti maksma tulnud, sest enamiste juhtus nõnda, et just need mehed, kes mulle meeldisiwad, waejed kuradid oliwad, kelle rahakotil ifka tiiskus oli.

Mina wõin kõigist arusaada, aga mitte jellest, kui noored, töödõimulised naisterahwad mahaistuwad, käed jülle panewad ja endid meesterahwast ülespidada lasewad. Mina oleks seda mitu korda saada wõinud, aga ma tänan selle eest. Inimesel peab tööd olema. Ja kui ma ka mõnikord süüan ja sõiman, aga jüdame põhjas tean ma ometi, et ma ilma tööta elada ei wõiks. Töö on põhi, mille peal ma kaswan, ma oleksin puru õnnetu, kui ma äkitselt laisklema peaksin.

Minu filmis on sarnane ülespeetav naesterahwas enam põlgamisewäärilistem, kui mõni puhtas iidis laifkleja.

Thereset wõikfin ma läbipeksta. Waesest wäikestest Zwanist on mull aga kahju. Peaaegu soowikfin ma, et ta sõjas langeks, sest mina arwan, et Japani kuul tale nii walu ei tee, kui see ootamata uudis, mis teda siin ootab.

* * *

Federik ütleb, et ma asjast niipalju kõrwale ei pea minema, waid ilusasti korra järele jutustama. Sumalukene, ma pean enne kirjaniku ametiga harjuma, ja mis nii wärskelt alles meeles on, peab kõige enne jiidame pealt ära kõnelema. —

Nõnda siis, kui isa furnud oli, nälgisime me weel kolm. nädalat üheskoos. Siis oli ema ühel hommikul kadunud, oma ülemkellneriga minema pannud. Mina ei ole teda kunagi enam näinud, ega temast midagi kuulnud.

Thed, kes jekkorral neliteistkümme aastat wana oli, sai puusepa juurde õpipoisiks ja mind wiidi esialgu waestemajasse, kust mind mõne nädala pärast Altonasse ühe kingjepa lese juurde kaswatada anti.

See kaswatuskoht oli mulle õnneks, sest emand Dine Kapsalehes leidfin sõna tõsisest mõttes hea, emaliku sõbranna.

Emand Kapsaleht oli wäga tubli naisterahwas. Temal omal lapsi ei olnud ja pärast oma mehe surma pidas ta kingjepaari kahe selli ja kahe õpipoisiga edasi. Ühes waihes kõrwalijes wulitjas oli tal oma majakene; oma kuuekümne wiie eluaasta peale waatamata muretsetes ta ise majapidamise eest ja häda korral tagus ta ka kingjepalaua taga. Jest ta mõistis niisama heasti kui ta sellidgi paari kingasid walmistada, ehk tallutada.

Kui ta mind oma juurde wõttis, juhtis teda muidugi mõte, et minust weidi abi saab. Tema tõi mind isiklikult waestemajast ära. Ma mäletan teda praegu üsna selgesti: juur, tugew, lahja; juuksed alles peaaegu pruunid, paledel hele puna, juu ümber lai, heafüdamline naeratus. „Noh, mu plika . . . Müüd tule kaaja. Ema Kapsalehe juures ei pea sull halb olema.“

Mul oli wäga hea. Esimest korda õppisin ma korralikku elu tundma, nägin kaetud laua juures häid ranmuusaid sõõksid, mull oli pehme puhast woodi, terwed, puhtad riided ja tublid jalandud . . .

Mälestus Kapsalehe majas elamise aja üle, liigutab mind, nõnda et ma selle juures pikemalt wiibida tahaksin. Ah, seal oli wäga lõ-

*

bus. Nulitsfalt läks poolpimedasse eeskojasse, kus nõnda mõnusat tõkati ja naha haiju tunda oli. Lae all rippus palju weefindlaid meeste-, naesterahwaste ja laste saapaid, tugew, lihtne töö, sest emand Kapsjalehe töötarwitajad oliwad enamiste tööliste ja wäikekodanikkude ringkondadest. Eeskojast pahemat kätt oli wäike kaupluseruum, jelle taga köök, kust aken töötuppa läks, nõnda et emand ka söögiteetmise ajal jellide järele waadata wõis.

Järfst trepp wiis maja elu- ja magamise tubadesse, rida wiltulaega katusealuseid kambrikefi ja eespool küljes kaheaknaga söömatuba.

Mull oli „tädi“ Kapsjalehe juures, nagu ma teda nimetama pidin, nii hea, nagu tõugul kapsjalehe wahel. Mina hoidsin südamest tema poole, aga sellegipärast ajas wanajarmik mind taga, et ma tale tüffa teigin, kus aga selleks juhtumist oli.

Kui ma eimeste nädalate järele täisjõõdetud ja soojas pejas olin, ajas üleaannetus mind taga ja ma ei teadnud mis peale hakata. Mina hakkasin nüüd, mida ma wabatahtlikult kunagi teinud poleks — koolist kõrwale hoidma ja kolasin tundide kaupa tširkuseplatfil ümber. Kui ma üksord kaks nädalat järgimööda nõnda hulkunud, wõltsisin ma wabandusekirja ja selle juures tuli asi lagedale. Oh, kui tige tädi Kapsjaleht oli! Kõikjugu kolemaid karistusi ahwardas ta mulle määrata. „Türdus, ma lõbn find furnuks!“ Aga kui ma nutma hakkasin, oli wiha nagu kápuga wõdetud. „Koh, — siis ära tee jeda enam, nurjatu,“ ütles ta waigistades, ja kohe selle järel jutustas ta midagi naljakat, mis üle ta ise kangesti naeris ja mina ka. Sumaluke, küll wõis aga see naisterahwas naerda! Nii kaua ja tublisti, wõib ainult hea, tigeõujeta inimene naerda.

Ülepea oli sel asjal weel etteaimamata tagajärg. Waestelaste walitus, kellele minu lonkimisest oli teatatud, jaatis emand Kapsjalehele kirja, milles kästi minu järele walwata, muidu antawat mind teise kohta kaswatada. See pahandas teda koledesti ja mina sain weel manitõuži pealekauba, mis aga mull nagu ane seljast wefi maha-joõffis.

Mina teigin palju karutiikka. Kord joolasin ma emanda tuel keewat kapsajuppi jeebitükiga, kord walasin ma tema sissetehtud heerin-gate peale petroleumi, siis walasin ma jälle peajelli Bernhardi woõdisse, kes juba seitse aastat emand Kapsjalehe juures teenis, wett ja õpipoisi pühapäewajaabaste sisse õli, lihidalt, tädi Kapsjaleht oli minuga päris hädas ja tänu sai ta minu poolt wäga wähe näha.

Rõige selle juures harjusin ma ometegi aegamööda korrapidamisega ja õppisin majapidamisega ja kõõgis mõndagi tegema, kasuema kiitis veel pealegi mu osavust.

Kui ma midagi teinud olin, sain ma hea keretäie noomida, mis igaford iseäraliku hoiatusega lõppes: „ — — ja mis ma sulle ütlen, ära ja selle Bötcheri Zuuliga sõbrustama hakka. Kui see wõllaohelik sind oma mõju alla saab, siis oled ja mokas. Et ma sind temaga koos ei näe! Ma lõõksin sind siis põlwerihmaga furnuks, tüdruk —“

Uga emand Kavalalehe „furnukslöömine“ ei kohutanud mind julgugi ja see heatahtline hoiatus sundis mind just selle wastandit tegema.

Mis oleks Bötcheri Zuuli, kes minuist wiis aastat wanem oli, mulle korda läinud ehk mind huwitanud, kui mind mitte ninaga selle peale poleks lüfatud, et Zuuliga iseäralik lugu on. Nõnda tõmbajin ma kõrwad kiffi, kui emand õhtul söögilaua juures Bernhardi wastu Zuuli nime nimetas.

Zuuli oli waenelaps ja juba kaks aastat oma wanaema, pesupestija Bötcheri juures, kes meie kõrwäl elas. Tema parandamata kergemeelsus ja ümberhulkumise himu oliwad naabritele ühelt poolt pahandujeks ja teiselt poolt nende tagarääkimistele tänulikkudeks aineteks.

Nõnda kõif, mis ma Zuuli tempudest kuulsin, õhutas minus soowi teda tundma õppida ja tema armu wõita. Zuuli oli pealt näha nagu wäikene muistlase tüdruk. Wõib olla, et ta were poolest ka eht mustlase neiu oligi, sest tema ema, wana Bötcheri tütar, oli teda kujukilt tee äärest korjanud ja keegi ei teadnud kust ta isa otstida tuli. Seekord alles kuuetekümne aastane, oli ta sirge ja paenduw nagu piitsawars, temal oli pruun näokarw, mustad, pikad, kräsäis juuksed ja õõguwad pörgulise silmad, milledega ta siia ja sinna wälksujid wiiskas ja armastajaid õngitses.

Seameelega oleks ma Zuulile lähenemud, aga ta ei pannud mind tähele, ehk ma oma kaheteistkümne aasta kohta suure kaswuga olin ja mind wiineteistkümne aastaseks pidada wõis.

Üksford läks mull ometi korda temaga tutwust soetada.

Ühel pühapäewal, kui ma üksi kodu olin ja emand Pinnebergi, oma õe juurde ja sellid kõif wäljalainud oliwad — ja mull kole igaw oli, mõllesin ma igatsusega Inglise aedas olnud tantsuööde, lõhnaõlide haiju, heledate tuled, muusika ja meelt segawate tantsijate paaride peale. Enne kella ühteteistkümne emand koju ei tulnud — ja igatsus ning käreitus läks ifka suuremaks, nõnda suureks, et ma kella seitsme ajal kodunt ära läksin ja Inglise aja wärawa ees seisin

ning sisjekäigu poole wahtisin. Wärawahoidja, kes mind tundis, ei tahtnud mind ükspäini sisse lasta, aga ma kõskitasin uffe kõrwal ja waatlesin kadedusega möödaminewaid meesterahwaid ja tüdrukuid. Ahtiselt kargasin ma nagu elektrist pörutatud üles. Ma tundsin Juulit ühe herra käekõrwal ära. Tema tundis mind, ja kui ma teda palusiu ennast liqi wõtta, sest et ma heameelega weidi aega tantju pealtwadata tahaksin, naeris ta ja tõmbas mind enesega ühes. Siis olin ma aedast ja tunnid läksiwad nii ruttu mööda. Juuli oli wäga lahke minu wastu ja andis mulle limonadi juua, mida ta kawaleri tema jaoks ostis, pärast seda jõin ma nendega ühes weel õlut ja jäin weidi purju. Kell oli juba pool kaks kui ma koju tulisin. Emand Kapsaleht oli juba minu pärast nõnda hirmul, et tema noomimise kõne rõõmsaks kallistamiseks ümbermuutus, kui ma koju jõudsin ja oma kohmetanud wabandustega üsna hästi läbi tulisin.

Sellest ajast saadik oli Juuli ja minu wahel jalatõhendus. Mina tegin mõnegi käigu tema eest ja mõnda muud meelethead temale; mina olesk tema eest tulesst läbi läinud ja meie läbikäimise jaladus tegi feelatud wilja magusamaks — —

Jumaluke, misjuguiseid käikusid me üheskoos tegime. Kord, kui ma koolist koju tulisin, tuli Juuli mulle tee peal wastu ja andis nõu ümberpöörata, tema wanaema oli kodunt ära läinud. Juuli pani mulle oma aluskäue ja mantli selga, ning käskis mind üht kirja Kuninga uulitsal elutsjewa leitenandi kätte wiia. Nagu ta ütles, olla tal kibedasti kolmkümmend marka raha tarwis ja leitenant pidada seda kõhe minu kätte andma. Tema ise tahtis seal läheduses oodata. Mina olin ka selleks kõhe walmis ja leidsin leitenandi kodust. See luges kirja ära, wilistas natukene läbi hammaste, urises midagi habemesse ja ütles, et ta kahjuks mulle kõhe 30 marka ei saa anda, aga ma pean Juuli preilile palju terwit wiima ja tema peab lähema nurga peal olewas kohwimajas ootama, tema tuleb ühe tunni aja sees sinna ja toob raha.

Siis läksime meie kahkesti kohwimajasse ja ootamine ja ootamine, aga leitenant ei tulnud, ega tulnud. Pärast meeleäraheitmise pärast jõime meie kumbgi kolm tassit šokoladi ja neli tassit kohwi ja jõime juure wirna kookisid ära, et meil aga mitte ühte peningit raha tasukus polnud, läks jüda juba üsna halvaks. Kellner wahtis juba üsna kahlaselt meie otsa. Wiimaks ometi kella poole kahel ajal tuli leitenant, lunastas meid wälja ja andis Juulile kümme taalrit, mida tal wäga tarwis oli.

Kodus waletasin ma terve romani kofku, et oma hiljaksjäämist wabandada, aga see koeratemp tuli pärast ifkagi awalikuks ja minu kasuema sai uue hoiatuise.

Pagan teab, mis see Juuli minu juurest leidis, aga tema tahtis mind ifka enesega ühes wiia. Ja see tegi ühel ilusal õhtul terve loole lõpu.

Mina olin peale kella üheksat — see oli oktobri kuul ja juba ainnugi kottpime — Kapsalehe tädi juurest wälja lendanud ja Juuliga minema pannud, seeford tema uuema „kallikese“ ühe konserwide kaupleja juurde Palmaille uulitsal. Kella kümneni jalutati meie kaupluse ees edasi tagasi, punkt kell kümme pandi üfjed kinni ja teenijad lasti koju. Kui wiimane juba äräläinud oli, lastks herra Mertens, nõnda oli ta nimi, meid sisse. Ja kuna Juuli temaga elutippa läks, jäin mina poodi. Herra Mertens tuli weel korra tagasi ja ütles, et ma omal aega igawaks ei pea lastma minna ja tõi mulle pudeli Ungria weini ja klaasi ning ütles, et ma jooma pean. Seda tegin ma ka hoolfästi, nõnda et mitte tilfagi pudelisse ei jäänud ja ma puru wintis olin, kui Juuli natukene aega pärast kella kahteteistkümmend jalle nähtawale tuli. Tumedal tungil, et tädi Kapsalehele rõemu teha, olin ma jelle aja sees ligi nelja naela raskuse tüki Schweitzi juustu ja tolmweerand arshina pikuse tüki theeworsti oma jati põue toppinud ja nõnda läfime meie minema. Juuli ei olnud ka mitte üsna kindel oma jalgade peal, ja meie olime nõnda üleannetumad, et kõifjugu tüfka tegime, mina wõtsin theeworsti, lõin jellega wästu afnaid ja ühes kohas nõnda tugewasti, et afnaruut kaffi läks. Meie tahtsime nüüd kiiresti äraputkata, aga mina komistajin jelle juures ja enne kui ma aru jain, wõttis üks linnawaht mull kraest kinni, kui ta siis worsti ja juure kantsjaka ilma paberi sisse pakkimata juustu leidis, arwas ta, et meie seda warastanud olema ja wiis meid politseisje. Seal tehti pikk protokoll, aga meid ei ustud ning pandi õõjeks kinni ja teisel hommikul kuulati tädi Kapsaleht, Böttcheri wanaema ja konserwidekaupleja üle, mispeale meid siis wabaks lasti. Wäljas uulitsal oli tädi Kapsalehe ja Böttcheri wanaema wahel juur riid, jest et tädi Kapsaleht Juulit kõige kurja sünnitajaks ja minu ukutajaks nimetas. Sellega ei olnud aga Böttcheri wanaema mitte rahul ja politsei pidi waele astuma, enne kui naised wagufaks jäiwad.

Rahjüks teatati jellest tembuist waestelastekohtule ja tagajärg oli see, et mind tädi Kapsalehe juurest ära wõdeti ja teife kohta kaswataada anti.

Sila, pühapäeval, kus ma kella kuuest waba olin, käisin ma kaua aja pärast jälle tantsumaalis. Ernestinega, kes Rique kaupluses teenib. Meie olime ühe aasta eest ühe perenaise juures korteris ja jettfaadid puutume meie kokku. Dieti on ta minu kohta liiga noor — maewalt üheksateistkümneme aastane — ja weidi liiga lemmutaja. Aga ta palus mind ju ammugi, et ma kord temaga ühes läheksin ja nõnda läksin ma temaga ühes pühapäeval Weisenseesse.

Need tantsumaalikud ei meeldi mulle enam dieti. See jeltskond ei passi mulle, wõi õigem, mina ei passi sinna jeltskonda. Mina armastan peenikest herrade publikumi, mulle meeldiwad wiifakad kombed ja tore wälimus. Ennemalt panin ma wähe rõhku jelle peale, jelle wastu, ma wihtajin koguni kõiki peenikesi kombeid. Eest faadid kui ma aga Roger Pachellet tundma õppisin, on minu maitse jelle poolest ennast muutnud ja jeltgitanud. Ah, mu kallike — küll mõistis aga see ennast riidesse panna! Niiugust peensust on ta ainult ühel prantslasel — tema oli Lothringist pärit, aga see on ju ükskõik. Kõige peenem roosakarwa wõi walkjas sinine pesu, toredad kraed ja westid, siidi woodriga ülifonnad ja peenikejed lõhnaõlid — päris toredus ise.

Magu õeldud, läksin ma ainult Ernestine pärast tantsumaali. Lap-
sukene tahab ta wähest weidi rõemustada, ja et tal wanemaid ja siin ka kedagi jukulasi ei ole ning Berlinis weel kaunis wõderas on, pean ma jeda oma kohuseks natukene tema järel walwata, et ta mitte halwa tee peale ja halbade inimeste küüsi ei jattuks.

Tema on Thüringist pärit, ühe kõrwalise küla pagari tütar. Tema wanemad on nelja aasta eest liihikese aja sees ükssteije järel ärajurnud. Siis oli ta jeda ja teist katjunud ning tuli aasta eest Berlini, üksna wõderas ja lapsik, et siin õnne katjuda. Kohajõbitaja naisterahwas oli jeda minu perenaise juurde korterisse jattunud ja siis jooftis ta kohaõttimise pärast Herodesje juurest Pilatusje juurde, kuni ma tema peale halastajin ja oma tuttawa Paul Dhlersi läbi temale Rique worstikauplusesje müüjanna koha muretjesin. Jlus ta just ei ole, aga priske, wiks tüdruk, kahju oleks, kui ta oma tergluse ja lapsikuse õhwrüks langeks; seepärast täidan ma tema juures weidi ema aset.

Pühapäeval oli tal üks noormees kawaleeriks, jeda ma mõneks parema juustu- wõi heeringakaupluse jelliks pean. Mina arwan, et see mees minu hoolealusele hädaõhtlik ei ole.

Mina lasjtin rahulikult jeda natukene lennutada ja mõtlesin juba kojumineku peale, kui äkitjelt keegi wiifakas mees, kes mulle esimesest

filmapilguft koke meeldis, mind waltjeri tantšima kutsus. Ššimeſe tantſju järele tutvustas ta ennaſt mulle ja ſiis olime meie terve õhtu ühes koos. May ſſher on ta nimi ja ta on Rõperniſki muliſal metalliwabrikus tööjuhatajaks. Praegu kolmkümmend ſeitſe aastat wana, walfja juukſtega, minu ſuurus, üleſkeerutatud wurrudega, mitte wäga peeniſene, aga ſiisgi wäga wiifakalt riides. Juſt minu maitſe järele. Terve õhtu jookſul ſain ma kaunis häſti tema elulugu teada. Tema on juba neli aastat leſk, tema kaſs laſt on jugulaſte juures, poeg tema ema juures ja tütar tema naiſe õe juures. Tema kaebas, et poiſſmehe elu taſe ei meeldi, aga ta pole ka weel uueſti abieluſje aſtumiſeks lõpuotſuſele jõudnud: Oma majapidamine maſta praegulſel ajal kole palju, ja ſiis ei tea ta ka mitte, kas teine naiſe, keda ta oma maitſe järele walib, ka laſtele paſſib. Meed mõlemad omadufed ei ole mitte alati ühendatud. Aſtub ta abieluſje, ſiis wõtab ta kõige pealt eneſele naiſe, ja alles teiſes järgus laſtele ema.— Aga ometi armataſt ta ſedawõrt oma lapſi, et ta neid arnuita naiſe hooleks ei taſa anda. Sel juhtumiſel, kui teine naiſe laſteſt ei hooli, peab ta neid ſinna jätma, kus nad on, ja et ta emale poja eeft nelikümmend wiis marka ja naiſe õele tütre eeft kolmkümmend marka kuus maſjab, jääb taſe iſeſeiſwaks majapidamiſeks wähe üle. Mina ütlesin ſelle wähele, et ta ju niisugufe naiſe wõib wõtta, kellel weidi waranduf on, aga ſelleſt ei tahtnud ta midagi teada.

„Kui naiſel on midagi, on hea. Aga ſelle peale wälſaminna — ei preili, ſee ei ole minu mood. Seda ei ole. Kui ma juba naiſe wõtan, ſiis wõtan ma iſikut, aga mitte tema rahakotti. . .

See meeldis mulle wäga.

Selle järele läſime meie koju ja tee peal kõneles ta mulle oma häda. Tädi ei olla õige kaſwataja tema wäike tütrele, kes nüüd kuus aastat wana on. Seepärast tahaks ta ſeda ära wõtta, aga kuhu panna! Nõnda koduſt wäljas, peetakſe ju laſt üſna heaſti üles ja mõnes tükis hellitatakſe teda weel enam kui kodus, aga ſelles ei ole midagi kindlat, midagi jäädawat.

Meie rääkiſime kofku, et kolme nädala päraſt, kui mull waba pühapäew on, jälle kofku trehwame.

Mä pean ütlemä, et ma üheſt tutvufeſt harwa ſarnaſt rõemu olen tunnud kui ſelleſt.

Meheleminemiſeks ei ole mull juurt luſti. Sa kallitene, kui meie ſeiſuſe abieluſid lähemalt waadata, peab küſima, miſſugune ſee taewas õieti iſe on, ſeſt harilikult õeldakſe, et abielu juba taewas walmis

sepitjetakse. Wähemalt pole nendel abieludel, mida mina näinud, palju külgetõmbawat ehk järelainamise wäärilist.

Mina oleks juba sagedasti mehele wõinud minna ja praegugi poleks kosjakandidatidest puudu, kui ma igapähele wäljalobijeksin, et mul hoiukasja. raamatus üle üheksa tuhande marga on. Aga mina katjun jelle üle juud pidada. Mina ei saa ülepea aru, kudas minu jarnastes oludes elawad tüdrukud nõnda himulikud mehele minema on. Jumaluke, mida see abielu nõnda juurt pakkuda wõib. Kallikejena armastatakse sind igatahes enam kui abielunaise. Kui abielus oled, siis wahib mees ikka teiste naesterahwaste järele ümber, kuna armuühenduses olles meesterahwas alati hirmul on, et temale jeda tehakse. Oma ülespidamist jaan ma oma töö läbi ja wõin weidi tagawaraksgi panna, kuna kellegil minu üle midagi ütelda pole. Kui mu teenistus mind wabaks lubab, olen ma tõesti waba, wõin teha mis ma tahan ja milleks mull lusti on.

Muidugi, kui tõesti jüdamest armastatakse, siis ei kaaluta jeda kõiki nõnda järele, jeda tean ma ijeenejest, kui ma Mezi linnas Rogeriga ühel meelel olin. Meie olime ühes kohas teenimas, tema oli hotellis teenriks ja mina restoranis naiskellneriks. Sest on juba seitse aastat tagasi, jumaluke, küll läheb see aeg aga ruttu... Mina olin nagu narr jelle poisiaga! Mina oleksin teda armastuse pärast ära jüüa wõinud ja temaga üheskoos hommikust kuni jüüdawõni töötanud.

Teda armastajin ma tõesti. Ja kui ma nüüd tähele panen, et ma praegu Rogerist ja oma möödaläinud armastujest kõnelen, see on kirjutada wõin, ilma et ma jelle juures kõige vähemat kahjatust tunnen, siis tuleb mull ijeäralik kurwameelne tundmus, et jelle palju kiidetud ja ülistatud armastuse juures õieti midagi juurt ja ijeäralikku ei ole, nagu jeda arvata tahaks. Armastus ei ole ka midagi muud ja midagi kindlamat kui iga teine ilus asi, mille üle rõemu tuntakse. Tema on niisama õrn katti minema nagu portjellaniks kuu, tema ei ole mitte wastupidawam, kui mõni riie, mida wanaiks peetakse, kui söök, mis seistes halvaks läheb, tema on kakkimiseni, kulumise ja hapuks minemise eest niisama wähe kaitstud kui iga muu asi.

Meie hakkasime eimesse tutwaks jaamise päewade sees üksteist armastama. Demas oli midagi armast, magusat, külgetõmbawat. Mina oleksin tema eest tulde läinud. Ja tema oli ka tõesti aus minu wastu, meie tahtsime tõesti abielusse heita.

Temal oli mõni tuhat marka kogutud ja minul niisamuti. Meie

pidime suwel Ostendes fondiitriäri wõi wäikese kohwimaja rentima ja waatafime hea lootufega tulewikusje.

Õhtu hilja, kui wõerastemajas kõik wäikeks oli jäänud, tlni Roger enamiste pooleks tumiks minu tuppa, siis kõnelesime meie tulewikust ja ehitafime õhulosfifid ...

Kõik teenijad teadsiwad meie armastusest ja joowisiwad meile õnne, ainult paks uksehoidja, kellele ma üksford tubli ninanipju andsin, kui ta mind musutada tahtis, ei olnud minu wastu hea, ja karjus minu ja Rogeri wahel tüli sünnitada, kuna ta mind Rogeri wastu taga rääkis. Kui see midagi ei aidanud ja Roger teda kuulda ei wõtnud, aweldas ta meie lugu perenaisele.

See oli jelforral neljakümne aastane, paks, priske naine, kellel omaft kuuekümmne aastajest, wanadusest nõrgast mehest enam juurt rõemu polnud. Ja kui ta puhweti leti taga seisis, wõi siidikleitidega kahestades läbi restorani ruumide läks, wiskafiwad tema muustad särawad filmad tuliseid, tõmbawaid pilkufid paremale ja pahemale poole, ja ma teatfin, et ta ka heameelega Rogerit wahtis, ja et Rogeril midagi karta poleks olnud, kui ta emandaga oleks julgenud weidi sõbrustama hakata. Et Roger temast juurt wälja ei teinud, jeda oli ta juba nuufutanud ning tarwitas juhtumist, et jelle eest kätte ta juba ...

Nõnda, lühidalt ütelda, tabas ta meid ühel õhtul. Mina pidin ukse lahti tegema, ja kui ta Rogeri minu toast leidis, jookfis ta wihaft jinise näoga tuppa ja karjus, et ma jalapealt teenistusest lahti olen. Hommikku wara pidin ma oma palga kasjahoidja käest kätte saama ja enne kella kaheljat majast wälja minema. Aga jeal oli tal Rogeriga tegemist. Just nagu mõni krahw astus ta pöörafe naise ette, ja kudab ta jeda ütles: „Wäga hea, emand. Aga mamjel Marie ei lähe mitte ükfi. Mina arwan ennast ka lahtilastuks ja lähen homme niijamuti ka enne kella kaheljat siit majast minema. Teie peate kasjahoidjale ütlemä.“ — See ei meldinud aga emandale juugugi Rogerit lahti lasta ja hommiku wara anti mulle teada, et ma jääda wöin, kui ma ennast parandan ja tulewikus enam wiisakust ja komblust tähele panen. Et teenistus muidu õige hea oli ja Roger ka jelle poolt oli, jäime meie paigale. Poleks meie ometi jeda mitte teinud! Aga kes teab, wöib olla, et see ometi õige hea oli, et see nõnda tuli. Lõpuks läheb ometi kõik nõnda, nagu ta minema peab.

Majaemanda mees läks päew päewalt wiletfamaks ja jaanuari kuus jai ta rabandufe, mis jeda halwas, nõnda et ta woodist enam

wälja ei jaanud. Nüüd oliwad ohjad emanda käes, ja tema oli majas üksi peremees.

Rõige efimene mis ta tegi, oli see, et ta igajuguste abinõudega minu Rogerit oma võrku hakkas püüdma. Igajugu konfideega. Plus oli ta ka, jeda peab ütleva, aga Rogerist ometi neliteiskümmend aastat wanem.

Minu vastu naeris Roger jelle „wana jahkli“ waewa üle, aga ma panin ometi tähele, et ta emandaga edwistas, rohkem kui tema waheford minu vastu jeda lubas.

Mis ma weel pikka jelle üle kirjutan. Aprilli kuus, just sel ajal kui meie abieluse pidime astuma ja Ostendesje minna tahtsime, sai minu Roger wõerastemaja ofanikuks ja kaasomanikuks. Emand oli jeda läbi wiinud, et ärijuht Roger Pachelle äriosanikuks wõeti.

Nüüd läksiwad mull muidugi filmad lahti.

Dh, kui õnnetu ma olin. Mina ei tahtnud neile jeda näidata, kudas see mulle walu tegi ja mind alandas, ma käisin päewal püsti peaga ja trotslikult ringi, aga bösel kui ma üksi olin, toppiisin ma padja nurga suhu, et walu ja wiha pärast mitte waljusti karjuda ja ma oleks enesele otja peale teinud, kui mitte metfik igatus armajama järele minus jälle tormiliku elamise soowi jümmitanud poleks. Mina wihtasin ja armastasin teda ühel ajal kahefordse firega. Seit wiha juure armastuse jisse puistada, on niisama nagu püskrohtu tulesje wijata, ta raskub, paugub, aga ei kustuta mitte leeki — — waid jellewastu — —

Meie wahel tuli asi seletusele. Tema ei wõinud jalata. Mina ütlesin tale tagedaid sõnu näosje. Mina ütlesin tale, et ta ennaft jellest naisest prostitueerida lasseb, et ta alatam kui liht libu on. — Dh, ma ei ole jugugi wiisakas, kui ma wihane olen — — Tema ei oskanud mulle jelle peale midagi wastata, waid katjus mind õrnustega ja lubadustega waigistada — Mina oleks ära minema pidanud. See oli igapäew mulle piinaks. Sellejuures jäin ma kõhnaks ja käisin ümber nagu wari. Aga ometi ei wõinud ma ennaft sealt lahti kiskuda. Mina ei jaanud Pachellest lahti: „Tema lähedus oli minu elu“ nagu jeda romantides nõnda ilusasti wõeldakse. Tema waade ja minu armukadedad tähelepanekud ärritawad mind, aga ometi tõufasin ma teda ära, kui ta mulle lähines.

Ma nägin, kudas ta päew päewalt iffa minust kaugemale jäi ja ma uimastasin ennaft piinaga, mida see kurb tõfidus mulle walmistas.

Hakatuses oli see kiil ainult wälimine kaju olnud, mis teda jundis jelle naisje meelitustele järele andma. Siis aga wangistas teda

emanda peenifene olek, tema ülitore kehafuju, magusjad kõtistawad peenifeseid lõhnad, milledega ta oma riideid niijutas ja lõpuks waimline ülewõim. Sest emand oli tark, wäga tark, et ta mind naeratas oma ümber ja Rogeri kõrwal jallis. Salajase hammastefiristamisega panin ma tähele, kuidas tema mõju päew päewalt kaswas, kuidas, Roger ainult emanda peale waatas ja armufabeda pilkudega emanda järele walwas, kui see teiste herradega edwistas ja ma tundsin, et Roger aegamööda minust enam midagi ei hoolimud. Ja mida enam Roger mulle wõeraks jäi, seda järelandlikumaks emand minu wastu sai, ehk küll minu turtšafas olek mõnikord ennem põhjust oleks annud mind jalapealt minema kihutada. See oli siemise wõidurõemulise kaastundmuse headus ja tasandus, mis ennast mulle awaldas, wõitja halastus wõidetu üle.

Ühel päewal tuli ta minu juurde ja andis mulle sõbraliku, peaaegu emaliku näoga nõu ometi ära minna, sest et mull siin ometi enam midagi loota ei olla.

„Mehele on nõnda kõikuwa meelega, armas laps,“ ütles ta silmakirjaliselt, „kõige paremat nende hulgast ei wõi tänaseks homjeks mitte usaldada. Ja Roger on niisamuti ainult meesterahwas. Minge ära! Selle läbi saate teie jellest walust lahti, et teid igapäew kaotama peate ja tema nendest jüdametunnistuse etteheidetest, mis teie nägemine temale igapäew walmistab. Mina kingin teile kolmsada marka. Teie petetud lootuste pärast —“

Seele hakkas wiha mu sees keema. Mina ei jõudnud enese üle walitšeda. Mina lõin tale wastu nägu.

Ja kui ta ka kümmetuhat pakkunud oleks. —

„Mina ei ole mitte ostetaw, emand, ja mina ei taha ostetawat armastust,“ kirjendasin mina, „mina jülitän selle wiletja kelmi peale, kes ennast wanemast naisest lasseb äraosta, ja selle olemuse peale, kes omale meest ostab. Ma wilistan teie raha peale... Ma...“ oo, ma ütlesin tale weel palju jämedaid asju, ja siis läksin ning panin omad asjad kokku ning jõitsin seljamal õhtul ära, ilma et kuu paljagi oleksin wäljanõudnud. Seda kinkisin ma tale. Aga põrgu walu on see lugu mulle ometi jünnitanud ja ühe aastaga ma sellest wõitu ei saanud, Selle loole järgnew aasta oli pöörane, kirju aasta. Mina tahtsin tingimata unustada ja meestele kätte maksta. Ja ma rändasin ühe kaenlast teise kaenlasse — ah, ma ei taha seda enam meele tuletada. Jäägu unustusesse.

Aegamööda jain ma ka tõesti enese üle wõitu ja praegu, nagu

ma ütlefin, et tuffsu weresoon selle üle enam nõnda kiirelt, aga sest-jaadil ei ole ma ka dieti tõsiselt enam mitte armastanud. —

Maar Slicher on koguni teisest jordist; jugugi mitte wõrrelda selle hurdakoera Pachellega; tema on tõsine, kindel mees.

Meie oleme kõige maapealse elu, koguni politikagi üle juttu ajanud. Tema on joffialdemokrat ja tõdliste ühijuses eestseisjuse liige. Aga kui tõendawalt kõlawad tema harutused, jeal ei ole midagi jõimu ega juunamist, kõik kõlab nõnda arukalt, nõnda mõdebukalt, nõnda iseenejest arusaadawalt ja loomulikult, et tema juttu tundide kaupa kuulata wõiks. Ma loodan, et meie sõbradeks jaame. —

Üleüla pealelõunat käis minu „wäimees“, tore herra Heinrichs, kohwimajas. Wõidurõdemjalt jutustas ta mulle, et ta nüüd „ülsna findlasti“ olla otjustanud minu nõuandmije järele teha ja kas ma mitte lähemate päewade sees temal ei aitaks korterit otjida. Et see lugu mulle nalja teeb, lubasin ma tulewal keisnädalal, kus ma kella kuueni waba olen, temaga ligi minna.

Wäikene Ernestine kirjutab mulle täna, et ta pühapäewast jaadil õndjuse tujus olla. Tema kallim on seebiwabrikus teiseks raamatu-pidajaks ja nende wahelord olla päris selge: kas see, ehk mitte kedagit. Abielusje astumijeni olla küll veel palju aega jne. . . .

Noh, mina oma õnnistust nendele ei keela.

* * *

Oma noorest põlwest tahtsin ma edasi jutustada. Waestelaste kohtu juures ei aitanud palwed ega palumised, lubamised ega tõotused, Mind wõeti hea Kapsalehe tädi juurest ära ja anti kristlikusje majasje kaswatada, „ausate. mõistlikkude, heade, lugupeetud“ inimeste juurde, kirikuteenri Veiti ja tema ausa abikaasa Jakobine hooliks, kes ameti poolest pitsidewalmistaja ja kardinateguduja oli.

See oli walus lahkumine. Kapsalehe tädi ei wõinud ennast kudadagi waigistada; ta nuufkus waljusti ja ei tahtnud mind lahti lasta. Mis minusse enesesje puutus, siis sain ma esimest korda õige selgesti aru, mis ma oma lapselikus kergemeelsuses kaotanud olin; ma tundsin selgesti, et mull kunagi jälle nii hea ei saa olema, kui selle tubli kingjewa lese katuse ja kaitse all. Rahjuks tuli see arusaamine liiga hilja. Minuke asi mis mind trööstis, oli tädi tõendus, et tema maja pärast, nii kui ennegi, minu koduks jääb, ja et ma teda sagedasti waatamas wõin käia. Tema headus ja emalik hoolitus ulatas ka koguni minu wenna Thedi peale, kes enamiste wabadel pühapäewadel Kapsalehe majas wiibis.

Oli päratu juur wahe minu endise ja n ilidse „pension“ wabel. Kirikuteener Veit lonkas ja tal oli teine k si kange. Tema naine nägi ka alati niijugune wälja, nagu oleks tal terve miljon tiifikuje bat-sillusiid keh s. Mehe lonkamine ja naise wilets w ljanagemine oliwad mõlemile  rifapitaliks, millest nad mitte wahe protsentisiid wälja ei tirinud. Seest t epoolest oliwad nad mõlemad päris terwed, nad j i-wad nagu reheliised ja ei lastnud endil midagi puududa. Nemad m -lemad m istfiwad jeda kurba, aga toitwat kunsti põhjani, kudas kaas-tundmust äratada.

Tõsi on ka — naine mõistis oma k sit dd hästi teha. Tema pit-sidewalmistused oliwad mõnikord wäikesed kunstit dd. Aga selle cest jai ta t dd ka heasti maksetud ja ta ei häbenenud hinnaw tmise juu-res . . . Miipea kui mõni heasüdamline ja maksw imuline daame tema juurde tuli, läks h daldamine lahti, mis t e m a kõik läbi tegema on pidanud ja tegema peab. „ — — minu wiletjus oli juur, kallis proua — — oh, minu wiletjus oli juur — —!“ Ja siis see h daldaw nägu, mis selle kõne juurde käis, l mmastanud heal, piisarad — — oo, see oli päris teater. Ja kudas ta kerjamisefirjasid mõistis kirju-tada, temas oli täiesti kirjanik kaduma läinud. Terve püha perekond, isa, ema, tütar, wenisiwad terve pühapäewa kirikus ringi ja jooksi-wad peale selle weel paar korda nädalas õhtu kirikumõisa piiblitur-nile. Muidugi tõi niijugune jumalakartlik eluwis kaju ja Beiti pe-refond oli õpetaja ja kõigi wagade inimeste ees au sees. „Waene, „tubli Beiti perekond“  ldi  lleilidse, „peab neid häid,  iglasti, wilet-juses elawaid inimesi taktilikult toetama —“

Nemad toimetasiwad oma asja tõesti peenikefjelt, nemad ei kerja-nud kunagi otsekohe, nemad seisiwad koguni kingituste wastu ja w t-siwad neid ometi wastu — — nii heameelega. See mõjus kahetord-sjelt, tõstis aukartust oma saatuse ees ja äratas alles  ieti tungi krist-liku ligemisearmastuse pärast heategusiid teha.

 ksteise wõidu taheti w eseid, wagu inimesi aidata, olgu wäikeste, meelep raliste, s brust joetawate kingituste ehk juuremate annetuste näol. Kord jaadeti neile terve talwe k ite makjuta koju, kord jaiwad nad kellegi joowitaja eestkojtmise peale mõne rikka põllumehe käest kartulid terve talwe jaoks ja ajawilja sissetegemiseks: heade sõprade poolt makseti nende i ur ära — muust toidukraamist, nagu weiniist, lihast ja teistest headest asjadest kõnelemata, mis nendele majasje jadas ja mida nad l buga nahka paniwad.

T trel oli ema kahwatanud n ojume ja teda  ldi „nõrga rin-dadega“ olema, tema käis p ewad otja pejukaupluses.

Selle juures elasiwad need raiped nagu Zumal Prantsufemaal. Näitusjeks istusiwad nemad õhtuti laua ääres, kus sinki, juustu, praadi ja Zumal teab, mis häid asju oli, kuna mina nendest lahus teinepsol laua otjas kikkitajin ja kuiwanud toidn jätijeid alla neelajin. Söögi ajal pandi ikka üks hoolega ketiga kinni, tuli keegi ja kõlitas, wiidi kohe hea jõögikraam kappi luku taha ja sissetuleja leidis wiletsa jõömaaja, nimelt kausikese worstiraswa ja musta leiba laua pealt. Nõnda hoiti ikka waejus alal. —

Meie Zumalal on tõesti mitmesuguseid kostilisi. Ühed teewad endid nõnda wäikeseks kui wõiwad, rõhuwad endid, teewad endid waejemaks ja wiletsamaks kui nad on; teised selle wastu puhuwad endid täis, tahawad kõrgemale lennata, kui nad wõiwad, lööwad lärm ja tahawad endile jõufuse hülgust anda.

Beiti perekonnal oli weidi mõlemaid omadusi. Jõukamate inimeste ees tegiwad nad endid waesteks, kelle peale halastama pidati. Aga kui nad omajugustega kofku jaiwad, puhusiwad nad endid täis ja tegiwad endid Zumal teab kui tähtjateks.

Snimejed, kelledega nad läbi käisiwad, wäikesed ametnikud, käsitöölised, wäikesed äripidajad, elasiwad kõik nendest kaugel, teises linnaosas ja keegi nendest ei wõinud aimatagi, kust hallikast Beitid raha saawad. Neg-ajalt pidausiwad nad luffus uste ja kõwasti riimi pandud aknaluukide taga pidusi, kus midagi ei puudunud; jeal oliwad juured wajika- ja loomaliha praed, kinnnet seltsi magusroad, Schweitzi juustu ja puuwilja peale jõögi ja päratu juured waagna täied punshi ja pannkookiisid. Nemad käisiwad mitmes klubis ja seltsis, jõukarastuse seltsis, lauluseltsis „Ühenduses“ ja ühes perekonna ringis. Kui nad õhtuti pidudele läksiwad, isand Beitol pika hõlmadega jaterkuub seljas, raudrist*) nõöbiaugus, emand Beitol paks mustast siidist kleit seljas ja pikk kuld uurikett kaelas ja preili Henny nõnda ülespuhutud nagu mõni paabulind, siis ei wõinud keegi nendes waejeid, alandlikkusi armuannete wastuwõtjaid ära tunda.

Mina wihtajin neid inimesi nagu katku ja kolerat.

Nemad kurnasiwad mind ka kõige häbenatajemal kombel. Mina pidin kõik majatööd tegema, kõik käigud käima, mind aeti terve päew taga, kord siia, kord sinna, minuga käibi kole waljusti ümber ja walwati mu järel, kuna ma waewalt kõhu täis sain jüüa.

Minul on kodust, lapsest jaadik palju wigasid ja pattusid, aga üks headus on nõnda ütelda, mulle külge sündinud: mina ei ole kunagi filmakirja teener ega enese warjaja, wõinud olla. Nii noor kui

*) Saksa-Prantsuse sõjaaegne märk.

ma alles olin — jarnane kometimäng oli mulle wastik ja ma ei wõinud jeda kaasa mängida.

Kui mull jekorraal mitte tädi Kapsalehe poolt toetust poleks olnud, kes teab mis minust saanud oleks. See tubli naisterahwas oli sõna tõsisel mõttes minu hea ingel. Onnaks ei elanud Veitid temast mitte liiga kaugel. Ehk emand Veit küll iga minutit järel arwas, jain ma oneti sellega toime, et rutuga paariks minutiks sinna jisse kargasin ja paar worsti ehk juustu tükki ära neelasin. Pühapäewal peale lõunat, kus Veitid minust heameelega lahti tahtsiwad saada, olin ma alati tädi Kapsalehe juures. Kui ma tale siis oma südant wälja puistasin ja häda kaebasin, pööras ta mind ifka hea poole ja tema emalik wiis rahustas mind ifka.

Juuliga ei puutunud ma enam kofku. Mind aeti päew otja taga, et ma õhtul nõnda wäsinud olin, et enam waheldust ja lahtust ei nõudnud.

Ühel õhtul pidiwad Veitid jälle „Ühendusesse“ tantsupidule minema.

Henny preili (nõnda pidin ma teda nimetama) kraakfus ema kõrwad täis, et tal weel jeda ja teist piduriiete juures puududa. Nimelt paar pikki siidikindaid, paar lille ja paar wiisakaid tantsukingasid. Müüd ei olnud aga raha majas ja isa Veit ei wõinud ju omakseid tühja rahakotiga tantsupidule wiia. Siis tuliwad nad selle mõtte peale, et ema preili Lewandowskile kirja peab kirjutama ja jellest kakskümmend marka laenuks paluma (muudugi igaweseks ajaks). Preili L. oli rikas jõukas naisterahwas, kes, kui ta andis, jeda lahtiste kätega tegi, kes aga teinepoolt jellepoolt tuntud oli, et ta oma kaitsealuseid enne teraselt tähele pani. Mina teadsin kõik jeda, sest et Veitid minu ees ei häbenenud ja kõiki jeda minu juuresolekul läbi-jõelusiwad.

Nõnda tehti kiri walmis ja loeti ette; see oli tõesti südantlõhestaw, kudäs emand Veit oma kurwa seijukorda kirjeldas. Zuba kolm nädalat ei ole enam liha majas, pagar ei anna enam leiba ja piimamees piima wõlga, ilma puhta rahata ei saa töömaterjali — lühidalt häda ja nälg ning wiletus igal pool — — .

Mina pigistasin wiha pärast hambad kofku, nõnda wihastas mind jee häbemata wale, ja ma oleks kõige parema meelega selle kirjala-paka tee peal uulitsarenni wiskanud. Selle juures oli mind õpetatud kõigi küsimuste peale kirja siju mõttes wastama. Kui ma Lewandowski juurde läksin, luges jee kirja ära, waatas siis terawasti minu otja ja ütles:

Raske elu.

5

„Teil ei ole siis enam kolm nädalat liha laual olnud?“

Mina läksin näost tulipunajeks, aga äkitselt läks kurat mu sisse ja mina westasin (tõtt mööda) julgelt: „Mis minusse puutub, siis ei ole ma küll pühapäevast saadik liha näinud. Aga Beittidel oli eila lihapraad ja täna kalad lõunaks.“

„Soob,“ ütles ta. „Aga sinu kajuema kirjutab ometi mulle, et te mal kakskümmend marka waja on, sest et teil enam jüüa ei ole ja keegi teile enam wõlgu ka ei anna.“

„Ma ei tea mitte, aga jee on wõimalik, et Hennyile mitte tantšufingasid ja pikki kindaid wõlgu ei anta,“ ütlesin mina.

Dema waatas juuril silmil mu otja. „Tantšufingasid ja kindaid? Kudas ja jellepeale tuled?“

„Noh, jellepärašt, et nad ometi täna õhtu tantšupidule peawad minema ja neid asju tarwitawad — —“

Preili mõtles weidi aega, siis ütles ta mulle, et ma pean minema ja ütlemä, et ta õhtul wõi teijel päewal ise tulla.

Noh, seal oli hea nõu kallis, kui ma jelle teate wiisin. Naised tormasiwad nagu kullid minu kallale ja raputasiwad mind kahelt poolt, nõnda et mull hing kiuni jäi. „Mis ta ütles? Mis sina ütlesid? Kas ma ei ütelnud julle, et ja raha ühes pe a d tooma, raibe loom?“

„Dema küsis, kas meie tõesti enam midagi wõlgu ei saa ja siis ütlesin mina, et preili Henny tõesti mitte tantšufingasid wõlgu ei saa ja et teie täna õhtu mitte „Ühendusesse“ minna ei saa, kui ma mitte raha ei wii —“ Ma ei tea isegi tänapäew, kust ma jelle julguse niisuguseks kuulmata häbematauseks wõtsin. Mina arwan, minu kahjurdem tungis filmapiklikelt kõik teised tundmused tagasi, isegi kartuse tagajärgede eest ja kõige pealt järeksaaluwa tarkuse.

Role kepihoop parema õla peale, äratas mind üles ja wiis mind mu rumala ettewaatamatuse üle arusaamijele — mis aga pea rahesadu sarnaste kepihoopide all, mida Beit käewarre jämeduse wemblaga minu selga wirutas, ära kadus, kuna naisterahwad mind jalgadega tagusiwad, minu peale sülitasiwad ja endi wihakisaga minu walukisast üle käisiwad. Palju aastaid on jellest mööda läinud, aga weel tänapäew wärijen ma, kui jeda koledat nuhtlust meelde tuletan, mille all ma ära minestasin ja alles siis mõistusele tulin, kui nad mulle külma wett näo peale pritsisiwad. Nimelt oli üks daame juhtumise kombel tulnud ja jeda koledat nuhtlust seganud, muudu oleks Beit mind surmuks peksnud.

Kui ma üles ärkasin, kuulsin ma öeldama: „Aga Veit... Ma ei saa mitte aru!... Teie — muidu nii rahulik, mõistlik, usklik inimene — — kuidas teie võite ennast nõnda unustada, last nõnda meeliskult karistada?“

Siis pühtis ta higi otsa eest ja öhtas: Armulisel proual on digus... Wiha pärast jelle raibe looma üle, ei tunnud ma iseennastgi. Seal võta nüüd niisugune elukas Dnistregija pärast oma majasse ja jüdame juurde, jaga temaga oma leiwaraasukest, näe temaga kõitfugu waewa, et teda Zsšanda poole pöörata ja inimlisele seltskonnale kasulikaks liikmeks teha, ja niisugune raibe jelle eest tänuks laimab ja teotab sind seljataga häbematalt — — Sellest läbi ja läbi hullaläinud loomast enam head nahka ei saa — —“

Siis jutustas ta minu lugu L. juures. Ribedas hädas olla mind sinna jaadetud raha laenuks paluma ja — mina olla jeda juhtumist tarwitanud, et oma heategijaid laimata, häbemata wale väljamõtlenud jne.

„Ja, siis on teie wiha küllalt arusaadaw ja tüdruk peaks tõesti eeskujulikult karistatud saama. Aga ometi ei tohi omas wihas meeleatumaks saada, armas Veit — —“

Sellega oli asi lõppenud.

Kui Lewandowski õhtul tuli, leidis ta terve waga perekonna kannatawa Kristuse nägudega laua ümbert koost; naised nõelusiwad pitsiisid, wana Veit luges jutluseraamatut...

Noh, nüüd läks laul jälle lahti, kaetused minu halbtuse ja waleliku oleku üle ja misjuguist meelepaha neil juba minuga on olnud, ja et ma terve loo pidudest tuulest wõtnud ja sellega veel hoobelnud olla — et ma preili L. tublisti luisanud olen jne., ja keiet oma juttu tõmbab Veit minu peiduurka ukse lahti ja kisendab: „Wasta tüdruk, kas ja waletsid armulise preilile ette, wõi mitte?“

Ja mina — — lapsed, mina olin jekkorral kolmeteiskümne aastane, ja ma olin puruks peksetud maas, ei saanud ennast walu pärast liigutada, liikmed oliwad paistetanud, pea werine — tänapäew tahaks ma ennast weel jelle eest läbi peksta — aga mina olin arg.

„Jah“, wastasin ma taja ja wajutasin pea padja fissse. Sellega oli asi otjustatud. Preili Lewandowski sai weel minu koledat elu-lugu kuulda, ja laulu lõpp oli jee, et ta käe tasku ajas ja ühe asemel kats kahetümne margalist raha laua peale pani.

Sest ajast saadik algas mull alaline kannatujeaeg. Dühi kõht oliwad minu programmis igapäew forduwad numbrid. Üksford tahtis tädi Kapfaleht minu eest seista ja neid mõistusele wiita. Aga

wanamees wistas ta uksest wälja ja waeste eestseisja ja waestelaste kohus ei wõtnud teda kuulda. Kõik järelekuulamiised langeiwad hiilgawalt Veitide kasuks... Tubli, jumalakartlik, laitmata perekond ühel pool—teine pool nähtawasti halbade omadustega, wale ja kergemeelsuse poole kalduw laps ja üks lihtne, wana naisterahwas, kellest seesama laps puuduliku järelewaatuse ja juhtimise pärast ära wõetud oli, keda siis mitte erapooletumaks pooleks lugeda ei wõinud... See oli iseenesest mõista, et kaal Veitide kasuks langes ja tädi Kapsaleht oma heatahtlise eestkostimisega kuiwale jäi.

Kui mitte wana Kapsalehte poleks olnud, oleks mind Veiti juures kurjategijaks kaswatud. See on waeste eestkostimise kaswatuse wanne, et ta ainult shabloni järel töötab, aga mitte üksikute isikute järele. Misjuguised tumedad mõtted ja kättemaksimise plaanid mõlkusiwad sagedasti mu peas, kui mind ühekohtuselt pekseti ja ma tühja kõhuga magama pidin minema. Minus oli niipalju õigusetunnet, et ma enesele ütlesin: wiimaste toleda piinamise juures oli wist jull omal ka weidi süüdi. Sest ma ise pean tunnistama, et rohkem kahjurõem ja soow Veitidele tükki mängida, kui tung tõe järele mind Lewandowski juures juudis kõnelema. Ma katsumin küll usin ja sõnakuulelik olla, aga see ei aidanud, muhud ja sinised plekid ei kadunud mu keha pealt.

Mina olen sagedasti pärast, kui mull aega oli, selle üle järele mõtelnud: Mis oleks minust saanud, kui mull jeda ainust tuge mitte seljataga poleks olnud, kui mind see hea wana naisterahwas mitte waigistanud poleks, trööstides, et kord see piin ometi lõpeb? — Kas wõib niisugune laps, keda kõige wäheema süü pärast tühja kõhuga magama jaadetakse, ja hommikul ilma eineta kooli peab minema, kes nälja pärast lõunal pool furnult koju tuleb, keda siis tundide kaupa mitmesuguste talituste jaoks taga aetakse, kuni ta wiimaks wäsimusest maha kukub ja siis temale weel „wastiku oleku“ pärast kõrwakilulused antakse — ma küsin, kas wõib niisuguse lapse peale waadata, nagu olewuse peale, kes oma tegude eest wastutama peab?

Rudas, kui ma niisuguses meeleolus oma piinajatel kohwi sisse woswori oleks puistanud, ehk maja nende peafohal põlema süütanud, kas oleks mind sellepärast kui „kurjategijat“ hukka mõista wõidud? Minu wana sõbranna emalik nõuandmine hoidis mind kõige wiimase asja eest, muidu — —

Sel ajal mõtlesin mina iga päew kättemaksimise peale. Ja ühel päewal — neli kuud pärast suurt pekku — kirjutasin ma koolis preili

Lewandowski kirja, milles ma jeketasin, et kõik töji oli, mida ma temale rääkisin, ja kui ta jeda teada tahab jaada, kudas lugu Veitide juures õieti on, siis tulgu ta lähemal pühapäeval kella 10 ja 11 wahel õhtul vaatama. Siis oli nimelt Henny sündimispäew, mida pidada taheti.

Ma teadsin ju, kui lugu wälja tuleb ja Lewandowski mind ära annab, siis ei jää mull muud nõu, kui wette hüpata. Ma olin jelle wastu walmistatud. Mina elasin mitu koledat päewa läbi, aga midagi ei jündinud; L. ei lastnud enesest midagi kuulda. Pühapäew jõudis kätte ja Henny suur pidu; ligi 12 inimest, noored tüdrukud ja poisid tuliwad kofku; süüa anti lihapiirufaid ja lillekapsaid ning pärast rummiist walmistatud punshi ja kookide wirnastid; punshi walmistati juurte kruuside sees, mille sijuks kolmweerand oja rummi oli. Kui nad jellest juba tublisti maitsemud oliwad, läks lärm lahti ja lõpuks oliwad nad kõik nagu sitikad täis. Maja uks oli küll targu kowasti riivi pandud, aga mina tegin salaja jelle lahti, ja kella üheteistkümnene ajal, just paraja kära ja müra ajal, läheb uks lahti, ja preili Lewandowski, kelle omaduste seas ka weidi uudishimu oli, astub sisse. Korraga seisab ta toa ukse läwel ja näeb terwet pilti, mis tema nervedele just mitte wäga ilutundlikt löbu ei walmistanud.

„Di, Di... Siin elatakse ju üsna lõbusasti“, ütles ta imes-tawalt. Ja terve joobnud jeltskond mõirgas tale wastu: „Terwijeks, wana tädi: Terwijeks, wanaeit — —“

Mina seisin elutoa ukse juures ja wärisegin. Seal tuli Veit kõvgist ja wiskas koleda pilgu mu peale, nüüd teadsin ma kõik: tema jai asjast aru ja mina wõin ära kolida. Ja siis piitsin õõjel jooksu ning tormasin metsikult wallikraawi juurde, aga kui ma jelle ääres seisin, tuli mull külmas wees jurma eest hirm peale ja ma läksin jälle ära ning tädi Kapsalehe majasse, et teda üles äratada ja mind ära peita paluda.

Uga jee ei olnud kerge asi wanainimest, kes raskesti magas, ülesse äratada; kui ma alles ukse kallal raputasin, puundutas keegi selja tagant mu õla külge, ja kui ma ümber waatasin, oli jee Juuli. „No noh!“ ütles ta, „Mia, kust jina jia tulid?“ Mina jutustasin tale kõik ära. „Ah, mis siis“, ütles ta kergemeelselt, „jellepärast ei uputata ennast mitte kobe ära. Wana Kapsaleht leiab juba sinu jooks kusaqilt peiduurka. Uga nüüd ja ei jaa teda ometegi üles äratada. Tule ometi minuga natukene jalutama. Wõib olla, et leiame weel mõne kallikese tee pealt, kes meile pudeli weini ostab...“ Da oli juba minu ümbert kinni wõtnud ja tõmbas enesega ligi...

Nõnda läksin mina omas rumaluses Juuliga bööjel püügi peale. Wiimase hoburaudtee sõiduga läksime meie kuni Uue Wallini ja siis mööda kallakat ülesse; iga lord, kui mõni wiijakasti riides herra meile vastu tuli, hakkas Juuli temaga kõnelema, aga enamiste läksiwad kõik tähelepanemata meist mööda, kuni lõpuks üks tuli, kes meiega kõnelema hakkas: mida Juuli öieti tahta ja mida meie kella 1. ajal bööjel uulitsjal otstida. „Meie otstime kosilast“, ütles Juuli edewalt, „aga niijugust, kellel kõlijawat taskus on, ilma jellela ei ole midagi hakata“.

„Sü —“ ütles ta ja korraga tõmbas Juulil parema ja mull pahema käega kraest kinni ning wilistas, jesi see oli politteinik; Juuli kirjendas hirmuga waljusti, mina aga rabelesin enese lahti ja tormasin hirmuga umbkaudu edasi, kuna üks linnawaht mind taga ajas, kes wile peale oli juurde ruttanud. Ma ei tea mis ma tahtsin ehk mõtlesin, kole hirm täitis mu hinge, pimestas mu arusaamist, nõnda jooksin ma nagu kurjawaimudest taga aetud edasi ja otse teed Alstri jõkke —

* * *

Sila läksin ma tõesti oma üleskeeratud wurrudega „wäimehega“ ligi. Tema tuli mulle järele... toredasti riides, üsna hele hallis, kollased jaapad jalas, paar pika warrega roosi käes. Siis läksime meie üheskoos Friedenausse, uude Schönebergi linnajaosse ja üürisime seal ühes uues majas, mis weel üsna täiesti walmis polnud, ühe wäikese ilusa korteri. Kolm ilusat tuba, kõik vastu uulitsjat, kõigil parkettpõrandad ja wäga kenasti ehitatud ja wäga kena köök, wäljawaade raudtee peale, nõnda wastas seiswatest majadest waba, nõnda päris armas titefeste kodu ja ühe õnneliku abielupaari jelles elamiseks ei ole palju fantaasiat waja.

Ma pean tunnistama: kui ma seal ülewal seisin ja natukene aega aknast wälja waatasin, tuli mulle koguni isearaline tundmus siidamesse, nõnda midagi nagu igatsuse jarnast waikse, rahuliku õnne järele, mis siin majas olla wõiks, kui kaks waikset, head, leplikku, rahulolejat inimest kokku juhtuksiwad. Se peab ju ilus olema niijugust uut, wäikest majapidamist juhtida ja kõiki piinlikus puhtuses hoida, enne lõunat puhastada ja keeta, peale lõunat, kui mees ära on, näputööga akna all, ehk juwel palkoni peal istuda ja wälja wahtida ehk natukene unistada ja õhtu siis magama minna, kui selleks lusti on. D ja... D ja... Ma pidin tahtmata Max Alcheri peale mõtlema, selle wiijaka mehe peale, kes mull üsna tublisti mõttes seisab... See oleks täiesti kena olema, niijugustel

naistel on ometi mõnes asjas paremat kui meiejuguifel. Mõnes tükkis — aga üleüldiselt ei tahaks ma ometi mitte nendega wahetada. Minul ei ole praegu jelles ilmas mitte ühte nurfagi koduks. See on tõsi, elu on mull hapu ja jägedasti olen ma wäsinud nagu koer, aga teijelt poolt lähed niisugune tallekeje jarnane majaperenaine oma titekeste kodu ja mehe kõrwal enamiste ije hapuks. Kui inimesel filmad peas on, wõib puhweti taga huwitawaid tähepane-kuid teha. Ma wõikfin romaniisid kirjutada, ja kõiit „elust“. Mis jeal kõiiki ei näe ega kuule, kui palju inimesi jeal sisse ja wälja ei käi, ja kui mõnda imelikku elujuhtumist jeal kuulda ei saa. Ma mõtlen mõni fõrd, et nagu liikuwate piltide kasti waateaugu ees istud, millest palju inimesi oma juurte ja wäikeste hädade ja rõemudega näed mööda minewat, nende saatusest weidi aega oja wõtad, kuni nad ju filmist kaowad.

O, ma teen heamelega tööd, ja see on üsna lõbus tundmus, nõnda ijejeisaw olla, aga mõnikõrd tulewad mulle ometi kurwameeleliised tujud peale. Ma olen ometi alati nõnda üffi ja tõepolest dieti mahajäätud. Minu minewikus ettetulnud paljude armastuse-lugude peale waatamata, ei tea ma ometi mitte dieti, kudas ühe inimese meeleolu on, kellel midagi armast, jügulast wõi niisugust inimest on, kes temaga tema saatust jägab.

Jumal tänatud ei ole mina mitte kurwamõtteline. Keerutatud wurrudega mees ei wõiks mulle mitte eluajaks saatuse selfiliseks olla. See on imelik Jumala leiwajõõja. Dieti ei ole midagi ijeäralikku temas, tema on jellewastu koguni harilik igapäewane inimene, wäiklane, hea, weidi arglik hing. Tema nõndanimetatud idealid näiwad mulle nagu odawast materjalist järehtehtud ehteasjade kaup olewat, nagu wäiklased inimesed oma sohwide ja kummutite peale uhked on; ja siis endile ette kujutawad, et neil kunstimahtjet on:

Minu herra Heinrichs ei ole mitte wähe edew oma wale idealis-muuega, ja kes temaga oskab ümber käia, jee tähendab, temale mett mofa peale määrada ja tema „mehijust“ ning tema „idealismust“ kiita, jee on tema juures lugu peetud ja wõib teda ümber sõrme mäsõida, ja jellepärast on temale wäga kardetaw, kui ta halbade kätte jattub. Mina kujutan enesele ette, et ta minus õiget isikut on leidnud. Niisugune isik, nagu jee kiirakas wana jachtel, kihutab teda muidugi oma naise wastu ülesse, jee on selge. Mina ei meelita teda mitte, aga mina äratan tema auahnust üles. Warsti lubab ta oma abikaasa ühes kohwimajasse tuua, siis jaan ma teda fõrd

näha ja kui ta mulle meeldib, tahan ma waadata, kas ma nende mõlemi asja mitte joonele ei saa seada.

Kartuse ämma eest peab ta enesest ära harjutama, see on ju wastik. Praegusel filmapilgul on ta nagu tuli ja tõrw ja rõemus-
tab ümberkolimise päewa üle. Meie jõime üheskoos restoranis klaasi õlut, kui juures ma veel kord tema kannatuselugu kuulda sain. Õhtul oli ta veel ühe tunni kohwimajas, jüda oli tal uuest forte-
rist ja tulewiku plaanidest nõnda täis, et ta minuga puhweti ääres
weel weidi jellest lobijema pidi. Mina pean weel aitama temal
tapeetisid wälja otsida ja uut teppibi osta, ka tahab ta oma naijele
uude korterisje tuleku ajaks kiiktooli finkida.

„Kas teil siis ka julgust on, wõitlust jelle lendawa maoga wälja
kannatada?“ küüsin mina,

Do — temal olla nõnda palju julgust — — — „Ega teie
ometi usu, et mina jeda wana kassi kardan — — — Jumal
hoidku — — ülepea mina ije ei saa sugugi seal juures olema — —
ega mina ometi naistega kikkema hakka — — asjatalitaja saab
minu käest wolikirja — —“

Ma hoidsin juu naeru pärast finni! —

* * *

Äga ma kõnelen oma noorest põlwest edasi. Ah, need ei ole
armjad mälestused.

Mis ma kohutawa kukkumise juures külmata wette, tundsin, jeda ei wõi
ma täna päewgi enam tunnistada. Hiru politsei eest, oli minus
kõik lümmatanud, ma tean ainult, et üks filmapilk oli, nagu oleks ma
jääkülmuse asemel tulekõrist sisse kukkunud, see on iseäralik, aga weel
tänapäew tõendan ma, et uppujal enam põletawa palawuse, kui külma
trundmus on, see oli siisemine, kohin ja mühin minu ümber — muud
ma enam ei mäleta.

Sinnawaht oli minu kannul ja tõmbas mind wälja. Ma olin juba
meelemärguse kaotanud. Wiis päewa lamajin ma palawikus maas,
ja kui ma mõistusele tulin, olin ma haigemajas, kuhu ma kolmeks
nädalaks jäin, piinarikas aeg, kus ma ööd ja päewad hirmus waenle-
sin, et mind jälle Beiti juurde tagasi wiitakse. Nii halvaks ei läinud
aga asi mitte. Beitidel oli minust himu täis ja nad ei tahtnudgi
mind enam tagasi saada, siis tegi waestendufogu otsejeks, et ma kuni
leerijani M. warjupaika — walju parandusmajasse, kus muidu täis-
kaswanud „langenud“ tüdrukud warjupaika leidjivad, jääma pean.
Nõnda see ka jündis, ja mina tulin wihma käest räästa alla, pühast

perekonlast wagade õdede juurde, Zumala teotamise ja filmafirja elu õhuringist pühade juurde ja süsimusta, wagadusehullustuse nõiaringi.

Sed ja nende ülem—üks wiiekümne aastane kurja, walju näoga naine, riisus hammastega — ei olnud minust wiit mitte palju head kuulda saanud, sest eijimesest päewast peale walwati minu, nagu karnase lamma järele fuure waljusega.

Kirja järele oliwad enamiste kõik tüdrukud „wabatahtlikult“ ajutuse elanikud. Oh, mu Zumal, mis tähendab wabatahtlik? Uja jooksul jain ma mõnda lugu kuulda, oliwad ju enamiste kõik alaealised ja—et nad mitte nõnda olnud ega tahtnud polnud, kuidas teised tahawad ja hea kombe jeda ette kirjutab, siis oliwad wanemad wiieksikstjad neid parandusemajasse saatnud. „Wabatahtlik“ oli see ajutuses elamine ainult jellest küljest, et keegi just kohtu mõistuse järele siia polnud saadetud.

Selle ajutuse hooeluste seas ei olnud ühte, kes mitte teisiti kui jalajase hammastekiristamisega ennast jelle kristliku warjupaiga muhtluse paragrafide alla poleks heitnud. Kõik wotajiwad igatsedes ja põksuwa jüdamega endi wabakslastmist, nagu lunastuse tundi.

Ma ei tea jugugi, mis tõugu inimesed need „õed“ dieti oliwad. Nemad ei olnud dieti mehed ega naised, waid midagi wahapealset—wahemast fuurem oja. Üks nendest—üks lest—oli oma waike inimesejõbraliku olekuga wäljawõte nende seas. Peale majateenri ei olnud mitte ühte mehe hinge majas. Polnud ka tarwis, õed jaiwad ikekses ükspäini kõigega hästi walmis. Ja politseiwõimude oskajiwad nad üsna tublisti tarwitada. „Drahwid“, mida nad sõnakuulmata patuste jaoks oliwad wälja mõtelnud, oliwad keekajast pärit ja lõhnajiwad püha inkwiisitsiooni kohtu järele. Seal oli pime, ilma aknata kong ja jinna pandi kolmeks nädalaks—kirjuta kolmeks nädalaks—wee ja leiuwa peale kinni, talwel, kiitmata ruumi, nõnda et kord keegi neiu pool külmanõdetult sealt leiti: Peksunõhtlus oli päewakorral ja saadeti kahest, jelle ameti peale walitud õest täide, nõnda põhjalikult, et midagi enam soowida ei jäänud. Seda jagati weel nõnda jagedasti, et erapooletu jellele arwamisele pidi tulema, et wagad õed oma enese lõbu pärast peksawad. Tädi Kapsalehte jain ma nüüd ainult kord kuus näha; igal neljandal pühapäewal tohtisin ma teda pooleks tunniks waatama minna, ja jeda lubadust tarwitajin ma, hoolega. Mina ise ei peajunud kuidagi wälja. See oli wilets aasta, nagu Beiti juures, nii ka siin, ainult weidi teisiti: Seal jain ma leeritud ja pidin õdede õnnistusriika karistuse alla weel kaheks aastaks jääma,

aga kui umbes üheksa kuud peale minu leeritamist hea juhtumine põgenemiseks oli, ei jätnud ma muidugi seda tarvitamata.

Seal oli nimelt Kieli linnast üks ligi üheksateistkümmne aastane neiu, ühe anetrniku tütar, kes oma kõlbmata eluviiside pärast tema oma isa poolt M. ajutusesse „parandamiseks“ antud ja selle vastu kõigil õdedel hammaft oli. Kord puudus pesust—mida meie mõrastele pidime pejema—üks meesterahwa ninarätik ja jeda pidi Zna, nõnda oli neiu nimi, ära warastanud olema. Tema oli pesu juures oma kätt wigastanud ja rätiku werd jookswa käe ümber sidunud ja pärast unustanud tagasi panemast; rätik leiti magamisetoast, tema asjade hulgast. Korrapidaja õde kiskus wiha pärast tal jalgu juukseid peast ära, tõmbas ta põrandale ja trampis jalgadega tema otjas, ja Zna ei jaanud ennaft kaitseada, sest et ta wäikene ja nõrk oli, kuna „õde“ juur, tugew naisterahwas oli:

Lühidalt ütelda, Znal oli kallikene, kes ühe okeani aurulaewa peal tüürimeheks oli, ja kui ta mereõidult Hamburisse tagasi tuli, kuulas ta kohe Zna järele, ning jai teada, et ta M. ajutuses oli: Ja siis ei jäänud ta enne rahule, kui jalaplaan walmis oli. Minul oli sel ajal natufene enam wabadust kui enne, mind jaadeti käikude pärast wälja, ja ühe niisuguse käigu pealt jai ta minu kätte, päris minu käest järele ja ütles mulle, et ta Znat tahab jalaja ära wiia ja mulle kakskümmend marka kingib, kui ma teda selle asja juures aitan. Mina ei olnud ka laisk, ei mõtelnud kawa ja wastasin: „Kaks-kümmend marka ei tähenda mulle midagi, need wõetakse ometi mu käest ära ja pekja jaan ma weel pealekauba, aga ma teen teile teise ettepaneku: warastage mind ka ühes ära. Siis olen kohe nõus“, Tema oli sellega nõus.

Ja meie tegime asja tõesti kawalasti:

Ühel päewal näppasim ma ajutuse eestseisja wõtmekimbuft kaks wõtit ära, ilma et ta jeda märkas. Teine oli majawärawa wõti ja teine oli wangikongi wõti.

Paar päewa peale jeda tegime meie Znaga wäikese karutüki, mis eest meid ajutuse nuhtluseparagrafide järele kongi pandi. Zna põletas triikimise juures meelega paar meesterahwa särki ära ja mina näppasim eestseisja toast ühe õuna ära, ehk ma küll teadsin, et õunad tema waagnas loetud oliwad.

Nõnda istujime meie kahelkesti kütmata kongis — oli juba oktobri kuu lõpp ja kaunis külm — aga meil ei olnud sugugi külm, meie õõgajime ootufe ja ärewufe pärast ja lugesime jekundijid ning minutiti. Kui majas kõik juba wäikne oli, tegime meie ukse lukust lahti

ja kobasime kahest trepist alla, korridori, kõik läks hästi, aga kui maja-
värav lukust lahti keeramise juures kriukfus ja paikudes kinni läks,
jooksin meie nagu kurjainimudest taga aetud funi lähema mulitsa
nurgani, kus Ina peigmes, tüürimees Joachim Schmandeus tõllaga
meid ootas. Nutufes pidiwad nad jell ööl küll raskesti maganud
olema, sest meie kadumist on alles teisel hammikul märgatud, kui meie
juba ammuigi Schmandeuse kajutis warjul olime. Peale lõunat läks
laew merele ja meie sõitmine kui altkäe reisijad ühes. Rapten oli
wäga hea tüürimehe wastu, pigistas mõlemad filmad kinni ja New-
Yorgis läks tal korda, Zumal teab kelle nime peale passijid muret-
jeda, ning meid maale wiia.

Frederik ei ole minu kirjutamisega rahul. Tema arwab, et ma oma
noorestpõlwest oleks pidanud täielikumalt kirjutama ja iseäranis asu-
tuse majas olekust. Tema mõtleb jelle juures paari neiu loo peale,
mida ma talle ennem jutustasin. Aga ja heldekene — minul ei ole
kõik meeles, et jeda korra järele jutustada, mina ei ole mitte wilsu-
nud kirjaniil, kui see mull meelde tuleb, kirjutan ma jeda pärast
poolse.

Dieta on see wähe rõemustaw, nende kurbade mälestustega tege-
mist teha, mida juba heameelega poolteed unustanud olen.

Mu meel läheb nõnda sapiseks, kui ma nende kaugele jäänud
minewiku päewade peale mõtlen, kui ma jeda koledad ööd ja Alsteri
jõkke hüppamist meele tuletan. —

See on ikka nõnda hõlbus „jaatust“ kõigi wilekuste wastutajaks
teha. Aga tdepoolest on ometi ainult inimesed, teie d inimesed, meie
armjad ligimesed ja nende neetud ning wastuoksa waated, seadused
ja seaduseraamatud meie kuri „jaatus“.

Rudas wõidakse ometi!?—Rudas wõidakse ometi!?!—

Ma pean waeje Juuli peale mõtlema, jelle ilusa, wäleda, lusti-
lise, kergemeelse tüdrukku peale, keda nad jelle öö järele kombelise
politsei järelewaatuse alla seadsiwad ja pordumajasse wiisiwad.

Taewas ja põrgu! Kas see ei ole mitte kuritöö? Kas see ei olnud
mitte mõrtjukatöö ja weel halwem ja koledam kui kuritöö ligemise
elu wastu? Minu ja iga õiglaselt mõtleja inimese arusaamise järele
findlasti.

Juuli terve süü seijis tema kerglases weres, tema tulises ijeloo-
mus, et ta waenelaps oli, et ta kõigist maha jäatud ja waene oli

Tema oleks enesele paremini iibe kaubanduniku suwemaja, kui ilma peawarjuta inimeste warjupaiga jündimise kohaks walinud. Rikaste wanemate tütreks oleks temast ihaldatud, koitaw neiu jaanud, tema edewust oleks meeldiwaks, tema julgust algupäraliselt, teda ennaft armastuwewääriliselt, ilusaks, terawamõtteliselt, iseloomuliselt peetud... lühidalt, tema oleks nendesamade omadustega, mis nüüd temale hukatuselks jaiwad, seltskonna pailaps olnud.

Miskpäraft ta ka nii ettewaatamata oma wanemate ja esiwane- mate walimisega oli! See oli talle paras... Rikas kaupmehe tütar, kes kord üle aija wälja lööb — kui kaitstud ja teatud ringfondade waadetes üleskaswatatud peretiitar ja ttub ta küll waewalt jarnajesse jeejuforda, et aija alt wälja lüüa tarwis oleks! — jaadetakse kuhugi kaswatusmajasse, ehk pannakse, kui aji tõsine näib olewat, ruttu tanu alla. Waese pejunaije tütretütar, kelle ema jurnud, ja keda ilma kait- jeta ja järeliwaatuseta oma tulijewerelises iseloomus tantjupõrandatele ja õõjiste juhtumiste offimiste peale takistamata minna lastakse, pis- tetakse pordumajasse. Ara temaga. Tee pealt eest ära...

Seft on palju aastaid tagasi, ja ma wõikfin jelle üle nutta. Miskpäraft ei ole halastajat seadust, mis neid inimesi, kes teiste „korralikkude“ inimeste arwamise järele inimesejuole hädaohy nähwar- dab tuua, lihtjalt lubaks ära surmata, neid wõimalikult waluta teise ilma jaata, kus kombliuse kohtunikka ega kombliuse timukaid ei ole?

Alga ihte pordumajasse — — —

Alastate päraft nägin ma teda jälle. —

Aneturu nurgal. Mina ei jaanud elektriraudteedest dieti aru ja küjisin iibe naisterahwa käest, kes nähtawasti ka sõitu ootas.

Tema pööras ennaft minu poole, wana, hall, teraw nägu, tuliste, wihtkamisest õõguwate silmadega ja midagi arusaamatat näojoontes, midagi, mis ihtlasi kaastundmuist ja põlgtust äratas. — Tema andis mulle lühidalt juhatust. Mina waatasin kohkudes tema otja... Mina ei tunnud teda mitte ja ometi näis ta mulle tuttau olema —

„Juuli,“ ütlesin mina. Ta waatas mulle otja.

„Kas ja oled Juuli?“

Tema andis mulle häbemata wastuse. Alga see wastus ütles mulle, et ma ennaft polnud petnud.

Mull seifis see lugu kaua meeles.

Juuli, Juuli, Juuli! See oli tema, ja ei olnud mitte. Tema oli jurnud, teda oli ära tapetud. Alga ta hukkus ifka meel ringi, jurnukeha woõworihilgus närtsinud otja ees ja wastik mädanemise lõhõ juures. —

Ja ta oli ometi nõnda kena, intelligent, ülemeeleline, meeldiv, heasüdamline olemus, täis elu ja rõõmsameeleline.

Ma tunnen hirmu inimeste eest, ma võiksin terwet kupaust ära tappa, kui ma Juuli peale mõtlen. Väike, mustajuukelise, juhtumistehimulise Juuli peale...

* * *

Üleeila õhtu sain ma ühe meie wana alalise wõderaga, kes juba kaks kuud aega iga õhtu kella kaheteiskümne ajal tuleb ja kella kaheni istuma jääb, lähemalt tuttawaks. Aga õhtu maitseb ta ühte ja jedasama: tafs musta kohwi ja kaks tükki marmeladi, peale selle klaas kangemat weini ja mõnikord ka sherrit. Tema on alati üksipäini, ei loe muud ajalehte kui wahelt mõnda pilkelehte. Üsna mõtetesje wajunud, istub ta oma kaks tundi ära, see on selge, et ta misgi asja üle järele mõtleb.

Mina ei ole mitte uudishimulik; aga mind huwitab ometi teada saada, mille üle see wana herra—ta on wiiekümne aastate lõpul—nõnda hoolega järele mõtleb. Ja siis tuletasin ma ikka meele, nagu oleksin ma teda kufagil ennemini näinud. — Meiesuguse teenistuses on see ju kergesti wõimalik — ja ei oleks wäärt järele mõelda. Aga mull oli ikka nõnda, nagu oleksin ma juba ennem temaga rääkinud, nagu oleks tema isikuga isearalik mälestus ühendatud olema. Asjata tuletasin ma seda meele.

Üleeila õhtu tuli herra Heinrichs oma väikese prouaga kohwi-majasje. Ta näeb umbes niisugune wälja, nagu ma teda enesele ette kujutasin. Mitte just wäga „wäikene,“ paraja keelmise kaswuga; ja ometi nii wäikene, nimelt wäga igapäine ja ilma tähtsujeta. Tema on nende inimeste seas, keda õieti kunagi tähele ei panda, sest et nende isikud nii wäga üleüldjuse sekka ära kaowad, nad on need, keda paljusjes „publikumiks“ nimetakse, üks oja juurest hulgast... kaup hulgawiisil.

Niisugune prouakene wõiks aastate kaupa iga päew minu ärisse tulla, ja ma tunneks teda waewalt wäljanagemise järele, nii wähe huwitab ta mind. Aga üleüldijelt on ta see naisterahwas, mis minu Heinrichsile passib.

Sel õhtul näis ta mossis ja halwas tujus olewat, ehk küll mees nähtawalt püüdis temas head tuju äratada. Tema mistas rufista juuruse lillekimbu, mida mees nähtawasti alles ostanud oli, pahajell tooli peale, ei tahtnud midagi lasta tellida, ja kui mees wiimaks

temalt luba jai tasfi šhokoladi tellida, tegi ta niifugufe näo, nagu oleks teda junnitud pudeli täit petroleumi wälja jooma.

Mina waatafin jeda kõik pealt ja mõtlejin enefes: fuur Zumal, kui ta nüüd õnnetuma mõtte peale tuleb, mind selle wäikefe aniga tutvustada. Aga lollifene ei jaanud minu wastufeiswast märguandmifeft aru, teretas mind awalikult ja fiis ei jäänud mull muidugi muud üle, kui nende laua juurde minna ja ennaft Heinrichi poolt tema abikaaja Lottega tutvustada lasta.

Rahju, et ma nende lehtede juurde selle imelikfu näo joonistust, mida Lotte mulle tegi, kirjada ei jaa. Taga järele naersin ma selle üle tublisti. Tema sirutas ennaft tublisti wälja, et minus aukarust äratada ja see jääkülml, uhfufe ja põlgtufeiga ühendatud tagasi-tõrjuw olek tema labajel näol, tõesti, see oli kentfakas. Selle aja sees arwafin ma muinasjutu wälja ja jutustafin temale, et herra Heinrichs oma poisimehe põlwes — wiie wõi kuue aasta eest — selles restoranis alaline külaline olnud, kus mina seekord teenifin, ja et ma nüüd teda fiin alles hiljuti näinud olen. Muudugi oli ta selle juures oma „armjast, kenast“ abikaajast mulle kõnelenud ja mina olin muidugi õnnelik armulift prouat ifiklikult tundma õppida.

Tema kuulas kahtlafelt jeda lugu, kirjutas nina ja tõmbas fulmu fortju, mis tema wäikefe kassinõofefe kohta wäga kentfakas näis olema. Nähtawasti tahtis ta näidata, kui palju ta minust kõrgemal on, ja et see tema abikaajast häbemata julgus oli mind temaga tutvustada.

Heinrichs, lambapea, ei jaanud sellest midagi aru. Heas tujus, püüdis ta meid lähemalt tutwaks teha ja tellis kolm klaasi Rootsi punshi. Siis jai see wäike kaks wihajeks ja hakkas turtsuma. Tema ei tahta enam juua, mitte tillkagi. Tema tahab koju minna, tema on wäsinud. „Aga jüdamefene, ainult paar lonksu... Sa kaebasid ometi enneft, et sull külm olla. Üks wäike klaasi täis joendufeks—“

„Sa kuulsid ju, et ma ei taha, mina tahan koju minna,“ ütles ta kihwtijelt ja tõmbas arusaadawalt oma kindad kätte. Sel ajal tõi kellner kolm klaasi punshi. Mind nõuti õnnekombel sel filmapilgul puhweti ja ma wõifin õnnelikfu paari oma pead jätta.

Mees katjus teda joomifele jundida, aga tema läks ifka wihajemaks ja ärritatuks.

„Mina lähen nüüd minema; fina wõid ju siia jääda ja minu klaasi ka wälja juua. Breili on ehk nii lahke ja jääb sulle jeltfiiks...“

„Aga Lotte... Lottefene... Ainult wiis minutit —“

Mees läks näost tulipunajeks, nõnda oli tal häbi.

„Mitte poolt minutit. Mina pole ju midagi tellinud —“

Tema heal oli ärewuse pärast peaaegu kriisfaw. Teised mõerad, enamasti paarikesed, tõukasiwad üksteisele külge ja kihistasiwad naeru. Niijugune wäikene abielu tüli pakub ikka kolmandamatele midagi lõbusat, kofutawat.

Lottekene pidi wiha pärast peaaegu nutma hakkama. Lotte wi-
hastas jelle üle, et tema mees puhwetineit tundis ja mehel jul-
gust oli teda sellega tutwustada. Halwas tujus oli ta juba muidugi
jüa tulnud. See lijas tema halwale tujule weel auru juurde.
Muidugi arwas ta, et selle taga midagi muud on. Niijugune wäik-
lane hing on nagu kitsas hoovipoolne toakene. Waade jääb ikka
naabrimaja jopase müüri peale peatama; kufagil ei ole waba wälja-
waadet, kufagil ei ole lagedat kofta. Nähakse ainult pori maa peal,
ei kufagil finist õhku ja päikeje naeratusi. Ei jaa tema peale jelle-
pärast pahanegi olla. Tema on ford ju niijugune. Meister on teda
niijugujeks loonud. Ei ole ühtegi, mitte awitusrikast jaatusgi, kes
pillu takistawat müüri maha kujuk — —

Heinrichs maksis arwe ära; temal ei jäänud muud üle. Proua
oli juba trepist all, kui mees palitu selga sai.

„Bagana pihta,“ ütles wana herra, kes kõrwal olewa laua äärest
seda lugu pealt waatas, „niijugune tulehark — —“ Ja siis mi-
nule: „Preili, kas teie tunnete neid inimesi?“

„Pealiskaudjelt,“ ütlesin mina.

„Niijugune naine! Ja niijugune mehe lapakas,“ ütles ta käja
õerudes. „Ja, juhtub keegi naisterahwastega kofku.“

„Kas teie olete neid nõnda halvast küljest tundma õppinud?“ —

„Oh, minul on nendega asi alati luhta läinud. Nasta kümne
eest oli mull ühel ajal neli naist korraga —“

„Oh, ja Jesukene! Kas teie olete türklane wõi mormonlane?“

„Seda mitte. Kõik läks õige korra järele. Üks oli minu seaduslik
naine ja teine minu lahutatud naine, kes pärast seda, kui tal käji
halwasti oli käinud, jälle minu juurde tuli. Kolmas oli minu tule-
wane, sest ma olin seadusliku naisega lahutamise pärast jälle kofku
leppinud, sest et teine, üks wanapoole lest, mulle jadatuhat marka
kaasawaraks lubas tulla, kui ma teda naisjeks wõtan, ja neljas oli
minu armukene...“

„Päris suurepäraline,“ ütlesin mina. „Teie näite tublisti...“

Mina pidin ka naerma. See mees meeldis mulle. „Koh, ja nüüd?“

„Üsna üksipäini. Need neli kadusivad kõik õnnelikult. Wiimane juri aasta pärast peale pulmi, teisel lahutatud naisel on korjett-äri ja jõukas sõber, esimene ja armukene läksivad mõlemad rahulol-dawalt mehele. Seda olen ma kõik toimetanud. Riisjugune olen mina. Mina ei jäta ialgi ühte naisterahwast hädasse, ei ialgi. Teiselt poolt takistasiwad mind naised. Sellepärast —“

„Aga nüüd on wiist teil kahju?“ Teie näete nõnda wälja, nagu kurwastaksite mingi asja üle?“

„Mina? — kurwastama?“ Tema hakkas waljusti naerma, ja kui ta walged, muidugi wõlts hambad halli wurrude takka wälksuivad, nägi wanamees — muidu wäga tubli — üsna noor ja kena wälja.

„Mitte jugugi, preili. Mina mötlen — — — mötlen — — — mina pean midagi wälja mõtlema, midagi uut... kõmu tegewat... midagi, mis raha toob... Üks juur ärirahwulutus...“

„Ah — teie olete ülesleidja?...“

„Ei — Jumal hoidku. Arimees, preili. Mis teie arwate, mis ma kõik juba olen olnud ja mis null kõik oli! Lojs Saksenimaal, nerwi-haigete parandusmaja... weega arstimise afutus... Olen ise hai-geid parandanud: külma wee kompressid, külma weega walamised... külma weega õerumised — — Doredad tagajärjed... Sain ordeni kahe juure isiku maksuta arstimise eest... Siis olin rüütkimõisa oma-nik, pidasin Friedrichi uulitsal weinikeldri, pesulainamise äri, pandi-maja, tantsuajaali, jaapakauplust, olin majade waheltkaupleja, pidasin matmise äri, see läks tublisti... aga kahjuks pani politsei jelle finni.—“

„Mispärast?...“

„Mina panin ühe furnukeha wälja. Tõmbas koledasti. Uulits mustas alati inimestest minu äri akna all. Tore furnukeha — —“

„Furnukeha?!“

„Muidugi wahast. Politsei paneb minu äri finni! See on päris skandal, kudas politsei läbi inimesel elu hapuks tehakse. Siis oli mull ükssteise järel, ajalehe kontor, aia-äri, näitlejate jeltskond, mõõb-li-wabrik —“

Mina karjatasin weidi, sest nüüd teadsin ma, kus ma seda onkelt näinud olin.

See oli ju minu sõbranna Martha tore peremees... .

Oh, kui ma weel jelle peale mötlen... . Pagana pihta. Sest on juba umbes kuus aastat tagasi. Martha oli Säägri uulitsal ühes restoranis naiskellneriks, aga see amet ei meeldinud temale, tema ise ei kõlbanud ka jelle jaoks, temas oli midagi kurwameelsset, ja see ei kõlba ühe naiskellnerile. Wõerad tahawad naerjat, sõbralikku inimest, aga mitte nutunägu endale teenijaks.

Eiis leidis teda jee onkel mööblivabrikant ülesse. Tema tarwitas just niijugusi. Martha ei olnud küll jugugi wiripill, aga tema wälimus oli niijugune...

Mööblivabrikant, Lautbach on ta nimi, walmistas puru halba kaupa. Kõik wäljaspoolt ilus, aga ainult waatamiseks, just nagu saapad, millede kohta hea kingsepp ütleb: nad on tehtud müümiseks, aga mitte — et nendega ümber jookstakse...

Pehme mööbel läikis siidist ja oli õlgedega täistopitud, kapi küljelauad õhukejed nagu tikutoosi põhi, lihidalt pettus — odaw ja halb...

Sellepeale waatamata töötas wabrik hiilgawalt, sest Lautbachil oli iseäralik eriteadus: „juhtumise wiisil müüdawaid mööblid“ walmistada.

Mööblid wiidi kuhugile tühja korterisse. Kolm, neli, wiis, tuba, kõige mööblitega, sedamööda kudas tarwis oli. Eiis hakati ajalehetedes kuulutama. „Surma pärast on terve maja siiseseade imeodawalt müüa. —“

„Lahutatud abikaasa, kes jellepärast on sunnitud oma majapidamist lõpetama, müüb oma peaaegu uue, toreda mööbli (järgneb kirjeldus) kauselt alla oma hinda ära. — —“

„Oma mehe pimedaks jäämise pärast müün oma wäga ilusad mööblid ära, mis ma alles waewalt nelja kuu eest ostsin!“

„Tähelpanemiseks! Pruutparidele! Juhtumise pärast müün oma tulinued mööblid weerand hinna eest ära, ..“

Ja nõnda läks asi lugemata teijendites edasi.

Selle jaoks kõlbas Martha wäga hästi. Noore lesena, mustad leina riided seljas, iga kümmanda sõna juures pani ta taskurätiku filmade ette... Oh, kudas meie sagedasti naerjime, kui ta meile jeda kometit ette mängis. Enamiste oli mööblite korraldaja waewalt tagatrepist alla läinud, kui ostjad juba eesuse all kõlistasiwad. Selles asjas oli Martha parajal paigal. Ohkamistega ja õhkamistega jutustas ta oma kurba lugu... Mees furnud... tema ilma rahata... oh, tal on nii raske armjatest asjadest, tema õnne tunnuisimeestest lahkuda, aga kui juba peab, siis õige ruttu, ja kui need asjad tublide inimeste kätte lähewad... Oh jälle mees on paranemata haige ja ilma teenistujeta, nemad peawad ühe wäikese, wäga wäikese korteri wõtma, kuhu need ilusad asjad mitte ei mahu... Mõni kord mängis ta ka „taganenud pruuti.“ Korteri on juba siise seatud, pulmad ära määratud, seal tuleb weel üheteistkümmemal tunnil wälja, et peigmees kõlwatu on. Taganemine. Ja nüüd tarwis mööbliteft lahti jaada. Jga hinna eest filmade eest ära, millede waatamine hä-

witatud lootusi, purustatud õnne meele tuletab... Tema on alles üsna troostita, murest murtud... Siseseade maksab nelituhat marka — tema jätab kahe tuhande wiiesajaga. Lõpuks lepitasje tuhande kaheksa saja margiga kokku. —

Leif wõi priiut, ehk abikaasa — wäga jagedasti mehest ma h a j ä ä t u d naine — rõhutud, petetud... aga ta naeratab läbi piisarate — magus troost on temale jäänud: asjad lähewad tublide inimeste kätte.

Stija on osawõtklikult liigutatud, ja iseeneses on tal tuline heameel niisuguse odawa kauba üle... Kõik õeruwad jalajas käja: ostja, Martha, kes peale sajamargalise kuupalga weel wiis protsenti jai, ja wabrikant ei olnud kõige wiimane, kes oma halba kraami 25 protsenti üle tema wäärtuse teistele kaela määrinud oli...

Alles aasta pärast muutis pilt ennaft. Siis ei naera ostja enam. Ta näeb, et ta tüsjata on saanud, aga ta waikib oma kahju üle. Keegi ei taha heameelega näidata, et tema nende seast on, kes ennaft tüsjata lajewad...

Martha ei kõneleud oma peremehest halba. Peremees oli tema wastu wäga wiisakas ja aujameelne. Kui Marthat uskuma pidi, siis oli see ainult jüüta ärikawalus, mööblid oliwad tõesti hinnalised ja mitte halwad.

Meie jaimme sel ajal jagedasti kokku. Selle juures nägin ma ka herra Lautbachi jagedasti.

Mina küsijin temalt, kas ta mind enam ei mäleta ja nimetasin teda nime pidi. „Tuletage oma endist müüjannat, Martha Bremmeri meelde.“

Seal hakkas ta aimama; tumedalt tuli tale meele. Mina tahtsin Marthast teada saada kuhu ta jäänud, aga tema ei teadnud seda. Kui Lautbach wabriku ära müüis, oli ta Marthat ühele oma ärisõbrale Praga linna soowitanud. Wõib olla, et ta müüb weel tänapäew leinaja lesena jeal mööblid. Kui ta kuulis, et meie Martha läbi wanad tuttawad oleme, jai ta õige jutufaks. Mööbli-äri olnud üsna hea asi — aga pärast läinud lugu natukene halvaks... wäga laialdaselt aru jaadaw jeaduseparagraf pettuseäride üle, olla palju kahju teinud... Meie ajal jooksta püüdjä ärimees peaga kaitseeaduste müüri wastu. Mis tarwis kaitseeadused! Kas ärimees oma maksusid ei maksa? Kõige pealt peaks teda kahju eest kaitstama. Selle asemel, et teda takistataksje, peaks tema intelligent ideesid t o e t a t a m a, see on päris häbi asi kudas igalpool intelligentile takistusi tehakse... Kui kõige pealt ikka küsima peab — kas ma t o h i n k a j e d a... kas see on ka lubatud... see ajab himu ära. —

Tema jutustas mulle, et tal wanematest 160,000 marka warandust olnud. Mitu korda on ta seda kahewõrra juurendanud ja mitu korda peaaegu puhas kaotanud. Tema wiimane ettevõtte, üks suur asutus Illem-Spree jõe kaldal, on täiesti murja läinud. Wõlauskujate käest on ta ainult wälkese summa jõudnud wälja fiskuda, sest et asutus kirjatahe järele tema lahutatud naise nr. 2 päralt on olnud. Nüüd otstida ta kõige pealt rikkast naist, et selle kapitaliga midagi uut peale hakata... midagi päris uut... selle täieste algupäralise ettevõtte üle murdagi ta pead.

See mees huwitab mind. Niisuguse waimlise paenduwusega, kaugele waatawa pilguga, niisuguse energiaga inimesed, isegi raskestel luhka läinud lootuste ja kaotuste järele, meeldiwad mulle väga. Mina armastan midagi sellejarnast, mina tunnen midagi sugulust selles. Kui mull kahesjakümmend ehk jada tuhat marka oleks, mida see mees otstib, oleks ma peaaegu nõus temaga ühendama. Mina ie wõi seda kannatada, kui inimesed oma parema ea sees endid intressidest toita lasewad. Inimesel peab ettevõtmise waimu olema. Ja endid kulle mitte maha wijata lastma, kui kord midagi nurja läheb... „Mull on juba nagu plaan käes,“ ütles ta, „mull mõlgub see nagu silmade ees... Olga selle jaoks läheb mull maksjada tuhat marka tarwis.—Ma tahaks waadata, kas sellest asjast midagi wälja tuleb.“

„Kas teil on juba keegi wälja walitud?“ küsin mina.

„Naist arwate teie? Ei... sellega on aega. Seda leian kahesja päewa jooksul, kui tõsi taga on. Mina mõtlen ühte äri...“

Meie lobisimine weel natukene aega ja jatkamine eila õhtu oma juttu edasi.

Heinrich kirjutas mulle täna ühe õnnetuma kirja. Tema armas abikaasa on minu pärast koledat kára teinud, ämm ja naise õde on muidugi wahwasti kaasa aidanud. Sest waejast mehest oleks tõesti kahju, kui ta mitte nii Jumala loll ei oleks. Naiste kolmikühendus tapab ta küll täiesti ära. Ma tahaks näha saada, kudas lugu oktobri kuu sees läheb.

*

*

*

Minu juhtumisi Amerikas ei wõi ma mitte nõnda pikalt kirjutada, see wiiks liiga kaugele. Meie olime ligi kahesja päewa wõerastemajas olnud, kui Schmandeus mulle seletas, et ta kapitalist ei olla ja mitte pikemalt enam minu ülespidamise eest ka maksta ei wõi; tema olla oma sõna pidanud, mind üle mere toonud ja nüüd pidada ma ise oma eest hoolitjema. Seal seisin ma nüüd oma tarkusega ja see ei olnud kuigi suur. Mitte ühte sõna Inglise keelt, ja üksi-

*

päini wõeral maal, alles wiisteistkümmme aastat wana... Õnneks oli meremeeste wõrastemaja perenaine jakslane ja kui ma temale oma häda kaebasin, pani ta mulle ette, teda kõõgis ja majapidamises aidata, mis eest ma ülespidamise saan, millega ma müidugi rõemuga nõus olin.

Tädi Kapjalehe juures ja parandusmajas olin ma majapidamist kaunis heasti õppinud ja nõnda läks muld kaunis hästi korda tema nõudmisi täita. Mistress *) Stonefield andis mulle wiis dollarit kuus palka, millega alguses wäga rahul olin. Ina sõitis paari kuu pärast jälle oma kallimaga Hamburisi tagasi, ta oli laewa peale koha saanud, ja kui ta ära läks, jäin ma üsna üksipäini sinna.

Agas ma harjusin oma uue seisukorraga warsti ära. Ka keele õppisin ma warsti ära. Ja wõrastemaja kostilised, iseäranis her-
rad, jallisiwad mind heamelega. Lahke, jõbraliku näoga jaadakse igal pool hästi läbi. Eht küll Amerikas jootraha andmise wiisi suurt ei ole, kingiti mulle ometi nõnda palju, et ma Amerika olude peale waadates wäheste palgaga kofku kakskümmendwiis kuni kolmkümmend dollarit kuus sain.

Herrad katjuwad ka kofe minuga lipitsema hakkata ja ma olin edwistaja, aga üleüldse tõrjusin ma neid kindlalt tagasi. Kui ma nüüd selle üle järele mõtlen, ei leia ma isegi õiget wastust küsimuse peale, miks pärast ma nõnda karst ja tagasihoidlik olin. Sest muld oli palaw weri, ma olin täiskaswanud ja muld oli salajas tugew tung magusast, keelatud armastuse wiljast maitseada. Ja ometi tõrjusin ma käte ja jalgadega eemale, kui keegi mulle läheneda tahtis. Mina arwan, et igas puutumata tiidrukus loodusest juba hea osa wiisakuse tundmust peitub. See on nägemata waht inimeses, kes walwab. Kui see maha löõdud on, alles siis on wäraw waba. Agas kui juba ise wärawat kinni pannakse ja riivi ette liikatakse—siis ei ole asi enam see. Siis ei olba enam kunagi wargate ja issemurdjate eest julge.

Mina olin täiesti üksi, kaitseta ja mahajäätud wõeral maal, meeleline ihaldus oli minus nähtuste ja waatluste mõjul wara ärkanud, kergemeelse ema weri woolas minu soontes, mina olin ilus ja iga päew küsatustest ümber piiratud, aga niikaua, kui Ina ja tema kallim New-Yorgis oliwad, hoidsin ma eumast ülewal. Agas kui nemad juba ära oliwad, tuli mulle üksikuse tundmus—ja raske on seda usfuda — koduigatus! — koduigatus. Sa armas Jumal, mille järele? Beksu, tühja kofu, sõimusõnade ja igatmoodi halvasti ümberkäimise

*) Proua.

järele! Ah, wanal ifamaal mina palju head tunda ei saanud, ja kodu-
kõhta mull seal ka ei olnud, mida ma järele leinata oleks wõinud.
Mina olin nagu metjalind, kes õieti iga ofja peal kodus peats olema,
iseäranis, kui ta mõne halja ofja leiab, kus tal endisega wõreldes
weidi parem on. Aga mull oli jellepeale waatamata igatus kodumaa
ja teine pool okeani olewa maa järele, Hamburi linna ja nende uulit-
jate järele, mida ma tundsin, nende inimeste järele, kes nendel uulit-
jatel woolasiwad,—oh, ma ei tea ifegi mille järele, ma tean ainult,
et ma jägedasti ifeennast unustades aina all seisin ja märja silma-
dega jadama poole waatafin ja ennast ütlemata haige ja wiletja tund-
sin olemat.

Sel ajal oli Argentiniaft üks herra meie juures korteris, kellel
Buenos-Aireses suur kalliskiwide äri oli. Iseäralik asi tõi teda New-
Yorki. Üks juurepäraline kelmustükk oli temale mittu tuhat dollari
kahju toonud.

Uhel päewal oli üks hispaanlane ühe musta teenri jaatel tema
ärisse tulnud ja omale lahti brilljantifid näidata lastanud. Waatamise
ajal tõmbab herra taskust ühe karbikese niijamafuguste lahtiste dia-
mantidega wälja, puistab need laua peale, ja hakkab neid ette toodud
brilljantidega wõrdlema ja awaldaab jooni, neid ja weel paar tofinaid
uufi fiwa ühes koos naisterahwa peachteks walmistada lasta.

Selle wahel jees astub üks uus ostja kauplusesse, ja annab mr.
Shetterile, kes hispanlasega kõneleb, märku, mis nelja silma all kõ-
nelemist palub.

Mr. Shetter ei pane efite jeda tähele, jest et juhtumise wiijäl ka
üks tema abiline kaupluses on. Aga wõeras pöörab ennast abilise
poole, fofistab jellele midagi, mispeale jee oma peremehele jälle koh-
kuud näoga märku annab. Kui mr. Shetter siis mingil ettekäänatul
ennast wabaks teeb ja jelle juurde läheb, kes pärast jisje astunud, kuuleb ta
kohkudes, et hispanlane tagaotsitaw kelm on, kes ühe Australia istand-
niku brilljandid ära warastanud, ja et teine on warast finni wõtma
tulnud.

Lühidalt, politseimif astub juurtjugu herra juurde ja kähib teda
enefega ühes tulla. See seifab pahajelt jelle wastu. Salapolitseimif
wilistab, kaks, kolm teist meest ruttawad sinna, hispanlane määrteb
nagu pöörane, tõmbab rewolwri taskust wälja, lafeb kaks, kolm pauku
üksteife järel, trehwab herra Shetteri abilist, lõpuks läheb ametnikul
korda määrteja üle wõitu jaada ja teda ära wiia. Mr. Shetter on
hirmu ja ärewuse pärast muidugi pool furnud, ja alles mõne aja pä-
rast leiab ta, et tal neljakümne tuhande dollari eest lahtiseid fiwa ära
warastatud on. Rahtlemata wöttis must teener üleüldise segaduse ajal

need kivid ära. Muidugi tormab mr. Shetter kohe politseisse, aga, oh jeda hirmu,—seal ei teata terveft asjast midagi... Salapolitseinikud olivad ojavad kelmid, ja terve lugu üsna lihtne kelmustäff. Aga just et ta nii lihtne oli, oli häbemata julgus, millega jeda täide faadeti, imestamisewääriline...

Mina arwan, et mr. Shetter edew mees oli. Ülepea olen mina ikka leidnud, et edewus meeste juures palju üleüldisem wiga on, kui naiste juures, ainult et nemad jeda teisel wiisil awaldawad. Mr. Shetter oli pool dollarite milljonäri, ja tema ei olnud wististi mitte jelle kahju üle nõnda meelt heitmas, kui selle üle, et ta ennast nõnda jämedasti petta oli lastnud. See tegi teda pööraseks, wiis teda meele-ärarheitmisele. Ta oli juured sunnud juba salapolitseinikkudele annud, tema tahtis kelmijid kinni püüda...

Need olivad annu üle kõigi mägede. Jäljed juhatajwad New-Yorki. Sellepärast oli ta nüüd sin. Aga jäljed kadusiwad hiigla linna meresse.

Möte, et ta wargaid leidma peab, oli mr. Sheteril pähe kinni kaswanud, oli teda nerwihaigeks teinud, jünnitas temale ajutist une puudust. Tema näomuskliid liikusiwad alataja tukuwalt, tema silmad põlesiwad nagu palawikus, tulijelt, kuiwalt, rahutult. Tema rääkis üsna selget, sorawat Saksa keelt, sest et ta mitu aastat Berlinis oli elanud, ja kui mina temale midagi wiisin, pidas ta mind heameelega weidi aega kõneledes kinni.

See oli ühel õhtul... Mai kuu sees... Lämmastaw õht, pime, mina olin koduigatsufe pärast haige — — mina olin nutnud.

Mistress Stonefield — endine Steinfeld — oli minuga ühe kakkitehtud weinipudeli pärast taplenud — mina olin wäga kurwameeleline ja õrn.

Seal kutsus mr. Shetter mind oma juure. Tema oli juba woodis ja tahtis, et ma temale weel ühe pudeli jooda wett pidin tooma. Kui ma jelle tõin, siis tellis ta mind natukene istuda ja temale seltsiks olla.

Mina tegin jeda, sest ma kartsin üfsikust oma wäikeses kambri: oma kurbu mõtteid. Mina pidin mr. Shetterile oma lapsepõlwest ja oma elust jutustama ning kudas ma New-Yorki sain... ja jutu keskel küsis ta, kas ma mitte ei tahaks Buenos-Airesi minna.

Toas oli peaegu pime. Sinise siidist firmi taga põles wäike lamp. Tema walgus langes minu peale ja wiltu üle laia siidi riietega woodi, mehe pea oli warjus, aga ma tundsin tema pilku, mis minu üle libises ja mind nagu riidest lahti wõttis ning waatles. Ja pikkameesi kõneles ta edasi. Toredatest riietest, cheasjadeft, ilusast korterist...

jalutamise sõitudest, teatris käimiseft... suwel jupeluskohdades elamiseft... ja selle eest pole muud teha, kui weidi hea olla... ainult tema wastu... Minu kõrwad kuulsiwad jellest kõik wähe, ainult peaaegu, aga nad inesiwad jeda kõla endi sisse, mis nendesje nõnda soojalt ja meelitawalt libises.

Miks pärast ei wõtnud ma nüüd kahe käega wastu? Kas oli kombus minus nõnda tugew; — minus, ühe lipaka tütres, fergemeelses, ilma peale tõugatud olewuses, keda asjatundjad inimesed juba ammugi kombelisel huffaläinuks pida siwad... Wõi oli see tädi Kapjalehe terve õhuring, millel weel minus mõju oli?... Ma ei tea jeda. Pluward riided ja ehteasjad ning jupeluskohad ei ole wist mitte põlatawad asjad, aga ma raputajin pead.

"Ei — tänan wäga. Mina wõin tööd teha ja tahan tööd teha ning kingitust ma ei taha... Kui teie mulle hea koha muretsejite... siis jaastime juba lähemalt..."

See mees oli tark. Tema waatas minu sisse ja nägi mis mu hinges sündis. Ma arwan, ta naeratas.

"Jah... ka jeda. Minu abikaasa tarwitab ühte noort neitut. Tema on hea, tajane naisterahwas. Teil on tema juures kerge olla, preili May. Ja wiiskümmend dollarit kuus... Ja kui meie üksteisest aru saame — —"

"Ei", wastajin mina järjult. See oli trotslik oles, mis mind tagasi hoidis. Mina wihtajin rikkaid inimesi põhjalikult... Mina ei tahtnud mitte ühe rikka päralt olla. Ka jeda luges tema minu hingest.

"Mina olen ka rahwa seas tõusnud mees", ütles ta. "Katskümment wiis tsenti taskus, tulin ma kahelümne aasta eest jüa New-Yorki leiba ja tööd otsima. Nüüd olen mina jõukas mees, aga mull on lihtjad harjunud kumbed külge jäänud. Mina wõitjain siin kõige peenemasje hotelli minna, aga kas ma teen jeda? Ei mina olen lihtjas wõerastemajas, kus poolteist dollarit päewa ja öö eest maksetakse. Tulge ometi lähemale, laps.—Miks teie nõnda kartlik olete? Ega mina teile haiget ei tee. Ainult öö on minul kole pikk, sest et ma magada ei saa. Kas siin ei ole mitte niisama lõbus, nagu teie toas?"

"Ja muidugi... palju lõbujam". Ma libijesin pikkamööda woodi jermale, see mees ei olnud äkitjelt mulle mitte enam wõeras...

"Kas see on halb, kui enesele oma jõust warandust koguda wõib? Kas teie ei taha mitte raha teenida?"—

"Koh, tehke jeda! Eks ole õige, teie sõidate minuga ühes Buenos-Airesi. Mina armastan wäga wäikefi, ilusaid noori tüdrukuid — mina muretjen teie eest nagu isa, wäike May..."

Noh, tema kaitjutused ja see palamus, millega ta mind enese vastu kvaaiutas, kolivad küll väga vähe „isalikud“ — aga mina jäin õhkeks tema juurde, ja teisel päeval läksime meie jellest võerastemajast ära, Broadwaysse*) peenikesesse hotelli. Tema ostis terve päeva otsa, minu jaoks riideid, pesu, mitmesugust kribu-kraabu kraami, mina olin väga rahul. et ma enesest võitu olin saanud. . . . Muidugi märtsiin ma pea, et minu sõber haiglane oli. Zgaford, kui ta oma jalapoliitseinikutega kõnelema oli, oli ta päris otsas, näost punane ja nõnda kolelasti äritatud ja nermilik, oli näha, kudas veri ta meelekohtades tujuk ja õhjel selle peale, ei saanud ta filmagi finni.

Ühel ööl, peale jarnast nõupidamist, oli ta väga metsik, ta kargas woodist välja ja mõlemid käja vastu pead jurudes, tormas ta nagu pöörane mööda tuba. Ta karjus ühtelugu: „Minu pea! minu pea! Mu pea läheb lõhki! Mina ei jõua jeda kannatada! Too wett! Zäed! Appi! Mu pea, mu pea. . .“ See kestis kaua aega, ja kui ma temale pejukausi sisse wett walasin, pistis ta pea sinna sisse ja siis jooksis jälle nagu pöörane mööda tuba: „Mu pea lõhkeb. . . Mu pea, mu pea!“ Ja siis jooksis ta äkitselt afna juurde, kiskus jelle lahti, hüppas afna ääre peale ja korraga afnast välja. —

Wiiendama korra pealt.

Ta oli filmapilk surnud. Täiesti purustatud. Oh, see oli hirmus. Ja oli jella selles seisukorras, kus mind tema abikaasaks peeti. Ma ei wõi jingugi selle peale mõelda. Paar tundi hiljem seisin oma kohwri täie riietega ja saja dollariga, mida mr. Shetter päew enne jeda mulle oli kinkinud, uulitsal. Mina läksin siis ühte lähedal olewasse odawamasse võerastemajasse ja teisel hommikul tuli üks dame minu juurde, kes jeda lugu ajalehest oli lugenud. Tema ütles, et ta minu saatusest oja wõtta, kõige pealt, et ta mr. Shetteri on tunnud. Tema elada ta Buenos-Airesis ja mister Shetter olnud tema ja ta mehe hea sõber. Teiseks oli tema minu kodumaalane, sest ta oli ta jakslane, Wieni linnast pärit, aga juba kauskümmend wiis aastat Amerikas, ühel hispanlasel mehel ja tema nimi oli nüüd jennora**) Juanito Donymex. Tema oli äriasjades New-Yorki tulnud ja tahtis lähematel päewadel tagasi minna. Tema oli nähtawasti väga inimese sõbralik, sest ta lubas kohe minu eest hoolitseda. Temal olla panzion***) Buenos-Aireses, kus ainult noored neiud, kenad armastusväärilised tüdrukud, tema ise ja tema abikaas armastada väga, kui noored ini-

*) New-Yorgi linnajagu.

**) Proua.

***) Ühiselu asutus, kusti koht.

mejed nende ümber on! Kui ma aga tahaksin... Nemad elada väga luulelikult ja wagusalt... Ja mull pidada seal hea olema, ta tahta mind nagu oma last pidada ja minu tulewiku eest hoolitseda.

Mina olin kõiti ilmas näinud, Hamburi uulitsja laps, aga olin ometi nõnda ruinal, et ma jelle liigutawa inimesejõbraliku jasaduse tagumisi külge läbi ei näinud. Aritus ja tundumus, et ma jälle täiesti mahajäätud olen, tegiwad mind täiesti segaseks. Mina wõtsin pakkumise kahe käega vastu: teisel päewal sõitnime meie üheskoos ära.

Ah, mu Zumal, olin mina aga hiirelõtsu sattunud! Juba mitme-päewajel raudteesõidul paistis mulle filma, et jennora kaassõitjate herradega kahtlajelt sõbrustab. Ta oli muidugi juba väga filmapais-tew isik, suur ja paks, ülitoredasti riides, muinasjutulise suurusega teemandid käewarte ümber ja kõrwade küljes.

Nende maja oli sadama lähedal, ühekordne, nagu peaaegu kõik majad Buenos-Airejes, heledawärwiline pilt alati lufkus peetud maja ukse kohal; pildi peal oli kujutatud, kuidas lumivalged näkineitsid helesiniseft weest üles tõusewad ja wiist häbenemise pärast, et neil riided täiesti puudusiwad, wotri karwa kollaseid pilwede räbalaid ümber teha määsüwad.

See oli — noh, see oli just jäärane „maja“, nagu neid Buenos-Airejes palju, väga palju on, ja see oli maksuwõimulistest wõeras-
teft väga otsitaw maja, mille üle jennora kahe hiigla juure negri abil walitjes, kumma jennor (herra) ise wäliniisi asju ajas, wõraste-majas ja hotellides käis ja uusi „sõpru“ püüdis. Sennora „ajutus“ oli jelle poolst kuulus, et temas teistest Buenos-Aireje ajutustest kõige parem materjal oli, ja et jelles alati kindlalt seitse kuni kümme „jennoritat“ *) tagawaraks oliwad.

Maitse on ju mitmesugune. Minu lihtsa maitse järele oliwad need kuus tüdrukut, kes wõimatu lihtikestes riietes seal ümber jooksiwad, päris inetud. Ainult üks ilus, väga ilus, oli nende seas, üks ilus Poola neiu, Krakau linnast, kes ka Saksa keelt mõistis. Materjal oli täiesti rahwuswaheline, aga ainult europlased, — inglased, prants-lased, Poola neiu ja mina kui jakslane. Amerika naisterahwaid nende seas ei olnud.

Kust jennora need naisterahwad saanud oli, ei tea ma, ma arwan wiist Wene ja Austria tüdrukutekauplejate läbi. Kindlasti ei olnud keegi wabatahtlikelt tulnud, neid kõiki oli, nagu mindgi, kawa-lusega siia meelitatud ja siis oli üks nende taga kinni pandud ja nad

**) Proua.

***) Uhiselu ajutus kostikohi.

istufiwad nagu hiired lõksus. Teg oli neid siis nüriks ja tuimaks teinud, nõnda et nad enam endi timuka wastu üles ei tõusnud ja asja nõnda minna lastiwad nagu ta läks. Sennora waatas oma maja hea kuulujõe peale. Kui keegi haiglasjeks ehk wanaks jäi, kadus ta warsti majast. Kuhu, jeda teab Jumal. Tema jai oma „intresjid“, nagu sennora ütles. Sest tema pidas mulle ka pika kõne tema ainituses elamise lõbu üle. Anti süüa ja riidet; raha ei antud mitte, mis jaoks ka? Polnud ju midagi tarwis osta. Sennora wõttis raha wastu ja iga noore neiu „forjandused“ pani ta „aktjate“ peale.

Mina olin esite kohkumisejt nagu halwatud, kui aru sain kus ma olin ja mida minu käest nõuti. Ja siis tahtjin ma ära minna; ma ei mõtlenud jell filmapilgul mitte nende raskuste ja wiletjaste peal, mis mind wõeras linnas äwardasiwad. Aga sennora ei lastnud mind minna. Maja wäraw oli wõd ja päewad luffus ja üks must neeger oli selle ees wahiks. Mina olin ferd ennem ühte hirmuromani lugemud, mida ma Juuli käest sain, ja siin sündis midagi farnast, kus juures weel tüdrukutega metsikult ümber käidi ja neid piinati. Minuga jedawiijsi ei tehtud. Sennoral oli „haritud“ wiis meid taltsaks teha. Tema wõttis õhtul minu riided ära, jättis mind oma pead ja keegi inimene ei hoolitsenud minu eest. Ta näljutas mind lihfsalt.

Mina olin juba Beitide juures nälgima õppinud ja ei teinud jellest juurt wälja, minus oli tangetaehsus ärfanud ja ma ütlesin enesele: noh, selle moodiga nad minust küll jagu ei pea jaama.

Jah, nõnda mõeldakse küll ja mina olin küllalt wija wastu panema, aga minust saadi ometi pea wõitu. Kaks päewa ja ühe õõ pidajin ma wastu, aga õõfel ei jaanud ma juba enam magada, oli kole tundmus ja niisugune walus tühjus lehas ning raskus liikmetes ja pisted ning põlew walu kaelas ja kõhus. Hommikul toodi mulle wäikene majijahudest koogikene ja klaas weini; selle neelajin ma filmapilguga ära ja nüüd alles tõusis nälg. Sellele järgnew päew oli kõige halwem. Tuhat forda halwem, kui tühja kõhu närimine ja pisted, oli janu. See oli piin... Keel kuivas suulae külge, palawast hingõhusti lastiwad huuled mustaks ja peas oli niisugune floppimine, tagumine ja walu, et ma arwajin nagu läheks pea lõhki, süda peksis ja tagus nagu seppa haamer ja wäikesed punased täpped tantjisiwad mu filmade ees. Wiimaks ei jaanud ma enam arugi, et see nälg ja janu oli, mis mind nõnda wiletaks tegi, mina olin ainult haige, mull oli palawik, walu, millede põhjusejt ma ainult tumedalt aru sain, ja ajuti olin ma täiesti mõistufeta ning lamajin tarretuse farnastes frampides.

Ohtul tuli Poola neiu — Maria oli ta nimi — filmapilguks minu juurde ja pistis mulle kuivatatud puuvilja suhu, aga mull ei olnud nii palju jõudu, et ma seda hammustada oleks võinud, sülitasin selle suust välja ja karjusin wett. Ta tõi mulle wett ja ütles siis oma pehme, laulutoonilise healega: „Wae! laps, waene laps... waene wäetifene... ega see ometi ei aita... Mis pärast ennast tappa... jellest ei ole kasu — meie peame katsuma kawaluise läbi siit ära minna... Kas ma pean jennorale üttelema, et ja süüa tahad—?“

„Juua,“ ütlesin mina, „ainult juua—“

Nad tõiwad mulle wett ja kuivatatud kookijid ja jennora rõe-
mustas wäga, et ma nüüd „tema hea laps“ tahtsin olla. Teisel hom-
mikul pidin ma kahele paberile alla kirjutama, Zumal teab mis nendes
seis, mulle oli see ka üks puhas. Minu wastupanek oli murtud.
Mina jätsin ennast lootuse hooleks, mida Maria minus äratanud, et
siit kawaluise läbi ärapõgeneda saaks.

See oli muidugi kergem mõtelda, kui teha. Ja mis Maria mulle
jutustas, oli küllalt troostita. „Kauemat kahte aastat ei pea keegi
wastu,“ ütles ta „siis on inimene otsas, wana, inetu ja pruugitud
ning põdur... Ja siis müüb see naine meid edasi — — Do, ma
tean wäga hästi, kus wiimane tüdruk oma „intressijid“ jõbb, teda
jaabeti San Domingo saarele. Siis läheb hinnast langenud mater-
jal teiste kätte, iga taewakaare poole, Brasiliasse, Põhja-Amerikasse
ja isegi Europasse, Inglise- ja Prantsufemaa mereäärjete linnade sa-
dama pordumajade wilehtatesse urgastesse, mis jaoks igakõks weel köl-
bab, kuni ta paari aasta pärast wiletsalt lõpeb...“ Maria oli alles
seitse kuud jennora armulise warju all. Rubas ta siia sattunud oli,
ei tea ma mitte. Võib wõimalik olla, et ta ka wiletsamatest oludest
oli tulnud, aga mina ei saanud kunagi nendest mõtetest lahti, et ta
juuremait jooft oli, ja et temal iseäralik elulugu seljataga oli. Oma
minewiku üle ei kõneleminud ta ialgi. Nagu öeldud, mõtleb inimene
wahest kõikjugu pööraseid asju. Aga see on tõeasi, et ta hariduse ja
kõmbete poolest teistest päratu kõrgemal seisis.

Tema oli imeilus. Tore mustajuukstega pea sirge paenduwa kaela
otsas ja illilujad, juured, sameti karwa mustad silmad. Tema kitsas
nägu oli nõnda walge, nagu taskurätik. Mina ei wõi ilma liigu-
tujeta tema peale mõtelda. Aga see ei olnud kerge asi sealt välja
peajeda. Mitte jellepärast, et meid seal oleks alati wangis peetud —
ei jugugi. Meil oleks küllalt wõimalust olnud ära põgeneda, ja meie
kõikime jägedasti jennoraga kahekesti Palermo pargis jalutama, meie
olime siis wäga toredasti wäljaehitatud, ja juhtisime herrade pilku-

sid meie filmapaistwate riiete läbi endi peale, nõnda et mõnigi meile järele tuli. Ka tuli ometi palju lugupeetud ja haritud herrasid ja koguni jakslasigi meie juurde ja meie kaebasime nendele oma häda ja palujime neid meid aidata, aga nemad naeratafiwad ainult ja kehita fiwad oläfiid ning arwafiwad et jarnast asja juba tuntawat, neiuksed tahta endid huwitawateks teha ja endile üffi oma ette rüütliit ja kallimat jaada. Iga neiu jutustada jarnast romau, see olla halp luisstamine, kes juba jennora Ganimezji juures ou, ei olla enam süüta tallefene.

Buenos-Airese linn kubises jakslastest, kui fergesti oleks meie omamaalaste juurest wõinud abi leida, aga meid ei tahtnud keegi aidata. Nõnda on alati lugu. Muidugi, kui ajalehtedest loeme, kudas mõni waene tüdruk häda ja häbi pärast enesele otja teinud, siis beldatakse: Kui hirmus, kui jeda teadnud oleks. — Jaf kui teatud oleks.“ Paljuses oldakse ifka inimesejõbralik ja walnis aitama. Iga üffujes on tuhat põhjust järeilmõtlemiseks — üks peab oma perekonda tähelepanema, teisel ei ole aega, rahakursid ja äri: riis, kohwi, puud, tuhat tähiat asja wõtawad temalt aja ära. Iffa beldatakse: „Mis see minusse puutub? Mikspärast pean nimelt mina jelle asja jisse ennaft segama, nimelt mina? Kes kätega pori katjub, teeb ennaft poriseks... Minul ei ole aega, minul on muude asjade üle mõtelda, mis see mulle forda läheb!“ Nõnda on see igal pool ilmas, mitte ainult Buenos-Aireses.

Hamburgis ja Berlinis wõib ka färwada, ilma et keegi kätt wälja jirutaks. Üffikul ifikul on oma wäikene egoistline ilm, milles tema elab ja millesse ta ennaft peitnud on, mis jellest wäljaspool, see huwitab teda ainult „publikumi“ ja „pealtwaataja“ seisukohast „see pole tema asi.“

Ainult meil*) on ametikohad niisuguste asjade juures ometi weidi karmimad. Buenos-Aireses**) ei tööta kõrge ülemuse apparat niisugustel juhtumistel mitte sugugi. Kord jooksnud üks neiu fennorita juureft politseisse, aga politsei on teda oma käega „Ganimezi ajutusejse“ tagasi toonud — — Jiegi konsuliameti poolt ei ole kobe abi loota ja kauaaegiest järeluurimiseft ei ole midagi abi. Nõnda oliwad lood Buenos-Aireses.

Kes teab mis minust oleks jaanud ja kas ma tänapäew weel elaffin, kui mitte juhtumine, ehk — ma wõifjin jelles asjas parem ütelda — jaatus meile abiks poleks tulnud. Kui ma fuus fuud juba

*) See tähendab Saksamaal.

**) Argentinia wabariigi pealinn. Bõna-Amerikas.

jeal olin, tuli kofe kolera Buenos-Airesejse. Kes koleraft järele jäi, see langes kollatöbele ohwriks. Sadanded inimesed suriwad iga päew uulitjatele nagu kärpsed. Ka „sennora“ jäi kolerasse ja kärwas nelja päewa pärast. Selle inimejelooma kohta, teda Zumal inimeesoo nuhtluseks oli loonud, wõib küll ütelda, et kurat teda wõttis. Selle järel suriwad üks must neeger ja kaks tüdrukut, ja siis pandi „Ganimezi ajutus“ politsei poolt kinni ja meid jaadeti kolera hoiukohta. Kaheksa päewa pärast lasti meid sealt jälle lahti, sest et hoiupaiga majad üleni täis oliwad. Nüüd otjustajime meie Mariaga oma õnne katsuda ja ennem endib ära uputada kui weel kord niisugusesse koopasse sattuda. Meie läksime konsuliametisse ja leidime sealt — kui ka mitte ametlikelt poolt — tõesti loodetawat abi! Meie pidime niimelt ühes eestõas kaua ootama ja ühes meiega ootas ka üks wana herra, ka jakslane, nagu wälja tuli Meklenburist pärit, nõnda pool oma külje meest. Tema oli jeal ühes wäikees linnas lihunik olnud ja paari aasta eest oma laste juurde Põhja-Amerikasse ajanud, kes jeal juuresti lihaäri ajajiwad. Meie hakkasime kõnelema ja jutustasime temale oma saatuse lugu ja wana herra löi kahte kätt üle pea kofku ja ütles ifkka: „Teie waejed lapsed! Teie waejed lapsed!“ See oli hea, wanamees, nõnda ütelda teine tädi Kapfaleht, muidugi meestejoost, kaastundlik ja usalduserikas. Tema arwas, kas meie mitte Põhja-Amerikasse ei tahaks tulla, jeal, üsna kaugel Briti-Kolumbia elada tema lapsed — tema oli oma wanema pojaga äriasjade pärast Lõuna-Amerikas — ja tema minijal, ka Meklenburist pärit, olla Amerika teenijatega nõnda palju tüli. Muidugi olime meie nõus, tema lubas meie oma pojaga selle üle kõneleada, ja et mister Zonas ka sõbralik, heasüdamega mees, jellega nõus oli, sai asi peale lõunat kindlaks.

Meie sõitjime Prantjuse laewaga mööda pikku randa kuni Bahiasse, kus mister Zonasel ka äriasju ajada oli. Meie sõitjime õhtul ära ja jäime laewalaele, kuni jadamatuled meie filmadest kadusiwad, ja mina olin nõnda õnnelik, et meie sealt minema saime, laulsin ja rõõmustasin, aga Maria oli waike. Mina näen weel tänapäew tema wäikest armast nägu ja tema kurbi ilmajäd enese ees, tema seifis laewa serwal ja waatas wette, milles tumesinijelt õõiselt taewa wõlwlit milliardid wäikesed tähed jätendasiwad. Wille peale wõis ta mõtelda?! — Kodumaa, wanemate, omakste, wõib olla ka kaotatud armajama peale? Mina ei tea jeda. Tema ei rääkinud ialgi selle üle, ei ialgi! Kui ma tema kaest küsida tahtsin, ütles ta tõrkuwalt: „Jäta jeda. — Mitte jellesse puutuda“.

Meie lättime aegjasti oma kajutisse, jest Maria ei olnud mitte terve ja õhjel jäi ta kolelasti haigeks, temale tulivad krambid peale, ta jäi äkitijelt päris kangeks ja oli näost üzna roheline. Laewaartst tuli ja tunnistas, et see kolera on, aga keegi ei tohtinud sellest teada, jest muudu oleks laewameeste ja reisijate seas kole hirm tõusnud. Maria jäi ka koha ilma mõistujeta ja elas ainult kuni teise õhtuni. Järgmisel õhjel jäi ta purjuriiete jisse mähitud ja okeani laenetesse lastud.

Oh, see oli kole. Ma ise olin walu ja kurwastuise pärast haige. Mull oli niisugune tundmus, nagu oleksin ma ainukesel inimesel kaotanud, kes minu pärast oli, ja nõnda see ka oieti oli. Mina olin alles kuusteistkümmes aastat wana, aga ma tundsin ometi sel silmapilgul elu kui ka surma suurt, järelandmata tõsidust; ja kunagi ei unusta ma seda kesköö tundi juurel merel. Üheks silmapilguks seisatas laew, siis läks ta jälle täie aurugu edasi ja weji kohises ühetooniliselt nagu ennegi ja mingisugust märki ei jäänud sellest kohast järele, kus waene, ilus, noor Poola neiu oma warajast handa oli leidnud. Kas tema jugulased peatsiwad küll weel elama? Kui kurb on ometi elu, kui selle üle järele mõtelda. Mis jaoks sünnib inimene, kui temal muud paremat, kõrgemat otstarbet pole, kui tükikest kannatuse teed maa peal käia ja unustuse tühjusesse jäljetult kaduda...

See oli mull kaua meeles aga lõpuks sai ometi minu tugew loomus kurbade mõjude üle võitu. Tga päew oli niipalju nudist näha. Bahjast sõitsime meie põigiti läbi Brasilia ja siis mööda lääne randa ülesse, kuni meie nädalate järele wäikekesse pesasse Kolumbiasse jõudime, kus mõlemad wennad Jonased suurt tapaari pidasiwad.

Wäike proua Jonas wõttis mind lahkesti wastu. Tema oli iseäralik naisterahwas, segu Amerika naisterahwas ja Saksamaa wäikekodanlasest. Oma ehteasjade ja kallite riiete peale waatamata, oli temas tublit, wäikestes oludes ülestaswanud Mecklenburgi naisterahwas tunda. Tema mängis heameelega rikast Amerika naisterahwas, keda misgi asi ei imesta, aga siiski tuliwad selle wabel ikka wäikesed jooned nähtawale, mis endist Mecklenburi karuurkast tulnud wäikekodaniku last tunda lasfiwad. Mina olin muudugi rumal plika, aga tema oli weel rumalam. Tema wennanaine, teine proua Jonas, oli sündinud amerikklane, endine rikaste perekondade koolipreili, see teadis kudas asja teha tuleb ja oskas toredusega oma mehe raha wälja anda; aga minu wäikene proua Lizzie — tema oli oma nime Lisbeth Snglise laadi ümber teinud — püüdis temale järele teha. Nende kahe nais-terahwa wahel walitses ikka weidi kadedust ja natufene õerumist.

Muidu oli proua Lizzie heajüdameline ja minul oli hea tema juures olla. Tema majast puhus nagu midagi kodumaa õhku vastu. Mehed ja iseäranis wana herra Jonas oliwad väga head ja minul polnud ülepea millegi üle kaebada.

Ka selle poolt oli proua Lizzie emalik, et ta hoolega minu järele waatas. Tema oli oma mehe ja äia käest kuulnud, mis mina läbi elanud olin ja pidas oma kohuseks minu üle walwata, ja see oli õige ja hea. Seft mina olin warsti oma wiletjuse unustanud ja olin jälle juhtumiste himuline, milleks mõimalusi küllalt oli. Suurepäralise äri noorte lihunikkude ja nende abiliste seas — tapa-ja worstiäris töötasiwad umbes kahelksajada meest — oli palju ilusaid ja tublisi poisja. Aga proua Lizzie walwas minu järele ja peale süüta piilumise ei läinud asi kunagi kaugemale ja selle eest olen ma weel nüüdgi temale tänulik.

Mina jäin kaks aastat Jonaste juurde ja kaswasin seal päris ditsewaks tüdrukuts. Mina tundsin enmast seal nagu kodus olema ja teiselt poolt arwan ka, et ma oma kohust täiisin. Kui proua Lizziel just mitte Amerika juuruse haiguse tuju polnud, käis ta minuga üsna perekondliselt ümber. Sagebästi kui ta üksi oli, kutsus ta mind enese juurde ja siis istujine meie kamina kõrwal — seal maal oli pagana kõwa külm — ja lobisesime Saksa keeles ühe ja teise asja üle, seft minu wäike proua armastas weidi teisa inimesi taga rääkida. See oli nõnda lõbus maa elu ja dieti oliwad need aastad, mis ma Jonaste juures elasim, kõige ilusamad, rahulised ja õnnelikumad minu elus. Et mulle palju kingiti, wõisin ma peaaegu iga kuu wiisteisikümme dollarit tagawaraks koguda ja jaatsin tädi Kapfalehele ükskord wiis ja teine kord kümme dollarit, ja üks kord ühe Jonase tuttawa läbi, kes Hamburisse reisis, musta karunaha, mida ma sealt odawalt osta jain, mille üle ta muidugi väga rõdemustas. Mina kirjutasin tale sa-gebästi ja jain wahest ka mõne wastuse... armsa, lihtja, emaliku kirja, mis kentsakats keeles ja weel kentsakamas kirjawiihis kirjutatud oli, aga need rõdemustafiwad mind — nendes oli nii palju headust — ja need oliwad ainukefeks jillaks minu ja kodumaa wahel.

* * *

Reljapäewal hakkab Heinrichi juures juur kolimine. Uus korter on walmis ja tema wõib paar päewa aegsamalt sisse minna. Mina ootan põnewusega, kuidas see jupp läheb ja kuidas Lotte sellega rahul on. Heinrichil enesel on küll lõwi julgus, aga ometi on ta targu selle juure tembu jaoks niisuguse päewa walinud, kus ämma ega

naiseõde kodus ei ole. Mõlemad jõidawad kefnädala õhtu Kyritzi õhte pulma ja tulewa alles reede lõuna tagasi. Kui Lotte mõistlik on, wõib ju kõik hästi minna, aga mina arwan, et Heinrich'il temaga weel tegemist on, sest ta on liiga loll. Eila õhtu oliwad kõik minu sõbrad minu pool, Frederik, kes minu kirjeldusi tuli kontrollerima, Heinrichs, wana herra Lautbach ja Max Zlicher. Need neljakesi oliwad kõige wiimased kohwimajas, meie lobisejime weel weidi aega ja pärast saatis Max Zlicher mind koju. See mees hakkab mulle ifka rohkem meeldima. Temas on kõik see ühendatud, mis mina nõuan ja joowiu: temal on meeldiw wälinus, mille peale ta rõhku paneb, aga ta ei ole mitte ometi nõndanimetatud „peenikene herra“, waid tubli tööline, kellel oma siht silma ees, nõnda just minu jarnane ja sellepärast minu loomuga kofkukõlas. Ma saan aru, et ma tema wastu hea wõin olla, ehk ta mulle küll õieti armastust awaldanud pole. Muidugi pean ma ettewaatlik olema, sest abielusje ei taha ma mitte astuda. Tema ka mitte... tema olud ei luba seda, juba laste pärast mitte.

Kas ei wõi siis ometi ford ka kellegi wastu platoniliselt, ainult sõbruse pärast hea olla...?

Ei, seda ei saa olla. See on wäga furb lugu, aga see on kindlasti nõnda.

Emba kumba, kas sünnib jellest armuühendus, ehk astutakse abielusje. Wahepealset ei ole.

Õjotja hoiame meie endi wahetorda üsna wormilistes raamidēs. Oli ilus, jaha sügisene õõ. Meie rändajime weel tükk aega ilma eesmärgita. Tema kõneles mulle oma wäikesest tütrest, kes wäga anderikas olla, kõrgemas tiitlaste koolis käia ja nüüd jälle ühest klasstist teise minna. Ta näib oma lapsi wäga armastawat, ka oma wana ema, ja see meeldib mulle, sest see on südamel headuse tundemärk. Ah, kui saatus sind nõnda ümber wintstutanud on, nagu mind, siis õpitakse inimese headusest lugu pidama. Headus ja iseloomu kindlus — on kaks ilusat asja; aga kahjuks on neid harwasti kooft leida; kindla iseloomuga, energialised mehed on enamiste egoistilised, hoolimata, jagedasti toored, ja heasüdamlistel jälle on liiga pehme ja lapakas iseloom, nagu Heinrich'il. — Frederik arwab, et minu kirjutamise wiis kõlbab. Olla küll weidi konarline, aga algaja kohta wäga hea. Tema olla mind ifka intelligent naesterahwaks pidanud ja nüüd näidata ma, et ma oma ülesandest jagu saada. — Noh, ta kiidab mind.

Mina pidada ka asja nüüd koomale tõmbama, sest muidu wõida kirjatõõ liiga paksuks minna ja keegi kirjastaja ei wõtta siis trükkida.

Uga jellest pole kahju. Siis olen ma vähemast omad mälestused oma tulewastele lastele kirjutanud.

* * *

Zonastel oli üks wana abiline, kes juba seitse aastat seft ajaft saadik, kui tapaäri ajutatud, nende juures töötas. Lütt Dirken Hane nemann oli sündinud sakslane, kes juba noores põlwes oli Amerikasji tulnud, mida ta põhja ja lõuna poole ja iga taewa kaare poole oli läbi rändanud ja seepärast nagu oma taskut tundis. Mr. Dirken oli küll seitsmekümnendale eluaastale lähemal kui kuuekümmenele, ma arwan, et ta isegi ei teadnud kui wana ta oli. Tema wälimuses ol- juba midagi õnneoffijat, kuiwetanud pruun nagu nagu mustlasel, sil- mad alles terase karwa, julge kotta nina ja natukene toredat, rõõwli peamehe laadilist olekur.

Tema oli peaaegu kõigis ametites olnud, nagu see kes Amerikas midagi teha tahab, olla võib. Metsloomade taltjutaja ja ajalehe müüja, kaupmees ja saapapuhastaja, agent ja waheltkaupleja, king- sep ja härjaostja, kellner ja lihunik ja wael mõnda muud. Kui ta sellegi pärast siimaale jõukaks polnud saanud ja tuni Zonase ärisse astumiseni waejeks nagu Hiob jäänud, siis oli see enam tema rahu- tuse ja rändamise hinu, kui hariduse ja tahtmie jöu puudus. Zonaste juures, kus ta jahutuse ruumide ülewaatajaks oli, näis ta peatama jäänud olevat. Uga see näis mõnda olevat! — Seft äkitselt, seitsme aastalise rahulise elu järele tõusis temas jälle juhtumiste otsimise hinu; tema tahtis Masakasje, kullamaale minna, mitte sinna kulda kaewama, waid et oma aastate jookjul kogutud kapitaliga seal ühte joogi- kohta ajutada, Klondikesje kullawäljadele, alla poole Dawson Cityt...

Zonased püüdsiwad küll tema hullu plaani muuta ja teda mõis- tusele wiia, aga tema jäi oma mõttele kindlaks ja kui nad nägiwad, et kentsaka wanamehega midagi pole peale hakata, jätsiwad nad teda rahule. Üleüldse arwati et ta oma wisa loomu ja raudse terwise peale waatamata, neid waewajid üle ei ela.

Mina olin sel korral põlewa nooruse aastates. Mina olin terve, minu käji käis hästi, nalg ja pets, piinamine ja teotused olivad unu- nenud. Mina wõidin iga tühja asja üle naerda. Ja kui juhtumist oli tükkla teha ja halba nalja heita, ei jätnud ma seda tarwitamata.

Mina hakkasin ka muidugi wana Dirken Hannemanni noffima. Mis ta mulle Klondikest saasa toob? Muidugi wiist paar naela kulda — paar naela kullaseid kullaterasid — jellest on küllalt.

Vanamees vaatas läbitungivalt minu otsa. „Teie võite ligitulla, mis Mary...“ ütles ta tõsiselt.

Mina pidin enese jurnuks naerma. Aga tema jäi tõsiseks.

„Kas teil on vanemaid? Wendi õdesid? Kallikest?“

„Ei jugugi. Waba nagu lind...“

„Mõnda siis. Mikspärast siis mitte? Teie olete noor, tugev, julge. Võiksite seal õnne leida. Vaia, tajase tee pealt leitakse nüüdse ajal õnne arvasti; kes seda leida tahab, peab tingimata korra omale külma põhjatuult nina ümber winguda lastma. Tüdrukud otsivad ju enamiste õnne meheleminekus. Tubli. Mikspärast ka mitte? Kullamaal on naisterahwad hinnas, iheärans noored, ilusad. Võib kergesti mõnda kaewanduseomanikku teie jaoks leida, mis Mary... Ja kellel seal õnne on, selle asi on kohe tahedal. Miljon dollari si ei ole haruldane asi...“

„See oleks lollus,“ ütlesin mina. „Mina ei jäta ometi oma sooja peja siia maha ja ei hakka sinna tooreste inimeste sekka minema...“

„Toored?“ ütles mr. Dirken kuiwalt, „mis jellesse puutub, siis Mary... Toorust leidub kõige enam seal, kus inimesed kitsalt üksteise külil elavad ja kus inimeste käsi hästi käib. Seal signewad kurjused, joomine, lodewus ja toorused. Aga kus iga inimene oma ette ja omal jõul raskest, kannatust nõudwast tööst elab, mille juures pea kaine ja mõistus selge peab olema, kui jõud ainult kätetöö ümber ennast kogub, ja kus midagi üleliigset ei ole, mis ennast lihaliuks ihalduseks muuta võiks — seal ei ole toorust jugugi nii wäga karta. Seal seisab julge, aus naisterahwas, kes hädaohtudest ei hooli ja julgelt nagu inimene inimeste seas on, kõrgemas hinnas, kui haritud linnades, kus naisterahwast halvats peetakse ja tema kui wabalt püütawa linnu peale waadatakse. Mõtlege asja järele, mis Mary. Kõige halvem ei oleks see jugugi“.

„Mis ma seal tegema hakkan?“ ütlesin mina. „Kas seal on ka herrasrahwaid, kelle juures ma teenida woin? Ja kui ka on — kas ma pean head teenistust findluseta teenistuse wastu ümber wahetama?“

„Ah, mis, teie oma teenistusega. Teie jääte minu juurde. Mina tarwitan muidugi naisterahwast oma kaupluse jaoks. Meie wõtame raha siise nagu põhku, mis Mary. Üks kolmandik aja puhtast kaust — kas olete nõus?“

Seda pean ma alles peale und järele mõtlema, mr. Dirken.—

Aga mull ei tulnud und selle järele. „Kulla unenägu“, mis minus ärkamud, peletas une minu filmadest ja kui ma wiimaks omcti magama jäin, nägin unes kulda, palju kollast läikiwat kulda, miljonisi, toredat tõlda, milles ma New-Yorgis üle Broadway platši ja Hambu-

ris Reitsimäest ülesse sõitsin ja mis mind tädi Kapsalehe maja ette wiis...

Kolm päewa haudusin ma jeda mõtet, siis oli minu otjus walmis: mina lähen Lütt Dirken Hannemanniga Klondikesse.

Zonased oliwad kohkunud, naersiwad mind wälja, tegiwad mulle ettepanekuid, kui nad nägiwad, et mull kõsi taga oli. Missis Pizzie oli wäga pahane, nimetas mind tänamataks, tuletas kõiki neid suuri kulusid, mis minu reis Lõuna-Amerikast siia neile oli sünnitanud ja kõiki head, mis ma nende majas maitsemud, mulle meele. Mina jain ju kõigist aru, aga see mõte oli liikumata kindel mu peas. Proua Pizzie müras minuga weel mõned päewad—ja jeda ei wõinud temale dahaks panna, sest Amerikas, ja iseäranis kaugele põhja pool, on wäga raske kõlbulist ja aujat teenijat saada,—aga igaliks on enesele ometi kõige lähem. Ja wana herra Zonas tegi kõige selle lobale eht wande-sõnaga lõpu.

„Wagana pihta, ärge tehke ometi tüdrukut peast jegaseks! Kui tal julgust ja ettevõtte waimu on, mispärast ei peaks ta mitte minema? Ega ta ometi sukruust pole ja oma elu aega mitte willawakas maganud. Terwe, tubli tüdruk, noor ja julge. — Laske ta minna, ta tuleb juba terwelt tagasi, ja Dirken saab ka teist silma mõdda tema järele vaatama.“

Siis waitisjwad lõpuks kõik wastuseismised. See oli ilus mood Zonastest, et nad wana isa au sees pidasiwad. Seda lihtsat wana-meest, kes õieti oma laste juures armuleiba sõi, austati jellepeale waatamata ometi nagu perekonna pead, ja kõigis tähtsamates asjades oli tema ülem ja otjuse andja. Ka minijad pidiwad jeda tegema, mis wanaisa Zonas tahtis, jelle järele walwasiwad nende mehed. Pizzie tegi jeda heameelega, uhke proua Alice enam sunnitult.

Kui wana herra oma lõpusõna, oli ütelnud, muutis meeleolu, ja nüüd hoolitjesiwad äkitselt kõik jelle eest, kudas meid kullamaale minetu wastu walmistada ja jee sai igapäewajeks kõneaineks perekonnas. Koguni mrs. Alice wõttis jellest nõuandmistega osa. Meie jaine päris eskimolaste ülikonnad, kajakanahtkadeist walmistatud, kerged ja soojad, ning mägedest üleminemisteks kohajed. Ka mina jain meesterahwa riided, mis mulle esite naljakas näis olewat, aga pärast olin ma Zonastele jelle eest tänulik, sest naisterahwa riides oleks jee reis, iseäranis mägedest üleminek hoopis wõimatu olnud.

Nüüdsel ajal on ju 1894 aastaga wõrreldes lappemäng Klondikesse jaada. Nüüd wõib raudteega kuni Lake Bennettini ja sealt aurulaewaga kuni Dawson Cityni sõita. Aga jellorral ei olnud weel

ülepea raudteed. Meie pidime jeda koledat pikka teed kaarifutega, wanritega ja jala ära käima.

Siis mõeldakse kõiki asja nii kerge olewat. Mina olin kaardi pealt waatanud ja arwasin, et Alaska üsna meie naabruses on, mis ka öieti tõsi on, õhulinnis ei olnud meie Watscome linnakene Lõuna-Kolumbias mitte nii kole kaugel meie eesmärgist, iseäranis kauge Argentinia reisuga võrreldes. Aga ma ei arwanud raskest teed läbi mägestikkude, üle jõgede ja järwede, kus mitte aurulaewasid ei sõida ja koledat kliimat ning kuude pikkust reisi lageda taewa all.

Kui ma nüüd jelle peale tagasi mõtlen, ei näi see mulle enam nii raske olewat, kaugus ja kõik raskus, mis ma läbi tegema pidin, kaob mu mälestusest. Ja siis olin ma ka alles kahetsateistkümneme aastane ja juhtumiste himuline. See oli küll waewarikas ja raske, aga jellegi pärast ja jellepeale waatamata, et mu kuldjed unenäod mitte täide ei läinud, ütlen ma weel tänapäewgi: *Plus oli see ometi!*

Selle reisu peal kogusin ma omale ometi ühe kapitali, mida ma tuhandete eest ära ei annaks: mina laiendaşin oma pilku, seal lage-dikkus jain ma mõistuse, otjustamise võimu ja elutundmise poolest mõne kuuga aastate wiisi targemaks, mis mulle pärast poole sajaks oli. Meie reisiõime märtsikuu algul ära. Meie ühineõime ühe jalgaga, mis lõuna poolt, Ühisriikidest tuli, neliteistkümneme meest, neli meest oli Dirken meile kraami wedajateks palganud, ja meie kahesesti, nõnda kokku kakskümmend inimest. Mõlemad wennad Zonafed oliwad tuhat dollarit oma raha ka ärietewõttesse annud ja meil oli kaurikene kogu pudelisi ja sõõgiaineid, muidugi kõik konserwides, kaafas. Asjad oliwad väga targu sisse pakitud, ja teadmata inimene ei wõinud aimatagi, kui palju kaupa wäikestes, tõstetawates kastides peitus. Wanrid, ehk õigem kärud, oliwad nõnda sisseseatud, et neid mitte üksi jaanideks, waid ka öölkorteriteks wõis tarwitada, mis väga tarwilik oli, sest muidu oleõime meie tee peal ärakulmanud, ehk huntidest ja karudest ära sõõdud jaanud.—

Mina wõin küll ütelda, et meie jalk üks esimestest Klondikesse rändajatest oli; 1896 ja 1897 aastatel, kui sinna palju juurde tuli, oli juba palju teisiti ja paremine. Aga jelle eest oli ka meie meestel rohkem saagi lootust ja sajad tuhanded dollarid kulda saadi kätte, ilma et reegi jeda oleks teadnud. Inimesed käşiwad oma warandus-tega salaja ümber.

Meie jalga seas oli weel üks naisterahwas. Tema oli ka meeste-rahwa riides ja saatis oma meest, alles kullawäljadel jain ma teada, ta naine oli.

Kust poolt need inimesed tulivad?! Jumal jeda teab. Kõigist ilmanurkadest kofku aetud, mehed, kellega jaatus oli halwasti ümber käinud, inimesed, kes weel wiimast korda katsufiwad õnne peale tormi jooksta, kes mingi asja cest tagasi ei kofkunud. Kõik tugewad julged mehed, mõnel wõis ka kodanlijest elust midagi jüdame peal olla, — kibebed näojooned ja waljud jooned juu ja filmade ümber, kõnelefiwad ka teadmatale arujaadawat keelt.

Waesed kuradid, kes õnneotfimiise reiju jaoks, oma wiimase kópika kogunud, oliwad nad kõik.

Sagedasti, kui hiljemalt toredates ruumides puhweti taga seifin ja naerjate, laudade ümber istuwate inimeste peale waatafin ning pudelite korgid paukufiwad, mõtlefin oma Klondikesse minejate teefeltfiiliste peale. Kudas on ometi selle elu warandused nõnda ülekohtufelt jaotatud. Wististi peab wahesid olema, warandusega, ja wäheha warandusega, aga kui taif „jumalik“ ilmaford oma asja pole paremini mõistnud jisse seada, kui et ta tuhande üle määra täie kõhtudega inimeste kõrwale jadatuhat niijugust pani, kes hoopis ilma on jäänud, on see ometi nõndanimetatud looja mõtte wägewufe ja tarfufe kohta wäga kurwastaw waesufetunnistus.

Meie waewalife reiju peale, peaeegu poole tee peal olles, Lake Benetis, tuli weel neli reifijat juurde. Nende seas oli üks jakslane, kahwatanud, kõhn mees, kellest näha oli, kudas reiju waewad tema peale mõjunud oliwad.

Need mööda keha ju maha ei libifenu. Kui ma mitte oma argtuft poleks häbenenud, oleks ma oma otjust kahetfenud ja Jonaste hea koha peale tagasi igatfenud, aga ma jurufin niijugujed mõtted maha.

Kuude pikkufel reifil õppiime meie reifufeltfiilased ükssteift ometi wähe tundma. Need oliwad waitfjad inimesed; kui juba kõneldi, siis ainult reifuasjadest ja kullawäljade lootustest. Minult noor jakslane, Robert Kornbrück oli ta nimi, lähenes mulle ja oli wahest rohkem kõneleja, ja ehk ta küll kaksümwendikolm aastat wana oli, nõnda wiis aastat wanem kui mina, täitfin ma selle hea poifi juures weidi ema aset.

Westfalenist oli ta pärit, seitfime wenna ja õe seast kõige noorem, keda wanemad—ija oli mäemees olnud — wiletsalt suureks kaswatanud oliwad. Müüd oli ema juba kaua aega leff, ja et jookfja haigus teda jalutuks oli teinud, lamas ta külla haigemajas. Cest kurb wanafõna, et üks ema ennem seitfje last toidab, kui seitfje last ühte ema, tõendas ennast jälle. Kuuest lapsest ei liigutanud üksgi sõrme ema heaks, ainult kõige noorem hoidis jüdamliku armastufega tema poole.

Enna pärast oli ta wälja rändanud, tema heaks lootis, püüdis, töötas ta, tema pärast oli ta wäikese, waewaga kofkukogutud jumмага Alaska lagedatele wäljadele teele tulnud. Mina ei wõi siin suurt reisikirjeldust teha, see wiiks liiga kauget. Kui kirjanduse töö ennast ära tajub, siis kirjutan üksford jelle üle iheraamatu. Meie reisu ajal oli veel kaunis korralik ilm, kuidas oleks siis lugu meiega olnud, kui rängad wihmaajad, ehk veel kangem külm oleks olnud.

Chikooli mäekitsusest üle minnes jai üks meie reisuseltjilane õnnetumat surma; õnneks jai ta kohe surma, muudu oleks ta wiletsalt lõppema pidanud, jeda ühes wõtia meie teda ometegi poleks wõinud. Nõkalt oliwad kaljuseinad nii järskud, et nad nagu loodis taewa poole tõusiwad, ja lõpmata lumekoogu oli sedawõrt petlik, et meie endi raskete pakkidega ainult jamm jammult wõisime edasi minna. Raks tükki käijiwad ikka eel, kuna nad lume kandmise jõudu järel katjusiwad, tükkati pidime meie neljakäpukil ja kõhuli edasi ronima, seal pidime kümme korda edasi tagasi ronima, enne kui kõik kraami järele jaim. Mõni kord nägime endid äkitselt laia järwe ehk karedalt woolama jõe ees seisma, mis meil tee eest finni pani. Hakatuses kargasiwad paar meest julgelt sisse, et läbi ujuda, aga see oli ainult paar korda, wesi oli nõnda jäekülm ja woolus nõnda tugew, et nad endi julgust peaaegu eluga maksma pidiwad, Niisugustel juhtumistel pidime meie esiteks peatama jääma ja lootuskuid tegema, milledega meie suure jumмага üle peafisime. Aga kõige hirmjam oli Yukoni jõe juures White mäekitsusest üleminek. Siis oli nimelt kahesja päewa wihma jadanud. Niiske, raudne külm tungis meie tee peal räbalateks läinud kajakatest läbi, ja pani meile nagu niisked, jäekülmad rätikud liikmete ümber, nõnda et meil niisugune tundmus oli, nagu oleksime meie alasti. Aga see ei olnud veel kõige halvem. Wihm oli tükkati lumekogud ära julatanud ja põhjatumaks soodeks muutnud. Meie wajuksime tükkati kaellaaukudest jaadik wedela muda ja lumenõrtsi sisse, siis ronisime jälle klaasi taruajelt libedatest seinast ülesse, kuhu enne astmeid pidime sisse raiuma, paar korda kukkusin mina sealt alla, nõnda et filmad tulid lõiwad ja ühel õhtul langesin mina wäsimuse pärast maha. Minu käed, käewarred, jalad ja jalajääd oliwad kukkumiste libisemiste ja tõugete läbi jaadud wäikeste haawade pärast üleni werriseid, minu jalad oliwad paistetunud, peas ajus walus tühjus ja tume arusaamatus ja minu liikmetes oli niisugune raskus, uagu ripuks iga liikme otjas kahesümne naelane pommu, mina ei wõinud enam edasi minna, minu jõud oli täiesti otjas, mull oli ainukene soow, pikali lume peale heita ja magama jääda ja kõigeparem mitte enam ülesse tõustagi. Minu õnneks ei olnud teiste lugu mitte pa-

rem, ja kõige halwa seisukorra peale vaatamata otjustasime meie ühe päewa puhata.

Wäikides ajetasime meie endid, niihästi kui meie wõisime; tume, rõhuw tundmus lasus meie kõikide peal. Salgakene jurmani wäsinud inimesi kiikitas jäetanud mudaga kaetud mäekallakul tihedalt ühes koos. Ah, see oli troostita pilt!

Hall, tume, eluta mägestiku koht, paljad kaljud, õudsed mäetipud, märjad nõrguwad libedad seinad, mitte ühte põesast, ei mingiugust kaswu taimeriigist, kõik eluta nagu furnud, ja peatohal madal, kollakas hall timaraskelt weniwate pilwedega kaetud taewas. Rõhutud ja kahtlew meeleolu jai meie kõikide üle wõimust. Keegi ei wäikunud jõnagi, aga igaüks teadis, mis teine mõtles. Meil kõigil oli ühine tundmus, et meie jellest ilmast, mis meie jella taga fihäs ja kees, täiesti lahutatud olime, et meie wabatahtlikult wäljasaatmisele olime läinud, ja meie hingedesse ajus tarretus. Kõik lootusrikkad pildid olid kustunud ja elujulgus lämmatatud. Wäikene jakslane ei jõudnud ennast pidada: ta nuttis, ja kellegil ei olnud julgust tema pisarate üle naeratada. Meie ei wõinud ülepea naeratada, ja kui jee mitte usmata ei kõlaks, ütlesin ma: wäike westfallane oli tugewam kui meie, tema tundmused ei olnud weel ära tarretanud. Mina olin liiga wäsinud, et magada oleksin wõinud, ja ma usun, et teistega lugu parem ei olnud. Ma lamasin nagu puutükk oma teli all, aga mu mõtted jooksiwad ühe asja pealt teise juurde. Oh, neid õõsid White mäkitõuse juures, Alaska lumewäljadel, ei unusta ma oma eluotjani ära.

Mina nägin hommikut koitma ja arwan, et nende filmapiiril paistwate toredate wärwide wastolude üle mõni kunstnik rõemustanud oleks. Meripunajest, nagu mõni kaugel põlew linn, tõusiwad tornid, kuplid ja katuse harjad taewapiiril ülesse, õhukesed pilwefihid jooksiwad nagu peenikesed juitjuwõrguna nendest üle, siis jälle muutis filmapiir ennast tulipunajeks jooneks, mis mustade pilweriinkade ja kurwa halli taewa pealt terawasti filma paistis.

Järgmisel päewal oli imeilus ilm ja meie ei tohtinud jellepärast enam kauem puhata. Seepärast kogusime meie endi jurmani wäsinud fondid kofku ja hakkasime minema. Üle Dukoni jõe läks reis läbi metsikute kohtade edasi, kuni meie weel neljateistkümnne päewa pärast Klondike lõunapoolses nulkas peatama jääme ja endid elama ajetasime. Teised läksiwad mitmele poole laiali, jäiwad aga kõik ometi meie lähedusesse.

Meie olime kolmandama oja oma tagawarast tee peal ära tarwitanud, aga see oli ime, et meie weel niipalju sinna wiisime. Ülepea

ei olnud Dirkeni ettevõtte õnnistanud; meie olime faks aastat liiga vara sinna läinud. Eht küll juba paar sada kullakaevajat siin ja seal töötasivad, oli ühe ärile, ehk õigem ütelda äripidajale, kes heameelega ruttu rikkaks tahtis saada, alles vähe rahvast seal.

Meie lihtsalt kokkulepitud puust maja sai varsti valmis, ja õhtuti ei olnud meie äris kunagi võerastest puudus.

Meie elasime üsna kullamägede läheduses, kust juba sel ajal palju kulda leiti. Ülepea ei taha ma sellest kirjutada, misjuguise ärarääkimata waewaga sel ajal kõige lihtsamal viisil kullakaevamine ühendatud oli. Nii mõnigi mattis oma terwise ja terakeste elu sinna.

Meie — mr. Dirken ja mina — ei teadnud mõnikord, mis meie oma ajaga pidime peale hakkama. Dirken käis sagedasti jahi peal — mägestikud kühisejivad rebastest, karudest ja teistest metsloomadest — ja ajawiiteks õppisin mina ka püüsi lastma. Mul oli kindel käsi ja teraw silm ja iseäranis rewolvriga mõistsin ma varsti niisama hästi ümber käia nagu mu koolmeistergi.

See kõlab väga kardetawalt, tõesti ei olnud asi aga mitte kardetaw, sest Dirkenil oli õigus! — — Mina olen pärastpoole keifharidusega õnnistatud kultuuriarhiivisid peenikeste herrade poolt teistmoodi toorust näha saanud, kui nende waeste meeste poolt Klondike lagendikkudes.

Kõige halvemad olivad seal vööd. Mina ei saanud seal magada. Vööd olivad nõnda walged, nagu niilid meil kõige elawamad uulitjad elektrilampide sinakal walgujel. Ja siis see õudne jurmawaukus, ja ülepea midagi võerast ning see üffikus, mina ei olnud ennem nerwisid tunnud, seal õppisin ma neid kartma.

Minul tuli järsku jälle koduigatus Hamburgi järele. Mõnda vööd, kui kõik wainne oli, nutsin ma ennast wälja. Mina wandusin oma juhtumiste otsimise himu.

Kord oli mul igatsetud kollane õnn küll üsna lähedal. Seal oli üks latipikkune mees, mr. Truthmann oli ta nimi, kohwipruuni rõwlinnu näoga. Tema wanaema oli indianlane olnud, ja kõneldi, et ta wäga palju kulda leidnud, ja mõnikord tähendas ta ise ka selle peale ja töötas mulle päratu suuri lubadusi, sest ta oli mind kõrwuni armastama hakkanud. Aga mina ei sallinud teda. Niisugune olen ma alati olnud. Kui mulle keegi ei meeldi, siis olgu tal mis tahes, ehk olgu kes ta on, mina ei jalli teda nimelt mitte ja ei lasje enese lähedalegi tulla.

Wõib olla, et see minuist rumalus oli. Sest kui ma teda wõtnud oleksin, oleks mu unenägu täide läinud ja ma oleks tõesti oma tõl-

laga üle Broadway platsi wõinud jõita. Pärast tuli wälja, et ta oma faewandusest paljude tuhandete dollarite eest kulda oli leidnud.

Smelikul wiisil on elus ikka nõnda, et need, kes õnne taga aja-wad ja teda palawiku taolijest igatsewad, jeda kunagi kätte ei saa. Ja teistele jookseb ta järele ja käib wormilikult nende kannul, nõnda on see igal pool. Waelele wäikele wesiwallasele ei naeratanud ta mitte. Tema jäi ikka lahjemaks ja näost kitsamaks, kõhis, sülitas werd ja lootis ikka palawalt igatsitud õnne tulekut.

Augustikuu algul tuli ta hilja õhtul meie juurde, kui ta seal oli, langes ta kokku ja jälle tuli tal werejooks. Kuhu pidime meie waele mehikese panema?! Ara ajada oleks mõrtjutatöö olnud. Zoogimaja ruumi ei wõinud meie teda ka jätta, siis halastasin mina tema peale, lasstin teda oma urkasse wiia, hoidsin teda õõ otja seal ja kõwerdasin ise maas. Ta lamas nagu furnu. Kaks päewa ja kaks ööd pidasime meie teda endi juures, kolmandal päewal läks ta jälle mägedesse tagasi, kulda kaewama. Umbes neljateistkümnne päewa pärast tuli ta jälle tagasi ja nägi nüüd nagu wari wälja, oli aga ütlemata õnnelik—tema oli kulda leidnud—ainult küll paar terakest, aga ometi kulda, ja see on peajetäht kõigi wõimaluste jäoks. Ta pakkus neid terakesi mulle, mina ei tahtnud wõtta, aga tema ei jät-nud järele, aga pärast olin ma õnnelik, et neid vastu wõtsin, sest see oli ainukene mälestus, mida ma aastate pärast temast, tema wauake emale wõisin wiia.

Kui meie septembri kuus ärareisimise vastu walmistamine, kuula-sin ma kullaotfijate käest tema järele ja jain teada, et waene mees nädala eest ära oli jurnud. Paulta ja kella löömiseta oliwad ta jeltfimehed teda maha matnud. Seal kaugel teisiti ei sünni. Tema paari asjakest polnud muidugi kuhugile panna. Dirken tahtis tal-weks jinna jääda, aga ma tänan talwe eest, kus juba juwelgi Siberi moodi külm oli ja ülepea oli mull himu sellest loost kaelani täis. Kui ma kuulsin, et jälle jalgate koju hakkas minema, läksin ma nendega üles, ja sellepeale waatamata, et meie juurt äri polnud aja-nud, maffis Dirken mulle ometi kakstuhat dollarit wälja.

Nagu proua Jonas, kellega ma praegu weel kirjawahetuses olen, mulle kirjutas, on Dirken kuni 1868 aastani seal olnud, nõnda termelt neli aastat, on omale iga aasta wärsket elutarwiduste taga-wara tuua lastnud ja on 1868 aastal kaunikese jumma rahaga ühisriikidesse tagasi tulnud.

Tagasi tulekul oliwad mull koguni teised reisieltfilased, kõik jar-nased inimesed, kes enam eht wähem midagi taskutes koju wiisiwad.

Üleüldse oli tagajiminef niisamajuguste raskustega ühendatud, n'rgu
sinnaminef.

Mina sõitfin kõige pealt Watscomesje Jonaste juurde tagasi, ja
mind wõeti seal kafe kãega wastu. Seft minu wãitefel proua
Lizziel oli kuue aastase wotamise jãrele esimest korda kurge kãlali-
jeks oodata ja nad oliwad rõemjad, et ma jãlle seal olin ja wãhe-
malt wiimajel ajal majapidamise oma peale wõtfin. Detsembri kuus
tuli wãikene poiijõmpjikas. Klondikest tagajituleku jãrel oli mull
majas koguni teine seijukoht, kõik oliwad minu wastu aupakkumad
kui enne, ja see oli ka õige; mina olin paari kuuga tõesti aastate
wiiji wanemaks jaanud, seft ma olin elu tõsidust ja ta koledat wal-
just aru saama õppinud. Ometegi lendasin ma mãrtsi kuu sees jãlle
edasi. Tagajireisul tegi üks minu reijuseltõilastest mulle ettepaneku
aprilli kuus tema uuesti awatud wõerastemaja juhatajaks New-
Yorki tulla ja pakkus mulle jada dollarit kuus ja prii õlespidamise.
Mina ei wõtnud jeda kohta nii kõrge palga pãrast, waid enimem jelle-
pãrast wastu, et see enam isejõiswan oli kui majapidamine.

Jonased oliwad minu aramineku pãrast õsna kurwad, aga nad
ei teinud mulle juuremaid takistusi. Kui ma mõõdaminewalt tähën-
dasin, et mull Sakjamaa jãrel koduigatus on, ja warsti sinna tagasi
lãhen, naerjivad nad mind wãlja. „Teie ei ole Sakja tüpus, teie
olete ehf Amerika neiu, Mary,“ ütles proua Lizzie. „Teie tulete
kindlasti jãlle tagasi, kui teie õra lãhete. Germanias jooksete
teie niõid ifka peaga wastu seinu. Germanias on palju seinu ja
aedasid...“

Tema oli rahulikult juure sõna ütelnud, see wãike, jüdamlik
proua Lizzie... Germanias on tõesti palju seinu, millede wastu oma
pea puruks wõib jooksta — — —

Nõnda sain ma siis New-Yorkis mr. Couldiga kofku, kes parajasti
hoollega oma wõerastemaja sisse seadis, kahelja pãewa pãrast seijin
ma juba leti taga, kus ma õlut, weini ja likõri walasin.

Sõatufes lãks õri wãga hãsti ja ma ei arwa effima, kui ma
õhe oja sellest edenemijest oma arwesje kirjutan. Mina mõistan juba
publikumiga õmber kãia, nõnda et ta heameelega minu juurde tuleb,
ja ennast minust teenida laheb.

Minu elujuhtumistest New-Yorgis jutustan ma wast teine kord,
niõid tahan ma nendest ruttu mõõda minna. Kõllalt — õbel pãewal tuli
mulle jãlle koduigatus, ma ütlesin mr. Couldile õlesje ja astujin
õhe Hamburi laewa peale teenistufesje. Ma olin niõid waewalt kaks-
kõmmend aastat wana, ja õieti oli see rumalus minust niõid juba

tagasi minna, sest et ma weel seaduslikusse wanadusesse polnud jõudnud, sest mind oleks wõidud finni wõtta ja jälle eestkostmise alla panna. Aga mina ei tahtnud, mina olin waba, tundsin ennast kindlalt oma jalgade peal seiswat, mina olin ifeseiswuse tunnet Amerikast kaasa toonud, ja tänu Jumalale, jeda tänapäewani alal hoidnud.

Aga minu kümmetuhat marka, just niipalju olin ma seal kogunud, andsiwad mulle ka julguseks kindlust.

Mina olin juure okeanilaewa peal esimeie klassi kajutide järelewaatajaks, ja see oli kajutooja teenistus, mida raske oli maha jätta. Kahesja korra jõitfin ma üle mere edasi tagasi ja teenisin selle juures palju raha, sest keegi reisija ei annud mulle alt kaheskümne marga jootrahaks. Ühe reisu peal oli mull wäikese kahesjaaastase tüdrukute eest hoolitjeda, kes ükspäini New-Yorgist Hamburisse oma wana wanemate juurde reisis, kema lapsute, kes mull kahesja päewa jooksul iisna jüdamet külge kaswas. Wanemad andsiwad mulle kümme dollarit ja paluüwad mind nende lapsje järele waadata, ma oleksin jeda ka ilma rahatagi teinud. Plika ripus mu külges finni kui ma temaga jumalaga jätsin ja rõemust hülgaw wanaisa andis rõemu pärast, et ma tema lapselapsje õnnelikult sinna tõin, mulle jada marka. Üks wana, rikas, jalutu herra, keda ma ülesõidu ajal talitasin, tahtis mind wägijje oma eest hoolitsejaks saada ja pakkus mulle jada wiskümmend marka kuus ja prii ülespidamise, ja lubas mulle weel testamentis pärandada, aga mina ei tahtnud, mina olin wabadust maitseanud ja ei annud jeda mitte jälle ära.

Nõnda tõmbas mind jälle oma kodulinna Hamburi poole, kus ma oma kurwa lapsepõlwe ja esimeie nooruse aja läbi elanud olin. Tädi Kapsalehte olin ma juba lühemate peatamiste ajal waatamas käinud, wana emand oli rõemu pärast iisna käest ära, kui ta mind terwe ja rõemja nägi olewat. Mina hakkasin nüüd puhweti neiu kohta otsima, ei leidnud aga pasjilikku, lõpuks jain ma ajalehe läbi ühe ifeseiswa puhweti Berlini wäljanäitusel 1896 aastal oma kätte, mille eest ma kümme tuhat marka kautsjoni pidin sisjematsma.

* * *

Jagapäew jünnib minu ümber nõnda palju, et mull küllalt tegemist oleks jeda iiles tähendada, jelle asemel, et minewikus jorida. See on nagu prüügihunnik, mõnikord leitakse jellest purustatud lootuje hülgawaid killufesi ja ja tunned jelle üle wäikest kurblist rõemu, aga ülepea ei ole see meele jarel töö. Mina ütlesin jeda ka Frederikile „tema arwas, et ma pean weidi kiiremast tegema ja oma mi-

*

newiffku paari juure joonega üles tähendama, et lugeja sellest terwet pilti jaaks. Noh, minugipärast, siis edasi!

Puhweti wõtsin ma kabe weinikaupleja käest, kes jeda effite ise tahtsiwad pidada, aga kokku ei leppinud ja siis wälja rentisiwad. See oli üksna nurjaläänud ettewõte ja mina ei olnud weel nelja nädalatgi seal, kui ära nägin, et terwel liinil tagajärg kahjulik on. Selle juures oli meil küllalt tegemist, aga see wärk oli liiga keeruline ja kallis ja mull puudus ka jekorraal õige asjatundmine. Oli ometi midagi teist, suurt puhweti oma käe peal pidada, kui Amerika restoranis whisky (Amerika wiin) müüa ehk ühe aurulaewa peal esimest järelewaatajat mängida.

Aga kõige toredam oli see lugu, et minu mõlemad „peremehed“, töepoolest kaks läbikukkunud elukaft oliwad ja juba enne wäljanäituse lõppu jäljetult kadusiwad, muidugi minu kautsjoni kaasa wõttes ja arwamata palju wõlgasid maha jättes. Wõlauskujad paniwad kõhe puhweti peale aresti, ja kui ma maksta ei tahtnud, pandi see kupa tus kohtu poolt kinni. Siis tuliwad kaubaandjad, kelledele ma weel isiklikult wõlgnesin ja paniwad minu waranduse kinni; mina oleks wõinud need paarjada marka, mis mull jekorraal weel oli, peitu wiia ja alguses katsusin ma ka jeda teha, aga kui nad mind wanduma tahtsiwad panna, pidin ma need ometi wälja tooma. Ma pean siin tunnistama, et see wähem wanne ja tema nõnda-nimetatud pühadus oliwad, mis mind tagasi hoidsiwad minu wiimast korjandust peitu wiimast, ka mitte kartus seadusliku trahwi eest, waid ainult minu aus meel, mis mind ei lastnud mõnda inimest ka peningi wõrragi petta. Nõnda andsin ma kõik ära, mis mull oli, ja seisin äkitselt jälle waranduseta uulitsal. Waewalt kolme kuu jookkul olin ma kõik kaotanud, mida mõddaläänud aastate jees nii waewaga olin kogunud. See oli väga kibe, sellest wõib ainult see aru saada, kes ise kord sarnases seisukorras on olnud. Peale selle ei tule ju üks õnnetus kunagi üksi päini. Kõige teiste äparduste juures jäin ma weel haigeks. Kui ma kolme nädala pärast üles tõusin, wõlgnesin ma oma korteri perenaisele jada marka, mis pärast ma oma paremad riided ja mõned ehteasjad, mis ma Jonaste käest jaanud, ära andma pidin.

Ja nüüd hakkasin ma kohta otsima. Puhweti teenistust ei ole nii kerge saada. Minu laewa pealt jaadud tunnistustest ja mr. Couldi joowitustest ei olnud neile inimestele küllast, peale selle nägin ma ka wist weidi närune wälja; waewalt mõddaläänud haigus ja meele-

põrutused oliwad mu näole nähtavaid jälgi jätnud, lõpuks olin ma rahul, kui ma Drania uulitsasie ühte restorani naiskellneri koha sain.

Järgnewateist neljast aastast tahaksin ma heamelega mööda minna. See oli kannatuse aeg, terve rida äpardusi ja wastumeelseid asju. Aga Frederik paneb, nagu näib, iseäralist väärtust nimelt selle aja peale.

Oh, see on nagu kole wiletjus ja keegi ei tea seda, ja kes seda teab, ei pea seda nii kurwaks. „Zumaluke, niijugune naiskellner — —“

Juba selles sõnas on midagi alandawat, põlastawat — — Kuuedama klassi inimene.

Iseäranis Berlinis seisab naiskellner ühiselulise lugupidamise poolt awaliku naisterahwaga umbes ühe astme peal.

Ja, mõned muidu üsna õiglaselt mõtlejad inimesed, kes siis kui nad mõnest uulitsatüdrukust kõnelewad, ifka kaastundmuist sarnase õnnetumia „langenu“ kohta awaldatawad, waatawad naiskellneri peale ainult kõrgelt, pilkawalt alla. Ühe uulitsatüdruku wastu awaldatakse põlgust ja kahetsust ühe korraga, aga naiskellneri ainult põlatakse, tema kohta kahetsust ei awaldata.

Ja ometi on niijugune waene loom omal wiisil enam kahetsusewääriline, kui uulitsatüdruk.

Kui nende mõlemit kõugu naisterahwaste wahel tõepoolest midagi ühist on, siis tuleb seda ainult halwa ühiselulise wahekorra juuks arwata.

Nõndanimetatud altkäe naisterahwaid pidawate joogikohtade järele walwab politsei waljusti, ja neid ei pidada enam olema. Aga mis tähendab „alkäe“?!

Minu ütlen ja wõin oma enese nähtuste põhjal tõendada, et peaaegu kõik joogikohad Berlinis, kus naiskellnerid teenistuses on, puhtad jüüta ei ole, ainult selle wahega, et naiskellnerid mitte wõeraste laudade ääre ei istu ja neid jämedal wiisil joomisele ei kutu.

Aga tõepoolest peawad naiskellnerid, kui nad kohta kinnipidada tahawad, ligi jooma, nõnda et kas nad wõi lõhki lähewad. Palga nad ju juurt ei saa, waid ainult jootrahafid ja ülfikutel juhtumistel jüsetulekust wäikeleid profenta. Ja kui nad küllalt läbi ei müü, siis teeb peremees kõige pealt hapu näo, siis sõimab, aga enne kui sa arugi saad, oled ja juba uulitsal. Et wõimalikult palju läbi müüa, naeratab ta wõeraste wastu, ja kes mitte päris tuim ei ole, see tekitab ka tema jaoks midagi ja ta joob, kas ta tahab ehk mitte, muud kui neelab wõimalikult palju alla, et peremehele wõimalikult palju

raha tasku jookseks ja tema oma koht ka jelleläbi kindel oleks. Do, jee on wilets elu. Alkohoolistest jookidest harjutakse ju pea ära, nõnda et joobnud naiskellner haruldane nähtus on. Aga misjuguine wähest inimese meeleolu on, seda ei mõista ma kirjeldada. Ja selle juures läheb tingimata terwis mokka.

Minul on kohtasid olnud, kus ma alati kella kolme ajal öösel kodu tulin ja kell 9 hommiku jälle platsis pidin olema. Ja kell pool kaheksa tuli juuksehtija ja kuna ta mull woodis juukseid üles ehtis, jäin ma jälle magama ja kui ma selle järele toast wälja astusin, teadsin ma waewalt, kas puud punased wõi rohelised oliwad, ja mõnikord tantsiwad kõik majad mu ümber, nõnda uimane olin ma wähehest magamisest ja palju joomisest.

Ma mõtlen selle aja peale, kus ma 1896. aastal wäljanäituse puhwetil pidasin, hirmuga tagasi. Esimestel nädalatel, maikuu jees peale awamist, oli kole külm ja meie ruumides ei olnud ahju, kuna meie kaela juurest jügawalt wälja löigatud riideid kandjime. Meie külmatajime nagu koerad, ja jöömiseega oli ka wilets lugu, sest lauast hoones tuleaset üles seada ei tohtinud. Täi aega lasjsin ma Apoldo worstijid keeta, aga tulekaike komisjon keelas selle meie ära, meil oliwad puhwetis ainult külmad jöögid. Teenijad jaatjsin ma lähedal olewasse restorani lõunat jööma, aga ma ise jain harwasti sooja jööki.

Oma naiskellneri teenistuse ajal on mull palju jöbrannasi olnud, kelledel mitte nõnda hästi pole läinud nagu minul. Näituseks Hulda Wenigen, kes wäljanäituse ajal minu juures teenis ja piltilus tüdruk, wahakarwa õrna jumega ja ilusate pruunide silmadega oli Tema oli hirmus isemeleline ja kui tal oma tuju oli, wiskas ta kõik nurka, istus wäljas ukse ees ja ei liigutanudgi enna. Seal juures oli tal imelik wõim oma muskrite üle, ta wõis terve tunni istuda, ilma et ta ühte näojoont oleks liigutanud ehk hinganud ja filmalauguksid liigutanud, nõnda et inimesed teda wahakujuts pidasiwad ja tema ümber salkas kofku kogusiwad. Üksford tegime meie temaga nalja ja riputasime papist tahwli temale kaela, pealkirjaga: „Kõige juurem mehanika ime!! Kui wiiepeningiline raha tema kleidi wäljalõikest kaela juurest sisse lastakse, hakkab kaju naerma ja kõnelema.“

Wäljanäitusel lasjiwad inimesed, ijeäraniis wõerad, raha lennata. Paar undishimulist tegiwad hakatust, teised nende järele. Hulda tõmbas pea natukene wiltu, nikutas jöbralikult peaga — automahtikult, ja ütles: „Tänan wäga, tuhat tänu...“ Ta tegi seda nõnda loomu-

likult, et peaaegu kõik seda uskusiwad, kuni meie wali naer asja seletas, siis naeritiwad nad weel meie tembu üle.

Waene Hulda! Keegi näitustepidaja leidis tema talendi ülesse ja palkas teda omale, kus ta siis kõijelt mehanikalist wahakuju etendama pidi siis jälle Ribumitja neitsit ja weel mõnda muud, aga see ilu ei kestnud kaua ja ta pidi jälle Berlini naiskellneriks tagasi tulema.

Müüd ei ole ta enam kellegi waha titfekene. Riisuguse eluwiiši juures nagu naiskellnerid elama peawad, võib kurat kümne aasta jooksul ilusaks ja salebaks jääda. Tema teenib põhjapoolses linna-jaos ühes olletrahteris ja on paks nagu tünder ja hall nagu pejuksäsn. Ta on mõnikord kurwatujuline, siis ütleb ta, et ta parem surmud oleks ja mõni kord juua ta heameelega pudeli täie wiina, sest elu olla halb. Seda ütlewad paljud. Greta Katomba kõneles paari aasta ifka enejetapmisest, aga ta on ometi asja järele mõltenud. Ta õppis wahpe peal ühte kena doktori tundma, kellega ta muheles. See läks küll Australiasse, aga jaadab sealt ifka tale raha ja kingitusi ja Greta kannab tema ja ta naise ja laste pilti rinna peal ja on ifka jelle armastuse üle õnnelik.

Mõnikord läheb ju mõnel ka korda heasti mehele minna ja siis on nad enamiste just need, kes kõige põlgawamalt naiskellnerite peale waatawad.

Muidugi, kui keegi hästi tubli on ja tal hea koht on, võib raha teenida. On küllalt neid kes läbisegamini kuus kolm kuni nelijada marka teeniwad, mõni kord weel rohkem. Kui siis ükspäini ja kokkuhoiblik oled, võib natukene tagawaraks koguda ja pärast mõne puhweti wõtta. ehk kuidagi muul wiisil ennast iseseiswaks teha. Aga paljudel on omakjed, keda nad toetama peawad, ehk nende minewikus mõni auk, kuhu kõik waewaga teenitud raha wajub.

Mina arwan, et juure hulga seast, kes nõnda põlgawalt naiskellnerite peale waatawad, waewalt kedagi on, kes seda seisust teisiti kui pealtwaatamise ja mis kõlblisesse külsesje puutub — kuulmise järele tunneb. Kui need inimesed järel uurida tahakiwad — jaakiwad nad intestama, kui palju headust ja ausust ja ohwerdamise rõemu just selle seisuse hulgas leidub. Mina tunnen palju naiskellneri, kelle ees mõnigi juur daame, kes heategewusega awalikult hiilgab, taganema peab. Seal on üks, kes iga pühapäewal oma wanale emale nelikümmend marka jaadab ja jelle kõrwal weel oma lollid wenna eest nõdrameelsete majas ülespidamise maksab. Keegi teine, Lulu Scheck, on kõiki oma wendi õdesid midagit õppida lastnud ja oma õe kontserdilauljannaks õppimise kulud ükspäini kannud. Ja kui

siis ta öde kuuljaks sai ja siin Berlinis kontserti andis, siis ei tundnud ta enam oma naiskellnerist öde, ja Lulu pidi jalaja tema juurde minema ja lauljanna Kammerneitzi ees ennast õmblejannaks nimetama, keda see oma juurde tellinud. Noh — jeda poleks tohtinud olla — mina oleksin, jah — pagan võtku, mina võin jämedaks jaada kui keegi juba niisugune minu vastu on. Lulu ise kõneles mulle jeda wehiste filmadega, see oli tale väga haiget teinud. Ega see ka ime pole!

Mõnda mõiksin ma jada näitust tuua.

Ja kui mõndagi on, kes mõne minewiku nõrkuse filmapilgu ehitumeda võrgutuse tagajärjel ilmunud elawa tundemärgi eest peavad hoolitsema. Nagu Liija Vogel, Mine ja Lotte. Ja kudas need tüdrukud endi laste eest hoolitsewad. Sellest mõiks mõnigi suurtügu daame, kes „seltskondliste kohustuste“ pärast oma loomulikka kohustusi unustab ja halvaks peab, ning oma lapsi wõeraste hooleks jätab, eeskuju wõtta. Kudas nad lapsi armastawad, ja selle eest hoolitsewad, et nad heasti kaswatatud jaaküwad, kuna nad ise otsekohe nende juures olla ei wõi. Mina olen kffa tähele pannud, et need naiskellnerid, kes emad on, kõlbliselt kõige kõrgemal seisawad, ja mõni kord olen ma enesele ka last soovinud. See on just nõnda, et ema tundmns ühte sifemijelt tublit naisterahwast kõlbliselt tõstab, teda uhkemaks, kindlamaks ja wastupanemamaks teeb.

Kui siis niisugune wäiksekene juhtub ära surema on lugu päris paha. Kord õppiisin ma ühte naiskellneri tundma, kellel väga kena filmneaastane tütar oli. Ta armastas oma last üliwäga, kes ühe ülemkooliõpetaja lese juures kaswatada oli. Riike Beckmann oli ta nimi ja lapse nimi oli Paula. Ta jumaldas otse oma last, iga waba tunni wiitis ta oma lapse juures ära.

Riike teenis palju raha. Ta oli otse kunstnik joomises. Ta oli jagedasti juba näost üsna sinine, aga sellegipärast laskis ta ühe kannu Blut teije järele kurgust alla. Meie olime sel korral joogimas teenimas, kus naisteenijate joomajundmus iääranis ditjel on.

Riike kõneles oma wõerastega jagedasti liiga wabalt. Tema ei olnud mitte eila sündinud ja tal oli üsna kirju minewik selja taga. Aga tema armastus oma lapse vastu oli liigutaw. Kni ta oma wäikest Paulast kõneles, läks ta heal õrnaks ja pill joojaks. Lapse ka juks ei olnud tal mingisugune ohwer liiga juur, kõige suurem ohwer, mida ta oma wäikejale tõi, oli wiist see, et ta ennast temast emast ei lastnud nimetada. Laps nimetas kooliõpetaja leske „emaks“ ja Riiket „täditks.“ Tema elas ainult lapse jaoks. See oli ta kõige juurem

rõem, kui ta Paula jaoks riideid ja mänguasju osta võis, mis jagedasti väga kallihinnalised olivad.

Leeritamise järele pidi Paula ühte paremasse tütarlastekooli õppima minema ja siis lootis Nife teda varsti mehele panna võivat — mõnele pastorigile. Zmelik, et ta just ühte pastori omale väimeheks soovis, ma ei tea mikspärast, aga mina arvan, et ta kunagi jarnast lugu lugenud oli ja seda nüüd enesele nõnda meelitavalt ettekujutas, võib olla ka sellepärast, et see tema oma elule nii otsekohene vastand näis olevat: ephudest ja roosidest ümberpiiratud külapastori maja, pärnad uffe ees, rohuaed lehtmajaga, waiksed, jahedad ruumid, pehme, waikne, tõsine abikaas, rõmsjad terwed lapjed, elu täis waikust, rahu ja perekonna õnne... jeda soovis ja tahtis ta oma väikese Paulale.

„Kui minu laps peaks ära surema, siis võite mind ka kohe maha matta“, ütles ta jagedasti, aga ometegi — kui ma mõtlema pean, et minu laps peaks jeda läbi tegema, mis mina läbi teinud olen, minu armas, väikene tütrekene peaks ka kord naiskellneriks jaama... ei, siis juba parem surgu... Minult jeda mitte. Minu laps ei pea ilmasgi jellesse ilmašje vaatama, selle eest tahan mina nuretsjeda“.

Waene Nife! Znimene mõtleb ja Zumal juhib.

1898 aasta juwel jäi Nife haigeks, teda lõigati ja juri päew peale lõikamist.

Tema jättis ainult katstuhat marka järele — laps oli tal palju maksma läinud, 2000 marka olivad wististi juba kaasawara jaoks kogutud.

Kooliõpetaja leff, peenikene, armastusjewääriline, haritud naisterahwas ja ise ilma lasteta, hoidis ka muudetud olude järele lapsi oma juures; waikene kapital kahanes muudugi, aga jelle eest lastis ta Paulat, keda igalpool tema tütreks peeti, kõiki õppida, keelesid, muusikat ja ülepea kõiki, mida ühelt noorelt haritud naisterahwast nõutakse, ainult mitte jeda, mis tegelikus elus tarwis läheb.

Mina tulin sel ajal Berlinist ära, olin jelle järel Rheini jõe lähedal Elssasjimaal, Schweitšis, Hannoveris ja teistes kohtades, aga ma pidasin Paulat ifka filmas, et ta mind huwitas, juba waese Nife pärast.

Kui tüdruk juba kuusteistkümneme aastat wana oli, jaiwad tema ja ta kasuema kujukil wäljanäitujel ühe rikka noore ohwitseriga, wabaherra von Rudeniga tuttawaks, kes Posenist ühest põlisejt perekonnast pärit oli. Noormees hakkas kena neiut armastama ja et ta raha peale ei pruukinud waadata ning wabameelsete mõtetega oli, ei olnud ühen-

duseks arväärt doktor Lehmani proua tütreaga mingit takistust ees. Nad kihlati ära ja Paula oli üliõnnelik.

Tema on ka tõesti armastuse vääriiline tena olemus ja herra von Rudenil ei olnud tõesti waja oma wäikese pruudi pärast häbeneda.

Näi läks ka imekenasti—kuni selle filmapilguni, kus doktori proua oli sunnitud nelja filma all Paula sündimise ajaladust awaldama. See oli wäga rumal ja dieti kuritegu, et proua seda enne kihluseid ei teinud. Paulal enesel ei olnud jellest aimugi. Ta teadis küll, et proua Lehmann tema kasuema oli, aga tale oli alati hõeldud, et tema waratjelt leheks, jäänud ja ärasurnud ema proua Lehmanni õde olla olnud. Aga nüüd pidi kõik wälja tulema ja otjas oligi Paula kihlus ja hülgaw tulewik.

Näis lihtne, seaduslikelt jündinud preili Lehmann oleks weel hädapärast kõlbanud, aga ühe naiskellneri abieluta laps — jelle proowi kiwi wastu komistas ka leitnandi armastus ja murdis kaela. Seda ei wõinud tema omale, ega oma põlisele suguwõsale, niisamuti ka täiswerd esivanematele teha. „Werise südamega“ kiskus ta ennast lahti ja jättis Paula saatuise hooldeks.

Tütarlaps oli surmani õnnetu. Warsti jelle järele juri ka kasuema ära, kes juba kaua haiglane oli. Kas jelles juhtumises tõesti õnnetus oli, ei tea ma. Igatahes ei olnud Paulal aega oma kurbade mõtete külges rippuda, waid ta pidi oma ülespidamise eest muretsema.

Minul ei olnud sel korral sugugi aega tema järele waadata, mu jumal, millas on meie teenistuses ülepea „aega!“ — Waba aeg on nii liihikene ja siis on niipalju teha ja muretjeda, et tõepoolest kõige hädalisemaid asju saab ajada.

Üsna juhtumise kombel jain ma temaga jälle ühel päewal kokku — Ja kus kohal? Ta oli Fridrichi uulitsal ühes restoranis naiskellneriks. Mina ei ole mitte nõrk, aga ma pean ometi üttelema: see andis mulle esimesel filmapilgul tugewa hoobi ja pöutas mind tublisti, sest ma mõtlesin Mike peale ja mida ta ütles, kui ta äkitselt hauast üles tõuseks. Üleüldse oli kõik üsna loomulikul teel sündinud. Ta oli kaua aega asjata majaproua abilise ehk lastepreili kohta otjinnud, siis oli ta ühel päewal jelle koha kuulutuise ajalehest leidnud. Ja siis oli nagu kuri trostjimine ja kibe pilge taht läbi tunginud: mikspärast ka mitte! Ühe naiskellneri laps ei ole mitte liiga hea oma ema ameti jaoks. Kui ma endise naiskellneri tütreana kodanlikes jeltstonnas ometi alama wäärtusega liige olen, on ju siis ükspuhas, mis ma teen.

„Kodanlikele jeltstonnale“ on ju ka ükspuhas kas ma elan wõi

nälga juren, hea küll: jeepärašt wõtan ma koha wastu, mis mulle wähemast leiba ja ülespidamist pakub. Dinnets oliwad joogimaja pidajad. — Paula on praegu jeal... ma pean teda warsti jälle kord waatama minema! — Korralikud inimesed, kes teda wähemast mitte wägijä jooma ei sundinud. Paula on ka wõderaste meelejärele, nõnda et need jeda pahaks paneks, kui ta ennašt muudaks. See wäikene kena tüdruk tõendab praegugi, et ka naiskellner wõib wiisakas korralik inimene olla. Wõib, olla on see tema kaswatus ja haridus, mis temale tugewamat toetust annab. Tema on omašt juurest jüdamewalust nähtawasti wõitu jaanud, — nähtawasti — mõnikord on aga ometi märgata, et kõik weel korras ei ole ja tema alaline rõemus meel ainult näokate on. Wahwa, wäikene tüdruk!.. Kas mitte tema jugune, kes oma pehme kaswatusje peale waatanata julgesti elu wõitlust algab, tuhatkorda parem ei ole, kui mõni kasuta kõrge-
mast seijusešt tütrekene, kes Jumala päiwi warastab ja muud paremat ei mõista, kui kõige paremal korra heategewaks otstarbeks tant-
sida ja nägu moonutada.

Heinrichide juur kolimise päew on mööda. Lotte oli muidugi hirmu pärašt minestuseje langenud, kui mööbli waner maja ette-
õitise ja mehed mööblid hakkasiwad wiima. Kurt oma mehe waigis-
tuste wastu, telegraseeris ta emale, jee jättis pulmad pooleli ja ki-
hutas jelsamal õhtul koju tagasi. Heinrichs oli targu oma uude kor-
terisje põgenenud, aga sinna tungisiwad nüüd naised ta kallale ja
nad peawad tale tublisti naha peale kippunud olema, jest kui ta õh-
tul hilja meile tuli, oli ta üsna murtud ja arwas, et ta ometi liiga
wägiwaldselt muutust sünnitanud. Minn olla Lotte jälle oma juurde
tagasi wiinud, see tahta ennašt lahutada lasta jne. ja ta waatas jelle
juures etteheitega minu otja.

Seda jaadakse hea nõu eest! Aga kas jee ei ole mitte alati nõnda?
Jumala pärašt, mitte ennašt abieluasjadesje jegada. See on niisama
kui ja oma käe uffe ja hinge wahjele paneksid ja uks jüis kinni tõmma-
tasse; käsi jääb wahjele. Mina jain aga pahajeks.

„Minu armas herra Heinrichs,“ ütlesin ma, „on mehi, kes amet-
listesje nimekirjadesje efekombel meesteks on sisje kirjutatud, kuna
nad tõepoolest naised on.“ Ja niisugustel nais-meestel, niisugustel

*) Saksamaal on koduline abielu maffam, kus ametlikusje nimekirja üles-
kirjutamisest, seaduslikest abieluts küllalt on, kuna kiriline laulatus igaihe
eraasjaks jääb.

kehastatud jahupeadel on peaaegu kõrgemat juhti vaja, nendele on ühe tubli ämua eeskoostmise all olemine päris kohane. Kui teie ilma ämmata elada ei wõi, siis minge Jumala nimel kahetsewa meelega tagasi. Mina pole teile ju oma nõuandmist peale sundinud, kas saate aru?"

Kui ta siis jelle järele murtult ja longus, nagu pehjetud koer seal seis, oli mull ometi temast kahju ja muu süda ei kannatanud enam temaga müüra, waid ma hakkasin teda trööstima.

"Kui ma ainult teaksin, kas Lotte ometi mõistlikuks saab" —

"Olge üsna rahul. Tema tuleb juba ükspäini teie juurde tagasi," ütlesin mina ja minu kindel tõendus näis teda weidi julgustama.

Selles tükis arwan ma ka kindel olevat. Lottetene saab juba iseenejest teed oma uue kodu poole leidma ja lõpuks mulle weel tänulik olema, et ta minu plaani läbi išeiswale majapidamisele jõudis. Sa' ta aga ene kädistab kõik oma südame pealt ära.

Herra Lautbachile, kes ikka meil käis, panin mina plaani ette, restorani asutada ja siis sinna tublišid tüdrukuid teenistusse wõtta, kelledega inimlikelt ja wiisakalt ümber käime, kuna mina ise üheks äriomanikuks hakkasin. Mina olin imestanud, kui ta ütles, et ta juba mõnda aega niisugust plaani läbi kaaluda... Kõige pealt pidada see midagi uudist, inimest aratawat olema. Siis tõmbas ta juure paari kirjajid taskust välja ja andis minu kätte: need olivad puhas wastused päewalehtedes ilmunud abielu kuulutuste peale. Ma pean tunnistama, need kirjad humitašiwad ja imestašiwad mind ühel ajal.

Kuulutus oli nõnda kokkujeatud: „Wiisaka, meeldiwa wälimusega peenikene haritud herra, 50 a. wana, juure sišjetulekuga, soovib ühe niisama wana jõuka daamega abielusse astuda. Teated tulewad ära anda jne."

Ei wõinud sugugi uskuda, kui kole palju kirjajid, ja misjuguuste daamede käest temale tulnud olivad. Enamiste neljakümne aastaste lestede ja neude käest. Ja igauks awaldas kohe oma waranduslist wäärust arwates. Nad kõik tundšiwad igawust ja igatšiwad seltsilast saada — naisterahwad, kellel faksteištkümme ja wiisteištkümme tuhat marka sišjetulekut oli, kes juwimajade ning kolme ja neljakordsjete majade omanikud ja kindralite ja sala-riiginõunikude tütreid olivad, terve wäljawalik abieluhimulisi, kõrgest seisusest rahakottijid.

Kas see ei anna õieti mõelda? Ei wõi ometi arwata, et need naisterahwad, kes endid siin pakkusiwad, kõik tingimata lonkurid, küllakad ja kole inetumad, ehk mõnejuguste muude kehawigadega

oliwad. Peaks arwama, et nad ka teisel otjekohejemal teel meest jaada wõikfiwad. Ja mispärast tahawad naised nendes aastates ülepea weel tingimata mehele minna?

Üsna lihtsalt: need peenikesed daamed, kes nõnda pilkawalt ja põlgawalt meiesuguse peale ülevalt alla waatawad ja endid moralilijest küljest meist päratu kõrgemale seadwad, ei ole tõepoolest mitte teragi meist paremad. Nende kõlbline põlgatus on tõepoolest lihtne kadetus, et meil parem on kui neil, kes tundmuši, soowisid ja igatsusi, „wiisakuse“ ja aujuse wälimise kätte alla peitma peawad, kuna meie priskelt ja rõemfalt, üsna wabalt ja warjamata madalas rippuwat wilja puu küljest nopime, mida meie soowime. Lugu on seejama nagu rebasel hapude wiinamarjadega, saada tahakfiwad nad neid küll, aga et seltskondliste eeskirjade wali seadus ja kodanline kombeõpetus neile jeda löbu keelab — siis on nad neile liiga hapud. —

Mina ei taha siin mitte enese isikust kõneleda. Mind enmast pole kunagi raha eest wabatahtlikult saadawal olnud. Aga ma ei loe jeda ka omale mitte mõneks kiitusewääriliseks omaduseks. Mina olen juba kord armastuse asjus arwustaja ja walin omale ainult niisuguseid mehi, kes mulle meeldiwad. Aga ma ei mõtle jugugi neid tüdrukuid ja seltsilasi, kes teisei teemad põlgada.

Zumal hoidku! Milles seisab siis wähe nende ja nende peenikeste daamede wahel, kes ajalehe kuulutuste peale endid meestele pakuwad, just nagu talupoeg wõrstiwabriku kuulutuse peale oma loomi müüa pakub? Ühel pool makstawad meesterahwad armastuse eest, jün naisterahwad; mõlemil pool on ostetaw armastus.

Üks rikas neljakümne aastane ehk weel wanem naisterahwas ei pruugi mitte üfikust tunda. Kui ta muidu tena olemus on, leiab ta igalt poolt seltsi, ja oma raha eest wõib ta ilmast kõik löbu leida; ta wõib ka friskilt ligemisearmastust tegelikult awaldada. Kas ajalehe läbi saadud abikaas tema „üfikule“ elule isäralist siju andma saab, on küsitaw: Aga jeda ta ju ka ei wotagi. Tema tahab ainult „meest“ jaada. See ei ole ju mitte mõni häbi asi, waid jellewastu üsna loomulik. Aga niisugused naisterahwad ei peaks siis mitte niisuguse põlastusega meiesugustest kõnelema.

Kallis taewas! Kui mina rikas ijejeijaw naisterahwas olekfin, wõtaksin mina seitse wäikest last kaswandikkudeks, ja kaswatakfin need wäikesed loomakesed rõemjateks inimesteks. — Mina ei ütle mitte: kasulisteks seltskonna liikmeteks. See on lollus. Rõemjad inimesed on ka alati hea d inimesed ja toowad seltskonnale kasu... Kas on kunagi rõemust kurjategijat nähtud? Ja mina ei paneks omale mingisugust sundmust

peale ja otsiksin omale sõpru, nagu mina tahan. Mina oleksin—paganana pihta... Minule ei tohiks keegi midagi ette kirjutada ja kellele ma nõnda ei kõlba, nagu ma kord olen, see mingu minema. Mina ehitan ise omale oma elumaja, ja kui sellel ka mitte kiwimüüriksid ümber ja trellidega aknaid ei ole, nagu teil, kui minu majal selle ajemel õhurikkad avarused on, mis waba wäljawaadet lubawad, kellel sellega tegemist on? Kes annab mulle midagi tahu niisuguse elu eest, mis oma isiklike soowide ja tahtniuste mahasurumiste pärast täis loomuwastast piina on?

Need kõid on inimestest tehtud. Teistest inimestest. Wõib olla nendest inimestest, kes tõesti usufiwad, et see õige ja hea on, loomust nagu tigeat hammustajat koera ahelasse panna. Aga minul on teisiugune arwamine, mille järele mina elan ja ennast siis se Jean. Tehke teie mis teie tahate, mina teen nõnda nagu mina tahan. Aga kuulutuse peale ennast ühe wõhiwõera inimese kätte wistata, seda ei teeks mina mitte...

Herra Lauthach on lähemalt kolme jaast otjustanud walida: ühte wiiekümne aastast jüwemaja omanikku Halenseest, kunstlukuseppa leske Winterfeldi platfält ja ühte neljakümne aastast preilit Nathenowi wultfält. Ja neid tahab tema kordamööda koiwimajasje kofkusaamijele kutsuda ja mina pean siis pärast ka oma arwamist nende kohta awaldama. Mina waatan selle asja peale kõijelt ja saan omad silmad lahti hoidma.

Kui asjast midagi wälja tuleb, palkab Lauthach mind puhweti jaoks ja siisjeadmise juures tahab ta ka minu nõu kuulda wõtta.

Minule meeldib Lauthach wäga. Tema on muidugi wäga kawal mees ja õigust ütelda anderikas kelm, aga tema olemites on midagi juurepäralist. Wäikeste asjadega ta tegemist ei tee. Ja see meeldib mulle.

* * *

Frederik pahandab. Mina ei pidada mitte nõnda palju segu kirjutama, waid oma elujuhtumiste juurde jääma. Minu segust ei jaada ju keegi inimene aru... „Siis olete teie just rumal“, ütlesin mina, „ärge arwake mitte, et see mõni juur kunst on tarkasid rumalateks ja rumalaid tarkadeks teha“. Tema jai wihajeks ja küsis, kas ma teda pilgata tahan. Siis jain ka mina kihwtijeks ja wiskasin käsi kirja tema jalgade ette maha. „Kirjutage minupärast teie oma mälestusi“ hüüdsin mina. „Mina ei liiguta enam fulgegi. Õnneks on muil oma teenistus ja mina ei tarwitse nende raamatuwäljaandja paari krossi järele walwata“. Siis andis ta järele ja hakkas ilujasti paluma.

„Vaadake, preili Marie“, ütles ta, see on teie oma kaju. Mõtlege ometi, kui teie kuulsaks jaaksite. Misjagune reklaama see teile oleks. Kõik ilm tormaks kohwimajasje ehk restorani, et kirjanduslist puhwetineuit tundma õppida ja teie peremees peaks teie palka kolme-wõrdjeks tõstma“. Noh, jelles asjas on temal ju õigus; see oleks ju üsna kena. „Aga mina teen nõnda kudas mina tahan“, ütlesin mina. „No, aga ometi pean ma teile tähendama, et tehnikaliised kunstjoo-
ned kirjanduslihes töös teile ometi hoopis tundmata asjad on, Marie“.

Ah, mis tehnika,“ ütlesin mina. „Mina wilistan tehnika peale. Mina kirjutan ainult tõtt, jändmusi ja mis mull meele tuleb.“ Sellega oli lugu lõpetatud.

Mull on tõesti wõimata, kõiki nõnda korra järele jutustada. See tuleb mulle ikka alles pärastpoole meele. Nõnda olin ma neli aastat kord siin, kord seal naiskellneriks. Ma mõtlesin mõnikord jälle Amerikasje tagasi minna, liikkasin selle mõtte ago iga kord kõrwale. ulewaataja kohasid aurulaewa peal põlmud ka igatahes jaada. Zonaste juurde sõita oli ka kangel ja siis ei olnud mul jelleks ka enam õiget lusti. Ka ei seal ei leita raha maast.

Seda ütlen ma aga weel kord ja kirjutan ka ülesse: naiskellneri jaatus on praegusel ajal wiletsam kui uulitsatüdrukul. Ja kui inimeste armastajad ja ühiseluteadlased jellega tegemist tahakšiwad teha ja neid paremale seisukorrale awitada, teekšiwad nad juure heateo. Prostitutsiooni*) ei kaota keegi kui hõlpsasti ilma, jelleks ei aita waljud politseilised abinõud ega mingi muu asi, ja inimesed peakšiwad endi sõrmed jellest eemale hoidma. Aga nagu arstid praegusel ajal mitte palawiku wastu ei wõitle, waid jeda üheks haiguse nähtuseks peawad ja selle põhjust otkiwad, peakšiwad, ka ühiselu teadlased prostitutsiooni põhjusteid järel murima ja neid wõimalikult häwitada püüdma.

Mina pean kõiki jeda kirjutusit herra Frederiki lolliks mõtteks, sest kudas peaks ka ühe waeje Marie Biedenbachi elujaatus wõeraid ini mesi huwitama? Kui mina oma õbrahust, mis mulle wäga tawis lähel, muist ära ohwerdan ja leht lehe järele täis kirjutan, siis jünuub see sel mõttel, et ma loodan, et wõib olla ehk toob je minu õnetumatele kaasõvedele mingisjuust kaju.

Aga ma pean ometi neil päiwil kord Paulale telefoneerima, mis ta teeb ja kudas ta käsi läib —

Neljja aasta sees olen ma kakskümmend kaks jada marka koguda

*) Rõrdu elu.

wõinud. Kõrkuhoidlit ma olen; see on üks minu wähestest woorustest, jelle pärast tahan jeda ijaaranis registreerida. Minult minu korjanduse kaswamine teeb mulle wähe rõemu. Mull oli hirm tulewiku eest. Ma olin mõnikord nõnda tüdinenud, et mull enam mingisugust lusti elust polnud. Ma märkasin, et ma jelle juures tublisti kõhnaks jäin.

Baadake, alkoholiwastase liikumisega ei wõi meieisugused teenijad mitte hästi ühel nõul olla. Sest kuhu peatšime meie kõit minema, kui kõit inimesed äkitselt ainult „purtšwasšeri“ ja Herrnhuti õlut (üks tõug karjlaste jooki Sakjamaal) jooma hakkasjivad? See oleks ju weel kenam kui rõemšas jeltškonnas enam klaas weini ehk õlut ei tohitaks juua. Mis jaoks on siis Jumal ülepea wiinamarjad ja humalad kaswada lastnuud, kui neid tarwitada ei wõida.*) Aga jeda pean ma üttema: palju on jelle liikumise poolt, kui ta alkoholi üleliigje tarwitamise wastu wõitleb. O, alkohol on satan. Ta imeb üdi kontidest wälja, teeb nõrgaks ja laisjaks. Ma tean, et see juba tubat korda jeltšeks on tehtud ja asjata oleks ammuugi tuntud tõeasju siin weel kord finnitada.

Kui ma siin tahaksin hakata näitusi tooma, ei jaaks ma ülepea oma kirjatoõga walmis.

Minul oli jel ajal palju armulugusid. Nad wahetasiwad endid koštadega. Harilikult oli see puhweti juhataja ehk ülemkellner, haruldajel korral ka mõni wõderastest. See on ka palju joomise kaudne tagajärg, et üksipäini mitte oma kahe jala peal jesta ei wõi, waid ikka üks wastane jull peab olema. See kõit tuleb nõnda isseenejest. Üleüldje õeldakse, et Lõuna-Sakjamaa naiskellneri tüpus parem ja wiisakam olla, kui Põhja-Sakjamaa omadel, aga jee on ometi tühi lora. Siin kui jeal on kõit ühejugune. Mina Lõuna-Sakja neiudest head ei kõnele, jest et mulle jarnane faasõde paar korda tee peale ette tuli. Jušt jel ajal kui mu armulugu Pachellega nurja oli läinud ja jelle walu alles wärste oli, tõmbas üks Baieri neiü pakju kriipju minu rehnungist läbi. Sest ma olin jeltkorral nagu palawikus, ja kui ma wahest ka mõistujele tulim, olin ma nagu purustatud ja mõnikord elust nõnda tüdinenud, et mull hinu oleks olnud ennast ära kihwitada, ja niisuguses meele olus nägin ma ainukest peaseteed korralikus abielus.

Ignaz Gültz oli ta nimi ja ta oli ülemkellner, sündimise poolt Põhja-Sakjamaalt heast perekonnast pärit. Tema isa oli ülemkooli-

Raamatukirjutaja harutab siin Sakja jeltškonna waateid joomise košta, mis jeal teistti on kui meil.

õpetaja, Tema oli usuteadust õppima pidanud, oli aga esimesel ülikooli poolaastal nõnda ulaelu elama hakkanud, et jumalatarikus tale wastikuks sai ja ta õppimise järele jättis. Võib ju ka weel mõnda muud juhtunud olla, mida ta oma teada pidas, aga oma jurguõsaga oli ta siis täiesti tüülistse läinud ja pärast jeda mitmesuguseid ameti pidanud. tingel-tangeli teatris flawerimängija, kirjutaja, õllewedaja ja lõpuks kellner olnud. Wiimases ametis oli ta ennaft ülesse töötanud. Selleks kõlbas ta, temal oli kena, peaaegu aukartust äratav wälimus, haridust, keeltetundmist ja kena osaw olek. Kui ta mitte niipalju joonud ei oleks! Kui palju see inimene raha teenis! Kümne aastaga oleks ta niipalju koguda wõinud, et omale hotelli osta oleks wõinud. Aga piirituse-kurat neelas kõik ära. Päewa jooksul pidas ta ennaft enamiste ülewal, aga õhtul kella kümnest hakates ei wõinud teda enam tarwitada. Selle juures pidaßiwad wõerad temast niipalju lugu, et peremees teda lahti lahti lasta ei julgenud.

Meie olime warsti ühel nõul. Mina lootßin kindlasti tema abikaajana temast midagi teha ja tema sai ka aru, et mina tema eest hoolitßesin ja see mitte halb äri poleks olnud, kui ta minuga eluks ajaks kompaniisse oleks hakkanud.

Oma südamel põhjas sai ta ißegi oma wiletsusest aru, nii tark oli ta küllalt, ta pidas enesest lugu ja oli oma ißikliße tähtsuse kohta peaaegu edew. Berliinis oli ta ühes peenikeßes joogikoßas hulga kõrgeid herrajid teeninud ja nõnda nende usaldust wõita oskanud, et need teda mitmesuguste usaldust tarwitawate asjade jaoks tarwitaßiwad. Mina-oleßin jeda paljaks hooplemißeß pidanud, kui ma mitte ise neid kirju lugenud poleks, mida ta ühe eßt teije käest weel alal oli hoidnud. Njearanis ühele, kes weel täna päew awalikus elus juurt oja mängib, oli Ignaz nagu paremaks käeks olnud. See oli teda ka omale kammerteenriks tahtnud, kus Ignaz ka paar kuld wastu pidanud oli, aga siis oli ta oma tuuseldamisega jälle juure lolluse teinud.

Tähendatud ekßjellents sõbrustas nimelt ühe kõrgemast seltskonnast daamega ja Ignaz oli armastusekirjade wedajaks, aga üksford, kui tal jälle kiri ära wiia oli, trehwab ta ühe wana tuttawaga kofku, tüüriwad jellega kufagile joogikohta, jeal pumpab ta ennaft nõnda alkoholi täis, et ta oma ülesande äraannustab ja kõige äparduse tipuks weel kirja ära kaotab. Ja nagu see alati nõnda sünnib, segab kurat oma käe weel mängu jella, nõnda et just üks raibe ajakirjanik jelle kirjalapaka oma näppu saab. See oli muuduigi jellele paras juutäis ja kohe jelle järele ilmus kirjajisu ajalehes. Lõpp oli muuduigi juur skandal, abielulahutuse protßesß ja ekßjellents üle

laewa jerwa — kudas kõneldi, oodanud ta just ministri ametit saawat; Ignaz kihutati muudugi minema — — Nagu ma juba tähendasin, oli minu Ignazil omad õnnetused, tema oli fagedasti üles poole tõusmas, aga joomine wiskas teda ikka tagasi ja allapoole.

Temal ei olnud mitte ühte peningit raha kogutud, aga et ta muidu tubli inimene oli, tahtsin mina temaga katjet teha ja tema näis ka mind kuulda wõtma.

Aga seal tuli üks Müncheni neiu põiki tee peale ette. Zumal teab, mis Ignaz jellest kõõra wahtiwate filmadega näost leidis. Mina oli tal kurgitaoliue ja näojume mädamuna karwa, juus puuduwiwad paljud hambad, aga jelleqipäraat läks jellel inetumal naisterahwal korda Ignazi minu eest ära tõmmata. Ühel päewal oliwad nad mõlemad punuma pannud. Mis minusse puutub, siis ei nutnud ma tema järele mitte ühte pijaratgi, aga kui ma teda ühe aasta eest Berlinis hulgujena jälle nägin, läks see mulle ligi. Paar wiimast aastat oli ta päris häbas olnud, kaks korda joomahullustust põdenud ja siis järgnes jelle nurjaläänud elu kurbmäng: ilma teenistujeta, ilma ulu- alujeta... nälg, wiletjus ja kõige jelle üle wiinapudeli puskari wing.. Nagu ma nimetasin, oli mull naiskellneri elust hinu täis. Ma teadsin, et ma juba kaunis põhja lähedale olin jõudnud.

Sel ajal tuli Hamburist firi, et tädi Kapsjaleht wäga haige olla ja minu järele igatseda. Mina ei pidanud kümnet minutitgi aru ja jõitfin teisel päewal kohe ära.

Tädi Kapsjaleht oli neeruhaiguses ja oli nõnda ütelda juba wiimase hingetõmbamise juures, kui ma sinna jõudsin. Endine korralik majapidamine oli täiesti ripakil, sest et wana emand wiimajel ajal enam midagi teha ei wõinud ja minu seal olek oli wäga tarwilit. See oli mulle wäga rahustawaks tundujeks, et ma oma wana, truud sõbrannat — — kõige parem inimene, keda ma elus olen näinud! — tema wiimastes päewades rawitsjeda ja nõnda wähegi tema wastu tämulik wõisin olla.

Temal oliwad kõifjugu iseäralikud tujud haiguse ajal. Tema lamas woodis, must siidi mantel seljas ja suur puuwilla riidest põll ees. Ei tohter ega haigetalitaja öde tohtinud neid puutuda. Tema woodi jalgotjas oli üks kasside paar, iiane Michel ja emane Wiija — ajel. Neliteiskümne päewa enne tädi surma tõi Wiija wiis poega, ja nõnda jai tädi Kapsjalehe haigewoodi ühtlasi ka nurgawoodiks. Kena lugu. Haiguse tõsiduse peale waatamata ei jõudnud tohter naeru tagasi hoida, kui ta oma imelist haiget ja kasside idilliat maatles.

Viimase neljateistkümnne päewa jookful käis pastor ka iga päev jeal. Tädi ei tahtnud temast sugugi teada saada, aga ta tungis tema juurde ja mina ei wõinud jeda takistada. Ja temal läks ka tõesti forda tädit teda kuulama liigutada ja niijugust mõju tema üle saada, et tädi viimase otja sees koledat hirmu jurma ja tulewase elu eest hakkas tundma. Do, ma olin wihane ja oleks hea meelega papi, kes oma manitjustega ja patukahetsuse jutlustega waest haiget piinas ja rahutumaks tegi, uksest wälja wiskanud.

Pikkadel uneta öödel, kui ta kuiwas palawiku tules õõguwa peaga ajemel aeles, lasus hirm põrgu ja igawese hukatuse eest nagu tont tema koriseva rinna peal. See waene, hea, lapsik naisterahmas, kes kunagi ühele loomale, weel wähem mõnele inimesele, mingit häda polnud teinud, piinas ennast nende mõtetega, et wõib olla, et mõni weripunane surmapatt pühawaimu wastu ometi paradisi ukse tema eest kinni wõiks panna ja ei waigistused ega seletused jõudnud temast jeda hirmu wälja ajada.

Mõnikord oli hirm pealt kuulata. Braegu arwajin ma teda magama jäänud olewat, jeal kargas ta nagu peast segane ülesje: „Kuule — Marie — — See oli ometi raske patustus, tead ja — ?“ „Mis asi, tädi?“ „Oh, ja ei tea. Seekord kui meie weel jaapaid turul käijime müümas. Ja kui ma pikkajäärtega jaapad salaja ära müüsin ja raha oma tasku pistsin, nõnda et Jakob sellest midagi ei teadnud. Täiesti kuuskümmend marka ja kõik pettus...“

„Ja et sekretär Witte aastate kaupa oma jaabaste tallutamise eest ikka kolm marka maksma pidi, kuna teistele kahe marga kaheksa-kümne peningi eest...“

„Kas nad jeda jeal ülewal peakšiwad ka teadma — — Ja faks aastat liiga wähe maksusid üles antud? — — Ja waletajin, kui alewivanem sõimamise pärast mind tunnistajaks tahtis saada, ja mina ütlesin, et ma midagi pole kuulnud, jeft et muul hirm kohtu eest on, aga ma kuulsin ometi midagi — — “

Nõnda läksiwad ööd läbi. Kole. Kuni viimase tunnini piinas teda teije ilma kartus.

Sellest ajast ei wõi mina pappisid jallida. Kui mõni haige neid nõuab — hea küll, siis tulgu nad. Aga endid haigetele palumata kaela toppida ja surmani wäsinud hinge tunedate mõttekujutustega üles piitjutada, jee on otsekohe kuritegu.

Tädi Kapsaleht oleks ilma waimuliku abita taja ja waikjelt üle jurmasilla astunud; nõnda aga, musta abilise abil, sai üleminel metsikuks wõitlujeks keha ja hinge wabel. Selle eest pidas aga ka

pastor tema puusärgi juures ilusa kõne, milles ta seletas, et „jelle jurnu patune hing“ weel üheteistkümneimal tunnil ennaft patujest kangekaelujest lahti kiskunud ja „kahetsjewart“ ning „lepitatult“ igaweesele rahule läinud.

No — mina ei ütle jelle juures midagi. Aga mull on, kui ma jeda kirjutan, sapine maik juus, ja ma pean sülitama, et jellest lahti jaada.

Tädi Kapjaleht oli testamendi teinud, milles tema wana jell Detlefs ja mina peapärijateks nimetati. Warandust ei olnud jäänud, aga ka mitte wõlgasid, jest maja peal ei olnud obligatsioonijid.

Meie leppijime nõnda kokku, et maja ja äri Detlefsile jäi ja tema mulle wiistuhat marka wälja makkis. Kui meie jellega juba walnis olime, tegi Detlefs mulle ettepaneku, et meie kokku jääksimegi ja abi-eluše astuksime.

Esimesel filmapilgul ei näinud jee plaan mulle mitte halb olewat. Nagu wõeldud, oli mull naiskellneri elust hinnu kaelani täis, ja tubli abielu korraliku majapidamisega ning kindla sissetulekuga oli ju dieti jee, mida ma jooiwijn. Kui wana hea Detlefs mitte nii wäga kingsepalik poleks olnud! Mull jumisejwad alles Roger Bachelles peened käed ja roosakaspinane peju peas, ja mõte, et sarnase mehega peab koos elama, kelle käed pigitraadist mustad oliwad ja kelle paksus pealuus peale arusaamise jaapafäärte ja taldade ning nahahindade üle muud huwisid olemas polnud, näis mulle nõnda kohutaw olewat, et ma koe lihidalt ei ütlesin. Dieti oli jee rumalus, jest kaine, heasüdamline Detlefs oleks hoopis teine partii olnud, kui joodik Gultz ja musti sõrmi oleks lõpuks jeebi ja joodaga puhtaks jaanud, ka arwan ma, et abielu õnneks ometi kafulikum on, kui mees wagune lammaš, on aga mitte mõni pöörakarikas ei ole. Aga mulle ei meeldinud. Nsi oli jellega lõpetatud.

Mina mõtlesin nüüd, et mull nii wäga tarwis ei olegi puhwetineu kohta otsida.

Mina pidin weel mõni aeg Hamburis wiibima, jest et Detlefs koe lahtist raha muretjeda ja mulle wälja maksta tahtis. Sel ajal puutus mulle ühel päewal ajalehekuulutus filma, milles ühe peenema weinimülgi koha jaoks haritud, wäga wiisakat neiut teenijaks otsiti.

Wiisakas ja haritud? Wiisakas — noh, jeda teatkse juba. See mõiste on lai ja weniw. Aga üks haritud naiskellner! See sõna näis mulle nõnda kentsakas olewat, et ma koe asja waatama läksin.

See oli üks peenikene, weidi kõrwal olew joogikoht börse ümbruses, kessel omad kindlad wõerad oliwad. Sisefääk oli nagu eramajal,

ja teadmatadele mitte ferge üles leida. Ruumid olivad fuurfugu herrastemajade jõdmatabude laadi sifsefeatud; punajed pafjud Smürna teppihid põrandal, mööblid Hollandi tammepuust, kõik väga lõbus ja lahke.

Selle maja pidaja oli üks proua Clara Bijhoff, alles noor, väga peenifene daame. Sümefel filmapilgul, kui ma teda nägin, ei ufaldanud ma seda rahu; mull on weel Buenos-Aireseft saadik lahifewas fiidis käijate ja brilljantidega faetud perenaifte wastu fuur umbufaldus. Aga ma ekfiin ometi; ta oli üfna wiifakas, mõifilik ja kõige pealt ärikawal naifterahwas, kes oma kafu wõtta ofkas, aga ka teifi elada lastis ja kellega üleüldife hästi läbi saada wõis.

Mina meeldifin temale ja ta wõttis mind kofe jaja wiiekümne marga palgaga kuus teenistufesse.

„Mina ei wõi mitte kõiki ja igaihte teenijaks tarwitada“, ütles ta (jõnast kellner hoidis ta hoolega eemale; ta oli väga ufhe, nähtawasti oli naistellnerite majapidamine tale wastu meelt), noortel tüdrukutel peab teataw haridus ja igatahes nähtaw tahtitundmus olema, nemad peawad wiifakalt teenima, lahfelt kõneleda ofkama, kui neid selleks kufjutakse, kunagi aga mitte ife wõerastega juttu ofjima, — herrad tulewad meile jõõma, aga mitte neiudega muhelema. Kiipea kui ma märkan, et mõni neiu pealetungiwalt edwiftab, lendab ta minema. Mis minu teenijad wäljaspool äri teewad, ei ole jellewastu minu afi ja ei lähe mull korda“.

Ja nõnda ka oli. Mitte väga fuured ruumid olivad hommikuifine ja lõuna aegadel alati täis, peaaegu kõik wanemad herrad, nõnda neljakümne ja fuuekümmne wahel, börfe rahamehed, kelledele kõige peenemad maisroad ja kõige peenemad weinid küllalt head ei olnud, nagu ülepea rikkad hamburlased fuured maismofad on. Seda pean ma ütlemä, et proua Bijhoff oma äri tundis ja igaihele mõiftis mofa peale määrida, nõnda et igaiüks ennast lahke perenaife poolt ife-äranis tundis lugupeetud olema. Tema oli nõnda oma wõeraste ufaldust wõitnud, et herrad kõik temaga läbi rääkifiwad ja tema oma külalifte äriasjadest rohken teadis, kui nende naifed. Tema näitäs filmakirjaks fuurt huwitust börfe hindade kofhta, ja see meeldis wana herradele. Kui need omad kõhud täis olivad pannud, matfutafiwad nad fuud ja arwafiwad: väga hea jõõf. Ja proua Bijhoff on peenifene tark, meelepäraline naifterahwas.

Selles feifis ka tema ärifaladus ja mitte halbtustes, mida temast kõneleda püüti. Preili Reji, puhwetimüüjanna, kes temaga mitte ife-äranis hea polnud, tõendas küll, et proua Bijhoff ife mitte

midagi äri ei teada, aga mina arwan, et ta jeda paremine teadis kui teised, ja mina olen temast palju õppinud. Mehed, kes wõeraste-majades käiwad, on dieti nagu wäikesed lapsed, nemad tahawad heameelega weidi hellitatud saada, ja tahawad, et nende isikut isearanis tähele pannakse, ja jeda nõrka külge oskas meie proua oma kasuks tarwitada. Iga wõerast soigutas ta, nagu oleks see ainumas, kelle käekäik temal tõesti südame peal seisab, ja et nimelt tema ärajäämine teda tõesti meeleheitmisega wiiks. Aga ka mitte rohkem. Selle cest muretseis juba herra konjul Brenkmann, kes kapitalistina selle äri seljataga seisis ja proua Bischoffiga väga sõber oli. Tema oli väga walitsewa olekuga ja meie karsime köit, kui ta meile tuli; iga nelja nädala takka lasti ülemkellner lahti, sest et konjul enesele ettekujutas, et madame, kellel oma teenijate walimise juures hea maitse oli ja oma teenijate walimise juures ikka pistilusaid inimesi walis, ülemkellneriga tutvustab. Ka see oli üsna wale arwamine, sest jelleks oli proua Bischoff liiga tark ja kõrt.

Preisi Keisil oli proua Bischoffi seljataga ikka midagi tema üle tõnnata. Lugu oli nimelt nõnda: Keisi austaja, üks noor kaupmees käis iga õhtu meil. Harilikult oli meil kella 10 ajal lõpp, aga see herra tuli ikka alles kell pool kümme ja jäi siis terwelt oma 2 tundi ootama. Proua Bischoffile ei meeldinud niisugune norutamine ja ta oli jeda Keisile mõista annud. Sest jaadik oli Keisi pahane ja piüdis prouale kahju teha, kus ta aga wõis.

Konjul oli naisimees ja elas Bõjeldorffis, ja et ta jagedasti meil käis, luuletas Keisi sellest midagi wälja ja jaatis ühel päewal konjuli prouale ilmanimeta kirja. Tema kiri oli aga jägane, nõnda et kirjafandja Konjul Brenkmanni proua ajemel adressilt Kornelius Brenkmanni proua luges, — sarnane elas ka nimelt Bõjeldorffis ja oli äpardujeks kole armukade naine; kui nüüd kiri tuli, oli tuli muidugi tatus ja ta jooksis kohe advokadi juurde, et abielulahutamise kaebtust jisse anda ja paari päewa pärast oligi asi rahukohtuniku ees: Koh, herra Kornelius pidi muidugi peaaegu pikali langema kõigi nende häbitegude pärast, mis tale kaela aeti ja ta tõendas kõigi pühade juures, et ta ühte proua Bischoffi ei nime ega näo järele tunne. Muidugi ei uskunud tema kallis abikaasa jeda mitte ja kohtunik pani lõpuks ette proua Bischoffi süü paluda, et herra Korneliusega suud juu wastu panna. Nõnda sündis ka, ja siis tuli wälja, et mõlemad süüdistatawad üksteist kunagi näinud polnud ja abielupaar läks lepitatult koju.

Mina pole proua Bischoffi kunagi nii südamliselt naerma kuulnud, kui ta kohtust tagasi tuli. Muidu naeris ta väga harva, ja tema otšaerijel ning filmadel ajus alati tume wari. Ta ei olnud mitte õnnelik naisterahwas.

* * *

Heinrichidest ei kuule ega näe ma midagi; tema ärajäämine on päris kohutaw... Max Ulicher käis eila jälle juin, niiud on tema pea metallitöölaliste streigiga täidetud, millest tema ka osa wõtab. Niiklikult ei wõta tema streigist mitte osa, aga tema hoiab kõige jüdamega töölaliste poole. Mina omalt poolt olen jessel arwamisel, et streigiga suurt kätte ei jaada, aga Ulicher ütleb: „streik peab olema, kui ka sellega muud kätte ei jaada, kui töölaliste hulka des tuimajid üles ärotada ja tegewusse panna.“ Demal enesjel on wähe lootust, et see töölaliste kajuks õnnelikult lõpeb. Üks rikas herra Berlinis, Dr. M., on ühe miljoni marka streigikasja heats annud. Aga see pidada jaladujeks jääma. Mikspärast, ei tea ma... Kui mina nii rikas oleksin ja hea asja jaoks nii suure jumma anda wõiksin, ei häbeneksin ma ka oma nime teada andmast. Sesi kõik head inimesjed peafsiwad ometi töölaliste poole hoidma, wähemast minu arwamise järele. Rahjuks ei tee ka see üks miljonikene kapsaid mitte raswajeks.

Raks forda käis üks onkel Lautbachi koitawatest meil. Rõige enne preili Rathenoweri uulitsalt, wana lõbus tädi, kahe meetri jämedune keha ümbert ja kolmekordne raswalott ümmarguse lõua all; nähtawasti väga rumal ja väga heajüdamline. Teine oli juwimajade omanik Halenseest, noore inimese moodi ja edewalt riidesse pandud, väga kondiline, helechallides filmadest midagi wõltji, kihwtiist.

Seda majajülemaks wõtta... Tänan väga! Herra Lautbach oli täiesti minu arwamisel ja jaatis ta kohe minema. See oli oma kolmesaja tuhandega liiga kallis. Niiud oleme weel kolmandama pakkuja korraks siia kutsunud.

Minewal nädalal sain ma ühe kirja oma Wene sõbra käest Mandshuriast ja just nagu oleks ta jeda aimanud—ja just nagu jelle künste tuleks—käis madame Therese päew pärast jeda oma kahe sõbrannaga õhtul meil. Kõik istufiwad kolmekesti ühes nurgas ja tolmutasiwad sigarettisid (wäikejed sigarid) ning tõmbasiwad ühte neljandat sõbrannat, kes omale puhta rahta eest brilljantfõrmuse õstnud.

„Liiga rumal,“ ütles üks, kas on niisugust lollust ennem kuul-
dud, et üks naisterahwas läheb juwelidekaupluste ja ostab seal
brilliantförmuse puhta raha eest! Mina ei saa niisugusest asjast
lihtsalt arugi. Kui korralik naisterahwas lastakse omale brilljant-
förmusid kinkida, ehk kui neid mitte ei kingita ja oneti nõnda äri-
hülguje pärast tarvitakse, siis ostetakse neid järelemaksu peale. Ene-
jele brilljantförmusid puhta raha eest ostma hakkata, on täiesti
mõistmata tegu.“

„Ja laheb sügavale waadata!“ täiendas teine tark, ning madame
Therese nokutas pead; nähtavasti oli see ka tema arvamine.

See on tõesti põmmutamise väärt, misjuguine iheäraline logika
neil naisterahwastel kõlbluse asjus on. Ma arwan, et ma kord
juba kirjutasin, et ma pooltsiidiseid naisterahwaid mitte jallida ei
wõi. Kes armastuse ehk iheleolu, ehk minupärast häda pärast
„patustab“, et jeda ilust sõna iarwitada... olgu minugi pärast.
Mga niisugused laisjad, kõlwatumad naisjed, kes endid ainult jellepä-
rasti müüwad, et pehmet elu pidada saakiwad, on minu arwamise
järele ka suurtüki pangu jaoks liiga halvad. Seal on muil päris
siidi kandja naisterahwas jada korda armjam. Selle juures pean ma
„Langenud naisterahwa päewaraamatut“ meele tuletama. See on
tähelepanemise väärt, et inimesed jelle raamatu üle rahuliseks ei
wõi jääda ja ikka weel jelle üle waidlewad. Hiljuti tõendas weel
siin keegi oma arust inimesetundja, et Thymiani*) jarnasid inimesi
ülepea ei ollagi. Mina ei tahtnud temaga waidlusesse astuda, aga
ma oleks jeda temale alles selgeks teha wõinud.

Mina mälestan mitmeid, kes Thymianid oleks wõinud olla.
Näitujeks wäikene, kahwatu Grete, kes Hippollo teatrisse näitlejannaks
tuli ja kes kuidagi edasi ei jõudnud, ehk ta küll ilusam oli kui mõni
teine, kes wäikest brilljantide warandust enese ümber kannab. See
tuli jellest. et ta ikka dilettandiks (asjaarmastajaks) oma elufutjes
jää; hooljast kaswatusest ja auja kodanlise maja perekonnast, kust ta
pärit, külgekaswanud loomulikust häbitundmisest ja wiisakusest oliwad
juured temasse jäänud ja ei lastnud ennast kergemeelsusest ära läm-
matada.

Tema oli ühe salanduniku tütar ja oli noorelt ennast ühest oma
isa kirjutajast wõrgutada lastanud, oli siis oma perekonnast wälja
tõugatud ja päris wiletjusesse sattunud. Glu ja wiletjus oliwad teda
paar aastat wintjutanud, ja wiis kuud peale jelle, kui mina teda

*) Peategelane naisterahwas, „Langenud naisterahwa päewaraamatus.

tundma õppisin, juri tema hospitalisfe, waewalt 22 aastat wana. Mina käisin teda seal meel paar korda waatamas, jest et mull temast kahju oli. Lauatse peal, tema haigewoodi kõrwal, oli üks temast kirjutatud luuletus, mis pärast ajalehtedes awaldati, ja et see nii liigutaw ilus on ning nõnda dieti kujutab, kudas need tüdrukud endi kurwa ameti all jäsemiselt kannatawad, olen ma jeda alal hoidnud ja kirjutan siin ülesse.

Jmeilus lumi.

Kuis ilus waadata,
Kui hallist pilwesta
Seal hulgani
On wabalt heljumas
Ja maha liuglemas
Nii waikesti
Need õrnad lume helbed, mis nii pehmesti
Ja tihedasti katwad teed ja majasi.

See walge lume helbete
Kord langeb juukse lokile,
Kord jälle põsele.
Kuid siiski ära tarda tad!
Ta riided puhtad, ilusad;
Neid inglid kjujuwad.
Ta kaugeft lennanud,
Ja tuulest õõisjutud
Siin tantšib rõemjalt teiste hulkades
Ning langeb wiimaks maha liugledes.

Poišitejed hõiskawad,
Rõemjalt wastu naerawad
Walge lume tekile;
Jooksewad ja huikawad
Keskudega lajewad
Künkast alla orusje.
Dütarlapsed ka
Püüdwad liugleda
Neile järele.
Eh! küll tee on libe,
Kukkuda on libe,
Siiski — läheme!

Rõemja tija, kāraga
Kukkumise hirmuga
Liugletatse ähkides.
Wanad, noored hüplewad,
Kes on kuffund — siplwad
Naerdes pehme lume sees.
Nad hüppawad, tormawad, jooksewad, hõiskawad
Ja üksteist wallatult lumesse paiskawad.

Ja lõpuks — kus on nüüd
See õrn ja walge rüüd,
Mis lagendikku kattis?
Tad noorus wallatades
Ja ennast lõbustades
Zu muda alla mattis.

Ragu see helbete, olin ka mina kord puhas,
Ja niijama järk järgult langejin ka minagi alla
Liuglesin jurmani haawatult, purustult põhja;
Zõin seal rõemuga karika põhjani ära,
Maitsejin lõbude tilkadeft wiimase pära.
Nüüd olen üks leiwa eest müüdaw waene,
Üks ihu ja hingega kadunud naine.

Kord oli ka minugi au nii süüta ja walge,
Ragu see helbete õhus nii puhas ja selge.
Kust nüüd wõin weel jeda kõike leida —
Gma südant ja kullaste juukse peal pärga?!

Kõik on kadunud, lootustigi pole;
Ulitsjal naerab iga hulgus mu üle.
Elule waenlane, jurma ees kardan,
Nõnda ma põlatult ilma ees rändan.

Kuid näe, see helbete taewane lappuke
Langes mu patuse peale nii pehmele
Dnnetu, ära weel kohku nii tergesti,
Ohk ja küll lumena tallatud porisje —
Tuli ju Jumala poeg ka sinule.

Kas ei ole see kellel, niisugused mõtted on, mitte kimmatud
korda parem kui niisugune Theresje? Aga niisugune tõuseb jälle ter-
gesti illesse, kes aga nõnda sügawasti rabaše jooksnud on nagu
waene Grete, see ei tõuse enam kunagi illesse. Seltskond oma toreba

fõlblusjega, leiab ikka jälle abindusid teda tagast tõugata, tõõtagu ta ennast kui tahes waewaga wälja. Seal lugesin ma alles kohalikust lehest ühte märkust, mis seda wiisi, õnnetumale ikka jälle jalahoopi anda, õieti walgustab:

„Gila sai üks alles hiljuti kõlbluse-politsei järelewaatuse alt wabastatud tüdruk kolerakahtlajeks tunnistatud ja eraldatud haigemajas-je wiidud...“

Sa isjakene!!! Kui ta juba järelewaatuse alt wabastatud oli' jee on teiste sõnadega, tal aus mõte wiisakaks jaada oli, kas peab jeda siis weel kord ajalehes tõendatama? Mis on sel asjal, et ta järelewaatuse all oli, jelle asjaga, et ta kolerakahtlajelt haigeks jäi, tegemist? Kas ei ole jarnase teate kirjutajal mõtlemist, et niijuguse raibe nelja sõnaga terve inimese saatus häwitatud ja ta jälle häbisje ja pimedusesje tagasi liikatud saab!

Ma wõtan näituseks kui jee tüdruk ühe mehe oleks leidnud, kes teda jälle aujaks inimeseks teha tahab, ja mehe omakjed ning tutta-wad ei tea pruudi minewikust midagi. Nad teawad aga, et see pruut kolerakahtlase haiguse pärast haigemajasje wiidud, ja nüüd ilmub jarnane sõnum ja awaldab kõik... Kui juba asja enese jaoks rohtu ei ole, kas ei wõi siis minewiku drama üle langenud eesriie wähe-malt mitte õhufindlast maha jääda? Kas ei peaks niijugune paha-tahhline, mõõdaläinud asjade ilmutamine mitte ühe nuhtluse jeaduse paragrafi alla käima? Ah, jee hakkab jüdame peale...

* * *

Hamburgis elamise aasta oli üsna hea minule, ja wõib olla, oleksin ma weel praegu seal olnud, kui asjaolud mitte muutunud poleks. See tuli nimelt nõnda:

Proua Bischoffil oli kaks wäikest tütarlast tema juures, üks oli tema oma tütar, kena neljaaastane laps, teine oli tema jurnud sõb-ranna tütar, aga nõnda õrn, et kartma pidi, et ta läheb katki, kui teda puudutakse. Klarakene, nõnda oli wäikese nimi — proua Bischoff oli tema ristitama — lonkas weidi ja oli alati haige, ehk küll üksigi arst ütelda ei wõinud, mis tal wiqa oli.

See laps, keda proua Bischoff enam hellitas kui oma last, oli alalijeks tüliõunaks tema ja konjuli wahel. Sest konjul jumaldas jeda last ja temal oli arwamine, et proua Bischoff jeda oma lapse kõrwal õieti ei pea. Ja jellepärast oli alati pahandus, jst jee oli ülekõhtune kahtlus. Mina olin juba esimeste kuude järele nõnda oma proua

*

usaldust wõitnud, et ta mulle omas korteris, kolmandal korral, ühe toa andis, nõnda et mull waja polnud üüri maksta. Selle eest olin ma temale ka tänulik. Temal olivad ka omad nõrkused, ja et ma need üles leidnud, olin ma tale wäga tarwiline. Ta lastis ennast heameelega juurtsugu daame kombel teenida, magas enamiste kella kümneni pool üksteistkümneni ja siis panin ma teda riidesse ja korraldasin teda niikaugele, et teda kell üksteistkümme juufskorraldaja kätte wõisin anda. Seal juures kaebas ta mõnikord mulle oma häda, kui õhtul selle eel jälle tiili oli olnud, i. o. ta ei rääkinud mitte otsekoheselle üle, aga andis mitmesuguseid õpetusi, milledeks jaolt palju tõtt oli ja, mis ma siis sellepärast hästi meeles olen pidanud.

„Kui ma kümme aastat noorem oleksin, lähaksin ma katoliku usku, et kloostrisse minna wõiksin,“ ütles ta mulle. „Ma ei tea jugugi, kuis inimestel ikka midagi kloostrite wastu on. Mina leian, et jee kloostrirahu nunnedele taewalik on. Wõib olla, et jee pika peale ühe tooniliseks saab, ja et elawa loomuga naine mõnikord seal hea ei tunne olewat, aga mis on jee wiletsuse wastu, mis meeste läbi tuleb...“

„Oh, ja Zumalufene! Kui ma teile head nõu andma pean, siis ärge algage kunagi selle mehoga armuühendust, keda teie armastate. Abieluse ja armuühendusesse peab ainult nende meestega astutama, kelle juures rahulikult wõib jääda ja kelledest tarwilisel korral kül-mawereliselte lahkuda wõib. Muudu tuleb õnnetus...“

Ühel hommikul oli ta hoopis käest ära, ta filmad olivad õhijest ülewal olemisest ja nutust punased ja ta jutustas mulle, et fon-sul jälle etteheiteid oli teinud, et Klarat mitte dieeti ei peetawat. Kui mitte asi ei paraneda, lubanud ta Klara oma abikaasa juurde wiia (neil ei olnud nimeit lapsi.) Mina ütlesin: „Mina teie ajemel jätafsin Klara temale, proua Bischoff! Teil ei ole sellest wõerast lapsest ometi muud kui meelepaha ja waewa!“ Aga sellest ei tahtnud ta teadagi ja ütles, et ta parem ennast mõlemi lapsega ühes ära kihwtitab, kui et ta oma surnud sõbranna lapse ära annab. Ta oli wäga erutatud.

„Kui selle piinale lõppu ei tule, siis wistan ma ühel päewal kõik ära ja lähen lastega minema,“ ütles ta. „Minul on ju maja Thüringenis, kuhu ma eite jääda wõin,“ (temal oli weel oma mehoga lahutuse protsessi pooleli, ja jee mehe pärast olew maja oli temale kohu poolt ülespidamise kohaks määratud) ja kui ma sinna enam jääda ei wõi, lähen ma Frankfurti ehk Wiini, ehk kuhu tahes ühte suure linna, kus mind keegi ei tunne, ja kui ma seal ka hoo-wipealses majas wiidendama korra peal ühe toa ja köögi üüriin ja

pejemise ning triikimisega ennast ja lapsi toitma pean, siis olen ma ometi tuhat korda õnnelikum, kui selle waewase elu jees.“

Mina julgejin tähendada, et niijugune tubli ja tark naisterahwas, kui proua Bischhoff, kindlasti ka muud ametit leiab kui pejemist ja triikimist, ja ei jõudnud wäikest naeratust tagasi hoida. Sest meie proua armastas väga siidijulki, peenikest Pariisi batiistpesu, aga et tema triikimas pejemas käib, oli weidi kentsakas. Asi ei olnud ka sugugi nõnda kardetaw, sest proua Bischhoffi ehteasjade kastikene ei olnud mitte tühi ja kui seda rahaks ümber muudeti, ulatas ta minu arwamise järele küllalt selleks, et ta ühes tütarlastega, kui ka just mitte pitside ja siidiga läbitujutud, siis ometi mureta elu elada wõis.

Alga ometi oli mull temast kahju, kui nägema pidin, kudas ta kannatas, ennast õnnetuma tundis olewat ja enesega mitte rahul ei olnud. Kudas ja mispärast, et tea ma. Minult niipalju sain ma teada, et ta mitme aasta eest selle weinimaja oli asutanud, siis teiste kätte annud, ja et ta alles poole aasta eest selle oma kätte tagasi oli wõtnud, — konjuli meeleheaks, kes wäikest Klarat heameelega oma läheduses näha tahtis. Proua Bischhoff oleks kindlasti ka ühes toredas korteris elada, käed jüles pidada ja ennast teenida lasta wõinud, aga selleks oli ta liiga uhte, ja see meeldis mulle.

Suwel oli ta lastega kahesja nädalat Ostendes ja sel ajal, kus äris kaunis wagane oli, täitsin mina tema aset ja nõnda läks kõik harilikul wiisil.

Septembri algul tuliwad nad tagasi. Wäike Klara ei olnud me-
rerannas sugugi kosunud. Laps oli nagu ingel nii kahwatanud walge, waike, tasane ja armas, et kui teda waatasid, tahtmata ütlemata pidi: selle kodu on küll teises ilmas. See ei oleks wanemaks kaswades jiia tooresse elusse mitte passinud, sest kes siin tahab edasi saada, sellel peamad tugewad küünarnukid ja hea oja omakasu püüdi olema.“

Septembri kuu lõpul jäi Klaratene nõnda haigeks, et woodist enam wälja ei saanud. Konjul oli peaaegu kõige haiguse aja seal, aga nii liigutaw, kui ta armastus haige lapse wastu oli, seda wä-
hem jallis ta proua Bischhoffi wäikest tütrekest. Mina ei saa lihtsalt aru, kudas üks täie aastate jees olew mees, nagu konjul, nõnda wäikest, rumalat, ilmajüita last wiiskada wõis. Ta wiiskas last sel-
lepärast, et see punasepõeline oli ja ümber jookkis, kuna Klara wai-
kelt, nagu murtud tiiwadega ingel woodis lamas. Nähtawasti ei julgenud proua Bischhoff midagi ütelda, aga ma panin sagedasti tä-
hele, kudas ta hambad kokku pigistas ja näost punaseks läks. Wõib

olla, et ta kunagi seda meest armastanud oli, aga praegu fartis ta teda ja wistas kõigest hingest, jee oli kindel.

Keliteistkümnne päewa hingitjēs weel waene wäikene Klara, jüs juri ta ühel ööl wäiksest.

Need oliwad kolelad päewad. Proua Bijchoff ei lahkunud wäikese furnukeha kõrvalt, ta pani toa ukse lukku ja õõjeti käis ta nagu waim mööda tubasid ümber, nõnda et minulgi hirm peale tuli, kuna meid muudu mitte argade filda lugeda ei wõi. Mõne päewaga oli ometi kõige jälgemini näha, kuidas ta jeda last oli armastanud. Ta ei hoolinud enam millestgi, istus terve päewa tummalt ja kahwatanult akna all ning wahtis nullitjale ja kui keegi temalt midagi küsis, ärkas ta nagu unest ülesse ja küsimust pidi faks, kolm korda forratama, enne kui ta wastas. Ta ei läinud ka enam wõderastetubadesse ja herrad kes temaga harjunud oliwad, hakkajiwad wiimaks tema ärajäämise üle nurijema... Nemad oliwad harjunud maja pere naisega kõitsugu asjade üle lobijema, aga nüüd puudus jee neil. Wäikeste puusärgi peale jaadeti nende poolt kallid lillesid ja hulga tühjasi tõdasid matuserongi. Majaprouale lubati heameelega faks, kolm päewa — minupärast ka kahetja — kurwastamijeks ja kojumijeks. Aga nende arwamise järele ei maksnud ju ühe wäikese lapje pärast niipalju kurwastada, liiategi et nende rabameeste harjunud kombed ja seedimine selle all juba kannatama pidiwad.

„Kas proua Bijchoffi ei ole ifka weel näha?“

„Kas proua Bijchoff on jüs pärijelt eraelusse tagasi astunud?“

„Kas teie olete jüs pärijelt ülemwalitjeja, preili Marie?“ „Mina arwan, et proua Bijchoff nüüd küllalt juba nutnud on! Ta peaks ennast ometi koraks näitama. Kui kaua lein weel kestab? Ma lähen ehk ajutijelt mujale jööma ja tulen peale jõulusid jälle koraks waatama — —“

„Ma panen imeks, et niijugune tubli äripidaja, kui proua Bijchoff, niikaua ärist ära on — —“

Laewade omanik jilitab oma pikka, ilujat walget täishabet: „Mina kaotasin nelja aasta eest oma ainukeste poja Japanisse. Ta uppus suplemise juures ära. See oli raste aeg, aga ega ma sellepärast koju pead norutama wdinud jääda? Ma pidin ometi kontorisse minema. Jöö on kõige pareim troost. Niijuguseid äruusi peab erainimeste ja ja wanatüdrukute hooleks jätma. Ariinimestel ei ole niijuguste asjade jaoks aega.“

„Meilõdse on jee ometi proua Bijchoffile kergitujeks,“ ütles makler Rotman, „mina tean doktor Pichti käest — wäiksel oli raste jüdame

wiga ja ta poleks ometi karta elanud. Niisugusel nõrgal lapsel on kõige parem, kui ta hädad mõõdas on...

„Ta ei ole ometi midu nõnda peanurutaja,“ ütles pangapidaja Süps, Jumalike mõnikord — — kui tal ühest väikest lastetoas küllalt ei ole... Ta on ju alles noor ja ei pruugi lootust maha jätta. Kui see ta kõige juurem kurvastus on, siis võiks jeda ju kudagi wiisi aidata —“

See oli weji herrade weskli peale ja üks rumal nali järgnes teise järel. Mina seisin kõrwal ja tundsin oma sõrmedes kibelemist, et nendele „peenikestele“ herradele nende uskumata tooruste eest iga-ühele korda mõõda, üks, kaks, kolm, wastu kõrwu anda, nõnda et nende hambad ilujasti filutud wurrude ja habemete taga lajunud oleksiwad. Wulle tuli tahtmata Dirken Hannemanni kõne meele, et kõlwatus ja toorus ikka jeal kõige toredamini siginewad, kus inimestel hea elu on, enam ja rohkem kui waewatute ja foormatute jeas. Tal oli õigus, jadakorda õigus.

Bungil täisolew rahakott kuue taskus andis neile auuwäärilistele, lugupeetud herradele niisugust imelist kõlbluse tunnet, et nad wiist wäga imestanud oleks, kui jeda wiivi, millega nad kaitseta naisterahwast, kes neile tõesti mingit põhjust jelleks polnud annud, et tema üle põlgustjega mõtelda, endi habemata kõnede porisje tõmbasiwad, — alatusjeks oleks nimetatud — — Seft mina olen suur ja jina oled wäike! — — Meil on raha ja sinul ei ole! Ehk mis jull on, jeda saad jaad ja meie käest, meie läbi! Meie oleme kõrgesti austatud, auuwäärilised, suurtsjugu kodanikud!! Kõigeparemal juhtumisel oled jina natukene peenem teenija waim.

Meie oleme nõnda head sinu wastu! Nõnda head joowijad! Meie anname julle oma raha. Kui meie heas tujus oleme, kingime julle weel pealekauba jootrahagi. Ja nõnda taktiliselt! Meie hammustame sinuga mandli pooleks ja toome julle teisel päewal mälestusjekingits brilljantbroshi ehk kuldje taelakee! Ikka wiisakalt! Ikka õrnatundeliselt! Ikka kawalex! Jootraha hõbetoosi jees! Ja jull pole jelle eest muud teha, kui jelle järele waadata, et punane wiin paras jõe on ja meie kõhub hästi täidetud jaawad. Ja jõbralikult meie otsa waadata, waikida ja mõijilikult naeratada, kui meie jind endi rahapungade poriga loobime...

Et niisuguse perenaise jileda, naeratawa näo taga mõtted pesjitada ja tema rinnus jüda ehk koguni hing olla wõib, on naeruwääriline mõte, mis kudagi põhjendatud pole.

Süida, hing ja mõtted on ometi ainult ühe paremast seisusest daame eesõigused!

Sina ei ole ometi mõni daame, armas laps! Zumalapärast, ega jull ometi niisuguseid juurusehullustuse mõtteid ei ole. Need wiska peast välja, armas tuwitene!

Meie abikaasad ja tütreid on daamed. Neil on hing ja mõtted, ja see on nende õigus. Mõnikord ei ole neil küll kumbagi, vaid nad on nõnda purulollid, et nendega küüniwärawaid võib sisse jooksta ja nad muud ei mõista, kui endid ehtida ja lõbustada, ning nende kõne on ennem anide taagutamise kui mõistliku jutu sarnane, aga selle eest on nad ometi daamedest nemad on meie jaoks, nende häll oli lugupeetawas kodanikumajas, nende elutee on nõnda ilus tajane ja puhas ja ilus waadata, neil ei olnud kunagi tarwis porise raha pärast töötada, — nemad — ah, ja ei saa ometi sellest aru, mu kallim. — — Sina oled armas, kena naisterahwas, kes ilma kõlbab, aga niisugune daame, keda pahandada võib, kellele jämedate naljadega ja kõlbmata kõnedega haiget teha võib — meil on kahju, aga niisugune daame ei ole ja mitte! — Ära sellepärast kurwasta, siidamekene, nõnda on palju lõbusam ja julle palju kaalilikum. Sest kui ja daame oleksid, ei tuleksime meie sinu juurde. Et ja enmast daame moodi riidesse paned ja üles pead, ja haritud naisterahwa kombel kõneled, see tõstab meie ilutundlikku löbu, aga Zumal tänatud teame meie ometi, et see kõik petlik järelainamioe on. Kui ühe daamega kõneldaske — siis peab — muudugi piltlikult öeldud — fraki jelga ja kindad kätte tõmbama, aga sinuõiguse naisterahwaga kõneledes wiidatakse tiilikad riidetükid seljast ära ja kõneldaske nõnda ütelda järgiwäl. Ja see on just lõbus — — —

Ma palun oma mälestuste lugejalt andeks, kui ma oma julge mõnikord tindi asemel kogemata japi sisse kastan. Aga ma ei saa teistiti teha.

Kui ma kõiki neid toorust pealt kuulasin, läks mull tagasihoiitud wiha pärast kõik filmade ees pimedaks.

Dieta polnud mull proua Bischoffist lugu. Tema oli hea, mõistlik perenaine, aga muudu ei seisnud ta mull lähemal. Aga sel õhtul tundsin ma ihandate libedaid kõnekäänusid nagu piitsalöökiid oma näo vastu.

Wõerastemaja perenaine wõi naiskellner — dieta on nad ühesugused. Ja kui ta awalikult nende kodanlike õigusi ära ei jalata, waadatakse ometi nende peale ülewalt alla. Teisest seisusest naisterah-

wad färtjutawad nende üle nina ja meesterahwad käiwad nendega nagu warjatud uulitsatüdrukutega ümber.

Kui ma õhtul ülesse läffin, jutustasin ma proua Bischoffile sõna sõnalt, mis all kõneldi. Mitte kahjurõemu pärast, et temale haiget teha, waid et ma jeda oma kohuseks pidasin. Mina olin temale juba ennem kord meele tuletanud, et juba aeg oleks korjetti selga panna, ilusa leinakleidi tellida ja ennast kord all näha lasta, aga ta tegi, nagu ei saaks minust aru. Kui ma nüüd tale jutustasin, mida her- rad ütlesiwad, ja et juba mõned alalised wõerad on ära jäänud, no- kutas ta pead ja ütles: „Teil on õigus, Marie. Ma tahan ennast koguda ja homme jälle paiga peale tulla. Nad ei pea mitte ütleva, et ma äri hooletusse jätan. Warsti on muidugi kõik möödas. Klara matusepäewal andjin ma oma agendile käju mulle järeltulejat otsida. Ja õnnekombel on ka kõlblik iik leitud, kes tulewal nädalal asja järele vaatama tuleb. Sellel mehel on warandust ja wõib ka koha ametisse astuda.

„Ja konsuli herra?“ küsijin mina.

„Siis läks ta näost tumepunaseks ja selle järele koke kollaseks. „See peaks küll wahetusega nõus olema — see oleks ju weel parem! Ma ei ole siin ometi tema teenija.“ Tema silmad täitsiwad endid äkitselt pijaratega ja ta heal wärises, ning teda trööstida püüdes ütlesin ma muidugi kõige lollimat, mida ma sel juhtumisel ütelda wõis- sin: „Et nüüd Klarakene surunud on, läheb kõik asi paremaks. Konsuli herra ei leia enese ärritamiseks enam põhjust...“

„Ei,“ ütles ta waljult. „Nüüd on lõpp. Konsuli herra reisib lähemal ajal oma abikaajaga kolmeks kuuks Rivierasje terwijeweele. Enne kui ta tagasi tuleb, olen ma siit juba ammugi läinud. Hommikul peale Klara surma, oleme meie üksteisega walmis jaanud. Tema wiskas mulle ette, et mina Klara warase surma juures süüdi ole- wat. Laps olla mull tee peal ees olnud ja ma olla meelega teda mitte korralikult pidanud. Et ma tema soowi, lastega sügijel ja tal- wel lõnamaal elada, mitte tähele ei pannud. oli nii hea nagu wäi- keise Klara tapmine. Muidugi. Mina olen niijugune metijit naiste- rahwas, kes sellega toime saab, et ma ühe wäikese ilmajüüta lapse meelega ja külmawereliselt ära tapan — —“

Meie olime tema magamisetoaas ja tema tõmbas ennast riidest lahti ja wiskas wihaga ühe riidetüki teise järele wastu seinä. „Kui kõik mull juba selja taga oleks! Ejite see, ja siis mu wabadus! Siis olen ma kõigile surunud ja kadunud. Mina ehitan ise enesele haua- koopa ja panen ukse kinni, ning jellest kupaatusest siin ei pea keegi üle

minu läwe enam tulema, ei meesterahwas ega naisterahwas. Mina ei taha midagi, kui ainult, et mind rahule jäätakse. Ulepea on mulle weel ainult kaks soowi: nimelt, et minu lapsele rahulikum elu kui minule oľaks saaks ja teiseks, et mulle üksainus furd wõimaluľt oleks jellele seltskonnale tótt náosje ütelda, kudas ma kõige aja neid olen wihkanud ja põlganud...“

* * *

Teisel hommikul kell üksteistkümme seisis meie proua toredas mustas kleidis tõesti peegli ees ja wärwis pisarate ja kurbtuje jäljed oma náo pealt ära, mis lohe jälle üle ja noor nagu ennegi wälja nägi. Ja kui ta paar tundi hiljem jälle lõbusalt naeratades ja náhtawasti rõõmsas tujus wõeraste keskel ümber käis, küľis ma eneselt imestades, kumb moonutus oli, kas lein wõi rõõmus tuju, millest tema náojooned ja silmad nüüd jälle hülgasiwad. See náhtus tegi mind hoopis jegasjeks.

See juhtus nüüd, et üks meie alalistest külalistest, pangapidaja L. sel päewal head äri oli teinud. Tema pangamaja oli hulga ühe neresupeluskoha aktiiaid üles ostnud, ja need oliwad tale kartust jümitanud, aga ühel päewal oliwad need aktiiaid kolelasti hinnas tõusnud, ja sellepärast oli herra Lüpil niifugune hea tuju, et ta sel õhtul oma sõbrad oma laua ümber kogus ja kõige paremaid Prantjuje weiniid, mis meil keldris oli, tuua lastis, Bordo weiniid kolmümmend ja nelikümmend marka pudel — nagu rikkad hamburilased jeda teha armastawad.

Natukene edasi õhtu poole tuli ka üks rikas ameeriklane, kes meie alaline külaline oli, kahe teise herraga, need jöiwad hamburilastele wastandiks palju šampanjeri, ja nõnda juhtus, et jelles õhtul waguja elu ajemel, mis muidu meil walitjes ja meie joogimajale wiisaja eramaja laadi andis, filmapaistew kárarikas meeoleulu náhtawale tuli. Meie proua oli ka üsna ümbermuudetud. Muidu liikkas ta herrade kutjed, nendega ühes juua, ifka sõbralikult aga kindlalt tagasi, ja oli jelles asjas nõnda järeleandmata, et herrad teda teisel kujul ei tunnudgi; peale selle oli arst tale kõik alkoholilised joogid ära keelanud; wedelikudest ei tarwitanud ta muud, kui theed ja joodawett, aga sel õhtul jöi ta lustilikult šampanjeri ja punast weini, ning liikus laudade wahel edasi tagasi ja heitis herrade jutu wahel nalja.

Ja nagu alati niifugustes asjades kurat oma káe mángu seffa jégab, pidi ka juľt sel õhtul konjul tulema. See láts tubadest lábi,

wiskas kiire pilgu jealolejate peale, waatas meie proua otja ja tema mõtteid wõis ta otjaesijelt ära lugeda, mida kerge põlastaw tufju mine walfja mofahabeme taha peidetud juunurkades ilustas: „No, jah, nüüd on näha, misjuguine ja oled!... See on minu lein, niipalju oli jelles tõtt —“ Ja siis läks ta ilma istet wõtmata jälle wälja. Ja kui ta ära oli läinud, tuli meie proua just puhwetisti ja wõttis ühe weinipudeli wastu mida puhwetineiu tale andis, mina seisin seal kõrwal ja sel filmapilgul puutusiwad meie pilgud kokku. Siis nägin mina tema äkitjelt wiltu kistud näojoontes ja tema põlewates rahutumates filmades jedajama, mida ma ise nõnda sage dasti tunnud olen, nagu instiktiwlist tundmust ilma otjekohese põhjujeta, aga mille juured jügawasse iisemiisesse hingesse ulatawad, ja kust siis ajuti kiire wõju ennaft wälja ajab: wihkamist rikaste wastu, kui häwitamise tungini tõusnud wiha nende rahameeste wastu, kelledele waene muud midagi ei ole, kui mängukam, asi, mida nad oma tahtmise järele tarwitada wõiwad.

Proua Bischhoff oli joogimajapidajana minu perenaine, aga sel filmapilgul tundsin ma ennaft nagu möödäläinud õhtulgi, temaga ühe wäärilise olewat: meie mõlemad olime wäljatõugatud, põlatute liigist, ja ka tema näojooned oliwad läbipaistwad. Pahastes filmades ja juunurkade walgudes joontes, seisis kuri mõte, kui ta pudelit mulle kandiku peale pani: Wõiks rabandus neid kõiki tabada — — jeda ku patuist. Ühte teise järele.

Kaugelt üle kesköö istuti seal. Wiimaks jäi üks laud teise järele tühjaks. Proua Bischhoff raputas lahkumise juures sõbralikult igaihe täht äkkikult ja tõendas, et ta ennaft wäga rõemustanud olla, ja herrad tõendasiwad omalt poolt, et nad annugi enam niisugust lõbusat õhtut pole läbi elanud ja arwasiwad, et proua Bischhoff ometi jelle üle ühe wõiks olla, et wiimastel nädalatel temast nõnda puudus tuntud olewat. Ei olla sugugi enam lõbus olnud, — — tema äkki olla terve majapidamise hing. Ja wiljakaupleja Presh lihas naeratades juurde, tema tulla teiipäewal jälle tagasi ja jelleks ajaks tehku proua firi walmis, mida ta omale jõuluks soowib, jest tema sõita nimelt kesk-nädalal sisseostmistest pärast Berliini. Laewadeomanik Willers kõneles jedajama, tema sõita ka. See oli niisugune wäike lõbu põnewus Hamburgi herradele, jee jõulude eelne sõit Berliini, et naistekesele ja armjamatele lastele kinksiid osta, wäga armas meelelahutus ja niisugune aateline ettekääne peatstarbele, mis jelles seisis, et Berliini õõ lõbude õhku lord jälle hingata saada.

„Siis head ööd — —“ „Head ööd mu herrad.“ — „Zällenägemiseni, ilus proua.“ — „Zällenägemiseni, herra Willers — —“

Kui üks wiimase wõera taga kinni läks, ümises meie proua midagi, mis mitte just õnnistamise sõna moodi ei olnud, siis istus ta ühe sohwa peale ja waatas pealt, kuida meie foristamine, kuna jooksupoosifene gaasitudel üksteise järele ära kustutas, nõnda et alles peenikeste figarite ja weinide lõhnast täidetud ruumis pea kerge ämarus walitjes.

Kaaskümmend minutit hiljem olime meie mõlemad üksi jaalis ja mina küüsin oma perenaise käest, kas ta mitte ülesse ei taha minna. Tema ütles: „Ma olen nõnda wäsinud, et ma jalga teise ette tõsta ei jõua ja kõige parema heameelega öö otja siia istuma jääks. Mull on hirm kolme treppi mööda üles ronimise eest.“

Mina ei ütelnud midagi, aga minu otja waatamisest wõis ta aru jaanud olla, et mina tema mõtetest aru sain ja tema hakkas rinna peale waheliti pandud kätega, pead punasest plüshist sohwa seljatuks peale toetades, oma südant minu ees wälja puistama, nagu ta seda jagedasti tegi.

„Ja, ja Marie,“ ütles ta, „teile wõib küll imelik näha olla, et mull tõepoolest wäga wähe sõbralisi tundmusi meie wõeraste wastu on. Aga mina ei wõi teistiti. Kas teie sellest aru saate, ei tea ma, aga kui teie sest nüüd weel mitte aru ei saa, wõib olla, tuleb kord aeg, kust teie sellest wäga hästi aru saate.“

„Mina saan juba nüüd aru,“ ütlesin mina.

„Suurem osa inimesi nimetaksivad mind halwaks ja tänamata isiks,“ ütles ta edasi, „ja wäga ülekohus neil selle juures ei oleksgi.“ Herrad käiwad ju wäga sõbralikult minuga ümber ja on wäga wiisakad ja tähelepanelikud minu wastu. Aga mina ütlen teile, parem käidagu minuga järjult, hooletumalt, wiisakujeta ümber, kui et alati wäga julgelt mind ometi märgata lastakse, et ma seltskondlikelt alamaal seijan. — Need inimesed ei pea kõiki mitte täielisteks inimesteks ja see teeb minu hinge täis. Kas olen ma kunagi mõnele nendest põhjust annud, mulle lugupidamist keelata, mida nad endi seltskonnast daamedele arwawad wõlgnema —“

„Kas wõib keegi minu kohta ütelda, et ma ennaft kerglajest oleksin üles pidanud, ehk et kunagi minu juust kahtlane ehk toores sõna oleks tulnud? Ehk olen ma mõnda inimest peningi wõrra petnud wõi mõnda muud autumat tegu teinud? Ei ialgi.“

„Kui ma oma alaliste külalistega kufagil kolmandas kohas, loomaatias, teatris, wõi juwel Elbe jõe aurulaewa peal kofku juhtun ja

nad endi daamede seltsis on, siis on nad enamiste nõnda lahed, et nad mind endi daamedega tutvustavad, nimelt — mind. Kui mina nende seltskonna daame oleksin, siis nõuaks lord, et nemad mulle, wõerale — endi omakseid peaksiwad tutvustama. Aga muidugi — — keegi, kes ühisel redelil nii palju pulkasiid nendest alamal seisab —!

„Ja kui nad mind siin nõnda kodufelt ja südamlikelt nimetavad — „Alara proua,“ „kallim sõbranna!“, „ilus proua,“ jelle asemel, et mind otsekohe oma nimega nimetada, wõiksin ma nendele iga lord kõrwalopsu anda. Kas ei ole mina niisamasugune nagu nemadgi? Kudas olen mina nende „kallis sõbranna“ ja nende „ilus proua?“ — Hm? Minu wahetord nende wastu on see sama ja sugugi mitte teine kui iga müüja ja ostja wahel. Nemad töötawad ju ka raha eest endi kontorites ja ladudes.“

„Ja, aga nemad saawad sadasiid ja tuhandeid, kuna minu teenistust ükuste ja kümnetega wõib arvata. See on juba suur wah. Ja peale selle olen mina naisterahwas!! Üks naisterahwas, kes raha teenib, on öieti juba alama wäärtusega ülewus — Tema kaotab oma „õrna hiilguist“ feeläbi. Ehtjat naisliht nõduwat mõju wõib ainult jellel naisterahwal olla, kes igapäewasest ärielu porist puutumata jääb. Nagu nende naijed, kes sõrme külma wee isje ei pruugi pista ja nõnda targalt kunsti ja kõigi ilujate asjade üle endid waimustada wõiwad!! Aga üks wõerastemaja pidaja naisterahwas, jelle taga ei wõi küll diget asja olla. Keegi wiisakas naisterahwas ei hakka ometi oma kää peal awalikku wõerastemaja pidama.

Et ükif naisterahwas, kes oma perekonna eest hoolitsema peab, jeda wõtma peab, mis just temale ette juhtub, et oma ülespidamist kindlustada, jelle peale muidugi ei mõtle need inimesed!“

Ta tagus jalaotfaga närwilikult pörandawaiwa ja mina nokutafin pead, ehk mulle küll need wäiklused, mida ta seletas, nii tähtsad ei näinud olewat. Teiselt poolt sain ma aru, et just need wäikesed asjad teda pahandafiwad, jesi kõige oma headuse juures oli ta ometi, nagu ma ennem tähendafin, kõrgi meelega naisterahwas. Mis tema ütles, oli üleüldiselt ometi see sama, mis ma õhtul enne jeda iseeneses mõtelnud olin. „Kui mina meesterahwas oleksin ja poliitilisest elust osa wõtaksin, oleksin ma anarhistlane,“ kõneles ta edasi, „jotfialdemokratia oleks mulle liiga nõrk. Kui kole alandlikud inimesed töölised on! Et nemad nagu iga teine ülewus, kes lihast, waimust, werest ja kontidest kokkupandud, elu täiel, piiramata mõedul nõuda wõiwad, jeda ei tule neil jugu meelegi. Nemad nõuawad kõigest ainult weidi

rohkem palka, weidi rohkem wabadust, nemad tulewad oma kokus mulle ette nagu elewant, kes omas lihtias rumalusjes iſegi aru ei jaa, et üks tema jalaaste kõrwal olewa ſipelgapesa purustada wõiks. Aga jeda on juba targemad inimesjed eune meid ära tunnud ja haritanud, ning selle üle teadusliſi raamatuid kirjutanud ja juuri kõneſid pidanud, ſellepärast on meie filofofia juurte ühiselu tõſiduste üle üleliigne, Marie, ja lähme nüüd ometi magama.“

Jõulu ja uue aasta wahel jai kaup ktrndlaks ja kobe uue aasta järele wõttis uus peremees ajutuse oma kätte. Wõeraste poolt, ſelledele proua Biſchoff oma järethulijat ette seadis, wõeti meest kaunis külmalt wastu.

Mina ei ole teda kunagi enam näinud. Paar kaarti jain ma weel Thüringeniſt tema käest. Mis temast pärast jai ja kuhu ta jai, ei tea ma mitte.

Meie äris jündis aga tema ärajõidu järele juur muudatus.

Wanadel, alalistel wõerastel ei olnud enam lõbus... Näitas ometi, et äri toredasti mineſ proua Biſchoffi iſikuga ühendatud oli. Üks wana külaline teiſe järele jäiwad ära. Selle aſemele tuli teiſi külalisi, enam wäikekodanliſi õllejoojaid... Jand Frinius, uus peremees, hakkas ka weini kõrwal õlut pidama ja müüma. Söögid läſſiwad ka headuse ja wäartuse poolt odawamaks. Sellega ühes muutus ka meie ſeiſuford. Mina olin enne alati selle üle naernud, aga nüüd hakkasin arusaama, et „noorte neiudega“ majapidamiſe wahel, nagu proua Biſchoff jeda ifka tarwitas, ja naiſkellneritega äripidamiſe wahel ometi juur wahel on.

Herrad, kes ennem meil käiſiwad, oliwad meis ifka „noori neiuid“ austanud, ja ei olnud meie wastu wiisakujeta weel wähem häbemata. Aga nüüdſed külalised pidaſiwad meid juba teiſt tõugu inimesteks. Üks minu kaasteenijateſt, ühe kooliõpetaja tütar Holſteiniſt, kes otſekohe wanemate majast proua Biſchoffi juurde oli tulnud, ei jallinud nõisugust aſja, ja kui ühel õhtul tema proteſtiſt hoolimata üks külaline teda kãpustada tohtis, andis ta jellele häbematale tubli kõrwalopju. Selle järel tuli muidugi juur ſfandal ja tagajãrg oli ſee, et jand Frinius meile üles ütles. Tema tahta ülepea naiſteenijad ära kaodata ja tublid kellnerid nende aſemele wõtta. Meie ei olnud lahtilaſkmiſe üle mitte wãga kurwastatud; uue peremehe juures olnud meil ometi mitte nõnda hea, nagu enne.

1. märtsil läksin ma jälle Berliini.

* * *

Mull oli ju nüüd raha ja võisin rahulikult tulewikule vastu waadata. Kõige pealt katjusin ma weel ford omale puhweti rentida. Aga mull ei olnud jellega jälle õnne. Dmanifud tahawad liiga palju kaju saada. Waadi õlle eest, mida nad ise wabrikist kahetümne marga eest ostawad, peab nendele wiiskümmend wiis kuni kuuskümmend marka maksma. Kiire ja ettewaatliku wäljamüügi juures võib jellest seitsekümmend kuni kahesajakümmend marka saada. On läbimüük suur, siis maksab ta ennast ära, aga jelle koha peal, kus mina olin, ei ta-
junud see waewa ära. Selle pärast pidasin ma paremaks jälle teenima hakata ja hakkasin nüüd nimelt puhweti-müüjannaks. Et ma nüüd kohtade pärast kartlik ei pruugi olla, siis ei taista mind misgi asi ruttu kohta wahetamaft, kui mull kusagil ei passi. Sel põhjusel oli wiimastel aastatel palju kohtasid. — —

* * *

Ah, mis! Kas mull on weel ifka waja minewikust lobijeda. Kus iga päew nõnda palju läbi elatakse. Peaasjad olen ma nüüd ju ära jutustanud. Ma arwasin ifka ennen, kui kole targad inimesed need peawad olema, kes romanisid kirjutawad. Aga ma usun tõesti, et jelle juures nii palju kunsti ei olegi. Kui aga filmad lahti peetakse, nähtakse iga päew jeda, mis romanides ette tuleb.

Mõne päewa eest — ma arwan, see oli esmaspäewal — jain ma Paula käest postkaardi. „Armas tädi Marie! Kui jull aega on, tule ometi ford mind waatama. Oh! kirjuta mulle, kui sa waba oled. Võib olla, et ma siis sinu juurde koju tulla wõin. Ma tahaksin heameelega sind näha ja korra sinuga kõneleda. Sinu Paula“.

Mina waatlesin kaarti ja mõtlesin eneses: „Kõhoh?! Kust tal nüüd jee igatsus korraga tuleb? Ma pean kindlasti arwama, et jelle taga jälle midagi peitus on...“ Ja mull ei olnud ka õieti rahu, jesi et tüdruk mull südame peal seisis, peale lõunat võtsin ennast kahets tunniks wabaks ja läksin sinna.

Misjuguje näoga ta mulle vastu tuli, siis olin esite hirmu pärast feeletu, nõnda nägi ta wälja. Lubja-walge näost ja nõnda — ma ei tea kuidas — kõhuaks jäänud.

„Isjakene!! Paula! Lapsukene! Mis lugu sinuga nüüd on“, ütlesin ma viimaks, „oled ja haige, wõdi on jull mõni muu juur mure—“

Õnnetus oli äris sel ajal wagane, see pärast tõmbasin ma Paula ühte nurka, kus meie segamata kõneleda wõisime.

„Ei — haige ei ole ma mitte. Aga õnnetu, tädi Marie. Mina ei pea kauem wastu. Mina pean teise ametisse minema. Lühidelt, mina lõpen siin ära“.

„Noh?“ ütlen mina. „Korraga nii järsku? Sa olid ometi nõnda ilujasti rahulijeks jäänud. Ja nüüd jälle niisugune tagurpidi lugu. Mis jull siis jälle ette on tulnud?“

„Midagi, mitte midagi...“ ütles ta kiirelt oma wäikesi walgeid käsi murdes ja hakkas kiirelt ja katestatult oma häda kaebama. Tema olla õhtuti, ehk õigem ööseti, nagu läbi aetud. Selle wastu ei jõnda ta hobunegi panna, kes publikumi seast jellest hoolib. Seal lähed lugu lahti!.. „Paula, praadi spinatiga ja õlut!“ „Üks praad ilma spinatita... wäike kann Müncheni õlut...“ „Mulle Kasjeli õlut...“ „Mulle kah“. „Pilseni õlut — — aga weidi paremat, kui paluda tohin...“

„Mulle üks beefsteak ühes... ei ilma... kaks kannu õlut, üks Pils...“

„Paula—armas ingel, mina ootan juba tund aega—“

„Ei, palun väga enne jüa tuua, meie olime ennem siin! Isjakene... on see aga toomine — ruttu, preili!“ „Palun väga, mis asja—“. „Siia—ei—oodake weidi!“

„Wah peal, preili, tooge mulle pardipraadi... „Ja mulle ka — hm—“ „Palun väga, ma tulen kohe tagasi. Ma tellin kohe puhwetist“. „Aga ei—jääge ometi jüa — Teie — see on hull lugu! Kus on siis peremees? Terwe tunni istun siin ja ootan, ja nüüd jookseb ta jälle minema—“. Preili!“ „Tulise pihta!—Noh, ometi ford—“.

„Ja nõnda lähed mul kolm kuni neli tundi ühe joonega, nõnda et pea huugab ja jalad tuld lõowad, ning enam aru ei saa, kas ja inimene wõi mõni muu asi oled. — Sa tead ju seda, julle ei pruugi enam seletada“.

„Ja muidugi, see on väga wäsitaw ja furnaw töö, wäike Paula“, ütlesin mina, „ja kui mõnigi niisugune härg, kes meie peale karjub, teaks kudas meiejugušega lugu on, jaaks ta ennast weidi taltjutama. Aga mis peab tegema!? Külma weweline olla, on meie elukutse esimene tingimine. Külalised wõiwad nährwilikkudeks jaada, meie ei tohi nährwilised olla! — pole midagi parata. Mina arwan ka, et jul

palju parem oleks, kui ühte puhweti ehk kohwimajasje teenistujesje lähesid, kus õõ teenistust ei ole, ehk weel parem ühte heasse kontitori ärisje. Siis ei pruugi ja ennaft nõnda äratappa. Mis eest? Ometi paar marka kuus pal- ka wähem saada — kui ennaft nõnda waewata. Tahtsin jeda sulle juba ammugi ütelda. Kas ma ei peaks sulle mitte niisugust kohta otsida katju- ma?.. Siis pead ja ka oma priipäewadel rohkem õhus käima. Sa näed ju nõnda wilets wälja...”

„Mina olen juba kolm nädalat oma wahadel päewadel ifka tööle läinud—“.

„Sooh, mikspärawft siis?“

Tema ei ütelnud esiteks midagi. Las kis pea weidi lonku ja pani pahema käe jilmade ette. Mina mõtlejin enesjes: No oota aga, ja ar- wad, et ma pean sulle wastu tulema, aga mina wõin ennaft pidada. Tule sina minu juurde, lapsuke“.

„Dõõst üksi ei ole mull mitte kahju“, lausus minu kena kaitse- alune sügawa õhkamisega. „Oh, ei, sellega harjub juba aja jookjul ära, ehk jee küll mõnikord meele hapuks teeb. Ma olen ka mittu korda pooliti riides woodi ääre peale istudes magama jäänud ja al- les hommikul üles ärakanud. Ja nüüd ei ole mõnikord lugu palju teisiti, muud kui et sellega juba harjunud, ennaft rohkem kokku wõ- tan ja riidest lahtiwõtmise juures ei wiivita. — Ja, waata, kõigi sellega tahan ma heameelega rahul olla, aga ainult jee on kole tundmus, et jee seisus milles ja oled, nõnda põlataw on. Seal piina ja waewa ennaft päew otja, piüia peremehe ja wõeraste iga wähe- matgi tahtmist täita, juru wahest üleiniimlise jõuga oma kehalik wäsimus maha, et inimestele rõemust nägu wõid näidata, täida iga wiisi oma kohuseid, ei laje enesele mingist küüdi kaela tulla ja jää selle juures ometi põlatawaks naiskellneriks kes parematesje ringfondadesje ei „kõlba.“ Kõige walgemaks katjets oli jee, kui endi- sed tuttawad jüia tuliwad. Need hirwitawad pilgud, haawaw üle õla waatamine ja tähelpanemataus — oh Jumal ma ei mõista jeda kirjeldada mis ma selle all kannatanud olen. — Kord tuli üks mamma sõbranna, üks ülempostijekretäri lesk juure hädaldamisega jüia. Tema arwas, et uamma ennaft hauas ümber pööraws, kui ta jeda häbi teada saaks — — Ja ta las kis kaunis selgesti läbi paista, et kõide hea kaswatuse peale waatamata, mis ma manna käest saa- nud, minu lihaje ema weri ometi wäga selgesti minu saatuse peale mõjuda — —“

„Ja ja kuulafid jeda rahulikult?“ küsijin mina.

Tema kehitas weidi kohmetanult õlajid. „Muidugi on jee lollus. Aga hakka niisugustega waidlema! Mina ütlesin tale oma arwamist. Kes on tema headest sõbradest ja tutwatest mulle kohta muretšenud, kui ma jeda otšisin? Ah—ülepea, mis ma nendest hoolin? Aga ometi ei lase jee ennast jalata, Marie, — nii ülekohtune kui jee ta on, on aži ometi nõnda, et naiskellner niisugune olewus on, kellega igati arwab wõiwat alandawalt ümber käia. Kui minu ema kõik muu oleks olnud—“.

Seal astusin mina aga wahela, jesi ma ei wõinud ega tahtnud jeda kuulata, et jee rumal laps omas rumalusjes—kui ta mitte meelelega ja kurja mõttega — oma jurnud ema alandab. Ja siis ütlesin ma tale kõik, mis ma mõtlesin, nimelt et tema kasuema ehk „mamma“, nagu ta teda nimetab, mististi hea naisterahwas oli, ja tema heaks palju tegi, aga jee kangeltsi jelle juure ohwri ligi ei ulata, mida päris ema oma lapse heaks tõi. Mina jutustasin temale, kudas ma tema ema tundma õppiisin ja kudas tema püüdmišed, joowid, igatsused ja töötamine ainult ühte eesmärki tundsiwad, nimelt oma lapse õnne ja rahu.

Paula nokutas jelle juurde pead, jee muidugi awaldas mõju tema peale, aga ma märkasin ometi, et ta mitte täiesti asja juures ei olnud. Sel ajal tuliwad Paula kaks ametiõde, Kesi ja Lore sinna, ja kui nad kuulsiwad, millest meie kõnelesime, oliwad nad Paulaga ühel nõul ja kurtšiwad, et Põhja-Saksamaal, iseäranis aga Berlinis naiskellneritest lugu ei peetawat. Nad olla otse põlatud jeijus. Sellega ei tahtnud mina aga rahul olla, ja et tüdrukuid parematele arwamis-tele wiia, otšisin mina oma mälestustest kõik kofku, mida ma proua Bišhoffi käest enne nende asjade üle kuulnud olin. Ma ütlesin nendele, et jee amet õiges mõttes eht naisterahwa elukutse olla, palju naisterahwalikum ja kohasem kui kõik teised uuemoodilised naisterahwa ametid. Sest kas jee ei ole mitte aastasadade jooksul kindlaks jaanud tõeasi, et naisterahwa ülesanne on löbu ja rõemust meelt enese ümber laiati laotada? Kas ei pea igas heas kodaniku perekonnas maja-tiitar jeda enesele rõemiks, kui ta külalijele oma käega karastust wõib pakkuda? Muidugi, elukutse iseenesest on ilus ja armastusewääriline; jee on ainult inimeste ja iseäranis meeste alatus, kes endi alatuma meeljuste pori läbi jeda teotawad ja mitte jelle peale ei mõtle, et nad ise endid põlatawateks teewad, kui nad naiskellneriga nagu põlatawa ja alama wäärtusjega loomaga ümber käiwad ja teda teotawad. Muidu laseb ometi iga meesterahwas ja iga naisterahwas ennast parem ühest lahkest, löbujast neiuist teenida kui ühest sabakuubes meesterah-

wast ja tulewiku wõerastemajadesse kõlbab igatahes naiskellner, aga mitte meeskellner.

Kolm tüdrukut endi ilusates mägestiku rahwa riietes olivad minu tümber kogunud, Reji istus laua serwa peal, Paula minu wastus kooli peal ja Lore toetas ennast seinä najale, nad kõik olivad minu õnega rahul ja Lore arwas, et mehed jelle üle sõimata, et naised endid emantšipeerida ja neid aegamööda kõigist ametitest, mis ennem ainult nende—meeste päralt olnud, wälja tõrjuda. Naisterahwas on maja päralt, ütlewad nad. Kui aga naisterahwas tõesti oma tegevust nende waljude kohtunikkude poolt äramääratud ringides algab ja elufutsest kinni hakkab, mis temale kui naisterahwale „sünnis“ on, siis sõimawad nad teda ja teewad oma põlgtuse läbi jelle ameti wastifuks.

„Kui nad ometi vähemalt wahetqi teeksiwad“, ütles Reji, „naiskellnerid punaste laternadega lõbumajades on ju hukkamõistmisi ära teeninud, aga meie, wiisakate naiskellnerite wastu, kes meie korralikudes ajutustes teenime, peaksiwad nad ometi õiglasjed olema. Aga inimesjed peawad kõiki ühejugusteks. Et üks teatud tõug naiskellneri endid ferglaselt üles peawad, jellepärašt peetakse kofe kõiki naiskellneri ühejugusteks.

Selle poolt oli tal üsna õigus, nagu need Lore ja Reji ülepea tats wäga intelligent tüdrukut on, kelledega ma heameelega weel weidi juttu oleks ajanud. Neil oli aga kofe jälle küllalistega tege mist, ja mina hakkasin jälle otsekofe wäikese Paulaga peale, sest et mull uurimiseks pikka aega enam polnud... „Koh, kõnele nüüd otsekofe wälja“, ütlesin mina. „Kunas ja teda tundma õppisid, misjuguseid lootui ta sulle pakub ja ülepea misjugune lambapea ta on, et ta sinu waewaga saadud rahu jälle purustab ja sind rahutumaks ning õnnetumaks teeb?“

Süis läks Paula punajeks ja pišarad tuliwad filmi.

„Ah, mu armsam, kallim tädi Marie! Mina olen nõnda halb! Mina usun tõesti, mina olen üsna ijeloomuta ja kindluseta isik—“.

„Koh, nõnda hakkab see lugu alati peale. Moraliline külmõbi ja kõitjugu armjad deliriumid...“

„Ei, ei, see ei ole tõesti mitte ilus. Mina tulen enesele nõnda— nõnda wäiklane ette...“

„Hm...“

„Ja“, ütles ta, „sel korral uskusin ma, et ma juren ja kunagi enam õnnelikuks ei wõi saada—“.

„Murtud jüdamel pärast, et ole õige? Ja. Laps, see on üsna wana hatkus, mis juba saja aasta eest Göthe ajal möllas, nagu jeda noor Werther, kes küll üks lapakas peab olnud olema, kirjutas. Meie ajal ei sure enam keegi sellesse haigusesse, nüüd on juba selle wastu rohtu leitud: kihwti peab kihwtiga arstima. Üks armastus maksab niijama palju kui teinegi, mu wäikene. Nõnda olen mina ka alati teinud, kui mu jüdamel jälle midagi wiga oli. Walgewercelise järele mustawereline ja mustawerelise järele punapealine, see on haawa õhukindlalt kleepimiseks kõige parem abinõu...“

„Ah, sina heidad alati nalja, Marie“, ütles ta, „aga mina ei ole jugugi rõemus. Mina olin jeeford tõesti meeletuimisel. Ja kõige selle aja. Aga kui ma nõnda mõtlen: ka walus on midagi pühamat ja selles tundmuses, et ja kannatama ja õnnetu pead olema, on midagi uhket õnne, millest ma mitte ilma poleks tahtnud olla. Ja nüüd on mull eneses jellest häbi, et see kadunud on—et ma enam ei kannata—et ma selle wastu jälle loodan, ühe teise peale mõtlen ja teda armastan—see on ometi nõnda pettus—nii kindlujeta—“.

„Tühi lori“, ütlesin mina pahajelt, „rõemusta ometi. Kuningas on jurnud, elagu kuningas. See on ometi iheenesest mõista ja looduse asi—“.

„Ei“, ütles ta, „jeda ei ole ta mitte. Mina olen palju raamatuid lugenud ja kõigis oli suurest, pühast armastusest, mis nagu punane nõör elust läbi käib, kõnet ja kui see ka eesmärgile ei jõua, siis on pärast kõik lõppenud. Kui ma mõtlen, et üks nendest kangelastest, kelle jaatust ma lugedes kaasa elasin, paari kuu pärast wana armastusega lõpuarwet oleks teinud ja uuest armastusest jälle täidetud oleks olnud—kudas oleksin ma jarnase raamatu wastu seinä wiritanud ja põlastusega niijuguse kindlujeta mõtete poolt ennast ära pööranud“.

„Jah, jeepp' see õnnetus just ongi, et nõnda palju ebaloomuliji raamatuid ilma jaadetakse“, ütlesin mina, „inimesed kirjutawad ilma mõistujeta ja ei mõtle selle peale, et nad oma jaharinimagujate kirjandusliste kõrtidega noortel inimestel, kellel elutundmist ei ole—selle järel neil ka iheisawat otjustuse wõimu pole—hariduslist jeedimist põhjani ära rikuvad, nõnda et need moralilise kõhuwalu jaawad ja pärast poole realelu toitwat jõudu enam ei kannata. See kõik on ju lollus, Paulakene. Armastus on muudugi midagi juurt ja püha, aga niipalju kui mina oma wäikeste mõistujega otjustada wõin, on ta jeda suurem ja püham, mida paenduwan ja olude kohajem ta on. Armastus ei ole mitte tingimata mõtteline mõiste,

wähemalt armastus mehe wastu mitte, ta on midagi kehaliist, ma wõiksin ütelda, midagi kuwenda meele jarnast. Noh, niijama wähe, kui ma jelle läbi maitsmise tundmist igaweseks ära ei kaota, et ma furd palawa jupiga juu ära põletajin, niijama wähe läheb omadus armastada kaduma, kui ma niijugufe armastufe juures furd omad jõrmed põletajin. See oleks ju weel ilusam, ennast ühe armastufega kofe tühjendada, jeal peaks inimene tundmiste poolest hoopis waene olema. Ja kes ühe armastufe juures ära lõpeb, jee on mõtteaher, ehk tema waene jiidamekambrikene on nõnda kitias ja kofkulangenew, et jina midagi enam jisje ei mahu ja jee kofe kofku langeb, kui mõni uus iüriline terwishoiuliste tingimiste pärast jisje kolida ei wõi“.

„Soo“, ütles Paula, „ja mis arwad ja truudufest?“ „Ja“, ütlesin miina, „jee on teine asi. Niikaua kui armastatakse, oldakse ka truu. Aga ainult jelle wastu, keda armastatakse. Armastus ja truudus on nagu kofkufaswanud Siami kaffikud. Üksteisest lahutatud on nad mõlemad jurnud“.

„Sinul on hirmus materialilised ilmawaated“, ütles Paula rõhutult. „Mina unistajin alati armastufest, mis mitte üksi peale surma, waid teije poole truudufe murdmise järele edasi elab...“

„Terwe inimene ei pea ülepea unistama, waid elama, ärkwel olema, mu laps! Ja niikaua kui noor oldakse—ja noorus kestab wäga kaua! — peab ennast rõemustama ja rõemjalt armastama, kas jelle lõpp abielusje astumine ehk mõne parema leidmine on, jee on kõrwaline asi. Peaasi on see, et teataw isik wiifakas mees on, kes jiniust oskab lugu pidada. Just jellepärast, et ja nõnda wahwa oled ja mitte niijugune elajas, kui jinu endine armastaja, kelle kaotamise pärast ja minu arwates jaatuje wastu küllalt tänulik ei jõua olla. Aga kes on ju praegune?“

Arstina on ta õnnetutele abiandmise ajutuses ametis. Juba paar kuud käib ta nende wõerastemajas. Nõnda on nad endid tundma õppinud, — et ta ikka Paula lähedusesse istub, ja talitamise juures õpitakse ju iga inimest tundma, kes mitte puutükk ei ole. Ja et üks kahelümne kuue ehk kahelümne seitsme aastane mees sel juhtumisel minu Paulat armastama hakkab — ehk õigemalt wõeldud, armastama peab, on nõnda järjekindel, et ma jeda peaaegu loodufe tarwidufeks wõiksin nimetada. Paula on wäga armas olemus. — Tema näeb ka üsna kena olemat — Paula kannab tema päewapilti jaki wahel rinna peal, Zumaluke, wurrud, kenad silmad, kofkis juuksed — mis tähendab niijugune nägu juurt ja ühe armastaja tüdrukuj kirjeldas on

nagu lunuletus, jelles riimib kõik ja järab päikesest ja õnnest. Nende mõdemite peale ei või palju põhjendada.

Nüüd aga ilmub see noormees — doktor Walter Rothahn — ja jellel doktor Rothahnil näib tõsine nõu Paulaga olema ja nemad on tõe poolest üksteisega lihtlud. Rahjuts on aga jellel lool oma kants jees. Doktoril on nimelt weel üks tädi, kes temal ema ajemel on, väga rikas daame, kes wiist Matheuse uulitsjal elab. Ta — ülemmaakohituduniku abikaasa — on heategewa naisterahwana väga laialt tuntud. Et tal muud teha ei ole, teeb ta ühiselu küünuste harutamisega väga palju tegemist. Ta on alkoholiwastase liikumise tegeline edendaja, mõitleb imewate laste jurewuse wastu, mõitleb abieluta emade õiguste eest ja on ühes langenud naisterahwaste peastmise ühijuses esimeheks, millel väga ilus ja kiiduwäärt ülesanne on, langenud tüdrukutele tagaütulekut korralitusse elusse fergendada. Tema kulutab palju raha, oma rohket ülejäänud aega ja usinust ning head tahtmist kõigi nende asjade peale, reijib ka ümber ja peab kõnesid, liihidalt, ta teeb väga head tööd. See lasteta daame on Walter Rothahni ema õde, ja on teda, et ta wanemad warakult surinud ja tal omal krossigi warandust pole, üles kaswatanud, nõnda et Rothahn peaugu kõik temalt jaanud, ja tiikati weel praegugi saab. Sest õnnetute peastmise afutus on lahja amet noorele arstiteadlasele ja tuleb aimult üleminetu kohaks pidada.

Tädil peawad ka juured plaanid oma õepojaga olema, ei taha aga, et see nüüd juba kohale kindlasti afub. Mis kasu tal sellest on, ei tea. Õdepoolest on ka ühel noorel tundmata arstil ilma teenistujeta ja warandujeta Berlinis kõige parem lootus aujat nälja jurma jurra.

Nõnda ei ole siis meie paarikesel ilma tädi toetujeta midagi teha.

Noormees on oma armutuhinas tädile kõik kõnelelend. — Ta on wiist oma tundmuiste jeaduses enesele jegaajelt ettekujutanud, et see tubli daame oma juure jiidamega ja inimejearmastusega ilma pikema jututa omad käed awab ja niijugust waest, koduta ja wanemateta tütarlast, kes õiglaselt ja aujalt omale raske töö läbi leiba teenib, kuna ta hea hariduse on jaanud, wastu wõtab...

Oh ilus lootus ja püha lapsitus! Mina oleks talle ette ütelda wõinud, kuidas tal selle juures lugu läheb. Mina tunnen seda tõugu. Teoria ja praktika on nende juures kaks hoopis üesugust üksteise wastast mõistet.

Nõnda siis, tädi on esiteks kole jache olnud ja siis asjalik küsimine: „Misjugusest perekonnast?“ Kus? Kus nüüd on? Na, siis on sõnal

„naiskellner“ niijugune mõju olnud, nagu oleks lõhkenud pomm kuffunud. Ei kunagi! Kurat võtku kõik need ilusad jotsiaalsed ideed ja teooriad. Muidugi võidakse langenud tüdrukuid peasta ja abieluta emajid kaitsta, aga need peavad inimesest ikka kolmjada meetrit eemal seisma. Võidakse raha ja waewa kõigi nende ilusate asjade jaoks kullutada — aga oma enese teha juures ei tohi vana mõtete ehtjuse ruleproovi katset mitte ette tulla... Pole midagi parata! — —

Eiis on ta ka täis armastust oma depojale nõu annud ühendust naiskellneriga wiibimata lõpetada ja mitte enne tema filmade alla tulla, kui asi puhas pole.

Noh, ja nüüd? Nad mõlemad on puru õnnetumad ja on kindlasti ofjastanud üksksteist mitte maha jätta, kui nad ka seitse aastat ootama peatšivad, niifaua kui tal oma tööpõld on, mis abielusse astumist lubab. Väike Paula on nagu purustatud. Ta oli siamaale oma waenluses jeltskonna vastu tugev ja julge olnud, ta tundis ennast waba olewat ja nüüd tuleb see lõök ja häkitšelt tunneb ta oma ameti alamat wäärtust, nagu Ewa, kui ta hea ja kurja tundmise puu õuna jõi ja oma halasti olekut häbenema hakkas, nõnda hakkab ka tema oma teenistust häbenema ja tahaks jälle heameelega jalaja ühe kodanlike perekonna tiitre paradiiši tagasi pugeda.

Oh ja waene, wäikene loomakene.

Seitse aastat jalajat pruudipõlwe... jeda, mis mull huultel seisib, ei ütelnud ma wälja. Ma tundsin, et see mitte kohane polnud, ehk ma küll jeda halwasti ei mõtlenud. Ma kahetšesin juba sedagi, mis ma ennem ütlesin.

Minus keeb see nõnda. Mina ei jaa ennaft teijeks teha, kui ma olen. Minul on niijugused waated. Kas abielu, pruudipõlw, wõi armuühendus — mulle on see ükskõik. Minule on armastus ainult rõemuks ja lõbuks, aga mitte kohustusjeks. Mina olen jelles õhus suureks kaswanud, olen jeda ikka sisse hinganud, see on mulle kõige oma batšillustega weresje läinud ja nüüd tarwitan ma neid ojasid omale elamijeks.

Asjad on alati ikka niijugused, nagu neid waadatakse. Mina pole elu mitte raskeks pidanud, kui ta mind küll mõnikord tublisti pigistanud on. Mull on mõnikord tõsised, wihased, kibedad mõtted, aga kui rõem mulle vastu naeratab — naeratan ma jälle.

Alga see tüdruk on teistjugune kui mina. Tema on puhtas õhus üles kaswanud. Temal on weel idealisid. Tema usub headuse ja truuduse sisse. Temale peab jeda usku jätma.

Mu jüda läts äkitselt pehmems ja soojaks. Mina mõtlejin, et, kui ma kuureitšikümne aastajelt lapse oleks saanud, mull nüüd ka täiskaswanud tütar juba oleks wõinud olla. Weel on ta puhas, süüta ja rikkumata, see wäike Paula. Weel ei ole keegi teda noppinud. Niisugustes asjades mind petta ei saa. Ma näen jeda tema rahulikest filmadest, pehmetest joontest juu ümber ja õrnadest, lõnast funi kaelani ulatawateist joontest. Ma olen jeda mitujada korda tähele pannud; ühe tunni jookjul on see kõik kurabile läinud. Kõik! — —

Sa seitse aastat. Mu waene laps — see ei ole mitte enam nõnda nagu enne, kui sull weel kodu oli ja sinu seljataga jeltskond oli, kes sind ümber piiras ja toetas... Kui ja nüüd õhtul oma armsamast jaadetud koju lähed — jurmani wäsinud ja ometi karest, muusikast, juitsust ja palawusest erutatud, närwid kattenemiseni põnewile tõmmatud, wäsitawast tööst ja kõrwale hoidmata alkoholi maitsemisest piitsutatud ja äritatud — jelt üsna puutumata alkoholist ometi mööda ei pease — ja joontes noor palaw veri woolab, mis halastamata looduse jeaduse järele sind mehe poole tunngib... mu waene lapujukene — ja ei seija siis enam kaua wastu. — Kui ma sind kaheksa päewa pärast jälle näen — — — Kas ju filmad siis weel nõnda selgelt ja wäikjelt waatawad? — — Kas ju juukene siis weel nõnda pehme ja puhas lõua keskel on, nagu nüüd? — —

Ma olin äkitselt wait jäänud. Ma häbenesin ennast — Ma häbenen jelle üle, et ma lapsele fergemeelsust olin õpetanud.

Kudas wõin ma Paulat jelle mõeduga mõeta, nagu ennast! Minus ei olen midagi rikkuda. Aga tema ei ole niisuguse elu jaoks loodud, tema koht on ühes wäikjes kaitstud elu nurgas. Annaks Jumal jeda temale!

Üks waga lause, mis minu juust nagu Jumala teotus kõlab. Aga jeda ei ole jee mitte. Niisugused loonud nagu Paula, ei uju mitte tugewate fättelõõkidega rõemjalt elu weepinnal... Nemad jõuawad kas oma igatjuse maale, ehk nad lähewad hukka.

„Seitse aastat oleks weidi kaua,“ ütlesin mina.

Sa, arwas ta, tema ka juba mõtelnud, kuda weidi rutem eesmärgile jõuaks. Nemad ei teada weel, wõib olla, et riputab peigmees arsiteaduse hoopis warna ja wolib teise elukutje. Näitusjeks kirjutada ta wäga ilusaid westelugusid ja juttusid. Hiljuti olla ta kolmkümmend marka ühe kirjatöö eest saanud, mida ta ühel peale lõunajele ajal kirjutanud, üks teine kord koguni jada marka ühe uudisjuttu eest.

„Sumala pärast mitte,“ ütlesin mina kohkunult. Tema waatas imestades minu otsa ja pidas nähtawasti seda minu rumalusjeks, et ma mitte kohe jelle üle ei imestanud ja nõus ei olnud ja hakkas mulle hooljalt jeda kurba tõtt seletama, et praegusel ajal arsti ametiga üsna wilets lugu olla.

„Mis sa ütled ülepea jelle kohta Marie?“ ütles ta „Sa oled ju äritsejelt üsna halwas tujus ja waitid...“

„Mina pean jeda asja enne läbi mõtlema,“ ütlesin mina. Ja siis piüdsin mina temal neid meeletumaid mõtteid peast wälja ajada, et ta jälle ühte perekonda teenistusesse tahtis minna. Need maja-prouade toed ja lastehoidjad on ju päris palgatud orjad. Ja et ülemmaakohtunõunikü tädi niijuguse elukutse wabetuse läbi järelandlikumaks jaab, ei usu ma mitte. Mida ma mõtlesin, aga mitte ütlesin, on see, et tal ülepea raske on ühte jeda tõugu wiisajat kohta leida. See tõeasi, et ta praegu naiskellner on, paneb tale jelleks tee finni. Mina harutasin tale aga ette, kui palju ta praegu forjata wõib, ja et see ometi praegu tema tulewajele majapidamijele tarwis lähed ja ta sai ka jellest aru, jett et ta praegu iga kuus kaksjada marja wõib tagawaraks panna.

Minu jüda oli üsna raske, kui temast lahkusin. Ma lubasin pea jeda jälle waatama minna, ja jeda tahan ma teha.

Kui aga ta peigmees mitte lolli tempu ei tee ja oma elukutset nurka ei wista. See oleks kõige rumalam tegu, mida keegi teha wõib. Mina olen ühte jarnast juhtumist omas elus juba näinud.

See oli nimelt üks minu ametiõde, Lijelotte, ja tema sai oma teenistuses ühe noore diguseteadlasega tuttawaks, kellel ka doktori au-nimi oli see oli ühe kroonuametniku lese poeg, kelle ema kõit oma tagawara poja studeerimise peale oli kulutanud. Noorelmehel oli ka juur näitelemise annee; tema wõis kõiki tähtsaid näitlejaid järeloomata ja kui ta õhtul weidi lustilises tujus oli ja midagi ette kandis, naeris terve wõerastemaja täis rahwast, ja inimesed ütlesiwad tale juuri meelitusi ning kuulutasiwad tale juurt tulewikku kui ta näitelawale läheks. Kui ta nüüd Lijelottega ennast kihlas, tuli tale forraga pähe, et lugu nendega nõnda liiga kaua kestaks. Seft Lijelotte oli elawa loomuga ja tahtis tulist mehele minna, „doktori proua“ nimi jufijes tal peas, aga ilma ametlise kindlustuse tunnustujeta ei tahtnud ta mitte kofku elama hakata. Koh, hea küll, minu diguseteadlane jätab oma elukutse maha... temale oli ju igalt poolt tõendatud, et raha pidada tale kuwaga tulema... Hea küll, nemad astusiwad hea lootuse peale abielusje. Tal läks ka forda wõrdlemisi wäga hea

palgaga ühes Variete teatris mis sel ajal moodis olivad, kohta jaada, maevall aasta otja festis see toredus, siis hakkas lugu allapoole minema. Esiteks prowintsi linnadesse, siis Berlini taga, siin ühes tingel-tangeli teatris, meeleheitlikud püüded jälle kõrgemale jaada, ikka veel „kunsti-idealid“ ja ikka uued lootuste luhtaminefud. Wahe peal oli ta jooma hakanud ja jäi ikka närufemaks, Lijelotte astus siis julgeste appi ja wõttis jälle ühe naiskellneri koha ning toetas meest, aga ometi oli see wilets elu. Nurisemine mõlemil pool, wastastikkü etteheited, piin, kahtlemine ja meelekibedus siin ja seal. Ühel õhtul tõmmati mees kanalist furnult wälja. Kas ta jooanud peaga sinna oli sattunud, wõi jündis see meelel. arusaamisega — kes jeda teab. Lijelotte on veel tänapäew siin naiskellneriks. Tema kallist ostetud nimele on nad pilkenime juurde lihanud: doktori proua

Hirmus lõpp.

* * *

Minu wäikene Frederik ei näitagi ennaft enam. Mina ei ole jeda kõiki mitte tema tahtmise järele kirjutanud. Sellest pidanud sõjalne kirjatöö jaama, ütles ta, ja nüüd olla ma kõik mokka pannud, nõnda et ainult sündmused olla ja siis olla ta mulle ometi waljusti ära keelanud minu oma waateid awaldada jne. Nüüd wõida ma ije oma kirjatööle trükkijat otjida. Seda ma ka teen. Mull üks kõik, nüüd, kus ma just jones olen, kirjutan ma veel edasi. Meliteistkümme päewa pole ta enam siin käinud. Pühapäewal juhtusiu ma teda ühe preiliga Grünwaldis kohwimajas nägema; seal ep see põhjus ongi, temal on nüüd armastuse pohmelus ja tal ei ole minu esimese kirjanduslise junnitusega enam aega tegemist teha. Maailma pall on tänamata meel.

Seda jain ma täna jälle korrafs tunda.

Mina ei kuule ega näe Heinrichidest enam midagi, ja nagu ma olen, hakkasin ma jelle üle mõtlema. Mulle läks nende asi jüdamesse. Mine tea, mis niijugune ilma jelgroota inimene omas ogaras meeleolus ja omas abielu igawuses wiimaks teeb. Kui Lottefesel ikka tõmbewõimu on, jaawad nad taft warsti jagu, jellest olen ma annuugi aru jaanud. Nüüd on tal aga korter kaela peal. Kallis taewas, mull oliwad kõikjugu kohutawad ettekujutusjed, ma ei jõudnud enam wälja kannatada ja kirjutasin üleela õhtu tale paar sõna:

Armas sõber!

Mis teie teete? Mispäraft teid enam jugugi näha ei jaa? Ma kardan, et teie haige olete. Kas Lottekene ei ole veel mõistlikuks saanud. Rahustage ühe reaga Teie alandlikku

Marie Biedenbachi.

„Well,“ ütleb inglane. Mis sünnib? Täna hommiku vara tuleb Friedenaust kiri. Mis on ümbrikus? Minu kiri! Ja selle all paar rida:

Mu preili!

Olge head, jätke minu mees rahule! Kui teie teda edaspidi veel tülitate ja meie rahu rikute, kaeban ma politseis teie peale.

Proua Charlotte Heinrichs.

Rudas see meeldib? Kas on jelle kohta sõnu! Kes on Charlotte prouale kena iheiseiswa kodu muretjenud, hm? Keda ta peab tänama, et ta õigeks majaperenaiseks ja abikaajaks on saanud? Mind! Ja selle asemel, et minu vastu tänulik olla, tahab ta minu peale politseis kaebada. Selle üle mõiks jurnuks vihastada, kui see mitte nii lambapealine lollus ei oleks.

Sa Jesufene! Tulgu veel kord niijugune hädaldaja tuhwialune Peeter mulle tee peale ette. Niijugune lendab siis aga — mitte Friedrichi mullitjale — ei, waid kohe üle sõidutee pärnade alla ja kui ma täies hoos olen, otsekohse losõikraawi, kus ta ennaft jahutada mõib. . . Soo. Sellega on see lugu minu kohta lõppenud. —

Onkel Lautbach mõtab nüüd selle palju Mathenowi mullitjalt naiseks. Kunstlukuseja lest ei meeldinud meile jugugi, ja siis ei olnud järellukumised, mida Lautbach tema kohta sai, mitte wäga head. Maja peal olla palju hopiiteegi mõlgasid ja raha kohta ei olnud ka selgeid teateid, Sellepäraft ei taha onkel mitte sisse kukkuda.

Pakful on tubli warandus, ta on wäga rumal ja heajüdamline ja abielusje astumise himust pool narri. Mina usun, et tal onkli juures halwad päewad ei jaa olema. See on küll juur wiguri ja hambamees, aga kõige selle juures on tal ometi mõned riitliklised jooned ja ma ei usu, et ta sellega walmis saaks, et ta ühte naisterahwast ära rõõwib ja siis temaga veel halvasti ümber käib. Noh, nii alatu ei ole ta mitte. Miskäe armastuse tee peale ei jaa ta ka waewalt enam minema, ja kui ka ometi mõni hiline Jaanipäewane kasju

tema juures nähtawale peaks tulema, saab ta juba asja nõnda korraldama, et tema abikaasa sellest midagi ei märka. Mida aga mitte ei teata, see ei tee ka kellegile haiget ja on niisama hea nagu poleks midagi. Noh, mis võib ka niisugune tädi oma manimona eest paremat osta, kui ühe kena, wiisaka mehe, kellest tal lõpuks ometi tuge on. Nõnda läheb see lugu oma joodu edasi. Ma usun, kuulutus ongi juba ära tellitud.

Üleüldse võib see naisterahwas, wõi õigem wana poole preili õnne kiita, et asi weel nõnda juhtunud on. Ta oleks oma kuulutuste peale kirjutamise juures ka tublisti sisse kuktuda wõinud. Ajalehetedes kirjutatakse ju peaaegu iga päew abielu pettustest. Mina ise olen kord niisuguse loo läbi elanud, kui ma alles Eljassi uulitsal H. juures teenisin. See sündmus oli selle aja järgu sees, mida ma heameelega meele ei taha tuletada, sest et mu elamise järg siis üsna wilets oli. Wõerastemaja ei olnud küll weel mitte wiimase järgu kõrts, aga ta oli selleks saamas. Igatahes oli meil ülesandeks pere-mehe kajuks wõeraste rahafotist wõimalikult palju raha wälja pigistada ja kes täie rahafotiga sisse tuli, wõis julge olla, et ta palju tervemaga siit ära läks.

Mis meisje naiskellneritesje puutub, olime meie terve päewa ja terve öö — joowastuses — ei — see ei ole õige nimetus — alkoholi uimastuses. Selle koha peal olen ma oma naiskellneri teenistuse ajal joomises kõige kõrgemal tipul olnud. Kui ma siin seda kirjeldada tahaksin, mida ma jekkorral sellest küljest kanda wõisin, wõiks waewalt keegi uskuda, ja et see mulle ülepea suurt lõbu ei tee sellest kõneleda, waikin ma parem. Meie olime seal neljakesi ja see oli tähelepanemise wääriline, et keegi meie seast selle eluga rahul ei olnud ja kui ka keegi meist oma tundmuse sõnades ei awaldanud, siis teadis ometi igauks meist mis teine mõtles.

Kolmes, wabalt üksteisega ühenduses olevates wõerastemaja tubades walitjes alati igawene trilltrall, mis weel iseäralises „tagatoas“ kuu pärast seaduskliku aega, mõnikord koguni hommiku walgeni kestis. Aga tuli ka jagedasti ette, kui joogimaja tükk aega tübi oli. Siis jaiwad klawerimängija kuuwetanud sõrmed, mis muidu wäsimata klawiijid tagusiwad, weidi puhata ja ta ise tukkus weidi, kandlemängija läks puhweti juurde, mille taga kute karwa kirjus riides majaproua kõrgel troonil istus, ja pistis siin ühe napu teise järele soojendujeks alla. Meie naiskellnerid kõsitasime toolide peal, ja kui meie pilgud kokku juhtusiwad, mõlles igauks ühte ja sedasama: kui nüüd ometi pikali sirutada ja nelikümmend kahelja tundi ühte-

soodu magada võiks, siis üles ärgata, teist külge keerates ja uuesti edasi magada, nõnda et see raibe rammestus ja täieline kehaline väsimus kord ometi liikmetest kaoks. Ja ainuke asi, mis meie väsinud peaju loalgustas ja roidunud kontsiid üleval hoidis, oli väike sõnake „lootus“: Kord peab ju lugu ometi paranema.

Alga see oli hea, et need „vaiksed“ tunnid kunagi kaua ei kestnud, muidu oleksime meie oma kehalise ja hingelise jõu poolt varsti pankrotti jäänud. Niipea kui mõni võeras joogimajasje astus, oli lugu nagu kibuvitjaneitsi muinasjutus, kui prints printsessi juudles: flaverimängija istus flaveri taha, kandlemängija tormas oma pomerantsi käärate juurest kandli juurde, tenorilaulja kargas johwa jervast üles, raputas eüte oma juuksealoksid, siis manshettiid ning wõttis noodid kätte ja kuna ühendatud trio juure müraga flaveriklahwidelt, kandlikeeltelt ja laulja kopjust kõlas, tantšisine meie juurdetulija ümber, nagu Iisraeli lapsed kuldvasika ümber, kuna see ka enamiste sel juhtumisel ainult üle kullatud lambapea oli. Mõnikord tuli ka mõni tõjine kuldvasikas kogemata meile. Ükskord üks noor, silutud ja libedaks latutud 21 aastane poisikene, ühe juure ärimehes poeg Wienist, kes Berlinis pangaasjandust õppis ja siin ühes juuremas pangas õpilaseks oli. Tema oli iseäranis filma minu jektifilase Frieda peale wiskanud, tõi temale lilleid ja kingitusi, lipitšes kangesti tema ümber ja kujutas meeletumata armastajat. Frieda ei jätnud muidugi seda juhtumist tarwitamata, iseäranis, et nootšand tõendas, et tal tõji taga olla, — ta kandis uhkelt wiie senti-meetri laiust briljandiga sõrmust, mida noorherra tale kihluse kingiks annud, oma kestmises sõrmes ja elas ja õõttus weel ainult tulewiku unenägudes, milledes palee, juwimaja Mödlingis, teatri loosheh, töl-lad ja muinasjutulised kalliskiwid tema filmade ees läbijegi wivendajiwad.

Mis minusse puutub — ei uskunud ma algujest jaadik seda lugu dieti. See on, mina pidasin seda tühjaks loraks, et noorelmehele tõsijed abieluse astumise mõtted on. Alga ma ei ütelnud ka midagi. Kallis taewas, tõige parem elus on ometi weidi unistust ja kuldset lootust. Ja kui ka taga järele tibe lootuste luhtaminek tuleb, ei ole ta ometi kunagi nii juur, et ta hiilgawat plekki, kuhu lootus ilmus, hoopis ära kustutab. Alga muidugi kujuneb asi selle järele, misjugune see luhtaminek on. Kui enesele midagi ilusat ettekujutanud ja selle peale nõnda südamest rõemustanud oled, ja sellest midagi wälja tulnud pole, teeb see ju walu, aga aeg parandab, trööstib ja aegamööda kaob walu ning haaw kaswab finni, ja see mis järele jääb, on

külm tuimus, ja weel hiljem, kui ka see kaal, tõuseb m ö ö d a l ä i n u d aja üle mälestus, nagu suremata hing hauast ülesse. Aga see on ikka — kudas jeda nüüd ütelda — loomuliku jurma, aga mitte mõne wägiwaldse jurmamise järeldus.

Nõnda näis arnulugu noore Wieneri elaniku ja Frieda wahel mulle algusest jaadik niisugune asi olemat, mille tegelik wäärtus ainult selles seisis, et ta tulewikus Frieda hinges rõemjat mälestuse tulewärti sünnitab, ja siis sellega see unistuse ja lootuse kapital protsenta kannab.

Se lugu kestis waewalt kaks kuud. Siis märkasim ma, et Frieda häkitsejelt wäga rahutu ja peaaegu weidi kartlik oli. Tema peigmees olla haige, ütles ta, ta polnud teda kahetsja päewa enam näinud, ega temaga kõnelenud. Ta oli wäga habemata julge tüdruk. Kes ei ole meist ka mitte „habemata?“ Elu, inimesed ja see wiis, kuda meie junnitud oleme nendega ümber käima, teewad meid niisugusteks. Mis peaks ka ühest naiskellnerist jaama, kes suu peale kuffunud, ja kes tajajelt ja alandlikult ning mahalöödud filmadega kallite wõeraste pealekärimisi wastu wõtab. Ei, kudas metja hüütakse, nõnda ka wastus jaadakse, ja kes läbi tahab jaada, jellel peab paks nahk ja kowa pea olema. Aga Frieda oli äkitsejelt nagu murtud, nägi wälja nagu lubjatud sein, ja käis ümber, nagu oleks ta äkitsejelt tummaks jäänud.

Paar päewa hiljem lõhkes ka pomm, ja kõik tuli päewawalgele, mida Frieda salajases etteaimawas kartuses eneses kannud oli.

Pettus, kõik pettus. Frieda lollikene oli oma hoiukasjaraammtu annud, et tema „peigmehele“ olla filmapilliline raha puudus olnud, seitse jada wiiskümmend üheksa marka, ja ta oli ka oma ehteasjad pandiks pannud, ka brilljant sõrmusegi, mida ta peigmehe käest kingitud jaanud, ja ta oli sellele kelmile kõik raha ja pandikirjad annud ja müüduki oli ihand Leopold kõige sellega kus furat läinud. Zäme ots tuli aga alles pärast. Umbes kaksteistkümmes jarnast petuse lugu anti politseile teada, ja siis tuli wälja, et noorherra sedasama mandowrit kaksteistkümmes kohas korranud oli. Enamasti oli ta niisuguseid tutwusi abieluluulutuste läbi, mida ta ajalehtedesse pannud, soetanud ja lollid oliwad kõik lõksu langenud ja pidiwad endid niita lastma. Brilljant sõrmus, mida ta Friedale jöödaks wiskanud, oli ühe teise naisterahwa käest wälja petetud. Teda jaadi pärast küll kätte ja ta oli tõesti heast perekonnast pärit, ühe kõrgema ametniku poeg Wienerist, aga see ei muutnud asja, sest et petetuteist keegi ühte krossigi tagasi ei jaanud. Frieda ehteasjad oli ta — wisti Frieda oma rahaga — juudi käest ära toonud ja rahaks teinud.

Minule ei oleks see kaunis igapäevane lugu nii meelegi jäänud, kui jellel mitte kole kurb lõpp poleks olnud. Sest Frieda ei jõudnud jeda üle elada, et teda nõnda häbemataalt petetud oli; lõpuks jõi teda ka viha jelle üle, et ta oma waevaga kogutud waranduse pidi kaotama, ta jäi kurwameeleliseks ja jellepärast ei kõlbanud enam ärisse ning peremees ütles ta kohast lahti. Uhel hommikul ei tulnud ta enam ärisse ja ei olnud midagi ka teatanud. Uhtul läksin ma tema korterisse teda vaatama ja leidsin majaperenaise juures ärewuses olema, sest et Frida terwel päewal polnud oma toast wälja tulnud, ta oli usse jeeft poolt lukku pannud ja ei annud floppimise ja hüüdmise peale mingisugust wastust. Mina tundisin majaperenaise kohe lukusepa järel saatma ja poole tunni pärast tuli mees, ning murdis usse lahti. Kõige pealt ei näinud meie muud, kui et kedagi toas polnud, tuba oli ilusasti ära koristatud ja woodi üles tehtud, nõnda et ma arwama hakkasin et Frieda ometi kottu on wälja läinud. Perenaine waatas ringi ja hüüdis: „Tema peab ometi siin olema, uss oli ometi jeeft poolt lukku keeratud.“ Nõnda ka oli, meie otstijime igal pool nurkades, woodisje ja woodi alla, korraga tõstab aga perenaine koledat kija ja kijub pilulil olewa riidekopi usse lahti, ja seal ripub ta kapi kontsu otjas, muidugi ammu jurnud; nagu tohter pärast tõendas, pidi ta juba üheteistkümnne tunni eest jurnud olema, nõnda hommiku wara. Misjugune õs jee wõis olla! Oh Jumal, ma olen omas elus nõnda jurnud näinud, aga niijugust kohutawat asja pole ma enne ega pärast jeda näinud; jee lugu ei lähe mull kunagi meelest ära ja ma ei wõi jeda jugugi kirjeldada, jeeft et kõik äkitseft jälle elawalt mu filmade ette tuleb, ja jee on kole.

Sga ford kui ma nõnda jurnut näen, pean ma mõtlema, mis inimene õieti on! Mis lahutab teda loomast?! Nii kui siin, nii on jeal ühejugune lõpp. Kuhu on kõik inimlik jäänud, jee, mida nad hingeks nimetawad. Mina olen lihtne rahwa jeaft jündinud nais-terahwas, ja mull ei tule meelegi neid asju harutada, millest ma aru ei saa, aga jee tuleb üzna ijeenejeseft, et mõni ford niijuguse asja üle järele mõtlema hakkad. Muidugi oleme jellestfamaast materjalist walmistatud kui peenikesed ja kõrgesti haritud inimesed ja seifame niisamuti kahest asjast koos, nimelt kehast ja hingest. Kuhu jääb aga inimlik, elu, küsin ma. Kas on tõesti taewas ja pörgu? Aga jeda ei wõi ma uskuda. Sest kui jee nõnda juhtub, et elus weriwaene ja jaatuse poolt waejeks lapjeks jäätud olid ja nüüd just, mis jarnafel korral nõnda kergesti wõimalik on, ma wõiksin peaaegu ütelda — loomulik on, et kodanlike wooruse ja kodanlike jeaduse teelt kõrwale

kaldud, ja midagi jarnaft teed, mida ettekirjutatud piibli mõttes „patuks“ peetakse, kas peab siis niisuguse viletsa maapealse koeraelu tagajärel veel igaweesti põrgus kõrwema, kuna riffad ja õnnelikud inimesed, kelledele hea olemine nii ütlema palju kergemaks on tehtud, paradüüsi lehtmajade all ilusaid kohtasid võimad saada?

Ma tänan niisuguse ilmakorra eest. Kui looja algusjõud midagi paremat ei võinud teha, kui niisugust ülekohtu, ei võdi teda mitte ülitargaks nimetada. Seal ostaksin mina oma pisiku lapniku mõistusega ometi asja paremine teha. Mina lajaksin kõik inimesed kaks korda jündida, ükskord korralikkudes, meelepäralistes oludes ja teine kord waeuise lastena. Ja nad peakswad mõlemil korral neile sündimisejst kätte juhitud eluteed läbi käima üks kord kui riffad ehk wähe-malt jõutad inimesed ja üks kord kui proletarlased. Ja siis peakswad mõlemad elukäigud kokku pandama, ja kõik „head“ ning „kurja“ nendest kokku arvatama, siis tuleks wälja et mõnigi parem inimene, kes oma kindlustatud kindluse warjust nii wooruslikult ja ilmpuutumata teiste waeuste üle otjustab, ise jada korda hullemine teeks, kui ta selle waeuse naha sees, ehk õigemini tema riitetes oleks.

Noh — olgu peale. Kord on jee nõnda ilmas ja ei jaa kunagi teijeks. Inimene pead jellega läbi jaama.

Õgal furnute pühal käin ma Frieda hauda waatamas ja wiin jinna ühe wanniku. Temal ei ole muud jugulasti, kes tema wiimasest puhkepaigast hoolitjekswad. Nagu temaga nõnda jaab ka kord minuga lugu olema. Ma ei usu, et keegi tuttawatest aasta pärast minu surmapäewal weel nii palju minu peale mõtleb, et ta mulle wanniku toots. Noh, mull on jee ka ükskõik. Kui inimene juba furnud on, siis on ta ka furnud ja tema on maaputukate päralt.

* * *

Sila oli mull waba õhtu ja ma olin Max Scheriga kokku rääkinud, et ma temaga kella seitseme ajal Brandenburgi wärawa juures kokku jaan; tema tuli karwa pealt õigel ajal kohale ja pani mulle ette, kas ma mitte ühes temaga tema õe ja õemehe juurde Seideli uulitsale ei tahaks minna. Sel olla sündimise päew, ja et neil praegu mitte üsna hästi käsi ei käi, tunnekswad nad endid pahandatud olemat, kui ta nende juurde ei lähe.

Ma ei jaanud aru, mispäraast ma ei oleks pidanud ütlema ja nõnda läksime ühes jinna. Nad elawad ühes hoowipealses majas, kolmanda korra peal, kaks toakest ja köök ja nende juures näeb üsna

fena ja korralik olewat, aga abielupaar oli nähtawasti rõhutatud, sest et mees streigi läbi ilma kohata jäänud ja praegu ilma teenistufeta on. Streigitasfäst ei jaa nad niilid ka enam midagi, ja see ei ole ferge, kofe jälle teift tööd jaada.

Proua Wagner oli wäga rõhutatud ja mures. Ta waatas mind pealaeft jalatallani ja kui Mlcher kõrwal oma demehoga kõneles, küüis ta minu käeft, kas ma tema wennale mötlen mehele minna. Mina ütlesin fuda lugu tõepooleft oli, et ma jelle peale ei mötlegi; ejiotfa oleme meie ainult head sõbrad, mida ta heasti ufkuma ei näinud.

„Noh, preili, ma wõin teile nõu anda, waadake ette,“ ütles ta fügawalt õhkamisega, „abielusje astumine ei ole ferge aiti. Ejiote lähheb kõit heasti. Siis kui mehel tööd on ja weel perekonda ei ole. Aga kui perekond suuremaks lähleb ja mured tulewad, nja — nja — ah ja —“

„Ja, ja,“ ütlesin mina, sest see õpetus ei awanud mulle mingit uut tõde ja tarufit. Wagneritel oli kolm last, üks juur wiieteiftümne aastane tütar ja kaks poisji, üks neljateiftümne ja teine kaheteiftümne aastane. Meie olime wäikefes, korralijes kõõgis, kuna maja-proua ije käfipõõjafil pliita ääres istus ja pead kää peale toetas. Ja enne kui meie aru saime, olime fügawas jutus ja ma sain terwet wiimaste nädalate kannatuselugu kuulda. „Kuraf wõtku streiki,“ ütles ta „aga mehed on ju päris jaatanad, Jffa peaga kofe wastu jeina. Ma ütlesin kofe oma mehele: Hwia jina jellest eemal, Jakob. No ja, see on ju fõrd nõnda. Jgaüks tahaks heameelega weidi oma jeijufõrda parandada. Ja wiis marka päewas üüriks, elu ülespidamijeks ja kolme kaswawa lapse kaswatamijeks ei ole palju ja peab tubliſti kofku hoidma, et jellega läbi jaada. Aga jai jellega läbi. Meiesugune peab puudufega harjunud olema. Ennem ei wõinud ma unesgi aimata, et ma fõrd nõnda rehõendama pean. Mul oliwad alati head teenistufekohad rikaste herraste majades, ma ije olin ka weidi pillutaja ja uhkufe taga ajaja, ja ehk ma küll head palka jain — kolmfümmeend wiis ja nelikümmeend marka kuus, peale jelle weel palju jootrahajid ja fingitufi — ei olnud ma ometi kunagi midagi kogunud. Kui ma kohtajid wahetajin, siis ikka muudatufe armastufe pärast, mis mind jelleks ajas. Kõige kauemini pidajin ma nõuniku proua Scholari juures wastu, jelle juures olin ma kolm fõrda ja meie Hanne lähleb niüid kõige eſiteks sinna teenima, sest see on hea koht —“

Mina jain kuulama, sest von Scholar oli nimelt see nimi, mille-ga Paula hiljuti oma doktori tädi oli nimetanud, ja küſifin kus see

daame elab, ja waata, mina ei olnud oma arvamises effinud, see oli heategev ülemmaakohtuniku proua Matheuse kiriku uulitjas.

Ma pärisin nüüd ettevaatlikult, na ümberkaudu, misjuguine proua see on ja proua Wagner läks äkitselt üsna lustiliseks ja hakkas nagu pöörane naerma.

„Jah see, jah see,“ ütles ta wiimaks, ikka alles kange naeru pärast hingeldades. Seda wana kruwi peab keerata oskama, siis wõib tema käest midagi saada. Nimelt on temal üks lõbu, mis juba ennem alaliseks harjunud tujuks ehk õigem nõdruseks wõib nimetada. Tema tahab nimelt alati inimesi parandada ja temale ei wõi muud juuremat rõemu walmistada, kui et teda ennast parandada lasjed. Wind on ta kolm korda parandanud —“

Tema nuuksus naeru pärast.

„Mis teie olete siis temale iga kord ette kujutanud?“ küüjini mina.

„Koh, see oli nõnda: pika peale läks mull seal majas igawaks ja kui ma paar kuud juba teeninud oli, läksin ma ära, et muutust armastasin. Aga kui ma wahse peal paari teist kohta katsumud olin ja nende wahet märkasin, ihaldasin ma jälle wana Scholari lihapottide juurde tagasi, aga nii lihtsalt ei läinud se asi ometi mitte, sest et ma igakord sealt jure pörinaga ära tulin. Ja nõnda olen ma iga kord enne temale kirjutanud, et mull halwasti läheb, ja et ma puuduse ja halwa seltskonna pärast kahjuks laia tee peale jattunud olen, et ma aga jarnast elu kahetjen ja heameelega jälle ümber pöörafsin, kui mull aga wõimalust oleks korralikku kohta saada jne. Selle wiguriga läks ta igakord sisse ja kutsus mind oma juurde, kus ma siis wana tuijueidele pika koleda loo tantsumaalidest, õõsistest joogimajadest, lipatatest ja Zumaal teab millest jutustasin. Laulu lõpp oli iga kord see, et ta mind paljude hoiatustega jälle armulikult wastu wõttis ning ennast päris kringlits rõemustas, nõnda palju rõemu tegi „peastmine“ tale. Kui siis tema weinad ja õed Kristuses tema juurde kokku tuliwad, esiteleti mind pühalikult nendele, nagu mõnda wabalt taltjutatud metskassi ja proua von Scholarile awaldati tuihat kitust ja õnnistusejoowi, et ta niisugust metslooma taltjaks kodukassiks ümber muutnud on. Ma ütlen teile, see oli päris hull. Seda prouat wõib sõrme ümber mäsfiida. Kui kolm korda peastetud, olin ma alati tema armualune, tema juurest läksin ma mehele ja tema walmistas mulle ka kaasawara. Kahjuks läksin ma warsti peale selle temaga noffa wastu. Tema tuli nimelt meie abielu esimestel päewadel ikka weel minu juurde, et minu järele waadata, aga wiima

läts see mulle ometi wastikuts, ja minu mehe jüda jai ka täis, kellele ma jeda nalja vääksin, ja lõputš saatjin ma ta toast wälja.

„Ja ometi saab teie tütar sinna?“ küsijin mina, sest Paula pärast huwitasiwad need wäikejed asjad kõik mind wäga.

„Ja,“ ütles proua õhkamisega. „Mina tahtjin teda ennem triiki-
mist õppida lasta, aga nüüd, kus meil takistus on, ei tule jellest midagi wälja ja ta peab midagi ometi teenima. Seal läksin ma ise nõuniku proua juurde, koputasin ta õrna külje peale ja kõnelesin, et mina Hanne juba weidi hümmeldama hakkab ja temast head nahka ei taha saada, et ma omas hädas jellepärast nõuniku proua peale olen mõtlenud, kes ainult aidata wõib ja nõnda edasi — —“

„Tõesti?“ küsijin mina, „kas wäikene teeb juba rumalusi?“

„Mitte jurgugi! Ei mõtlegi jelle peale. Ta on nõnda aus nagu jeda ühelt plitakst nõuda wõib. Aga ma pean jeda nõnda juhtima, teate, muidu ei oleks ta jeda heod kohta jaanud, ja siis on tal neis oludes hoopis teine seisukord. Just jellepärast, et ma teda langenuks kujutajin, hellitab armuline proua teda nagu titekest, ma tean seda —“

„See peab küll üks imelik wanamoor olema,“ ütlesin mina.

„Siis tunnete teie küll ka tema õepoega, doktor Rothahn —“

„Walterit! Kas ma teda ei tunne. Sellepärast lendajin ma esimeene fõrd sealt minema. Mina olin teda ühe koerustiiki pärast sõe keldrisse kinni pannud, pärast kaebas ta minu peale, wanamoor sülit-
tas tuld ja jaatis minu minema. Ta oli nagu narr jelle poisiga. Walter on ju siin Berlinis arstiks —“

„Ja, õnnetute peastejaamas. Ta on ühe naiskellneriga tutwust teinud ja wanamoor tahab jeda nurja ajada.“

Proua Wagner nokitas pead. „Ja, jeda ma ujun. Depojaga on tal kindlasti juured plaanid. Koh, ma olen rõemus, et Hanne sinna koha saab. Sõök on wäga peenike ja hea — ja muidu ei ole seal ka halb. Et wanamooril oma wäikene kilt peas on, ei tee suurt wiga. Seda tõugu daamed on kõik niisugused. Neil ei ole ka muud teha, kui kõiksugu narrusi wälja mõelda.“

Sellega oli see kõneaine otsas, aga mina otustasjin eneses fõrd jälle proua Wagneri waatama minna ja sel wiisil kaudsel teel nõuniku prouaga weidi kofku puutuda, wõib olla, et see noorepaarile kajuulik on. Meie läksime siis elutuppa, kus meesterahwad kahkesti laua ääres istusiwad ja weidi aja pärast tuli Alcheri naise õde oma ema ja tema wäikese tütreaga, ja jelle järele Alcheri wanaema pojaga, siis weel üks demees Alcheri teise õega. Wenmanaine on punasejuukseline, toredasti riidesse ehitud isik, pool halpi ja kole kõri

ning wäikene kahwatanud linawalge juukstega tüdrukutene oli fergt nagu juletort ja igajugu odawate hilpudega ära ehitud, nagu mõng wäntorela mehe ahw. Nad waatlesiwad mind kõik uudishimulisela ja weidi umbujaldufega. Naiseõde oli kolm pudelit rummi, sitroniisi ja sukurt liqi toonud, ja sellest tehti punshi, mis küll halb oli, aga hea tahtmise juures jai ta ometi lõpuks alla neelatud. Erite istufime meie kõik sirgelt ja kangelst nagu puust ebajumalad üksteisje kõrwal, aga mõne klaasi punshi järele lätjiwad nende keelepaelad wallali. Mehed kõnelesiwad oma tööit ja streigiti ja siis politikast ja naisterahwad kõnelesiwad endi lastest. Weidi hiljem õhtu poole tuli weel üks meesterahwas, Wagneri söber, kes ka parema töölisena wälja nägi, ja ta istus Zsheri ja jelle naisõde preili Lehmani wahel; ta teretas wiimast jüdamlikult, mida see aga wäga jahedalt wastu wõttis. Ta näib wäga heafüdamline ja laste armastaja olema, sest tal oliwad mõlemad taskud kompwekka täis, mida ta lastele jaotas. Lulu Zscher, wäikene maiasmoff, jai peavja. „Ta ei oleks dieti jeda wäärt,“ ütles preili Lehmann. Täna jai ta juba minu käest tuulutada ja ma ähwardasin papale ütelda, aga ta ei kuula sellest, sest et ta wäga hästi teab, et see tale ometi midagi ei tee, see on küll piüsti häda, kui üsna üffi päini niijuguse kangekaelse lapse kaswatuse eest hoolitsema pead ja isa poolt mitte weidigi toetust pole —“

„Jah, kui sinu tahtmise järele sünniks, peksaksid ja last läbi päewa,“ hüüdis wana mamma Lehmann kihwtijelt, „kui tal hea tuju pole, peksab ta last. Mina olen lapse tema käest ära kiskunud ja tale omale wastu lõugu annud. Zgaüks arwab, et ta niijuguse emata waeselapjega teha wõib, mida ta tahab.“

„Koh, jina ole aga wait; kui keegi Lulu eest midagi hoolitseb, siis olen mina see. Mina arwan, ma wõin jeda tõendada. Kes maksab kõrgemas tütarlaste koolis kallist kooliraha? Kas wast Mar? Wõi sina? Ja kes paneb lapse nagu printsesi riidesje? Utle! Ja jelle eest ei ole mull õigus tale mitte ühte wõnnugi anda, kus ta kahelkimmewiie hoobi wäärt on—“

„Mis ta siis tegi?“ küsis Zscher.

„Jah, mis ta on teinud! Ta istus koolis wallatuse pärast kolmweerand tundi kinni. Ja teda pandi kuus paika alamale istuma, Wilmannide tütest weel allapoole, kes nii rumal on nagu õlefubu ja kuna Willmannid ifka oma Sofiega kitlewad—“

„Aga ma pidin jellepärast kinni istuma, et ma liiga hiljaks kooli jain ja mu ülesandid mitte walms tehtud polnud,“ hüüdis wäikene. „Ja jelles oled sina tädi süüdlane. Mina tahsin neid eila

walmis teha, aga sina ei lasknud, sest et meie wäsinud oleme ja eila õhtu liiga kauaks tulewärgi juurde jääme, ja täna hommiku äratajid ja mind alles kella 9 eel ülesse—“.

„Tühi loba, häbemata plika. Kas ma ei ütlenud sulle, et ja pead ütles ma, et ja eila haige olid, ja et sul weel täna hommikugi peawalu on? Muidu on sul juu peas, enam kui tarwis on, aga kui ja fõrd midagi mõistlikku pead kõnelema, siis on juu nagu finni naelutatud—“.

„So, aga kui preili Kinkel mu wale pealt kätte saab, nagu fõrd ennem, jaan ma laituse fõolitunnistusesse ja pean terve tunni finni istuma, see on ju hullem,“ kirjendas wäike rott.

„Lapsi ei peaks mitte waleutama õpetama,“ julgesin ma wahela tähendada.

„Noh, kui teie fõrd lapsi jaate, wõite teie neid ju teijiti õpetada,“ ütles preili Lehmanni fihwtijelt. „Ma soowin selle wõeraemale õnne, kes Lulu fõrd omale saab, see saab lauša imet näha. Minu õemes ei puuduta oma tütrekest ju mitte sõrme õfjagagi — tehku see mis tempu tahes—“.

May Zlicher, kes siamaale lugu nähtawasti poolsti pealt oli kuulanud, pööras ennaft kiirelt ümber. „Si — —“ ütles ta, „kui ma pühapäiwiti peale lõunat teile tulen, siis tahan ma oma lapse üle rõemustada ja minu laps peab minu üle rõemustama, aga mitte mind kartma. Kõlaskäigu juures ei taha ma mitte timufast mängida ja teda terve nädala wallatuste eest karistama hakata. Kui laps üleannetu on, siis antagu tale wärske teo juures paar plaksu, aga Ida, ma olefin sulle tänulik, kui ja mind pühapäewa peale lõunat Lulu nädala-paturegistriga rahule jätafsid.“

„Allepa on wõeraema kõhta mull ka sõnate kaasa rääfida, hiiudis wana Lehmanni emand. „Minu tütre emata waanelaps ei pea mitte wõeraema juurde jaama, niikana kui mina elan, see on kindel—“.

Ma naerjin eneses ja mõtlesin: „Noh, minu pärast wõite kaua rahul olla.“ Meister Vogel, kes kõige hiljem oli tulnud, ütles noore Lehmannile kõõfugu meelituseõõnu, aga see hõidis ennaft temast weidi eemale ja kõrtjutas nina. Mina ei tea, aga see neiu on mulle hirms wastik. Tema filmades on midagi walskust.

Bunsh tegi pead joojaks.

Meesterahwad waidlesiwad ifka alles palawalt politika üle.

„Lõõgu mind wõi maha!“ hiiudis Wagner, „mis kasu on mull parteist! Kas ta mulle leiba annab, kui ma tubli joffial-demokrat-lasena streigi läbi oma töõ ära kaotanud olen, hm? Si kumbagiti!

Parem mitte ühtegi niijugust parteit, kui niijugust. Mita iseennast, siis aitab sind Sumal—“

„Ei, inimene, ole nüüd ometi mõistlik,“ ütles õemces. „Partei ei ole ometi mitte mõni õnnetuste vastu hoolitsemise ja kinnituse jelsk. Kus midagi ei ole, sealt ei ole midagi ka wõtta. Ega parteil ometi jelle juures süüdi pole. Süüdi on halvades, raibetes oludes. Kui meie tööliised niipalju teeniksime, et meie endile weidi tagawara koguda wõiksime, ei oleks tükk aega tööta olekut mitte nii hirmutaw tont—“

„Mis nüüd jellesse puutub, heal ajal wõib igaiüks koguda, aga seda ei tehta mitte, ütles Max Zlicher kuuwalt.

Nüüd hakkaswad aga naisterahwad ligi karjuma ja protesteerima. Millest jee koguda jaab, kui päewas neli ehk wiis marka jaab, wõi kõige rohkem kuus—?“

„Kui teie nüüd aga kolm marka wiiskümmend peningit ehk neli marka wiiskümmend peningit saaksite, peaksite ka läbi jaama—“

„Lori,“ hüüdis proua Wagner wihajelt. „Kas ja oma kuue marga päewapalga juures midagi kogud?“ Ka teised tuliwad wabele ja kõnelesiwad ja karjusiwad kõik läbi: segamine, mehed ja naised, et jee hoopis wõimata mõelda on, üür ja jõök ja riided ja kütte ja jalawarjud ja walgustus, kallid liha hinnad ja siis weel koguda— —“

„Du aga neid küllalt, kellel weel wähem on peawad ka läbi jaama—“

„Kui nad kweralaket jõowad ja nagu rebased koobastes elawad — —“

„Pole jugugi waja. Kui nad neli päewa nädalas taimetoidust elawad ja ainult kolm korda nädalas liha jõowad.“

„Meie peame kallite hindade juures juba muudugi—“

„Kui wähemast ometi töödgi õiglaselt hinnataks,“ hüüdis kälimees müüriwõp ja lõi rusikaga wastu lauda, nõnda et klaasid hüppasiwad. „Waata, jee? jee on, mis ikka ju jüdame täis teeb, kui ma jelle üle järele mõlkema hakkän. Seal tõmba ehituse töö juures nagu hobune, ja fätteandjad, need on alles — — ma wõin teile tõendada, niijugune mees ei tea õhtul, kust ta oma konta peab kokku korjama, ja tellingite peal, taewa ja maa wahel oma raske töö juures olles ei ole ta mitte õlmapiilkugi oma elu üle julge, kuna chitufemeister all kõnnib ja mitte sõrmegei ei liiguta ning muud ei tee kui komandeerib, aga ometi jaab ta faks korda niipalju kui meie, ja weel enamgi, jee on häbi asi — ja sinust ei orwata rohkem kui mõ-

nest porilabidast! Nüimene, tee tööd! Pea juu ja sellega on lori lõpetatud..."

"Ja muidugi, ja jelles wiimases asjas ongi see siju, mida üks tõsine sotsiaal-demokratlane muuta ja ära kaotada tahaks," ütles Max Flicher. "Meie mõtlejad sotsialistid ei ole läbijegi sugugi niijugused materialistid, nagu burshuaaline ajakirjandus meid kujutada tahaks. Meie oleme enim idealistid. Igatahes enam idealistid, kui burshuaalia ja tema odawad komeedõpetused. Muidugi tahaksime meie ka heameelega endi seisukorda wäliristelt parandada, aga eimeses joo-nes püüame meie ometi enam mõistelisti asju kätte jaada. Meie ei taha mitte enam neljanda seisuse inimesed olla ja et meie pealt ülewalt alla waadatakse ning nagu neljanda järgu inimestega ümber käidakse. Mis on nüüdne tööline? Mitte midagi. Hints wõi Hants, kes kollanoka kirjutaja ees kübara peab maha wõtma ja läikiwa nõõpidega ja õl-
lappidega poisi-keese ees nagu taskunuga liikmesse langema, kuna need wae-
walt tarwiliseks arwawad tööliste teretust käetoõstunisega kübara ääre
wastata. Need ei ole kohased olud. Me wec Amerikas on tööline,
kui ta ise ennast wiisakasti ülewal peab, gentleman (shentlmann),
nagu iga teine ja temast peetakse niijama lugu. Misparast see meil
nõnda ei wõi olla? Mis peaks ühest riigist küll jaama, kui töötaw
seisus ära lõpetaks. Endi fõgus oleme meie riigi alusmüür, kui alus
fõigub, fõigub terve ehitus. Hea küll, langegu kofku. Kui aga uuesti
ülesehitamise juures jeda tõeasja meelde tuletatakse, et alus selleks
on, et kanda ja toetada, aga mitte jalgadega tallamise jaoks—"

Meheid nokutajiwad päid, aga ma arwan, nad jaiwad sellest ai-
nult pooliti aru. Lapsed oliwad wahpe peal fõõgis käinud punshi joo-
mas ja tegiwad nüüd põrgu lärmi. Wäikene Flicher tormas puueta-
wate palgedega tuppa ja tegi fõikjugu karutõkka. Ta peab laulma!
Lulu peab midagi ette kandma," hüüdis wana mamma Lehmann.

Ja Lulu ronis johwa peale ning hakkas oma peenikese kriiskawa
lapsheglega ühte ülitõredat peenemate trahterite laulu jorutama:

Kui õhtul ma trahteris kallist weini jöin
Ja selle juurde portsjoni kawiari jöin,
Dormas korraga üks daame sisse,—ta oli küll wõeras,
Tal tõredad juuksed, — mu pea ta pödras...
See daame siis istus nii julgelt minu jülle,
Jõi mu weini, jõi jõõgi, tühi taldrif jäi mulle, jne.

Ma pean ütlemä, et ma wististi palju häbematuji wälja kannatada jõuan, aga jee häbemata laul, mida Lulu laulis, mõjus kole-dasti minu peale, otse närwisi pörutawalt.

Ja kudas ta jeda weel laulis, just nõnda, nagu oleks ta kuulnud, kudas ferglased lõbulauljad niijugusid laulusid tingel-tangeli etendustel laulawad, iga kahemõtteliist kohta iseäralikult toonitades ja keegi peale isa, kes hüüdis, et Lulu peaks laulmise järele jätma, ei tunnud häbi lapse juust tulewa rumaluse üle. Kõik mõirgasiwad naeru pärast, „aga Lulul oli ometi niipalju auartust isa wastu, et ta selle laulu järele jättis ja weidi wiijakamat, kui ka just lapse kohast naljalaulu „Berlini õhust“, „Kingi mulle weidi oma armastust“ laulma hakkas, mida ta kuni wiimase wärsini ette kōerutas.

Wabriku meister preili Lehmanni kõrwal sai ka nähtawasti kangest piirituse rikkast joogist ja laulu mõjul walitsewast meeleolust tulijemaks, ning hakkas, ifka selgemalt ja tõlbakamalt oma lauanaabri ümber lipitjema.

„Midagi ei ole paremat, kui weidi niijugust perekonnaelu“, ütles ta ja wiies ise selle juures nagu kudrutaja ifane tuwi pesategemise ajal, mis kole naljakas wälja nägi. „Oma kahesaja neljakümne margalise palgaga olen ma ifka paremas seisukorras kui mõni koolmeister wõi mõni muu wäike ametnik. Mull on ka üsna kena jummade tagawaraks, üle kuuesaja margu. Minu abikaasal ei saa minu juures halb olema — Mis teie arwate, preili Jda — kas ma wõiksin küll kellegi ukse peale koputama minna.“

„Peab jeda tähelepanema, misjugustest oludest teie endile naise wõtate ja misjugused nõudmised temal on,“ wastas Jda näpjakalt.

„Kudas nõnda?“ ütles meister, „muidugi wõtate ma naise omast seisusest, niijuguse kes mulle pasfib, ja mitte mõnda mõisniku preilit — —“

„Jda arwab, et tuleb tähele panna, misjugune armuolu teie tulewajel on,“ hüüdis müürisepa abikaasa noriwalt. Tema ja Nõcheri naiseõde nähwad nagu tuli ja wesi üksteise wastu olema.

„Armuolu?“ ütles meister kohkumult.

„No jah, on ju ka jarnaseid asju — Mis ja arwad selle kohta, Jda? —“

„Mina?“ ütles preili ja ajas pea püsti. „Muidugi ei lähaks mina töölisele mehele ja kahesaja neljakümne margaga kuus ei mõistaks mina läbi jaada —“

„No noh! Ara ole ifka niijugune!“ ütles müürisepa emand. „Kui keegi sind tahaks —“

„Dhoo! Minu tütar on juba tükki wiis kosilast minema kihutanud,“ hüüdis wana Lehmani emand. „Mina tale ka nõu ei anna. Mis tarbeks? Kui ta ennaft ometi paremale järjele seada ei wõi — allapoole astuda ja ennaft alandada, oleks ka narrus. Kus ta nüüd kolmsada marka kuus saab, üsna üksi oma ette elab ja sõrme külma wee sisse ei pruugi pista, — ja kewadeks üürib ta omale korteri aurufütimisega, sooja weega ja elektrivalgustusega —“

„Ja, ainult see raibe wahje, kas ta üks aus tööliste naine on, kes pead püsti wõib hoida, wõi mõni nuuma peal olew linnukene, kellele igaiüks juba peale jülitab, ja kes ühe korraliku inimese ees silmad maha lööma peab —“

Jda kargas ülesse: „Mis ja ütled?“ Ja wana ema kriiskas: „Kas ja minu tütart tahad teotada? Minu tütart, kes haritud daame on ja kellel peigmees on, kes tale kolmsada marka kuus annab —“

Meister willistas läbi hammaste: „Dhoo! Ahaa! Siis ei wõi muidugi sinusse puutuda. Kolmsada meetrit — pagan wõtku weel — Siis peigmees lakkuakha saabastega —“

Peale selle olewat sõnawahetust ei wõi mina enam sõna sõnalt korra, see oli jarnane nagu alati, kui niisugused inimesed üle jänu on joonud, kus nad siis igaiuguse enese üle walitsemise kaotawad ja tooretaks ning pealetungijateks, jaawad. Seft meistriks, kes juba kaue- mat aega Jda Lehmanni ümber lipitsenud oli, nagu ma pärast kuul- sin, läks jarnane näpunäide tublisti jüdamesse ja tema kudrutaw isaje tuwi õrnus muutis ennaft wihase kuke kuristamiseks. Röögist kuuldus laste kisa, mina tõusin ülesse, et laste järele waadata ja kuulsin wäljaminekku juures, et Max Meher kindlasti oma naisede eest wälja astus ja teda teotawate torfameeste eest kaitjes. „Minu naisede eraolud pole teie asi, teie laimaja!“ ütles ta. „Igaüks wõib teha, mis ta heaks arwab. Teile ei ole preili Lehmannil jügugi tarwis aru anda. —“

Röögis oliwad lapjed weidi lollakalt wäikese Lulu ümber, kes okehendamud ja nüüd täiesti mokas oli. Mina wõtsin wäikese oma jülle; ta oli näošt lubjawalge ja õerus ning saputas oma lina karwa walget pead wastu mind, nagu wäikene unine linnukene.

„Kudas ju nimi on?“ kogeldas ta.

„Tädi Marie, hiirekene.“

„Noh, siis hoia mind finni, tädi Marie, mina kufun, mina kufun —“

„Si, ju pea on weidi uimane, Lulukene,“ ütlesin mina. „Sina ei kufu mitte, mina hoian sind finni.“

Proua Wagner tuli ta kööki ja pahandas oma juure tütre üle, et see paremine pole laste järele waatanud, istus siis köögipingi peale ja hakkas jälle hädaldama. Meljateistkümnne päewa eest oli ta oma uuri pandiks pannud, nädal hiljem oma neli parentat laudlina ja oma uue musta kuue, jël nädalal tuli tema mehe pühapäewa üllikonna kätte kord . . . „Kui kaua seegi kestab, kui meie woodid pandiks paneme ja õlgede peal magama peame. Meed raiped mehed oma streifikidega . . .“

Mina kuulsin tema sõnade wulinast waewalt poole oja, jest wäikene, julekergune laps mu rinnal, tõmbas mu mõtted teise külge, Punafalt põlewa petroleumi lambi ämaras walguses nägi kõhn. peenisejajooneline näokene nagu wahatuju wälja. Terwe loomakene, omas liblika jarnases, õrnas kenaduses on nagu titkene. Ah, mina armastan kirglijelt lapsi. Ma oleksin wäga õnnelik, kui mull laps oleks. Aga mull enesel ei saa küll kunagi last olema, jest kui mulle see jaatujust määratud oleks, oleks ta mull juba ammuugi olnud, mina pole ennast kunagi selle eest hoidnud, Aga see on minu soov ja tahtmine: Kui ma juba küllalt niipalju kogunud olen, et iheisejaw olla wõin, wõtan ma omale niisuguse wäikese olemuse ja kaswatan ülesse. Ja ma kaswatan teda hea poole; minu laps peab walet põlgama õppima, ta ei pea midagi kõlbmataust kuulma ega nägema, ja ta ei pea midagi pehjust ja sõimusõnadest teadma. Szeenesega wõib teha, mis tahes, aga kui kellegi hoolets niisugune süüta laps usaldatud on, pean ma jeda fündametunnistuse asjaks, et tema wäike puhta hingesse ainult jeda istutatakse, mis tulewase inimese õnneks ja rahuks tarwis on, ja see on lõpuks ometi ainult headus, puhtus, õigus. Mina ei ole sugugi ärda fündamega, aga üks wäike laps teeb alati mu fündame pehmeks. Mina mõtlen alati oma kurwa lapjepõlwe peale. Sieti ei ole wõikene Lulu kõige oma wõlpsitud korallide ja firewate kirjude hilpude peale waatama, milledega nad teda inetumalt ehtinud on, mitte palju paremates oludes, kui mina olin.

Sda tormas wihaft punase näoga ja nuttes kööki. „Kui ma jeda aimanud oleks, et ma ennast siin teotada pean lastma, ei oleks ma mitte tulnudgi,“ nuukjus ta, „aga see tuleb sellest, kui ja ennast niisuguse jeltskonna jekka annad. Mina tulin ju ainult Mari pärast siia, et ta pärast ei ütleks, et ma ennast tema perekonnast liiga paremaks pean —“

„No noh! No waata nüüd,“ ütles Wagneri proua terawalt, „wõi jellepärast, kui mitte meie endid jinnust paremaks ei pea, mu laps — Mis sina oled, jeda olemis meie weel iga päew. Ja jelle

poolt on Lenel õigus: kui Ruchvogel kind saada tahab, teeksid ja targasti, kui kõige kümne jõrmega kinni hakkaksid —“

Mõlemad naisterahwad kräufusjwad weel tüff aega üksteisega; selle wabe sees kiskus wana Lehmanni emand lapje minu julest ära ja mäsjis unist loomakest oma mantli jisse. Kümme minutit hiljem seisime meie seitsmekesi turu peal ja ootajime elektrirongi tulekut, Alcher jaatis esiteks oma ämma, naisjede ja wäikese tütre ühte wagunis e.

„Sumalaga, tädi Marie, jällenagemijeni,“ hüüdis Lulu. Siis tuli wagun, mis wana emanda Alcheri ja poja peale wõttis. Siis läksime meie edasi.

„Noh, teie olete terwet perekonda ühes koos tundma õppinud, ütles Alcher, „Kudas meeldib teile minu wäikene tütar?“

„Ta on wäga kena,“ ütlesin mina.

„Lulu on minu armsam laps,“ ütles ta. „See laps on mulle ütlemata armas, enam kui pois, ta on otse oma ema kuu, kes tema jündimise järel lapsewoodisje juri. Ema oli ka niijugune kerge julekene, ainult peotäis, kellega palli oleks wõinud mängida. Kui ma teda aga sealt ära jaaksin, kui mulle keegi nõu teaks anda, kudas ma teda sealt ära ja teise korralikumasse kohta jaaksin panna...“

Mina ütlesin, et ma tädi Jdat igatahes mitte just heaks kaswatajaks ei pea.

„Ah, temale annan ma weel kõige wähem jüüdi,“ wastas ta. „Znimene on ifka see, milleks teda tehakse. Ema on see jaatan, kes oma lapji jistematilikult lipakateks õpetab. Minu abikaasa oli seitseteistkümmene aastat wana, kui meie abielusje astujime, ta käis wabrikus tööl ja emal ei olnud jugugi meelt mööda, kui tütar mind tundma õppis ja mulle tuli. Sellel oli oma ilusate tütardega ammu ajast juba teised plaanid, need pidiwad tale wanadusjes mureta elu muretjema ja head jisjetulekut andma. Minu Liisi juures ei läinud see plaan tal õnneks, ja oleks raskeks läinud läbi wiia, jest Liisi ei kaldunud jelle külje poole, aga oneti — mine tea — ta oli wäga nõrga tahtmise wõimuga ja tema peale wõis hõlpsasti mõjuda. Jdat on wanamoor juba algusest jaadik wäljaõpetanud, jee ei olnud weel wiisteistkümmend aastat wanagi, kui ema teda juba Halensjeesse ja Grünansje tantjusaalidesje wiis, ja jest jaadik on tal alati kawaleriij käepärast olnud, kes tale kingituji tõiwad ja teda waatamas käijiwad, kuni ta „kindla ühenduse“ otjast kinni haaras...“

Siin pidas ta weidi wahaega, wõttis kübara peast ja pühkis taskurätikuga üle otjaesije ning mulle näis, nagu oleks ta ohkamist alla neelanud.

„Ja jah“, kõneles ta edasi, „ja mis saab minu väikese tütre-
sest, kui ta sinna tema juurde jääb?! Wiieteistkümnne aastajelt on ta
teefama, mis tädi Ida. Ta ei kuule ja näe ju midagi paremat. See
halb wanamoor õpetab ju lapse wormilifult selleks—jellepeale waa-
tamata, et ema ja tütar alalises riius elawad ja kõige hullemad
jõimufõnad läbi päewa lendawad, mida muidugi laps kõiki pealt kuuleb
ja enesesse wõtab, kui ta wahest ema ja tütre wahel rahu walitseb,
ei kõnelda ometegi muust kui häbemata asjadest. Ja mina pean
jeda kannatama.—Pean jeda kannatama ja waikides pealt waatama,
kudas minu waikene waene tütrekene moralilifelt ja hingelifelt hukka
jaadetakse, ja wõia ainult kätt taskus rusikasse tõmbada ja mull ei
ole wõimalust teda nende naiste käest ära kiskuda—“.

„No noh?“ ütlesin mina, „kas teie kui isa ei saa jeda teha? See
oleks ju weel toredam. Minu arwamise järele ei ole teil selleks mitte
üffi wõimetus ja õigus, waid jee on teie otsekohene kohus, teie last
niijugustest oludest terwemasje õhuringi wiia—“.

„Ja, teil on hea rääkida, preili Marie“, ütles Fischer rõhutult.
„Mina pean — — aga kõige pealt, kas ma wõin. Üra tuua
wõin ma ju teda, aga kuhu teda wiia? Minu wanaemal on poisiga
juba küllalt tegemist, nõnda jattuks ka Yulu wihma käest räästa alla.
Lapsel on küllalt juba sellest sõnnikuõhust külge jäänud; et jeda kind-
lalt aga mitte wägivalisega tema juurest ära kaotada, selleks peawad
kaks pehmet, sihikindlat naisterahwa kätt asjast kinni hakkama, ühe
seitsmekümmenwite aastase wana naisterahwa wärisewad käed ei saa
sellega toime. Aga kuhu ma ta mujale wiin? Naist wõtta? Muidugi.
Aga mis siis minu wanaemaga peale hakata, kes täiesti minu toe-
tusest elab? Minu teijele abikaajale peale kahe lapse weel elada wana,
mõnikord wäga torisejat ämma kaasa anda? Ja kuu margaga päe-
was kaks peret ülewal pidada? See on üsna täbar asi, mina olen
juba üsna palju selle üle järele mõtlenud, aga ma ei leia peafateed“.

„Teie arutate ju ennist naistele seal ette, kudas weel wähemaga
koffu hoida wõib ja koffu hoidma peab“, ütlesin mina. Tema raputas
pead.

„Kui minu abikaaja alles elaks, oleksime meie läbi saanud ja minu
wanaemaga ka weel kudagi nõu leidnud, aga nüüd on lugu otjas.
Kui ma otjustaksin teise abieluse astuda, ei tahaks ma talle ka just
proletarilise elu pakkuda. Ah, ja, see raibe raha. Kui teda on, ei tee
ta õnnelikuks, aga kui teda ei ole, siis jookse tema pärast pea wastu
jeina puruks. Ja jeal imestawad inimesed, kui meiejugune anar-
histiks saab... mida ma küll ometi ei ole, selleks olen ma oma

loomu pärast liiga rahulik ja järelmõtteleja — — Ja — — ja —“ ta õhtas weidi, „kes teab? Võib olla mõidan ma veel kord juure loosi wõi teen mõne ülesleiduse, mis mulle juure jumma toob—kui see ka kuus eht seitse tuhat marka oleks. Siis ostaksin ma omale mõne äri, ja siis teaksin ma, mis ma teeksin—ja siis — siis tuleksin ma teie juurde, Marie, ja paluksin teid minu abikaasaks ja Lulu emaks jaada“.

„Minust ei oleks teile suurt asja“, ütlesin mina. Aga tema arwas, et tema jeda paremini teab. Tema tunda juba inimesi, keda ta heameelega jallida, ja kui tal mitte lapsi poleks olnud ja ta alles poisimees oleks, oleks ta juba kõige esimese kottupuutumise järel mind omale abikaasaks palunud.

Mina ei wastanud temale palju selle peale, aga eilane õhtu kõige oma seguga pöörleb mull veel praegu terve päewa peas. Ja ma pean selle juures oma hoiufasja raamatu peale mõtlema, millesse ma juba üheksandat tuhat korjama olen haffanud, ja selle peale, et sellest summast iheiseiswa äri alustamiseks küllalt oleks, ja et ma siis Max Mšcheri, ühes tema wäikeie, armsa, kõlwatuna Luluga omale meheks wõiksin wõtta.

Ah—kõik on rumalus ja lollus ja mull ei tule unesgi meele, niisugusid unistusi omale pähe ajada. Waejest, wäikejest tüdrukust on mull wäga kahju. Ja kui selle peale mõelda, et dieti minu käes on, ühte noort inimese elu õigetesse radadesse juhtida, mis õnnele ja rahule wiivad, kuna see muudu, Sumal teab kuhu kaob.—Armas Sumal, mina mõtlen liiga palju nende mõlemi peale. Mina tahaksin abielusje astumise läbi just wäikest Lulut omale jaada. Mina armastan teda veel rohkem kui ta isa. Mehi on nii palju ilmas, aga ühte walmis last ei leita iga päew mullitsalt.

Wait, Marie... Mitte õrnaks minna. Hoiufasjaraamat on ometi ainukene tõidus.

— Sila ütlesin ma koha ules. Mina ei wõi ülemkellneriga läbi jaada. Nõka on temal midagi norida. Niisugune lambapea, kes hommikust jaadik dieti midagi ei tea. See tuli nõnda—ah mis, kõiki neid lollusi ükikult harutada on ju kole igaw. Mina olen meestejoost ametiwendadega läbifegamini alati hästi läbi saanud; muudu üleüldse ei ole meeskellnerite ja naiskellnerite wahel just ühised tundmused walitsemas. Kus nad ühes koos töötawad, on nad enamiste otsekohe waeuus, kui kellegiga just mitte armulugu ei ole. Kust see tuleb, ei tea ma

jeletada. See on meie elukutse loodujeloos kindel nähtus, nagu wana-fõnaline waen kasside ja koerte wahel.

Mina wõtsin nõuks siin ainult tõeasju kirjeldada, seepärast ei taha ma iifklistest tundmustest ülekohtu wastu ennast kõrwale tõmbada lasta. Kellnerite seas on wististi suur hulk tõesti tublijid, auwäärt inimesi, kes wõrdlemisi lühikese aja sees endid lugupeetawale, ühisesulijele seijukohale upitawad. Mina tunnen terwe rea niijuguseid endijid kellneriji, kellel kodust mitte krossjigi warandust polnud kaasa wõtta, aga nüüd heas seijukorras olewad restoranide ja wõerastemajade omanikud on, kes endie usinuse ja hoole läbi ülesse tõotanud on. Sellejuures pean ma iseäranis wäikese Ludwig Schmidti peale mõtlema, keda omal ajal wäljanäitujel tundma õppisin. Tema oli ühes Berlini õllefeldris teenistuses ja oleks wäga heameelega minule külge lõõnud, aga mina ei jallinud teda mitte. Mull ei ole niijuguste tillukeste, mustawerd mustlasetüüpusega mehikeste jaoks kunagi püues midagi olnud. Tema isa oli ühes wäikestes Austria linnas harjategija, tal oli suur rodu nooremaid wendi ja õdesid, ning ta jutustas mulle truujüdamlijelt oma perekonnast, keda ta tublisti toetas. Wäljanäituse lõpul awaldas ta mulle armastust, aga ma pidin teda—wastastikk tuundmuste puudusel—ära lükkama. Pärast kaheatseini ma seda taga, sest wäikene sai wäga ruttu heale järjele, ta sai Zentral hotelli ja sellejärele Kaiserhofi wõerastemajasje ülemkellneriks ja on nüüd Ida linnajaos ühe peenikese weinimaja omanik. Ma olen mitu korda temaga kokku puutunud, ta on ikka alles wäga sõbralik minu wastu, ja ma arwan, kui ma tema juurde puhwetimeiu kohta tahaksin jaada, wõtaks ta mind koha wastu. Aga see on mulle ometi wastumeelt. Pealegi wõttis ta ühe waeje tüdrukü, ühe filmaföökide puhweti müüjanna enesele naiseks.

Aga nüüd pean ma uut kohta waatama. Mull ei ole selleks dieti head lusti. Haljakas, muudu oli koha wahetus mulle alati huwitaw. Aga inimene saab ju wanemaks ja alalhoidlikumaks oma harjunud kombedes.

* * *

Mina olen wiimajel ajal oma tulewiku üle jügamamalt järele mõtlenud. Mull oleks dieti himu jälle korras midagi oma käe peal ette wõtta. Osawust mull selleks ju oleks. Elutundmist, osawust ja alguseks ka warandust. Muidugi peaks keegi kapitalist mull seljatoeks olema. Mina mõtlesin selle juures kõige pealt wana Teescheri peale, kes hüpoteeegi asjus tegew on ja kes oma nina igale poole pistab, kus ühest korralikust ettewõttest häid profsenta jaada wõib. Temal on

alati wäike nõrkus minu wastu olnud ja on igale poole mulle järele tulnud, ka siin käib ta wahete wahel peale lõumatel unusta õlut joomas ja lobiseb weidi aega minuga. Waremalt tegi ta mulle jagedasti jarnajaid märkusi: „Teist jaaks tubli äripidaja, preili Marie. Teie peaksite omale ühe „äri waatama“. Sel korral ei olnud mull himu, wäljanäitusest jaadik oli mull alles hirm kontides Aga nüüd oleks mull julgust. Mu Zumal, ajajooksul on ometegi wanemaks jaadud ja jelle aja sees filmad ja kõrwad lahti hoitud; mina tahan juba ettewaatlik olla ja kõige pealt jelle eest hea seista, et inimesed, kes oma raha minu kätte usaldawad, mitte krossi kahju ei jaaks. Seda teab wana Teešcher ka ja mina usun, ta jaaks heameelega mulle paar-tuhat marka andma.

Aga nüüd ei ole mull teda wististi mitte tarwis, sest eila oli minu onkel Lautbach jälle siin ja siis ütlesin mina temale nõnda ja nõnda, et ma ometi parem oma ette tahaksin olla, kui teenima minna, kui jelle eest ka hülgawalt maksetud jaaks. Seda näis tema ka õige-geks pidawat, sest nähtawasti on ta oma plaani jälle korstnasje ri-putanud ja uurib uute, ilma pörutawate plaanide kallal. Tema ütles, et tema olla suurt Romani stiilis maja Keiser Wilhelmi mäles-tusfotokõrwal omale waatanud ja mõtlenud, et alumine kord restoroniiks siinnis on, aga olla jelle mõtte maha jätnud. See on minu arwamise järele ka õige, sest see koht jeal, nii peenikene kui ta muidu ka olla wõib, ei ole ühe juurewiijilise restorani jaoks mitte kohane; ta on teatritest ja lõbukohtadest liiga kaugel. Kui meie nüüd nõnda jeda ja teist rääkijune ja mina tähenduse tegin; ütles ta kobe: „Aga preili Marie, jelle jaoks olen ju mina olemas, ja kui mull ka muud asju peas ja filmade ees on, ei ole mull midagi jelle wastu, kui ma oma oja teie ärisse annan. Kui meie aga kõige pealt teak-sime kudas ja kus kohal—muu asjaga jaan ma juba walmis. Mina tahaksin koguni teiega ühes koos julgeda—“.

„Ei, ei,“ ütlesin mina, „siis tulete teie pärast ja hakate mulle käskujid andma ja lõpuks olen ma ainult teie esimene teener. Mina tahan aga oma maitse ja oma plaani järele teha ja mingijuguseid muid kohustusi oma peale wõtta, kui et ma laenatud kapitali eest oma wiis protsenti kindlalt ära maksan...“

Serra Lautbach naeris. „Äsna õige, preili Marie! Sie on mees, ja uhkeid inimesi ma armastan, Mina ka nõnda et mõtelnud. Tei-jest poolt ei peaks teie ühe minujuguse wana, kõikjugu leemede sees keenud praktikandi nõuandmist ja toetust mitte halvaks pidama. Mina ei taha teile peale tiikkida, aga et mull teie wastu usaldust on ja

usun, et teie äri oskate ajada, tahaksin ma tegelikult teie ettevõtetest oja võtta. Mõtlege asja veel lord järele!”

Mina lubasin asja tublisti läbi mõelda ja kui ma dieti mõtlema hakkas, ei ole jee ettepanek jugugi nõnda halb. Lautbach ütles mulle, et tal iga tund selle jaoks raha olla, tema tulewane — neljapäev kahe nädali pärast astuvad nad abielusje — on temale juba ärilisteks ettevõteteks nelikümmend tuhat marka puhtas rahas annud. Niisugune ninasarv! Mina mõtlen muidugi jeda wana naisterahwast, jesi et jee raha annab, aga mitte minu sõpra, et jee teda — jee tähendab neljakümmend tuhat marka — wõtab. On aga jeli nais-terahwal häbemata õnn, et ta niisuguse auja inimese leiab nagu onkel Lautbach. Mina arwan, kui asi ka teijiti oleks olnud, ei oleks maks- nud jeda naisterahwast kahetjeda, jesi niisugune usaldamine ehk digem lollus, peaks karistatud jaama, jee tähendab ju inimest otsekohe kiusa- tuje teele wiima. Jumal hoidku mind jarnase asja eest.

Ma tahan nüüd omale tohaliist äri waatama hakata. Kõige paremini jaoks ma päris uue äri sisse. Kui laitmata isik, jaaksin ma luba selleks ilma juurema waewata. Tänu Jumalale, et inimesel wäbemalt ometi tema ametlik woorus alles on; niisugune asi tajub ennast ikka ära. Nisjerile ei ütle ma oma plaanist aga weel midagi. Tema saab juured jilmad tegema. Aga et ta mind naisjeks tahab saada, nõnda nagu ma olen ja jeiisan, liigutas mind ometi wäga.

Aga ma tänan niisuguse asja eest: mina ei taha mehele minna — niihästi kui jee mees mulle muidu ka meeldib.

* * *

Kui ma neljapäewa õhtul koju tulin, ütles minu forteriperenaine mulle, et üks daame jün on käinud, kes minuga rääkida tahnud, wäga peenikene daame, ja ta on oma nimekaardi ka maha jätnud. Mina olen muidugi uudishimuline nagu kits, ja ehk ta küll kaardi oli kõrwale pannud ja terve tunni aega otsima pidi, ei jäänud ma ennem rahule, kui jee tal käes oli.

„Proua Elsa Merkmann,“ ja jelle all pliiatfiga: „Terwitan ja juud- len! Head jällenagemist homme. Savoy wõderastemajas. „Minu rõem oli kirjeldamata. Seit jee Elsiaga wõi. Sobel, nagu teda elati nime-

mistest ja elunähtustest. Sabel oli Chicago ilmanäituse ajal ühes restoranis teenistuses olnud, kus ilusa summaise raha kogunud, aga siis oli ta õnnetuks ühte Saksa tantjudetajat armastama hakkunud ja see jäi muudugi sellega õnnelikult valmis, et ta oma armsama waewaga teenitud raha paari kuuga läbi löi. Elsa on Saksenis sündinud, väga armas olemus, väga wiisaka meelusega ja wabade, aga aujate põhjusmõtetega. Temal on seesama ilmawaade nagu minulgi, ta ei ole mitte niijugune, nagu juurem osa meie seisusest kes nõnda rumalalt ja lohakalt päewast päewa elawad, ainult nagu masinad elus seisawad, kes mehanikalijelt oma tööd teewad ja instinktide järel käiwad, ilma et nende endi mõtteelu masin tegew oleks. Kui tema peigmees, tuulepea tantjudetaja, tema wiimase rahaga putku pani, ei nutnud ta kaua tema järele, waid läks kiiresti teise kohta teenistusesse, ja kui mina Saksamaale läksin, tuli ta minuga ühes ka Berlini. Mina tahtsin teda oma puhweti teenistusesse jaada, aga ta lükkas jeda kutset iisna mõislikkudel põhjustel tagasi.

„Waata Marie,“ ütles ta, „jull on kapitali, ja minul ei ole midagi. Mina olen ikka sinu teenija siis, ja see ei ole hea. Mitte sellepärast, et see minu uhkuse vastu käiks, et sinu alam pean olema, aga ma kardan, niijuguse olukorra juures wõib meie sõprus ära jahtuda...“ Ja temal oli õigus. Nõnda läks ta ühte restorani teenima, aga ta ei olnud jeal kaua ja läks jälle üle juure wee Amerikasje tagasi: Üle mere sõidul õppis ta ühte New-Yorgi wõerastemaja pidajat tundma, kuuekümnne aasta wanust meest, aga nagu ta teda mulle kujutab, väga meelepäralist, ja on jellele mehele läinud. Mehel on paar täiskaswanud last, aga sellegipärast näib nende abielu väga kena ja kookidõlas olema. Selles on ju amerikkased hoopis teisiti kui sakslased „palju wabamate mõtetega“, mitte nõnda wäiklased ja kitsarinnalised nagu siin. Meie oleme Sabeliga alati kirjawahetuses olnud ja ta kirjutas mulle juba annugi, et ta wõib olla talweks oma mehega Saksamaale ja Berlini tuleb. Mina ei jaanud ööjel rõemu pärast peaaegu magadagi. Kui mitte nii hilja poleks olnud, ma oleks õhtul kohe tema juurde Savoy wõerastemajasje tormanud. Noh, aga teisel päewal — üleila — kohe peale teenistuse aja lõppu ja kiiresti... Jumaluke, oli see aga rõem. Meie nutšime ja naeršime ühel ajal ja ei jaanud mujutamise ja kaelustamisega kuidagi walmis. Du aga Sabel ilus, palju ilusamaks läinud kui ta ennem oli ja nõnda Amerika moodi, all right pealaešt jalatallani. Mees on ka väga kena, ja mina jaan aru, et Sabel teda armastab ja ennašt tema juures õneliku tunneb olemat. Poeg, kes ometi weidi wanem on kui tema wõerasesema, ja minija on ka siin; ka kenad, sõbralikud

inimesed. Meil oli muidugi üksteisele palju jutustada, minu jõbrannal ja minul. Sabel arwab, kas ma mitte jälle Amerikasje ei tuleks, mina wõiksin nende juures niikaua elada, kui ise tahan, ja tema mees jaoks mulle nõuks ja toeks olema. Aga mina ütlesin temale, et muld wäljarändamijeks hiirt hinna pole, ja ma wististi tulewikus siia päriselt ajuma jään.

Ja siis hakkasime meie jellest ja teiest kõnelema, ka endistest kaasteenijatest. Mind huvitas iseäranis see, mis Sabel Gertrud Baykest kõneles. Nimelt oli see Berliini näituse ajal minu juures kellneriks ja oli jelleläbi Sabeliga jõbraks jaanud ja mõlemad oliwad pärast jeda üksteisega alati kirjawahetuses olnud, kuna Gertrud minu filmast täiesti kadus. Minu juures hakkas ta ühe wana, wäga rikka herraga jobitama, kes teda pärast hoopis oma kulul ülles pidas. Mehlert oli jelle wanaherra nimi, ta oli niijugune wäikene, paks, ümmargune mehikene. Nüüd jutustab Sabel mulle, et see Mehlert peale oma abikaasa jurna Gertrudiga abielusje astunud, et ta adeli jeijusesje tõstetud, ja et ta minewal aastal omale Karlsborhti juurepäralise juwemaja ehitanud. Nemad oliwad juba jeal waatamas käinud, ja see oli kole naljakas kui Sabel kujutas, kui majesteetlikult Gertrud ennast von Mehlerti prouana näitab. Muidu oli ta wäga hea siidamega ja peab ka nüüd palju heategewusest oja wõtma; tema ainsamaks ristiks on tema täiskaswanud wõerastütar, pealt näha kaunis täispuhutud ani. Ja muidugi, ja Sabel jutustas kõikjugu lõbusaid asju. Diwklaweri ees seisab wändaga ümberaetaw flawerimängimise masin, et majas ikka ka „muusikakunsti“ oleks, aga kõige hullem oli raamatukogu lugu. Nimelt, kui raamatukogutuba, mis juurepäraliselt toredasti ehitatud olla, walnis oli, ja raamatuid waja oli jisse tuua, pidanud herra von Mehlert peaaegu pikali kukkuma, kui kuulnud et raamatute kupatus fakskümmend tuhat marka maksma läheb. See läinud tale ometi liiale ja kaua peetud nõu, mis teha, kuni ehitusemeister wiimaks hea nõu leidnud: walmistati puust tombud ja wärwiti üle, mis just nõnda wälja näginwad nagu raamatud, nendega topiti kõik kapid täis ja nõnda seisawad nad seal lukus klaasuste taga, kuna kapiwõtmed alati „kadunud“ on, — — tuhanded kallid kõited. Sabel tahab mind tulewikus Gertrudi juurde wiia. Seda wotan ma põnewusega.

Sabel on nüüd peenikene, rikas proua, aga jellepipärast läks ta wäga soojaks, kui meie endistest aegadest kõnelesime ja ütles mitu korda: „See oli ometi ilus aeg, Marie, ilus aeg oli sel korral, kui ka inimene emast tublisti waewama pidi...“

Ja muidugi oli ja on see ilus aeg, kui nõnda igapäevases tegevuses edasi püüdma pead, ja kui mulle keegi tänapäev juure varanduse pakuks jelle tingimiseega, et ma oma päevi laiskuses mööda saatma peaksin, Jumal teab, ma jääksin jelle üle mõtlema. See on ometi etu ilus, et alati misgi eest muretsema pead, et sull ifka üks eesmärk on, mille poole ja püüad. . .

See oli lõbus õhtu. Lõpuks jutustasin ma Sabelile oma kirjanduslikest tegevusest, mis teda väga huvitas. Noh, mina soovisin ju, et inimesed jeda raamatut, kui ta trükitud on, ka loeksid ja mind tundma õppida sooviksid, mis minu äriks suureks reklaamiks oleks. Selle järele võin ma neile isiklikult veel palju rohkem jutustada. Sabeliga kokkusaamise pärast unustasin ma neil päevil kõik muud asjad, mis mull südame peal on, hoopis ära.

Paula käis paari päeva eest ühel õhtul oma kallimaga meie restoranis. Mina terwitasin neid ja siis tutvustas ta mind oma doktoriga. No jah, mees on niisugune nagu ma teda näopildi järele enesele ettekujutasin: ilus mehefene, peenifene ja tore — aga — ma ei tea mitte — et ma nii väga waimustatud temast olen, jeda ei või ma ütelda. Demal on niisugune pehme võitu juu ja filmad — noh — ma ei taha enneaegu otjastada, aga üleüldse petamad inimesed mind harwa. Kus õpitakse nii palju ja nii hästi inimesi tundma, kui aas-tate kaupja restorani teenistuses olles. Selle kombe ja wiisi järele kuda nad istuvad, kõnelevad ja oma nägušid muudavad, teen mina nende iseloomu ja eluviisi kohta otjuseid, mis harvasti waled on. Niisugusel inimesel, nagu noorel doktoril kes minutit aegagi rahulikult ei istu, alati oma kätega jändab, kord theelustikaga mängib, siis jälle oma daame ümber tantšib, wahpeal oma sõrmeküüši laudlina wastu poleerib, sõrmust siia ja sinna keerutab, siis waheldujeks kujukšid laua peale joonistab ja sadat wiisi wiguriši teeb, on sijemiselt mõtted lohakile laiaki, ta on nervilisk ja tal ei ole kindlust. Kas tema iseloomul wabastawaks teoks jõudu on, pean ma kahtlemata. Muidugi hoian ma ennast jelle eest, et ma Paulale niisuguseid ketserliši mõtteid ei teata. Mina wahetasin nendega ainult mõned üleüldised sõnad, aga pärast tuli Paula ise weel kord minu juurde puhweti ja teatas mulle, et ta oma korterit wahetab ja Charlotte uulitsale teise korterisse läheb. Selle juures ei ole ju midagi iseäralist, aga ta oli jelle juures nii arglik, rõhutud, mis mind kohkuma pani. Ka minu küsimine, mis pärast ta korterit wahetab tegi teda jegaseks. Tema peig-

mees soowida jeda, tema endine korter Niederwalli uulitsjal olla liig kangel. Mina ei ütelnud midagi enam, aga mõtlesin eneses, tähendajin tema adressi üles ja teisel päewal saatsin meie jooksupoisi — kes üsna kawal terane poisj on — asja järele kuulama, mis perenaine see on, kelle juurde Paula läheb. Palju ma ju teada ei saanud, aga ometi midagi huwitawat, nimelt jeda, et ka doaktori herra selle perenaise juurest omale toa üürinud.

Minu wäikene Paula — mull on ütlemata hirm tema eest. Ma tahan katsuda jeda mõtet temast wälja ajada, eht ma küll tean, et see asjata on. Aga mull on sest ajast saadik tõsine wiha doaktori wastu, ma ei saa aga midagi parata, mina arwan, see tutwus on Paulale õnnetukses — igatahes ei ole see temale mitte õnneks.

Siis käisin ma jälle korraks Wagnerite juures. Seal näib lugu üsna kurb olema. Mehel ei ole ifka weel tööd, naine on tige ja tujane, nutab ja tülitseb. Iga paari päewa takka rändab majast mõni asi pandimajasse. Siitamaale on need weel niijugused asjad olnud, mida just hädasti tarwis pole, aga kui kaua seegi kestab kui kõige tarwilisemad asjad ka jeda teed rändama peawad. On ju tõsi, mis naine ütleb, et kõit õnnetus streigi läbi tulnud on — mu Juul — aga sellewastu pole ju midagi parata. Iga wõitluse juures jääwad ju ükšikud ohwrid lahinguplatšile maha, aga niijugust laia filmaringi jellel naisterahwal küll ei ole, et ta sellest aru jõuaks saada. Muudugi on kerge theoriade üle jutlustada, kui ise asjast eemal oled, aga mina mõtlen tdesti, et ma niijuguses seisukorras teisiti mõtleksin. Igatahes ei saaks ma jarnasel juhtumisel mitte oma mehe pead hädaldamiste ja etteheidetega tulijeks kiitma. Sellest ei tule ju midagi wälja, muud kui et kõige muu asja kõrwal weel ka kodune rahu ja abielu armastus pürgusse läheb. Wagneri emand kaebas ka, et tema mees nüüd oma hariliku wiisi wastu sagedasti jame ja toores tema wastu olla, aga et ta oma igawese norimisega ise mehele selleks põhjust annab, ei tule tal mesegi meele. Sell õhtul, kui ma seal olin, oli neil jälle puudus, ja et mull temast tõsiselt kahju on, andjain ma tale kaksteisikümme marka... laenuks, aga muudugi määrinata aja peale. Siis jai ta weidi lõbusamaks ja jutukamaks ja jutustas mu seas mulle ka oma tütrest, kes wana nõuniku proua juures teenistuses on. Siitamaale minna asi hästi ja ta tahta heameelega seal olla. Kui meie alles tütrest kõnelesime, tuli ta ise filmapilguks koju ja teatas meile palju asju. Mina tahtjain weidi doaktori herra üle järele kuulata ja jain ka koge oma imestujeks teada, et tädi ja õepoeg kõige paremini üksteisjega läbi saada ja noorherra

igapäew tädi juures käia. Kvalifikult olla tema korter Charlotte uulitsal, aga jõomas käib ta peaaegu alati Matheuse uulitsal. Mõne päewa eest oli proua juures palju võeraid ja siis on Hanne kellegi käest kuulnud, et doktori herra kihlusest, mis warsti tulewat, kõneldawat. See on ju muidugi tühi loba, aga niipalju jelgus ometi sellest, et oma ühenduse läbi Paulaga doktori wahetord tädiga mitte halwemaks pole läinud. Minu arwamise järele ei pea wanaproua oma kajuipoja arnuulugu Paulaga mitte tõsijeks asjaks, ja mo kardan peaaegu, et tal selles tiikis õigus on.

Päew pärast minu külaskäiku Wagnerite juures, tuli Fischer minu juurde; tema õde, jee rumal kana, oli temale ütelnud, et miina tale kaksteisikümme marka laenasin, ta oli selle üle pahane ja tahtis nulle wägijä seda raha tagasi maksta.

„See puudus weel, et teie oma waewaga fogutud markafid neile annate,“ ütles ta. Kõige juurema häda korral olen miina ju ka seal ja astun iseenejest mõista abiks, aga ülepea ei tee jee mu õele kahju, kui ta niijugufid aegu ja waewaga teenitud krossi wäärtust paremini tundma õpiks, kui seni ajani. Kui null oma demehest mitte kahju poleks, — oma õe eest ei kahetseks ma sugugi. Ta ei ole enmast kunagi mõistnud jisse seada, ja kui minu demees mitte nii hea jüdamega mees ja kõigiga rahul poleks olnud, oleks lugu ammugi mofaks olnud. Minu õde ei ole kunagi tänajest homjeni laugemale mõtelnud. Kui õde mehele läks, ei olnud tal krossijä tagawaraks fogutud — — Ei, seda ma ei jalli, et teie oma raha jinna annate.“

Mõnda kõneles ta, ja ei jätnud enne järele, kui ma kaksteisikümme marka tagasi wõtjin. Null oli weidi häbi oma hoiufasjaraamatu peale mõteldes, aga teiselt poolt rõennustas mind ometi Fischeri meeljus. See mees on küll ainult lihtne wabriku-meister, aga selle juures ometi läbi ja läbi kawaler, ja palju aujam kui mõni teine, kes torukübaraga ja laknahta jaabastega käib.

Jõulud on ometegi ijefugused pühad. Inimene elab terve aasta läbi rõenfalt ja rahulijelt oma töö juures ja rõennustab oma wabaduse ja ijefeismuse üle, et kellegil julle midagi ütelda pole ja teha wõid, millest ju jüda rõemu tunneb, ehk mille wastu ju pea mäsju ei tõsta... Aga jõulude ajal saad ja hoopis teiseks, oled ijemijelt nagu ümber pööratud. Kui kõik püütawad omastele rõemu teha, hii-liwad julle salaja ja waitjelt mõned igatjewad mõtted jüdamesse. Del-dakse küll üleüldijelt, et terve inimesejugu pidada wennad ja õed

olema, ja kui kellegile andmine rõemu teeb, seisawad tal tuhat teed lahti, jeda tundmust waigistada. Aga mu Jumal, diget rõemu ei anna see ometi. Jõulu ajal igatsed oma, millegi armja järele. Siis tunned ja ometi, kui üksik ja mahajäetud meiejugune dieti on. Mul ei ole ka kedagi ilmas, kes dieti minu pärast oleks. Minu wend Theodor, no jah — selle käsi käia üsna hästi, tema wõttis ühe leje naiseks, kes temast seitseteistkümmne aastat wanem on ja kes tale wäikese kapitali kaajawaraks tõi, millega ta ühe mööblite walmistamise töökoja sisse seadis. Lapsi neil ei ole. Meie oleme aastate jookkul, lahus oles, üksteisele wõeraks jäänud, peale selle oli aastate eest meie wahel wäikene nägelus, sel korral, kui ma oma päranduse oja, mida Kapjalehe tüdrit pärisin, tema äri ettewõttesse ei tahtnud anda. Seft jaadik pole meie rohem ühenduses olnud, kui et sündimise- ja uueaasta päewadel õnnefoowikaartisid wahetame. Ja minu jüda on sest jaadik kui lotbringlane mind häbematakt pettis, ikka nagu mesipuu olnud, kuhu kallikejed sisse ja wälja lendasiwad, mina pole ka midagi kindlat, põlist tahtnud, mina armastan waheldust, muutust ... Aga just jõulu ajal... Ei saa midagi parata, aga niipalju kui ja ka wastu seisad, tulewad iminele kurwad tujud peale, need on niingused õrnatundelised pühad, ja ma pean ütlemä, et mul alati heameel on, kui jõuluõhtu möödas on. Tänewu aasta lubasin ma aga oma sõbranna Sabeli ja tema mehe kutse peale nende juurde minna. Ma wõtsin ennaft juba peale lõunat wabaks ja käisin Wagneri emandat waatamas. Tema mees on Zscheri soowitusel 1. jaanuarist wabariikuse, kus ka Zscher töötab, ajutiselt lisatööliseks saanud ja saab 3 marka 20 penningit päewas. Müüd peaks arwama, et ta naine tulist rõemus on, et ta mees jälle midagi teenib, aga asi pole jugugi nõnda... See hädaldab ja kaebab weel hullemini kui enne, sest kui mees nii wäheje palgaga teenib, siis ei olla tal aega paremat kohta otsida — — nõnda jääb ta selle wäheje palgaga eluks ajaks istuma ja siis on dieti õnnetus kões... ennemalt oli see ainult üleminek — aga nüüd — taewa isakene, mis peab siis selle kohta ütlemä! Mina ei ütelnud midagi. Kui keegi mitte rahul ei taha olla, siis ei ole selle wastu midagi teha, ta ei saa nagu muidu elada kui tal midagi nurijeda ja urijeda pole. Mina tõin tema poistele pakikeje maiuskraami — ma ise jaan jõuluks tuttawate wõeraste täest neid alati juure hulga. Schokoladi kaupmees Frits, Kuninga uulitsalt kes juba paar aastat minu ümber lipitseb, jaatis mulle juure kasti täie piprafookisid marmeladi ja shokoladi. Et ma ise magusast kraamist juurt ei hooli, kingin ma jeda peaaegu puhäs ära. Proua Wagner näitas mulle oma tütre kirja, milles see teatas, et ta pühadeks

wist küll koju ei saa tulla, mõlemil pühäl olla neil palju wõeraid, ja wana aasta wiimasel õhtul kihlus.

„Sellega on wist muidugi noortherrat arwatud?“ ütlesin mina.

„Ja muidugi,“ ütles Wagneri emand tuliselt, keda armastuselood ja uudised, nagu peaaegu kõiki naisi, hullupöödra huwitawad.

„Doktori herra pidada ühte preili von Mehlerti Karlshorstist wõtma, ta ei pea dieti tahtma, aga nõuniku proua olla wäga selle poolt. Doktor olla jeda preilit ühe heategewuse näitemüügil, kus see raamatuid müüinud, tundma õppinud. Hanne oli hiljuti kõik kuulnud, kui armuline proua ja noortherra selle asja üle kõnelema...“

„Mehlert,“ ütlesin mina.

„Jah, Mehlert,“ wastas ta.

See nimi keerles mull peas. Kas see küll see Mehlert Karlshorstist peaks olema, kelle isa Gertrudi omale naiseks wõttis, see oleks kole naljafas juhtumine olewat. Wagnerite juurest läksin ma Paula juurde, et temale paar wäikest asja wiia. Tal oli weel tegemist, ja ta nägu hülgas rõemust. Õhtul oli ta waba, ja ta kõneles mulle ei ta omale wäikese jõulupuu olla ehtinud, mida ta pärast ühes oma kalliselega põlema panna, ja kutsus mind ka oma juurde. Muidugi ütlesin ma ennaft ära, mis üle ta ka õnnetu ei näinud olema. Sis läksin ma koju, ennaft riidesse panema, sest Merkmannide-juurde olin ma alles kella pool kümne ajaks kutsutud. Kui ma oma juuksed üles teinud ja riided selga pannud olin, oli kell just kaheksa, seepärast wõtsin ma raamatu kätte ja lugesin weidi aega, aga ma ei jäänud oma mõtteid koos hoida, sest et minu majaperenaine minu kõrwal oma lastele kingitusi jagas, kuna laste naer ja hõiskamine minu juurde tungis. See tuletas mulle jälle meele, et täna iseäraline õhtu oli, ja ma mõtlesin wäikese Lulu peale, kellele ma ka ühe paki olin jaatnud ja kujutasin omale ette, kui minu toas wäikene jõulupuu põleks, ja wäikene õrn laps selle ümber kargaks. Kui ma omale ette kujutasin, et Max Zlischer tänasel õhtul seal nende kahe naise juures on ja nad nüüd neljakessti koos nagu wäikene perekond koos on, ja laps isa kõrwal olles tädi Ddat omale kõige lähemaks inimeseks peab, ja et nad ometi wäikesele dieti nagu isa ja ema on, oli mull niijugune meelt wastu tundmus — ma arwan peaaegu, ma olin weidi armukade...

Kui ma alles istusin ja mehaniliselt oma raamatuse wahtisin, ilma et lugenud oleksin, kisti üks äkitselt lahti — ma ei usu oma silmi — ja Paula astus sisse.

„Tänu Zumalale, et ma sind kodunt leidsin, Marie,“ ütles ta.

„Ma ei teaks muudu kuda ma terve õhtu mööda oleksin jaatnud. Null on ükspäini olemise eest hirm.“

„Nooh?!“ ütlesin ma wenitades. Seal aabab ta minu kätte ühe jedelise ja ije pöörab ennast kõrvale, peast näha jellepärast, et loori lahti wõtta, tõepoolest aga jellepärast, et oma nuttu tagasi hoida, mis tal kurgus on, ja et ta waljusti kirjendama ei taha hakata. Mina loen. Ja jah... Peigmehel on otse wõimata ennast wanamoorist lahti kiskuda — tema on wäga kurb, otse meeletu, aga wanamoor peab teda finni. Kella üheteistkümneme ajal loodab ta lahti saawat — siis jaawad nad Paula jõulupuu põlema panema ja jõuluõhtut pühitsema...

No jah...

Paula on wahepeal oma kübara peast ja jafi jelfast ära wõtnud ja nutab nirkid ometi. Takistamata woolawad pisarad. Ta oli nii wäga selle jõuluõhtu üle rõennustanud. Ja nüüd on kõik wett wadama läinud. Sest kella üheteistkümneme ajal... See on ju lollus...

Mina lasjün teda nutta. Ma waitjün. Mis seal ütelda, wõi kudas trööstida! Lähewad ta filmad lahti — jeda parem.

„Ütle ometi, Marie — ütle diglasest — kas ja ei arwa, et ta ennast lahti kiskuma oleks pidanud, kus ta nii kindlasti ometi mulle lubas?“

Ja muidugi oleks see tema kohus pidanud olema,“ ütlesin mina kuniwalt.

Ta muksus meeleheitlikult. Mina püüdsin teda waigistada.

„Kas ja aga kindel oled, et tõesti tema peale loota wõid?“ küsjün mina.

„Kui ta mind petma peaks, hüppakün ma wette,“ ütles ta, ja tema heales oli midagi, mis igat kahtlust tema tõotuse kohta kaotas.

„Sel juhtumisel oleks see niijugusele kelmile liiga juur au.“

Ta pidi pahajeks jaama, aga mina waigistasin teda. „Mina arwafin ju ainult juhtumise korral, et... et. Waata Paula, meestega ei ole ülepea palju peale hakata,“ ütlesin mina. „Enefarmastus igal pool, wähem halbade ja hoopis halbade, wiisakate ja nõndanimetatud heade juures... Neil kõigil on juhtõnaks ja põhjusmõtteks: Mina ja weel kord mina ja kolmat, neljat, wiieste tuni itsmendat korda mina ja armsa mina lõbu ja hea elu, ja meie taga ainult weeuputus. Ja jellepärast on igatahes kõigepareim, kui omas waadetes ennast wabale waatekohale oled jõudnud upitada ja ennast meeste enefarmastusest wabaftad, kuna ennast mitte nende alla ei heida,

waid kõigis asjus, ka elumaitsemise kunstis, ennaft nendega ühewääriliseks pead. Mis lähewad mulle inimesed ja nende seadused ning käjud korda, mida nad meie tüdrukutele ja naistele kaela on ajanud! Mina olen iseisjaw, pole mull kedagit keda ma lajen enesele eeskirju teha— Mina teen nagu mehed... Meeldib mulle keegi — hea küll! Aga mehele minna — mitte pinedast peast tormata..."

"Ah, Marie," ütles Paula ja õhtas. Tema muidugi ei saa sellega walimis, et niisuguseid waateid omaks tunnistab. Ta oli wäga rõhutatud. Mina kutsusin teda enesega lühes Merkmannide juurde. Esite ei tahtnud ta tulla, aga wiimaks jain ma temast ikka jagu. Mina ütlesin temale, et ta Sabel Merkmannis ka ühte ametiõde ja jaatuise selfilast tundma õpi, kes ka raskeid pettusi on läbi elanud ja — ära wõitnud, ja et Sabel ennaft wäga rõdemustama jaoks jne. ja siis tuli ta ikka minuga ühes.

Mina olin Sabelile juba ennem Paulast jutustanud ja see rõdemustas tõesti, et ma teda kaasa tõin. Sabel oli oma tuppja jõulupuul ehtinud ja selle järele istumine meie jõögilanda ja jõime ka hea õhtuõõgi peale kaunis tublisti weini. Paula ei jõõnud ja jõõnud peaaegu mitte midagit ja oli terve õhtu wainne ja rõhutatud. Weidi hiljem õhtul hakkas Sabeli wõeras-minija, noor Amerika naisterahwas, Paulaga juttu ajama ja mina ning Sabel läkijime lahutuselks weidi korridori jalutama, kus ma temale Paula jõõdamelugu ja oma kartusi selle tuulispea doktori kohta awaldasin. Ta kuulas tähelpanelikult pealt, sest Paula meeldis ka temale wäga.

"Sina ütles mulle," ütlesin ma äkitselt, mis tüdruk see Gertrudi wõerastütar õieti on? Kõneldakje nimelt, et Paula peignees, doktor — pidada ennaft warsti ühe preili Mehnertiga Karlsborstijst kihlama —"

"Ja, see wõib wäga wõimalik olla, et see Gertrudi wõerastütar on," ütles ta lühikese mõtlemise järele, "Gertrud on ju ka heategewuse keeru keskel ja puutub sarnaste daamedega alati kokku."

"Sa kutsu meid õmeti kord ühel ajal oma juurde," palusin mina ja meie rääkijime kokku, et ta meid uue aasta teisel päewal peale lõunat kohwilauale kutsub.

Müüd jai kell üksteistkümmene, ja mina wotasin põnewujega, kas Paula mitte rahutumaks ei saa ja ära minna ei taha, aga ta jäi rahulikult istuma, ja kui ma teda hoolega waatlesin, näis nagu oleks midagi trotslikku olekut iema näojoontes ja filmades wälkunud. Ja see meeldis mulle.

Weidi pärast keskõõd jätjime meie jumalaga. Noor mr. Merkmann

ei jätnud enne järele, kui ta meid oma automobiliiga kodu wiis, ja nõnda ei olnud mull enam wõimalik Paulaga nelja filma all kõneleda.

* * *

Ometi ei olnud mull rahu. Nimelt Paula pärast. Ma ei saanud terwel vool filma kinni. Mõlemil pühäl oli mull äris tegemist ja ma ei saanud aega ümber waadatagi. Eila läksin ma tema juurde. Ma nägin kohe esimese pilguga, et ta halwas tujus oli, kurb, rõhutud... Ta oli kole kahwatanud ja tal olivad sügawad, sinised rõngad silmade ümber...

„Roh, kudas lugu on? küsijin mina.

„Tema tuli kella üheteistkümmne ajaks tõesti tagasi, ja oli pahane et ma ära olin läinud ja alles nii hilja tagasi tulin...

„Sooh — ja oleks pidanud siis ükspäini kella üheteistkümmeni istuma ja wiripilli lastma, niikaua kui herral oleks meele tulnud sind waatama tulla, see oleks ju weel toredam olnud,“ prahwatasin mina.

Paula waikis. Ta ei leidnud ühtegi kaitseõna oma armjama jaoks, aga ometi sain ma aru, et minu laiwad sõnad teda isiklikelt haawasiwad.

„Sa, aga mis peab teist mõlemist siis wiimaks saama,“ ütlesin mina.

Ta ohkas raskesti ja lõi mmu läbitungiwa pilgu all omad silmad maha.

„Kui teie nüüd juba ühes koos ühe katuse all ühe perenaise juures elate, siis oleks ju palju parem, kui teie abielusje astuksite,“ ütlesin mina.

„Ja muidugi oleks see kõige parem,“ ütles ta rõhutult.

„Roh, ja —? Mis tema siis selle kohta arwab?“

Paula kehitas õlanuffi. Ah, selle üle on ju palju järel mõtelda. Kui ta abielusje astub, siis ei wõi ta ju enam naiskellner olla ja millest siis elada?!

„Aga ta sundis sind omeli oma korterit maha jätma ja tema majaperenaise juurest tuba üürima, kas sa arwad selle temast õige teo olewat?“ uurisin mina edasi.

„Siin oli juht üks mõõblitega tuba saada ja see on väga odaw,“ ümises ta ja läks selle juures ise näost tulipunaseks. Siis hakkasin ma ometi tale weidi epistlikli lugema — polnud meil ju enam jõuluõhtu tuju — ettewaatlikult ja hellalt, aga ometi kindlalt, sest ma pidasin oma kohuseks tale etteheiteid teha. Mis sellest wiimaks saab.

— — Ja kas ta tõesti kindel on, et doktori herra dieti, nagu tema kõigest jündinud tädigi, teda kolmandama klassi olemiseks ei pea, kes lipitsemiseks, naljatamiseks ja armastamiseks küll kõlbab, aga ometi niipalju väärt ei ole, et tema omandaniise pärast võidelda maksab. Ma ei mäleta enam kõiki sõnu, mis Paula mulle vastas. Aga niipalju selgus ometi tema vastusest, et ka temas piinarikas kahtlus ärkanud on, ja et ta selle all kannatab, koledasti kannatab... Mul on tume aimus, et sellel lool head lõppu ei tule. Kui ma ainult teaksin, mis selle vastu teha, kuidas aidata, kuidas ähwardawat õnnetust vastu võtta...

Paulal oli jälle oma võderastega tegemist. Herrad nõkkisivad teda tema kahwatanud näo pärast... Kas tal mitte armuvalu ei olla... ta vastas naljatusega — — paar kaunis jämedat sõna järgnesivad sellele... Mul oli temast nõnda kahju, ma aimasin, mis ta selle juures tundis. Ma tunnen neid olusid, kus katskimmend aastat selle eest annaks, kus üksi olla ja nutta võiks, aga kui ometi enese üle walitsema ja naeratama pead, jah, naerma, lahke ja sõbralik pead olema, ning filmakirjaks lustilikkude meeleolu näitama, et ja võderaste head tuju ja söögijärgi mitte ei rikuks... Sa oled ju naiskellner ja oma võderaste ori... Sa oled palju halvemas seisukorras, kui üks tõsine näitlejanna, kes ainult paar tundi enmast ära salgama ja rahva pärast olema peab.

Waene laps... kaks korda niijugust pettust läbi elada, on tõesti weidi palju.

* * *

Teisel uue aasta päeval jain ma Sabeli juures oma endise naiskellneri Gertrudiga, nüüdse proua von Mehnertiga kokku. Üleüldse on ta üsna tore ja on hästi paljaks läinud. Sõiteks oli ta weidi kange ja tagasihoidlik, aga see ei kestnud kaua ja kui meie juba weidi lobitsemise tujusse sattusime, tuli ometi wana Trude kunstliku jaksuse koore alt wälja ja meil oli üsna lõbus isekeskis olla. Si ole midagi paremat, kui ühised mälestused. Meie ei ütle küll üksteisele sõna; tema oli omal ajal minu teenija, aga meie saime alati üksteisega hästi läbi. Muidugi peab ta weidi juurustama; mina jätsin tale selle lõbu kui ta minu ees suurstas, ja olin üsna wagune, kui ta oma juwemajast, oma automobiliist ja muust farnajest kolist jutustas.

„Kudas teie siis oma mehe täiskaswanud tütreaga läbi saate?“ küüsin mina.

„Do, see läheb niisamuti...“ ütles ta. „Mina laäen teda teha,

*

mis ta tahab ja sel wiisil saame meie nüüd üksteisega üsna hästi läbi. Esiotsja oli mõnikord nõnda — — “Ja et proua Gertrud nüüd üsna joones oli, kujutas ta pikalt ja laialt, kui kõrk ja lähenemata mõderastiitar — Beate on ta nimi — tema wastu on olnud. Mõne juhtumise wõi järekuulamise peale oli tüdruk hakatutes kohe teadnud, mis mõerasema ennem olnud, ja oli oma halwakspidamist igal juhtumisel läbi paista lastnud, kuni Gertrudi kannatus lõpuks katkes ja ta lollile anile tött ütles ja selgel, arusaadawal keelel — ning see oli ka õige. Selle üle oli tüdruk ometi hirmu tunnud, ja peab jellest ajast jaadit ennast üsna wiisakalt oma isa teise naise wastu wõlesse. Gertrudi kujutuse järele peab ta küll ennast täis juurustaja, rumal ja uhke elukas olema. Mina hakkasin nüüd uurima — — ma olin hiljuti ühe preili von Mehnerti ja kellegi doktor Rothahni peatsest kihlusest kuulnud — — Gertrud tõendas takti: See wõida ju olla, aga kihlusest ei wõi esiotja weel juttu olla. Aga ülemmaanduniku proua, doktor Rothahni tädi, olla nagu narr tüduruga ja kutsuda igal juhtumisel teda oma juurde. Beate ei olla ju noorele tegewujeta arstile jugugi halb juutäis, oma emast olla tal jadowiiskümmend wiis tuhat marka Sassa pangas ja peale selle weel Nixdorfsis maatiikk, mis wendade wahel ka oma kuuskümmend tuhat marka wäärt olla. Doktori herra jaada jellest ka hästi aru, sest ta lipitjeda üsna filmapaistwalt Beate ümber. Ta ei pea ka inetu wälja nägema ja peab wäga peenikene olema, mis teatawasti mõnda meest enam pimestab, kui ilus nägu. Mina kuulasin nüüd järele, kudas see peatse kihluse jutt tõusta wõis. Gertrud arwas, et see nõuniku proua teenijate jalakuulamise tagajärg olewat. Nõuniku proua tuttawate seas olla see awalik jaladus, et proua oma õepoega ühe heast perekonnast rikka neiuga pea paari tahaks panna, sest herral õepojal olla ühe naiskellneriga armulugu ees.

„Kas teie mõderastiitar ka jeda teab?“ küüsin mina.

„No muidugi,“ ütles ta, „jelle juures pole ju midagi iseäralikku. Misjugusel noorelmehel ei ole meie päiwil mitte armulugu.“

Seal sai mu süda ometi weidi täis ja mina seletasin talle, et ma doktori herra „armuloo õsaliist“ tunnen ja kudas asjalugu on, ja et doktori herra päris alutu kalts peaks olema, kui ta oma pruudi jellepärast istuma jätaks, et ta paksu rahakotti tahab koida.

„Ja, see on tõsi,“ ütles Gertrud, „aga nüüdjel ajal on elamine kallis ja üks arst peab ometi ka ennast weidi wiisakalt wälja näitama. Meestele ei wõi tõesti mitte pahaks panna, kui nad ka weidi

raha peale vaatavad... See teine tüdruk ei wõi ju kunagi prouaks jaada —"

"Ei wõi?" ütlesin ma wihajelt, „nispärast mitte? Kui nad aotwad, kuni doktor niipalju teenib, et nait wõib wõtta! Waadate proua Mehnert, et niisugune wana konks, nagu nõuniku proua ja niisugune kollanoff daamekene, nagu teie preili tütar, üle öla niisuguse „armuloo“ peale vaatavad, sest et teatud neiu ainult naiskellner on, ja jellepärast inimeste jekka ei loeta, jee ei pane kedagi inestama. Aga teie teate niijama hästi, kui mina ja Sabel, et üks naiskellner niijamaisuguse wäärtusega inimeselaps on, kui üks daame ülema kümne tuhande seast... Waadake, peab mõistma omale alati seijuforda ette kujutada. Meie kolmekesi oleme kõik kellnerid olnud, mina olen weidi weel nagu — — noh, meil on ka omad armulood olnud, ja igal ühel meist on ka oma õige jiidamearmukene olnud, kelle eest tarwilisel korral tulesse oleksid läinud ja keda kõigest hingest armastasid, eks ole tõsi“?

Mõlemad naeratasiwad ja nokutasiwad peadega.

„Ja muidugi... ja jellepärast arwan, miks teie wõite niijama hästi kui minagi, kes ma jeda ise tunda olen jaanud, tunda, mis see tähendab, kui keegi teine sinu armjama mis jull on, jellepärast ära näppab, et sel teisel mõni wilets kross rohken on kui jull, ja kõige pealt, et niisugused frantjid ühte neitut põlgawad, et ta ainult naiskellner on, jee ajab jiidame nõnda täis, et roni wõi jaina mõõde ülesse... Kas kellneri peale peab ainult tema elukutje pärast nagu inimesesoo jätise peale vaatama?“

„Ei, muidugi mitte“, ütlesiwad mõlemad.

„No jah, waadake! Jgas seijuses ja elukutjes on wabasiid ja mitte wabasiid, wiisakaid ja kõlbmata inimesi. Selle eest, et niisugune waene naiskellner hädaja kergemeelsuse läbi kord kormale libiseb ja alamaks kõrtsumanseliks langeb, jellepärast ei wõi ometi terve seijus üleüldse kannatada“...

„Ja jee Paula on tõesti armas laps“, ütles Sabel. „Nõnda peenike ja haritud, on koke näha, et ta naiskellneri elukutje jaoks kaswatatud pole — —“.

„Peale selle oleks jee teinekord, et ta ühe kelmi läbi õnaetumaks jaaks“, ütlesin mina ja jutustasin Gertrudile, kes tähelepanelikult pealt kuulas, Paula terve eluloo ära.

„Jah, jee on wäga kurb lugu, et waesel tüdrukul nüüd ka jee õnnetus pidi olema, et ta ühte ilma waranduseta arsti pidi armastama

hakkama," ütles Gertrud kahetsedes ja nagu mulle näis, mitte ilma oshawõtmata. „Aga mis selle wastu saab parata? Kui niisugune mees alatu tahab olla, siis on ta tõesti alatu ja selle wastu ei wõi midagi teha. Ma tõendan teile, mina wõiksin oma wõeratütrele heameelega kõiki korrata, mis teie mulle praegu jutustasite, aga see ei awaldaks mingisugust mõju teema peale. Ja, kui teima wõikleja üks parema seltskonna daame oleks... see ärataks temas armukadedust. Aga üks naiskellner — — — noh, teie teate ju... See on nõnda, nagu preili Biedenbach ütles — naiskellneri ei peeta lihtsalt parema seltskonna inimejeks...“

Siis tuli wäike waheaeg. Meie waatajime kõik kolmekesti endi ette maha, ma usun, et meil sel filmapilgul kõigil ühejuguised mõtted olivad.

Ülepea on see ju tõsi, mis Gertrud ütles, dooktori ei saa ka teijeks teha kui ta on, kui ta alatu on ja Paula peale waatamata raha pärast naist wõtma läheb, — on see dieti üks kama kõik, kas ta Beate Mehneri wõi mõne teise kuldjulgebega ani kaapab.

„Ja, ja,“ algas Gertrud weidi aja pärast, naiskellnerite elu ei ole faktiemijewääriline ja wõib rõemus olla, kui sellest wäljas oled. Meie mõlemad, Sabel ja mina, oleme kõige targemini teinud ja endile õigel ajal sooja peja jaanud. Preili Biedenbach, teie peaksite meie eeskujul järele tegema... Zumaluke, kui ma nüüd mõnikord endiste aegade peale tagasi mõtlen, ei saa ma sugugi aru, kuidas ma seda kõiki läbiteinud olen, see on tõesti imelik, kui ruttu inimene paremate oludega ära harjub ja siis enam aru ei saa, kuidas ta enne teijiti wõis wastu pidada —“

Ta toetas ennast johwa nurka ja weeretas heameelega oma brilljant sõrmusid, mis tal hulgana üksteise otja sõrmedesse lükitud olivad.

„Ja, see on maitse asi,“ wastas minna, „Minu eluutse on juht minu elu element. Minul on nõnda ütelda edasipüüdjia loomus, minus on mees kaduma läinud. Nagu juurema oja meestel naisterahwas ainult ajawiteks ehk õigem veldud abinõuks eesmärgi kättejaamise juures on, nõnda waatan mina enamiste ümberpöördukt meesterahwaste kui förwaliste asjade ja meelelahutuise abinõude peale, aga muudu ei hooli ma nendeist juuremat. Kui muld korda läheb enesele ihejeiswat elu soetada, olen ma oma eesmärgi kätte jaanud ja rahul. Muld on aga ka omad idealid. Mina tahaksin omaast nõrgast jõust jelleks kaasa aidata, et minu ametiõdede elu weidi paremaks muutuks. Mina tahaksin midagi eeskujulise majapidamise sarnast jisse seada. Minu kellnerid ei pea mitte jootrahade orjad ja

joomise-masinaid olema. Mina tahan oma võeraid lahkelt õpetada naiskellneritega kui viisakate inimestega ümber käima.“

„Saab teile raske olema,“ ütles Gertrud. „Kui teile niijugune hea juhtumine tuleb nagu Sabelil ja mull, siis hakate otjajt kiini —“

„Kas see õige õnn on?“ küüsin mina sellewastu. „Ütle mulle, kätt jüdame peale pannes, kui keegi teile teie praeguse elu lahedusi ilma a h i e l u m e h e t a pakuks, kas teie jeda mitte kahe käega wastu ei wõtaks —“

„Mina mitte, mulle on minu mees armjaks jaanud,“ ütles Sabel, aga Gertrud tõendas naeratades: „Ma ei tahaks teile mitte wastu waielda, preili Biedenbach —“

See oli vähemalt aus sõna. Pärastpoole jünnitas üks sõna teist. Proua Gertrud käib tõesti Berliini paremate seltskondadega läbi ja nähtawasti sallitakse teda igalpool heameelega. See tuleb jellest, et tema mees juuri jummašid heategewateks ja kiriklisteks otstarbeteks annab. Sellepärast olla ta ka adeli seijusesse jaanud. Gertrud tõendab, et sel kombel igaiüks kõrgematesse ringkondadesse tungida wõib. Nende juures käia üks parun K. ja see olla kõik toimetanud. Kõige pealt paar ordenit. Esmine orden maksnud kümme tuhat ja teine ainult kolm tuhat marka, kümme tuhat läinud ajumaade otstarbeks ja kolm tuhat ühe sõjawäe waestelaste hoiupaiga heaks. Selle järele tuli juur. lõök: ühe kofukorjatud rahaga ehitatud kiriku altari-pildi heaks kolm-kümmend wiis tuhat marka, ja siis jai ta mõisniku ainime. Wäga huwitaw ja õpetlik. Wana Mehnertil näib ülepea midagi juuruse-hullustust peas pesitjema. Gertrud ütleb, et ta mees kõige parem näeks, kui ta tütar mõne mõisniku soost herrale, kas mõne ohwitserile, kellel lootus ruttu ametis tõusta, wõi mõne kõrge ametnikule wehele jaaks...

Ta läks ifka rõhkem jutukamaks. Wanad mälestused jaiwad ülen joendatud, kõik meie ühised tuttawad ja endised ametiõed meelde tulaj tatud. Lõpuks joowišin mina, et Gertrud minu tulewast restoras-ka oma armuliku ja mõjuwa kaitse alla wõtaks, mis teda teatawse mõedul meelitama näis. Weidi wiivitades kuulas ta järele, kudal ma jeda mõtlen sisse seada, ja tal oli nähtawasti hea meel, kui ma seletasin, et see wäga peenikene jaab olema... Punased Smiirna tep-pihid laudade peal, wärwiliste kupslite ja eleftrilambid — ah — küll ma juba teha oskan — kõik Hamburgi weinirestoranide moodi kus ma kord teenišin... Elämi mööblid, hea õhupuhastus ja õhk alati mandli, mailkilled ja wleedripuu lõhnaga segatud... Sissefeade peab ühel ajal wõera kehališe ja ilutundeliše laheduse tundmuse peale

mõjuma... Lambid laudadel sünnitavad teatavat rahulik-lõbusat laheduse tuju; restoranis, kus wärwilised lambid laudade peal seisawad, kuuldub harwa walju müra... Reed on proua Bischoffi teoriatega praktilised mõjud, mida ma nüüd tegelikult proowida tahan.

Kui Gertrud minu programmi kuulis, nokutas ta rahul olles pead ja lubas oma mehega mind jägedasti waatama tulla ja mind oma juurtjugu tuttawatele ja sõpradele joovitada. Siis kutsus ta mind Merkmannidega üheskoos tulewal pühapäewal oma juurde lõunale, mida ma aga kahjuks teha ei saa, sest et ma pühapäewal teenistuses olen. Ülepea oli see väga lõbus õhtu poolik.

* * *

Dufel Lantbach on midagi peenikest wälja nuuskinud, nimelt ühe restorani, mis minu jaoks otse kui loodud on, kahjuks on ta alles 1. oktobril saada. xri on üksna Friedrichi uulitsa lähedal, küll ühes hoowipealises hoones, kuhu aga laia wärawa kaudu hõlpsasti peaseda wõib. Kolm ilusat, juurt ruumi ja lahed kõrwalruumid. See pidada kolnjuhata marka maksma, seepärast pole see ka mitte kes teab kui ilma kallis. Mitmejuguuste muutuste, nagu tapeetide jne. eest pean ma küll ise muretsema. Meie üürisime ta kohe ära, sest et järelnõu-lemiseks pikka aega polnud — oli weel üks tahtja, kes sellesse juu-
diwastast wõerastemaja ajutada tahtis. Nõnda on asi walmis. Ma pean tunnistama, et mull pärast, kui ma kõiki järele mõtlesin, jüda ometi weidi peksma hakkas. Ma panen nüüd jälle nõnda wõelda, oma terve jaatuise ühe kaardi peale ja kui ma nüüd läbi kukun, siis on jälle kõik kiradile läinud ja ma wõin uuesti otjast peale hakata. Teist tädi Kapjalehte mull ka enam pole, kellest ma midagi pärida wõiksin. See oleks tore lugu olema.

Alga niisugused mõtted on üleliigjed ja ei too midagit, see pärast pole muud kui julgust, Marie, külap' asi ikka kudadgi läheb. Ma olen ka järele mõllemud, et see parem on, kui ma onkel Lantbachi pakkumise wastu wõtan ja teda ariosanikuks teen. Mull on siis ainult pool kaotada ja wana rebase ärilised nõuanded ei ole ka mitte just põlata. Mina olen oma joowisiid äri sissejeadmise pärast temale põhjalikult arutanud ja tema nuretseb mulle kõik. Muudugi tütsab ta mind sõpruse poolest selle juures üksna ausalt, sest nii hea kui ta minu wastu on ja minu poole hoiab — aga ilma kasudeta töötada, see oleks tema loomne wastu, selle peale olen ma kindel. Pole ka wiga, kui midagi tähele ei pane ja ülepea tean ma juba kudas seda

tagasi tajuda. Mina usun tõesti, et muidu üsna hästi temaga koos võib töötada. Kui ma meesterahwas oleks, ei jaaks ma jelle peale nii kerge jüdamega waatama, aga üks naisterahwas ei waata nii wäga paari frosji peale, jelle kohta pole mull kartust. — See on aga täbar lugu, et ma esimejel kuupäewal siit ära lähen. Waba elu elamiseks on aeg wäga pikk, teiselt poolt ei tahaks ma ennast jälle mitte siduda. Ma ei ole tõesti mitte kindlale otsusele jõudnud. Jäma tööta ei wõi ma ka mitte olla.

See eluloo kirjutamine sünnitab mulle tõesti lõbu. Sellepärast tahan ma ka edaspidi, kui mu oma äri juba korras on, päewaraamatut pidada.

Frederik käis hiljuti jälle siin ja küsis pillawalt minu kirjanduslise töö järele. Mina ütlesin: „Ah mis! Dühi asi —“ mispeale tarhule jäi. Mull on aga ometi weidi muret raamatu trükkimise pärast ja just sellepärast tõin ma weel kord Diezi laenuraamatukogu „Langemud naisterahwa päewaraamatu,“ et pakun oma mälestusi ka temale kirjastada.

Merkmannid, kes dieti juba weebruari kuu lõpul juba ära minna tahtsiwad, on oma reisu kuni mai kuu alguni edasi lükkanud, sest et proua Merkmann weel Karlsbadi terwiseweelse tahab minna. Ma olen jelle üle wäga õnnelik. Sabel arwab, et tema mees mulle heameelega juurema jumua raha laenaks, kui mull seda oma äri ajutamiseks tarwis läheb, aga ma ütlesin jelle pakumise üsna kindlalt ära. Sõprade käest mitte raha laenata. Jumala pärast mitte...

* * *

Mina ei wõi tõendada, et ma nõndanimetatud õnnelaps oleksin, ja et õnnelumal kunagi oma andsiid pillawalt mulle rüppe oleks puistanud. Ennem wõiksin ma ennast kassiga wõrrlda, kes ikka jälle jalgade peale kukub, kui teda majast wälja wisatakse. Sgatahes ei ole ma ka aga mitte mõni õnnetuise laps. Mõnikord juhtub ometi midagi, mis tõesti kentsakas on.

Üleila kuulsin ma ühe wõera kgest, keda ma juba pikemat aega tunen, et üks wõerastemaja pidaja Spitteli turu lähedal oma abikaaja asemele neljaks wõi wiieks kuuks harjunud isikut otšib. Tema abikaasa on hiljuti raskesti haige olnud ja peab nüüd lõunamaale minema oma terwist kojutama. Muidugi wõtsin ma kohe jalad alla, läksin sinna ja dieti ütelda oma auja näo peale wõeti mind kohe teenistusesse, kahesaja marga palga eest kuus. Ja jelle juures niisugune meelepäraline, iseisejaw, aga nuidugi ka wastutusrikas

amet. Wõderastemajapidaja ei näi ije ärist juurt hooliwat, nõnda et kõik küll abikaasa peal on seisnud ja igatahes peawad filmad ees ja taga ja mõlemi külje peal olema. Mina olen wäga õnnelik jelle üle, nüüd olen ma jälle wiieks kuuks warju all ja teenin jelle juures ka midagit. Kirjutamisest ei tule siis küll enam palju midagit wälja. Uhe oja käsikirja tahan ma juba homme kirjastaja kätte jaata. Rahju, et mu kirjutusel õiget lõppu ei ole. Aga mina ei wõi omeli lugejate meeleheaks ennast ülesse puua ehk mehele minna, et nad jelle läbi toreda lõpu jaaksiwad, nagu see romanides on. Tõsine elu töötab praegu kiihimismärkidega ja mõttekriipsudega, harwa lõpupunktitega, just nagu modern luuletajad ...

* * *

Elu on tõesti kurb. Kust leitakse weel rõemu!? Mitte kugagilt. Kui ajalehed kätte wõtad, pole muud kui tapmine, pettus, sõda, mäts, kuritööd, alatus, langemine, walu, meeleheitmine ja surm. Nõnda on elu. Mu Sumal, mis olen ma jelle neljateistkümnne päewa sees läbi elanud. Ma ei saa sellest kudagi wälja. Et mu mälestused ka nõnda lõppema peawad!

Ühel hommikul — sellest on waewalt neljateistkümmend päewa tagasi — sain ma hommikuse postiga kirja. Alma paha aimamata kirjun ma ümbriku lahti ja loen ja loen, ja jaan omeli waewalt aru: filmade ees ja üle kirjatähtede jooksewad ifka punased, sinised ja kollased rõngad. Kiri on Paula käest ja ta kirjutab mulle sõna sõnalt:

Armas, hea Marie! Kui see kiri sinu kätte jõuab, ei ole ma enam elus. Kõik on otjas. Mina ei wõi edasi elada. Walter on mulle kõik otsekohe ja awalikult üles tunnistanud. Tema ei wõi ettenähtawa aja jooksul mind naiseks wõtta. Tema peab oma tädiga heal jalal seisma, sest tal on wõlgasid. Seda ma ei teadnud, et ta kirgline kaardimängija on, aga ta tunnistas mulle kõik. Ta ije on nagu purustatud ja nõnda kurb, aga tädi peab teda aitama, muudu peab ta omale kuuli pähe lastma, aga jeda mina ei taha, selleks on ta mulle liiga armas. Paremt lähen juba mina, wiimajel ajal pole mull elust enam õiget rõemu olnud. Elu on nõnda rumal. Ära ole pahane, armas, hea Marie. Sina oled ainukene inimene ilmas, kes minu wastu hea on ja seepärast kirjutun ma ainult sulle need lah-kumise read. Ela hästi. Sind juudleb sinu waene Paula.

Noh, ma ei tea, kuidas ma kiibara pähe ning jahi jelga jain ja majast wälja tormasin.

Paula majaperenaise juures oli terve maja ärewuses. Juhtumise kombel oli tüdruk hommiku wara Paula tuppa läinud, küll wististi kohe selle järele, kui kohutaw lugu juündinud oli. Paula lamas pikali põrandal, ilma liigutamata, wiltukistud näojoontega. Nad arwawad muidugi esite, et ta minestuses on ja jooksewad arsti järele — ja kui wiimaks arst tuleb, leiab ta kohe, et Paula ennast cyanikaliga ära kihwtitanud on. Et ta aga mitte weel surunud ei ole, waid ainult tarretuse krampides on, katsub arst teda igal wiisil elusse äratada ja ta katsed ei jää asjataks. Kui mina sinna jõudsin, oliwad nad teda juba ühe tunni aja eest haigemajasse wiinud.

Mu Jumal, misjugune päew see oli. Mina ei wõi ärist ära minna, sest et seal palju tegemist oli, aga ma seisin terve päewa puhweti taga nagu nõelte otjas ja minu mõtted oliwad Paula woodi juures. Nõnda, et ma esimest korda oma elus äris ühtelugu rumalust tegin, shokoladi thee asemel ja punshi kohwi asemel andsin ning kogemata tellitud punshi jisse rummi asemel röösta koort walasin. Sel päewal jain ma dieeti aru, kuidas see laps mu südame külge kaswanud oli. Ohtul läksin ma kohe sinna, ei saanud teda aga näha, ja halastaja öde ütles mulle, et tema seisuford ühesugune olla, ei wõi lootust jätta, et ta elama jääb, niisamuti ei wõi ka tema seisuforda heaks kiita. See oli wilets troost. Ja nõnda on nüüd neliteistkümmme päewa lugu ühesugune. Tema elab, lamab aga ifka alles ilma mõistujeta ja arstid ei tea mitte, kas nad lootust wõiwad anda wõi mitte. Mina olen teda ühe ainuse korra näinud, aga see mõjus nõnda mu peale, et see waade ifka mu silmade ees seisab ja meelest ei lähe. Ta näeb just nõnda wälja, nagu surmukeha. Muidugi ei tunne ta kedagit. Ma ei tea mitte, kas see parem ei oleks, kui ta ülepea nõnda mõistujele ärkamata igawesti magama jääks. Nii wäga kui ma noort elu, mis nõnda wiletsalt lõppema peaks, kahjatsesin — arwan ma ometi, et käesolewal juhtumisel edasi elamine Paulale halwem oleks. Kes ford juba surma koledusest läbi sammunud, see peaks rahusse jõudma ja seda ei peaks wägise wihatud elu weepin-nale tagasi kistama. Mis wõib elu talle pakkuda, ta teadis küll, mis ta tegi, kui ta terasele cyanikalit oma huulte peale wõttis. Ma tahaksin teada, kust ta seda sai. Igatahes ometi oma doktori käest. Nagu ma järelekuulamise läbi teada jain, on doktor ford haigemajas käinud, et Paulat näha saada, noh, temal peab ka räbal meelesolu olema ja tema näha jees ei tahaksin ma ka mitte olla.

Ma mõtlen edasi tagasi ja murrin päewal ja öösel oma pead selle üle, kuidas tema elu nõnda seada, et ta elada võiks, kui ta jurma küüsi peaseb, aga ma ei leia peaseteed.

Do, mull on tuline wiha selle naise, selle ülekohtundumiku proua, tema „heategewuse“ ja selle kiitmise peale. See wana kajs on lõpuks kõige selle kupaufe juures süüdlane. See on tõesti walus pilge, et naisterahwas, kes ihe endise naiskellneriga südamlikult läbi käib, kellel midagi selle wastu poleks, kui tema õepoeg selle endise naiskellneri wõderatütre omale naiseks wõtab, see iisk, kes alati naisterahwaid „peastab“ ja Zumal teab kuidas oma inimesearmastuse ja jotsialsete piüüetega juurustab, oma õepoja kallal moralilist wägivalda tarwitab, et see — wõib olla oma paremate tundmuste wastu — ühte waeft, õiglast tüdrukut jurma ajab, ja kõik jeda ainult jellepärast, et tüdruk naiskellnerina aujasti oma leiba teenib.

Ma pean üttelema, mulle on see mõistatusjeks, et Paula ülepea nii tormilikult usaldawalt jeda tuulepead arstiteadlast armastama hakkas. Aga — ja, armas Zumal — niisugust lugu juhtub ikka.

Minu sõber Sabel wõtab ka Paula saatusest elawalt osa; ta arwab, kas Paula mitte üle mere Amerikasse ei peaks minema, kui ta paremaks saab. Seda peaks tale ette panema, kõige halwem lugu ei oleks see ju mitte.

Kõige õnnetuse juurde, mis sellest küljest mulle tuleb, tulewad weel teisest küljest ka pahandused — wõeras äpardus, mis mind ka mitte külmaks ja ojawõtmataks ei jäta. Umbes kahesja päewa eest tuli Max Zischer ühel õhtul minu juurde ja kaebas oma häda. Jda on oma kallimaga minema pannud, tema läinud kolmeks kuuks Rivi-erasse ja wäikene tütar jooksta nüüd päewad otsa wabalt ümber ja keegi ei hoolida temast. Wanamoor käia tundide kaupa ja terwed õhtupoolikud teiste naiste juures lobisemas, ja laps olla nagu äramüüdnud. Hiljuti läinud ta õhtul kella kahesja ajal seal, siis olnud laps juba kella kahest saadik kodunt ära ja kella kümneks polnud ta weel koju tulnud, jeda hirmu wõib omale ette kujutada — lõpuks kell weerand üheteistkümnne ajal tuleb ta koju, ta käinud selle külmaga ihe oma kooliõbrannaga ja selle emaga Grünwaldi metsas, kuna tal muud joojemat riidet seljas pole olnud, kui kasukanahast krae ja müts. Noh, Zischer oli selle üle päris wihane olnud ja wanamoori tublisti käpile wõtnud, et jee paremini lapse järele ei waata ja kui siis wanamoori häbemataks läinud ja jõimama hakkunud, on ta Zulu lihtsalt ära toonud ja oma ema juurde wiinud, kus ta ikkagi paremini warjul on kui selle w a n a m o o r i juures. Zischer arwab, et Jda ülepea enam tagasi ei tullagi, waid pärast kuhugile Berliini murka üirikorterisse elama ajuda, jest et ta emaga kudagi

kokku ei lepi ja nüüd suure riiu järele minema pannud. Väike Lulu pidada nüüd esiotja Ušcheri oma ema juurde jääma.

Kui ma juba Spitteli turu ääres koha peal olen, wõin ma jageda-
mini väikeste plika järele waadata. Täna kahetja päewa pärast lähen mina
ära. Seft kahetja päewa pärast pean uues kohas teenistust algama.

Mina pakkusin oma mälestusi, mida ma nüüd kahjuks uues
kohas enam edasi kirjutada ei saa, nüüd sellejama kirjastuseärile, kes
„Languend naisterahwa päewaraamatu“ kirjastas, ja nad kirjutasid-
wad mulle, et nad minu raamatu tingimata vastu wõtawad, ainult
nimed pidada ma ümber muutama ja kõige pealt ei tohi ma mitte
oma uue restorani adressi üles tähendada, sest et nende kirjastuse-
äri — nagu nad mulle kirjutasid — mitte reklame-raamatuid ei
kirjasta waid ainult kirjanduslise wäärtusega tööfid. See on küll rumal
asi, sest raamat oleks mulle üsna mõjuwaks reklameks olnud. Aga
ma trööstin ennast ometi jellega, et warsti teada saadakse, kes ma
olen ja kus ma olen ning et inimesed ometi lausa uudishimu pärast
minu äri waatama tulewad. Noh — kui nad juba kord seal on käi-
nud, küll nad siis ka jälle tagasi tulewad; see on juba minu mure.

Kui ma aga teaksin, mis Paulast saab. Sellest külsjest olen ma õnnetu
loomus. Teiste inimeste saatuse on mulle palju lähemal, kui mu oma.

* * *

Tõesti naljakas, et minu mälestuste lõpul herra Heinrichs mulle weel
kord ette tulema peab. See peal haigemajasje jooksis ta mulle hiljuti nõnda
ütelda sülle. Tema läks näost üsna punaseks, teretas, mina tänasin lihi-
dalt ja ruttasin edasi, aga tema tuli mulle järele ja jäi minu kõrwa.

„Ja, preili Biedenbach — — ma pean tunnistama, et ma en-
nast teie vastu väga süüdlase tunnen olema,“ kogeldas ta edasi.

„D, pole selleks mingit põhjust. Keegi ei saa oma nahast wälja puged-
da. Üksigi kangelane ei saa omas elus jäneseks ja ümberpöördud...“

„Ja, teil on tõesti põhjust jarnast wähe meelitawat otjust minu üle
anda,“ üles ta rõhutult, „aga saagu keegi kord naistega toime — — Mõis-
tust ju nad ülepea pähe ei wõta — — Ja liiategi, kui Lotte teid kord näinud
oli — — Kui teie wana ja inetu oleksite, wõib olla, oleks ta tänu pärast
teie käja juudlenud — sest nüüd on ju ometi palju parem meil —“

„Sooh,“ ütlesin mina. „Ja ämm?“

„D, jellega jaan ma nüüd üsna hästi läbi, sestjaadik kui meie üksteist
ainult pühapäiwiti näeme. Nagu ennem ütlesin, ei unusta ma seda kuma-
gi ära, et teie minu elus nõnda ütelda hea inglgi oja etendanud olete —“

„Tagajärjest on mulle küllalt“ ütlesin mina ja siis kõnelesime veel tüki aega ühest ja teisest asjast, kuni meie lähema nurga juures lahkusime. Ma pidin naeratama — ehk ma küll ei tahtnud. Aga pahane ei saa ma selle waele mehikese üle ka enam olla. Ta on üsna hea loomakene, et loodus tale mitte tugewamat ijeloomu ja energiat pole jaganud — jellewastu ta ju parata ei saa... Oh Zumaluke, kui tühised on kõik need wäikesed igapäised mured ja loofesed juure elukannatusega wõrreldes, milles niipalju inimesi põewad ja hukka lähewad.

Paula paraneb pikkaminä. Ta on nüüd ometi oma mõistuse juures. Mina olen juba mitu korda temaga kõnelenud. Ta on dieti rahulikum, kui ma seda ootasin. Võib olla, et see ka nõrkusest tuleb, mis tema mõtlemist halwab, nõnda et ta kõiki sündmusi veel dieti üle waadata jõua. Aga ta awaldas ometi minu esimese waatamas käimise juures, et parem oleks wõidud teda jorra lasta.

„Eiu on nõnda hall ja nõnda külm — Marie — mina ei taha enam elada.

Ja teisel päewal jutustasin ma tale palju oma uuest ärist, ja et ta läbi juure maal ennaft kojutama ja siis minu juurde tulema peab, mitte kellnerina, waid minu abilijena igalpool, kus walwajat filma tarwis on. Ometi wangutas ta selle jutu juures peab ja ütles, et ta Berlinist ära läheb ja kunagi siia enam tagasi ei tule. Siis tulin ma Sabeli plaaniga lagedale — kas ta Merkmannidega mitte New-Yorki minna ei tahaks. Ta waatas weidi aega suuril silmil minu otja, ohkas siis ja arwas, et see halb ettepanek ei ole — kuna ta ometi kord edasi elama peab...

Mina käin nüüd igg päew tema juures, kuna mull nüüd ometi jelleks aega on, sest alles märtsikuu keskkel lähen ma oma uue koha peale, ja üleila wõtjin ma sildant, ja et ta weidi terwem näis olewat kui muudu, weeretasin ma mind kawa erutawa küsimuse südame pealt ning küsisin, kust ta seda põrgurohtu, cyanakalit sai. Ta pööras pea teisale, tegi käega liigutuse ja ütles weidi aja pärast taha: „Seda wõtjin ma jalaja, pärast seda, kui ma kawaluse läbi teada sain, kus ta sarnaseid asju hoiab...“

„Ja kuidas nüüd lugu teie mõlemiga on, kui sa jälle paremaks saad — on siis nüüd kõik lõppenud ja möödas —“ küsisin mina.

„Kõik,“ ütles ta. „Mina ei taha teda kunagi enam näha saada —“

„So, oled sa nüüd ometi teda läbi näinud?“

Seal tõusis kerge puna tema wahakarwa kahwatanud näole.

„Oh ära kõnele jellest, Marie. Du ju kõik teistiti, kui sina arvad — Walteril ei ole süüdi — asi on kord nõnda ja seda ei saa muuta —“
Nõnda ei saa seda muuta. Hea küll. Meie ei kõnele enam selle üle.

* * *

Esmaspäeval jaotis May Fischer mulle postkaardi. Tema wana ema on kopsupõletikus raskesti haige ja ta palus mind, et ma Lulu ometi paariks päewaks oma juurde wõtaksin; Muidugi läksin ma kobe sinna ja töin wäikese oma juurde. Laps oli õnnelik, kui kuulis, et ta eiootsa minu juurde wõib jääda. Ta on nii armas loomakene, nõnda poolehoidja ja õri; kui ma õõsel teda oma käisus hoian, jaan ma dieti aru, mis julgust rõemu niifugune wäikene olewus. Jellele wõib tuua, kelle oma ta on, mõnikord näib mulle, nagu oleksin ma lapsik ja rumal olewat, et ma niifugusele õnnele wastu seisan, mis minu ukse peale koputab, ja mille järele mull ainult tarwis on kätt wälja sirutada, et seda sisse lasta ja kinni pidada. Ma wõiksin neid mõlemid saada, kui ma tahaksin: last ja isa. Ja kindlasti ei oleks May Fischer mitte kõige halwem seltsiline, keda ma omale walida wõiksin. Aga mina ei taha weel abielusje astuda, mina kardan kangesti abielu loositõmbamist, mis nagu juur wõiduloojimine on, kus 300,000 looji hulgas kümme juuremat ja kaks tuhat hõõpis wäikest wõitu on.

Aga last tahaksin ma omale pidada.

Täna hommiku käisin mina oma peremehe juures ja küsisin temalt, kas ma ei wõiks wäikest mitte oma juurde wõtta, ma maksaksin heameelega tema ülespidamise eest, nelikümme mark kuus. Ja — heasüdamlikelt nagu ta pealt näha on — lubas ta mulle seda — „kui ma muidu oma kohust täidan.“ Noh, selle juures ei pea takistust tulema.

Oh seda rõemu, kui ma Lulule ütlesin, et ta alati minu juurde jääda wõib. Ta langes hõõlates mulle kaela ümber ja tahtis mind oma meelitustega peanegu ära lämmitada. Mull läks süda üsna pehmeteks ja soojaks selle juures.

Et ma ülehomme oma koha peale lähen, pean ma kahjuks oma mälestuste kirjutamist nüüd lõpetama. Lootuse järele kirjutan ma neid pärast poole edasi. See on üsna tänulik töö. Selle juures õpid enesesse waatama ja piirita elu, milles ja elad, kindlas wõrmis kujutama. Elu on tõesti hall, nagu waene wäikene Paula ütles. Aga ometi on mõni kirju liblekene ja mõni lõhnaw lillekene tee kaldal, kui silmi lahti teha ja waadata tahetakse. Paula saab küll elusje jääma. Muidugi edeneb tema paranemine — niipalju kui jellest ülepea juttu wõib olla, piklamiisi, wäga piklamiisi. Merkmännid wiinwad tema endiga ühes Amerikasje.

UDONITAPAN

Kõige inimese elu on tõesti oma ette roman. Ta on nagu mosaiik ehitu paljudest hallidest, mustadest ja värvilistest kividestest ja kujuneb selle järele, mis ehitusemeister saatus nendest teeb. Kas tore da kiritu, ehk variateteatri või lihtsa onnifeje peavarjaks.

Minu elu on nagu variateteater...

Olgu nüüd lõpp. Võib olla, et aasta pärast edasi jätkan.

L õ p p.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR

1-99-00856

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

AR1-99-00856

ric

01-1